

ทัศนะเกี่ยวกับความงามของบุคคลของเซะอิ โดเมะงันโนในวรรณกรรมเรื่องมะกุระ โนะ โซมิ

นางสาวมารินทร์ วิริยะพงศ์พานิช

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น ภาควิชาภาษาตะวันออก

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2554

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)

เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository(CUIR) are the thesis authors' files submitted through the Graduate School.

SEI SHŌNAGON'S VIEWS OF BEAUTY OF PEOPLE IN *MAKURA NO SŌSHI*

Miss Marin Viriyapongpanich

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts Program in Japanese

Department of Eastern Languages

Faculty of Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2011

Copyright of Chulalongkorn University

มารินท์ วิริยะพงศ์พานิช : ทศนะเกี่ยวกับความงามของบุคคลของเซะอิ โฉมเงงนในวรรณกรรมเรื่องมะกุระ โนะ โซมิ. (SEI SHŌNAGON'S VIEWS OF BEAUTY OF PEOPLE IN MAKURA NO SŌSHI) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : ผศ. ดร. อรรถยา สุวรรณระดา, 145 หน้า.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทศนะเกี่ยวกับความงามของบุคคลของเซะอิ โฉมเงงนในวรรณกรรมเรื่องมะกุระ โนะ โซมิซึ่งสะท้อนผ่านการพรรณนาบุคคล ได้แก่ ใบหน้า ผม เครื่องแต่งกาย รวมถึงคุณสมบัติที่ชนชั้นสูงพึงมี โดยศึกษาเปรียบเทียบทศนะของเซะอิ โฉมเงงนกับทศนะทั่วไปในสมัยเฮอัน

เซะอิ โฉมเงงนมีทศนะเกี่ยวกับใบหน้าและผมเหมือนกับทศนะทั่วไปในสมัยเฮอัน คือชอบบุคคลที่มีใบหน้านางงาม มีผมดำยาวเงางาม แต่งหน้าและจัดแต่งทรงผมให้สวยงาม อีกทั้งสตรีควรปิดบังใบหน้าจากสายตาผู้อื่นโดยเฉพาะสายตานุรุช ในด้านเครื่องแต่งกาย เซะอิ โฉมเงงนเห็นตรงกับทศนะทั่วไปว่า ควรแต่งกายให้ตรงตามฤดูกาลและเหมาะสมกับตำแหน่งและสถานะทางสังคมของผู้สวมใส่ แต่เซะอิ โฉมเงงนกลับเห็นต่างออกไปเรื่องการเลือกใช้สีเครื่องแต่งกายบางสีและเครื่องแต่งกายบางประเภท ส่วนทศนะเกี่ยวกับคุณสมบัติที่ชนชั้นสูงพึงมี เซะอิ โฉมเงงนมีทศนะเหมือนกับทศนะทั่วไป คือ ชนชั้นสูงควรมีความสามารถด้านการเขียนตัวอักษร บทกลอน และดนตรี แต่เซะอิ โฉมเงงนกลับไม่ยกย่องแต่งกลอนญี่ปุ่นและไม่ชอบเสียงขลุ่ยบางประเภทซึ่งต่างจากทศนะทั่วไปในสมัยเฮอัน

จากการศึกษาพบว่าเซะอิ โฉมเงงนมีทศนะเกี่ยวกับความงามของบุคคล ได้แก่ ใบหน้า ผม เครื่องแต่งกายรวมถึงคุณสมบัติที่พึงมีทั้งที่เหมือนและแตกต่างจากทศนะทั่วไปในสมัยเฮอัน ความแตกต่างนี้สะท้อนให้เห็นการแข่งขันของนางกำนัลที่ต้องการแสดงความสามารถของตนให้เป็นที่ประจักษ์เพื่อให้ได้รับการยอมรับจากบุคคลอื่น และการแข่งขันนี้แสดงให้เห็นสภาพสังคมของชนชั้นสูงในสมัยเฮอัน

ภาควิชา ภาษาตะวันออก

ลายมือชื่อนิสิต.....

สาขาวิชา ภาษาญี่ปุ่น

ลายมือชื่ออ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก.....

ปีการศึกษา 2554

5180190122 : MAJOR JAPANESE

KEYWORDS : SEI SHŌNAGON / VIEWS OF BEAUTY OF PEOPLE / HEIAN

MARIN VIRIYAPONGPANICH : SEI SHŌNAGON'S VIEWS OF BEAUTY OF
PEOPLE IN *MAKURA NO SŌSHI*. ADVISOR : ASST. PROF. ATTAYA SUWANRADA,
Ph.D., 145 pp.

This thesis aims to study Sei Shōnagon's views of beauty of people in *Makura no Sōshi* through her description of beauty of people on the following aspects: faces, hair style, clothes as well as other qualities that high class people should possess. Sei Shōnagon's views then are compared with those of other common Heian's views.

This author finds that Sei Shōnagon's views regarding faces and hair style are similar to other common Heian's views, i.e., the nobles are expected to have beautiful faces, very long black hair, and made up their faces neatly. Women are expected to hide their faces from other people, especially from men. Regarding clothings, Sei Shōnagon shares some common views with other Heian contemporaries, for example, that people should dress according to the seasons and their social and political status. However, her choices of colors and clothing styles differ from her contemporaries. As for the qualities of high class people, Sei Shōnagon agrees with her contemporaries that they should possess calligraphic, poetic, and musical abilities but Sei Shōnagon herself does not want to compose Japanese poetry, nor does she like the sounds of certain flutes.

This study finds that Sei Shōnagon's views of people's beauty are basically similar to her contemporaries, albeit with some deviations. Her different views reveal the competitiveness among court ladies who must demonstrate that their qualities stand above the crowd and reflect the noble culture of Heian period.

Department : Eastern Language

Student's Signature.....

Field of Study : Japanese

Advisor's Signature.....

Academic Year : 2011

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรรธยา สุวรรณระดา อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ซึ่งเป็นอาจารย์ผู้วางรากฐานความรู้ด้านวรรณคดีญี่ปุ่นสมัยโบราณมาตั้งแต่เมื่อครั้งผู้วิจัยยังศึกษาในระดับปริญญาบัณฑิต อาจารย์ได้ทุ่มเทแรงกายแรงใจให้คำปรึกษาและชี้แนะแนวทางอันเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยมาโดยตลอด ขอกราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กัลยาณี สีตสุวรรณ อาจารย์ประจำวิชาสัมมนาวิทยานิพนธ์ผู้ให้คำปรึกษาและชี้แนะแนวทางอันเป็นประโยชน์ยิ่งต่องานวิจัย

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้วางรากฐานด้านภาษาและวรรณกรรมญี่ปุ่นมาตั้งแต่เมื่อครั้งผู้วิจัยยังศึกษาในระดับปริญญาบัณฑิต ต่อเนื่องจนเข้าศึกษาในระดับมหาบัณฑิต อีกทั้งยังคอยชี้แนะและให้คำปรึกษาอันเป็นประโยชน์ต่องานวิจัย

ขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร. ซาติชาย พณานานนท์และอาจารย์สุจิต บัวพิมพ์ ที่กรุณาตรวจแก้บทความภาษาอังกฤษให้แก่ผู้วิจัย และขอขอบพระคุณทุนอุดหนุนวิจัยจากมูลนิธิญี่ปุ่น (Japan Foundation) ที่ทำให้ผู้วิจัยมีโอกาสเดินทางไปเก็บข้อมูลการวิจัยที่ประเทศญี่ปุ่น

ท้ายที่สุด ขอกราบขอบพระคุณคุณพ่อคุณแม่ที่ให้การสนับสนุนและเป็นกำลังใจและในเรื่องการศึกษา ขอขอบคุณญาติ พี่น้อง ตลอดจนเพื่อน ๆ ที่ให้กำลังใจและให้ความช่วยเหลือจนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงด้วยดี

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญรูปภาพ.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์.....	3
1.3 สมมติฐานการวิจัย.....	3
1.4 ขอบเขตการวิจัย.....	3
1.5 วิธีดำเนินการวิจัย.....	3
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	4
1.7 ข้อตกลงเบื้องต้น.....	4
1.8 ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	8
บทที่ 2 ประวัติเชะอึ โฉนงนและวรรณกรรมความเรียงเรื่องมะกุระ โนะ โซฉิ.....	11
2.1 ประวัติเชะอึ โฉนงน.....	11
2.1.1 ช่วงก่อนเป็นนางกำนัล.....	11
2.1.2 ช่วงเป็นนางกำนัล.....	14
2.2 วรรณกรรมความเรียงเรื่องมะกุระ โนะ โซฉิ.....	16
2.2.1 พระนางเทะอึฉิ.....	18
2.2.2 ฟุจิวะระ โนะ มิชิตะกะ.....	20
บทที่ 3 ไบหน้าและผม.....	23

3.1 ไบหน้าและผมในทัศนะทั่วไปในสมัยเฮอัน.....	23
3.1.1 ไบหน้า.....	23
3.1.2 ผม.....	24
3.2 ไบหน้าและผมในทัศนะของเซะอิ โฌนงงน.....	25
3.2.1 ไบหน้า.....	25
3.2.1.1 ไบหน้าโดยรวม.....	25
3.2.1.2 ไบหน้าสตรี.....	27
3.2.1.3 ไบหน้าบุรุษ.....	34
3.2.1.4 ไบหน้าพระ.....	35
3.2.1.5 การแต่งหน้า.....	37
3.2.1.6 การปิดบังไบหน้าของสตรีในสมัยเฮอัน.....	41
3.2.2 ผม.....	46
บทที่ 4 เครื่องแต่งกาย.....	52
4.1 เครื่องแต่งกายในทัศนะทั่วไปในสมัยเฮอัน.....	52
4.1.1 เครื่องแต่งกายบุรุษ.....	52
4.1.2 เครื่องแต่งกายสตรี.....	54
4.2 เครื่องแต่งกายในทัศนะของเซะอิ โฌนงงน.....	57
4.2.1 เครื่องแต่งกายแต่ละประเภท.....	57
4.2.1.1 เครื่องแต่งกายบุรุษ.....	57
4.2.1.1.1 ชะฉินุกิ.....	57
4.2.1.1.2 คะริงิโน.....	59
4.2.1.1.3 ฮิโตะเอะ.....	60
4.2.1.1.4 ฌิตะงะชะเนะ.....	62
4.2.1.2 เครื่องแต่งกายสตรี.....	64
4.2.1.2.1 อูวะงิ.....	64
4.2.1.2.2 คะระงิโน.....	66
4.2.1.2.3 โมะะ.....	68

4.2.1.2.4 ค่ะสะมี.....	69
4.2.2 เครื่องแต่งกายในแต่ละฤดู.....	71
4.2.2.1 ฤดูใบไม้ผลิ.....	71
4.2.2.2 ฤดูร้อน.....	78
4.2.2.3 ฤดูใบไม้ร่วง.....	82
4.2.2.4 ฤดูหนาว.....	85
4.2.3 เครื่องแต่งกายตามตำแหน่ง.....	88
บทที่ 5 คุณสมบัติที่ชนชั้นสูงพึงมี.....	98
5.1 คุณสมบัติที่ชนชั้นสูงพึงมีในทัศนะทั่วไปในสมัยเฮอัน.....	98
5.2 คุณสมบัติที่ชนชั้นสูงพึงมีในทัศนะของเซะอิ โฌนะงน.....	99
5.2.1 ลายมือ.....	101
5.2.2 บทกลอน.....	103
5.2.3 ดนตรี.....	116
5.2.3.1 เครื่องดนตรีประเภทเครื่องสาย.....	116
5.2.3.1.1 บิวะ.....	117
5.2.3.1.2 โซ โนะ โกะโตะ.....	117
5.2.3.1.3 คิน โนะ โกะโตะ.....	117
5.2.3.1.4 วะงน.....	117
5.2.3.2 เครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่า.....	118
5.2.3.2.1 ขลุ่ยโยะโกะนูเอะ.....	118
5.2.3.2.2 ขลุ่ยโซ.....	120
5.2.3.2.3 ขลุ่ยอิชิริกิ.....	120
บทที่ 6 บทสรุป.....	124
6.1 ไบหน้าและผม.....	124
6.2 เครื่องแต่งกาย.....	125
6.3 คุณสมบัติที่ชนชั้นสูงพึงมี.....	126

รายการอ้างอิง.....	128
บรรณานุกรม.....	131
ภาคผนวก.....	132
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	145

สารบัญรูปภาพ

รูปภาพที่		หน้า
1	ชุดพิธีการ.....	53
2	ชุดปรกติ.....	53
3	ชุดลำลอง.....	54
4	เครื่องแต่งกายของนางกำนัล.....	55
5	ชะฉินุ๊กิ.....	58
6	คะฉิงินุ.....	59
7	ฮิโตะเอะ.....	61
8	ฉิตะงะชะเนะ.....	63
9	อุวะจิ.....	65
10	คะวะฉิงินุ.....	66
11	โมะ.....	68
12	คะสะมี.....	69

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สมัยเฮอัน (ค.ศ. 794-1185) ของญี่ปุ่นถือว่าเป็นยุคทองของวรรณกรรมสตรี ตั้งแต่มีการประดิษฐ์อักษรคันนะ (kana : 仮名) ขึ้น สตรีในชนชั้นสูงและเหล่านางกำนัลสามารถเขียนบรรยายอารมณ์ความรู้สึกตลอดจนวิถีชีวิตของตนได้อย่างอิสระและได้สร้างสรรค์วรรณกรรมประเภทต่าง ๆ เช่น ตำนาน (monogatari : 物語) บันทึก (nikki : 日記) และความเรียง (zuihitsu : 随筆) จนได้รับการยอมรับว่ามีคุณค่ายิ่งทั้งทางด้านวรรณศิลป์และด้านสังคม ซึ่งสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมความคิดความเชื่อ ตลอดจนวิถีชีวิตสภาพความเป็นอยู่ของผู้คนในสมัยนั้น นอกจากนี้วรรณกรรมเหล่านี้ยังมีอิทธิพลเป็นอย่างมากต่อวรรณกรรมในสมัยต่อมา

วรรณกรรมที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นตัวแทนของยุคเฮอันมีหลายเรื่อง หนึ่งในนั้นได้แก่ วรรณกรรมเรื่อง *มะกุระ โนะ โซชิ* (Makura no sōshi : 枕草子) เขียนโดย เซะชิ โฉนะงง (Sei shōnagon : 清少納言) นางกำนัลของพระนางเทะชิ¹ (Teishi : 定子, ค.ศ. 976-1000) พระมเหสีในจักรพรรดิอิชิโจ² (Ichijō tennō : 一条天皇, ครองราชย์ปีค.ศ. 986-1011) ผลงานของเซะชิ โฉนะงงที่เป็นที่รู้จัก นอกจากวรรณกรรมเรื่อง *มะกุระ โนะ โซชิ* แล้วยังมีหนังสือรวมบทกลอนญี่ปุ่น *เซะชิ โฉนะงง* (Seishōnagonshū : 清少納言集)

มะกุระ โนะ โซชิ เป็นวรรณกรรมประเภทความเรียงซึ่งนับเป็นประเภทงานเขียนที่แตกต่างจากวรรณกรรมที่เป็นที่นิยมในสมัยนั้นซึ่งส่วนใหญ่เป็นงานเขียนประเภทตำนาน เนื้อหาใน *มะกุระ โนะ โซชิ* เป็นเรื่องราวที่เซะชิ โฉนะงงกล่าวถึงธรรมชาติ สภาพแวดล้อมรอบตัว และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ภายในวังหลวงที่เซะชิ โฉนะงงทำหน้าที่เป็นนางกำนัล รวมถึงความคิดเห็นหรือความรู้สึก

---

¹ ฟุจิวะระ โนะ เทะชิชิ (Fujiwara no Teishi : 藤原定子) บุตรสาวของฟุจิวะระ โนะ มิชิตะกะ (Fujiwara no Michitaka : 藤原道隆, ค.ศ. 953-995) เป็นพระมเหสีของจักรพรรดิอิชิโจ มีโอรสและธิดารวมทั้งสิ้น 3 พระองค์

² จักรพรรดิลำดับที่ 66 พระโอรสองค์แรกของจักรพรรดิเอนยู (Enyū tennō : 円融天皇, ครองราชย์ปีค.ศ. 969-984) พระมารดา คือ ฟุจิวะระ โนะ เซ็นชิ (Fujiwara no Senshi : 藤原詮子, ค.ศ. 962-1002) จักรพรรดิอิชิโจขึ้นครองราชย์เมื่อพระชนมายุได้ 7 ขันษา พระนามเดิม ยะซุฮิโตะ (Yasuhito : 懷仁)

ที่เซะอิ โฉนงะงมีต่อสิ่งต่าง ๆ รอบตัว โดยเซะอิ โฉนงะงแบ่งเนื้อหาใน *มะกุระ โนะ โซมิ* ออกเป็น หัวข้อย่อยแล้วเขียนตามหัวข้อนั้น ๆ โดยมีเนื้อหาแตกต่างกันไป ในเนื้อหาอันหลากหลายของ *มะกุระ โนะ โซมิ* เซะอิ โฉนงะงได้กล่าวถึงเรื่องความงามของบุคคลไว้ด้วย

หากกล่าวถึงความงามของบุคคล สิ่งแรกที่คนทั่วไปจะนึกถึง คือ ใบหน้า เพราะตาม ค่านิยมในสมัยปัจจุบันหากพูดถึงความงามของบุคคล ย่อมหมายถึง ใบหน้าที่สวยงามของหญิงสาวหรือใบหน้าอันหล่อเหลาของชายหนุ่มซึ่งเป็นสิ่งที่เห็นได้อย่างชัดเจน แต่ในสมัยเฮอัน การจะ เห็นใบหน้าโดยเฉพาะใบหน้าของสตรีเป็นเรื่องยาก บุรุษไม่สามารถพบหน้าสตรีได้โดยตรงหาก ไม่ใช่สามีหรือคนในครอบครัว เพราะสตรีชั้นสูงสมัยเฮอันจะเก็บตัวอยู่แต่ในบ้าน ไม่ปรากฏตัวต่อ สาธารณชน บุรุษใดต้องการเห็นใบหน้าของสตรีจะต้องอาศัยการแอบมองหรือสอบถามจากหญิง รับใช้หรือคนใกล้ชิด ดังนั้นการจะตัดสินว่าบุคคลผู้นั้นงามหรือไม่ จึงไม่ได้ดูเฉพาะที่ใบหน้าเพียง อย่างเดียว แต่รวมไปถึงผมและเครื่องแต่งกายด้วย

นอกจากนี้ คุณสมบัติต่าง ๆ เช่น ความสามารถทางด้านกลอน ดนตรี หรือแม้แต่ลายมือก็เป็นสิ่งจำเป็น ทั้งสตรีและบุรุษในชนชั้นสูงต้องศึกษาและเรียนรู้ เนื่องจากคุณสมบัติต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่ช่วยเสริมให้บุคคลผู้นั้นดูดีในสายตาของบุคคลอื่น

งานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยมีความประสงค์จะศึกษาทัศนะเกี่ยวกับความงามของบุคคลที่สะท้อน ผ่านการพรรณนาบุคคลใน *มะกุระ โนะ โซมิ* ซึ่งเซะอิ โฉนงะงได้กล่าวไว้อย่างละเอียดชัดเจน ทำให้ทราบทัศนคติของเซะอิ โฉนงะงที่มีต่อสิ่งนั้นได้อย่างดี โดยจะเน้นศึกษาบุคคลในชนชั้นสูง เพราะสมัยเฮอันเป็นยุคสมัยที่ชนชั้นขุนนางเป็นศูนย์กลางของสังคมในสมัยนั้น

ทว่าการศึกษาความงามของบุคคลในวรรณกรรมเรื่อง *มะกุระ โนะ โซมิ* ทำให้ทราบถึง ทัศนะของเซะอิ โฉนงะงเพียงด้านเดียว ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่าควรกล่าวถึงทัศนะทั่วไปในสมัยเฮอัน ด้วยว่าเหมือนหรือแตกต่างจากทัศนะของเซะอิ โฉนงะงอย่างไร ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจทัศนคติของ เซะอิ โฉนงะง และทัศนคติทั่วไปในสมัยเฮอัน ตลอดจนวัฒนธรรมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของ ผู้คนสมัยเฮอันโดยเฉพาะชนชั้นสูงได้ดียิ่งขึ้น

ดังนั้นการศึกษาทัศนะเกี่ยวกับความงามของบุคคลของเซะอิ โฉนงะงจึงน่าจะเป็น ประโยชน์ต่อการศึกษาทัศนะเกี่ยวกับความงามของบุคคลในสมัยเฮอัน ตลอดจนสังคมและ วัฒนธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องอื่นในสมัยเฮอัน

1.2 วัตถุประสงค์

ศึกษาทัศนะเกี่ยวกับความงามของบุคคลของเซะอิ โฉนงะนที่สะท้อนผ่านการพรรณนาบุคคลในวรรณกรรมเรื่อง *มะกุระ โนะ โซมิ* ได้แก่ ใบหน้า ผม เครื่องแต่งกาย รวมถึงคุณสมบัติที่ชนชั้นสูงพึงมี โดยเปรียบเทียบกับทัศนะทั่วไปในสมัยเฮอัน

1.3 สมมติฐานการวิจัย

1. เซะอิ โฉนงะนมีทัศนะเกี่ยวกับความงามของบุคคล ได้แก่ ใบหน้า ผม เครื่องแต่งกาย รวมถึงความสามารถทางศิลปะทั้งที่เหมือนและแตกต่างจากทัศนะทั่วไปในสมัยเฮอัน

2. ทัศนะที่แตกต่างของเซะอิ โฉนงะนสะท้อนให้เห็นการแข่งขันของนางกำนัลที่ต้องการแสดงความสามารถของตนให้เป็นที่ประจักษ์ และการแข่งขันนี้แสดงให้เห็นสภาพสังคมของชนชั้นสูงในสมัยเฮอัน

1.4 ขอบเขตการวิจัย

1. ศึกษาบทบรรยายเกี่ยวกับความงามของบุคคลที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่อง *มะกุระ โนะ โซมิ* 『枕草子』 โดยอ้างอิงจากหนังสือ 『枕草子 新編日本古典文学全集 18』 ของสำนักพิมพ์ โมงะกุกัน (小学館) ตีพิมพ์ปี ค.ศ.2001

2. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3. ศึกษาชีวประวัติและภูมิหลังของเซะอิ โฉนงะน

4. ศึกษาเอกสารอารยธรรมญี่ปุ่นในด้านวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับใบหน้า ผม เครื่องแต่งกาย และคุณสมบัติที่ชนชั้นสูงพึงมี

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาภูมิหลังงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับใบหน้า ผม เครื่องแต่งกายและคุณสมบัติที่ชนชั้นสูงพึงมีในวรรณกรรมเรื่อง *มะกุระ โนะ โซมิ*

2. รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับใบหน้า ผม เครื่องแต่งกายและคุณสมบัติที่ชนชั้นสูงพึงมีในสมัยเฮอัน

3. ศึกษาและวิเคราะห์บทบรรยายเกี่ยวกับความงามของบุคคลในวรรณกรรมเรื่อง *มะกุระ โนะ โซมิ*

4. ศึกษาความเหมือนและความต่างในทัศนะของเซะอิ โฉนงนกับทัศนะทั่วไปในสมัยเฮอัน โดยศึกษาจากหนังสือและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
5. ดำเนินการเขียนวิทยานิพนธ์
6. สรุปผลการวิจัย

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เข้าใจทัศนะของเซะอิ โฉนงนเกี่ยวกับความงามของบุคคลซึ่งแสดงถึงเอกลักษณ์เฉพาะตัวของเซะอิ โฉนงนในวรรณกรรมเรื่อง *มะกุระ โนะ โซเอมิ*
2. เข้าใจความเหมือนและความต่างในทัศนะของเซะอิ โฉนงนกับทัศนะทั่วไปในสมัยเฮอันเกี่ยวกับความงามของบุคคล
3. เป็นแนวทางในการศึกษาเรื่องวัฒนธรรม ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในสมัยเฮอันที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องอื่น ๆ ต่อไป

1.7 ข้อตกลงเบื้องต้น

1. วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ใช้ระบบถอดอักษรภาษาญี่ปุ่นซึ่งเป็นผลงานวิจัยปีพ.ศ. 2530 ของอาจารย์สาขาภาษาญี่ปุ่น ได้แก่ ผศ.ดร.กัลยาณี สีสสุวรรณ, ผศ.สุชาดา สัตยพงศ์, ผศ.เสาวลักษณ์ สุริยะวงศ์ไพศาล (ปัจจุบันคือ รศ.ดร.สิริมนพร สุริยะวงศ์ไพศาล) อาจารย์ภาควิชาภาษาศาสตร์ คือ ผศ.ดร.สุดาพร ลักษณะียนาวิน และอาจารย์ภาควิชาภาษาไทย คือ ผศ.ดุษฎีพร ชำนิโรคสานต์ แห่งคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ระบบถอดอักษรภาษาญี่ปุ่นนี้ กำหนดการถอดอักษรภาษาญี่ปุ่นที่เขียนด้วยอักษรโรมัน (อักษรโรมะจิ) เป็นอักษรไทยซึ่งขออธิบายโดยสังเขปดังนี้

สระ	
อักษรโรมัน	อักษรไทย
(สระเสียงสั้น, สระเสียงยาว)	
a, ā	อะ, อา
i, ī	อิ, อี
u, ū	อุ, อู
e, ē	เอะ, เอ
o, ō	โอะ, โอ
-ya, -yā	เอียะ, เอีย
-yu, -yū	อิว, อีว
*-yo, -yō	เอียว, เอียว

(*คือส่วนที่ผู้อ่านทั่วไปอาจยังไม่คุ้นเคยนัก)

พยัญชนะ	
อักษรโรมัน	อักษรไทย
p เมื่อเกิดต้นคำ	พ
เมื่อเกิดที่อื่น ๆ	ป
b	บ
m	ม
f	ฟ
w	ว
t เมื่อเกิดต้นคำ	ท
เมื่อเกิดที่อื่น ๆ	ต
*ts	ทึ
ch	ช
d	ด
n	น
n (ที่เป็นพยัญชนะก่อกำหนดหน้าที คล้ายตัวสะกด)	
เมื่อเกิดหน้า p,b,m,	ม
เมื่อเกิดหน้า k,g,w.	ง

พยัญชนะ	
อักษรโรมัน	อักษรไทย
n เมื่อเกิดที่อื่น ๆ	น
n'(ทำหน้าที่เป็นตัวสะกดและตามด้วยสระ)	น
s	ซ
*sh	ฌ
*z	ซ
j	จ
r	ร
y	ย
k เมื่อเกิดต้นคำ	ค
เมื่อเกิดที่อื่น ๆ	ก
g เมื่อเกิดต้นคำ	ก
เมื่อเกิดที่อื่น ๆ	ง
h	ฮ

(*คือส่วนที่ผู้อ่านทั่วไปอาจยังไม่คุ้นเคยนัก)

หมายเหตุ

(1.) คำบางคำที่ใช้แพร่หลายมากแล้ว ยังคงใช้ตามความนิยมเช่นเดิม เช่น ซามูไร เกียวโต โตเกียว เมจิ เฮอัน กิโมโน ซากุระ เป็นต้น

(2.) ในการถอดอักษรจากภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทย ผู้วิจัยจะกำกับอักษรโรมะจิและอักษรคันจิไว้ในวงเล็บด้านหลังเพื่อความสะดวกสำหรับผู้อ่านในการค้นหาชื่อ โดยจะกำกับไว้ตำแหน่งแรกที่ชื่อนั้นปรากฏ

2. ข้อความอ้างอิงในตัวบทที่เกี่ยวกับวรรณกรรมความเรียงเรื่อง *มะกุระ โนะ โซมิ* ทั้งหมด อ้างจากหนังสือ 『枕草子 新編日本古典文学全集 18』 เรียบเรียงโดยมะทสุโอะ ซะโตะมิ (松尾 聡) และนะงะชิ คะสุโกะ (永井和子) สำนักพิมพ์ไฌงะกุกัน ตีพิมพ์ในปี ค.ศ.2001

3. ชื่อบุคคลในประวัติศาสตร์ที่กล่าวอ้างในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยจะกำกับเสียงอ่านภาษาอังกฤษ (อักษรโรมะจิ) และชื่อภาษาญี่ปุ่น (อักษรคันจิ) ไว้ในวงเล็บด้านหลัง และใส่ค.ศ.ปีเกิดและเสียชีวิตไว้ด้วย ยกเว้นในกรณีที่เป็นจักรพรรดิจะใส่ปีค.ศ.ที่ขึ้นครองราชย์

1.8 ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการค้นคว้าของผู้วิจัยพบว่า งานวิจัยที่มีญี่ปุ่นส่วนใหญ่จะเน้นศึกษาเฉพาะเรื่อง โดยแยกเป็นใบหน้า เครื่องแต่งกายและกลอน โดยงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อวิจัยนี้ เช่น

ฟูกุชิมะ โฉจิ (福嶋昭治, 1983: 63-70) กล่าวว่า รูปแบบการเขียนของเซชิ โฉนะงะง มีลักษณะเด่นอยู่ 2 ประการ ประการแรก *มะกุระ โนะ โซมิ* เป็นงานเขียนที่ประกอบด้วยหัวข้อและประโยคที่แสดงความรู้สึก กล่าวคือ เป็นต้นแบบของงานเขียนประเภท *โมะโนะโทซุกุชิ* (monotsukushi : もの尽くし) ที่มีหัวข้อ หัวเรื่อง คำอธิบายและคำแสดงความรู้สึก ประการที่สอง *มะกุระ โนะ โซมิ* เป็นงานเขียนที่ไม่ได้เรียงตามวัน เวลาและลำดับก่อนหลัง แต่จะมีลักษณะที่เขียนจบเป็นเรื่อง ๆ ไม่ต่อเนื่องกัน

ส่วนคะสุวะตะ มะชะกะสุ (葛綿正一, 1997: 17-27) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความแตกต่างที่ปรากฏใน *มะกุระ โนะ โซมิ* ได้ข้อสรุปว่า เซชิ โฉนะงะง สร้างรูปแบบการเขียนที่แตกต่างจากนักเขียนคนอื่น เช่น จะระบุชัดเจนเลยว่าฤดูใบไม้ผลิต้องเป็นยามเช้าเท่านั้นถึงจะงดงาม ทั้งที่ในความเป็นจริงไม่มีกฎเกณฑ์หรือค่านิยมที่ระบุไว้ชัดเจนเช่นนี้ สิ่งนี้คือเสน่ห์ในงานเขียนที่เซชิ โฉนะงะงตั้งใจสร้างขึ้นเพราะต้องการแข่งขันกับนางกำนัลของพระสนมคนอื่นเพื่อให้ฝ่ายพระนาง

เทะอิชิที่ตนรับใช้อยู่ได้รับการยกย่องว่าเหนือกว่าพระสนมคนอื่น โดยเฉพาะพระนางโฌมิ³ (Shōshi : 彰子) ซึ่งเป็นคู่แข่ง เทะอิ โฌนิงงนทำให้งานเขียนของตนแตกต่างและเหนือกว่างานเขียนของนางกำนัลคนอื่นได้สำเร็จ แต่ความแตกต่างนี้ไม่เพียงทำให้เทะอิ โฌนิงงนต่างจากเหล่านางกำนัลของพระสนมคนอื่นเท่านั้น แต่ยังต่างกับนางกำนัลของพระนางเทะอิชิเองด้วย กล่าวคือ ความต่างที่เทะอิ โฌนิงงนสร้างขึ้นมาเป็นความต่างที่มากเกินไป จนถูกมองว่าแปลกแยกจากสังคมในสมัยนั้น

ในแง่ของเครื่องแต่งกาย ชุสุกิ ชุสุเอะ (鈴木すず江, 1997: 149-167) ศึกษาอุปประโยคที่บรรยายเกี่ยวกับเครื่องแต่งกายที่ปรากฏใน *มะกุระ โนะ โซมิ* โดยวิเคราะห์ว่า การบรรยายของ เทะอิ โฌนิงงนที่เกี่ยวกับเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย ส่วนใหญ่จะเน้นการบรรยายเกี่ยวกับสี และมีการสอดแทรกความคิดเห็นของตนเกี่ยวกับเครื่องแต่งกายหรือสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเสื้อผ้าไว้ด้วย โดยเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายของชนชั้นขุนนางในสมัยเฮอันจะมีลักษณะเด่นคือ ใส่ซ้อนทับกันหลายชั้น เนื่องจากต้องการให้ผู้สวมใส่ดูรูปร่างใหญ่ผ่าคารพ ย่าเกรง และดูมีอำนาจ นอกจากนี้ ชุสุกียังสังเกตว่า เทะอิ โฌนิงงนจะไม่ค่อยบรรยายเกี่ยวกับวิธีการเย็บปักเสื้อผ้ามากนัก จะกล่าวถึงเพียงผิวเผินเท่านั้น วิเคราะห์ได้ว่า เทะอิ โฌนิงงนไม่ค่อยชอบการเย็บปักเท่าใดนัก

ส่วนงานวิจัยของ เกา โย่วเจิน (高 有貞, 2006: 141-157) เน้นศึกษากลอนญี่ปุ่นหรือวะกะ (waka : 和歌) ใน *มะกุระ โนะ โซมิ* โดยวิจัยการโต้ตอบกลอนญี่ปุ่นระหว่าง เทะอิ โฌนิงงนกับพระนางเทะอิชิและเหล่าขุนนางชาย ได้ข้อสรุปว่า เทะอิ โฌนิงงนถูกพระนางเทะอิชิ ปฏิเสธกลอนญี่ปุ่นที่แต่ง นอกจากนี้ เทะอิ โฌนิงงนยังได้แสดงความสามารถทางด้านกลอนจีนหรือคันฉี (kanshi : 漢詩) ให้ขุนนางชายได้ประจักษ์โดยเทะอิ โฌนิงงนมีความสามารถมากกว่าที่เหล่าขุนนางชายคาดการณ์ไว้ ทว่าเทะอิ โฌนิงงนจะกังวลทุกครั้งที่ต้องโต้ตอบกลอนญี่ปุ่นกับเหล่าขุนนางชาย เนื่องจากได้รับความกดดันจากการที่ตระกูลคิโยะฮะระของตนมีชื่อเสียงด้านกลอน เทะอิ โฌนิงงนจึงมักกังวลว่ากลอนญี่ปุ่นที่ตนแต่งจะไม่ดี ไม่ไพเราะ เทะอิ โฌนิงงนได้บันทึกความรู้สึกความคิดของตนในเหตุการณ์ต่าง ๆ ลงใน *มะกุระ โนะ โซมิ* ทำให้เห็นภาพของเทะอิ โฌนิงงนได้อย่างชัดเจน

³ ฟุจิวะระ โนะ โฌมิ (Fujiwara no Shōshi : 藤原彰子, ค.ศ. 988-1074) ธิดาของฟุจิวะระ โนะ มิชิเนงะ (Fujiwara no Michinaga : 藤原道長, ค.ศ. 966-1027) เป็นพระมเหสีของจักรพรรดิอิชิโจ โอรสของโฌมิ 2 พระองค์ได้ขึ้นครองราชย์เป็นจักรพรรดิโกะอิชิโจ (Goichijō tennō : 後一条天皇, ครองราชย์ปีค.ศ. 1016-1036) และจักรพรรดิโกะซุสะกุ (Gosuzaku tennō : 後朱雀天皇, ครองราชย์ปีค.ศ. 1036-1045)

จากงานวิจัยที่กล่าวมาทำให้ผู้วิจัยได้ทราบว่า รูปแบบการเขียนที่มีค่าแสดงความรู้สึกเป็นส่วนประกอบสำคัญทำให้งานเขียนของเซะอิ โฉนงงนสะท้อนความคิดและทัศนะของผู้เขียนได้เป็นอย่างดี เซะอิ โฉนงงนเขียนแสดงความรู้สึกของตนอย่างตรงไปตรงมาทำให้เมื่ออ่านแล้วจะทราบว่าเซะอิ โฉนงงนมีความรู้สึก ความคิดเห็นเช่นไรต่อสิ่งต่าง ๆ ที่หยิบยกมาเขียนซึ่งรวมถึงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความงามของบุคคล ทั้งใบหน้า ผม เครื่องแต่งกายและคุณสมบัติที่พึงมีของชนชั้นสูง

ทว่างานวิจัยส่วนใหญ่จะเน้นศึกษาโดยแยกเป็นเรื่อง ๆ ไป เช่น เครื่องแต่งกาย กลอน อาจมีบางงานวิจัยที่กล่าวถึงเรื่องความงามแต่จะเป็นความงามทางธรรมชาติมากกว่า ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่า การศึกษาทัศนะเกี่ยวกับความงามของบุคคลของเซะอิ โฉนงงนโดยรวบรวมเรื่องใบหน้า ผม เครื่องแต่งกายและคุณสมบัติที่ชนชั้นสูงพึงมี จะทำให้เข้าใจทัศนะของเซะอิ โฉนงงนและวัฒนธรรม ตลอดจนวิถีชีวิตของชนชั้นสูงในสมัยเฮอันได้ดียิ่งขึ้น

บทที่ 2

ประวัติเซะอิ โฉนงนและวรรณกรรมความเรียงเรื่องมะกุระ โนะ โซมิ

วรรณกรรมความเรียงเรื่องมะกุระ โนะ โซมิ เขียนขึ้นโดยเซะอิ โฉนงน นางกำนัลของ พระนางเทะอิชิ พระมเหสีในจักรพรรดิชิโจซึ่งครองราชย์ในสมัยเฮอันตอนกลาง วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งเน้นวิเคราะห์ทัศนคติของเซะอิ โฉนงนเกี่ยวกับความงามที่ปรากฏในวรรณกรรมความเรียงเรื่องมะกุระ โนะ โซมิ ก่อนเริ่มศึกษาและวิเคราะห์ทัศนคติความงามของบุคคลของเซะอิ โฉนงน ผู้วิจัยขอกล่าวถึงประวัติของเซะอิ โฉนงนผู้แต่งรวมถึงความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวรรณกรรมความเรียงเรื่องมะกุระ โนะ โซมิ

2.1 ประวัติเซะอิ โฉนงน

2.1.1 ช่วงก่อนเป็นนางกำนัล

เซะอิ โฉนงนเป็นบุตรสาวของคิโยะซะระ โนะ โมโตะซุเกะ (Kiyohara no Motosuke : 清原元輔, ค.ศ. 908-990) ไม่ทราบวันเดือนปีเกิดที่แน่ชัด แต่สันนิษฐานว่าเกิดในปี ค.ศ. 966 ตามหลักฐานไม่ปรากฏชื่อมารดา เซะอิ โฉนงนมีพี่น้องผู้ชาย 3 คน และหญิงอีก 1 คน ได้แก่

1. คิโยะซะระ โนะ ทะเมะนะริ (Kiyohara no Tamenari : 清原為成, ค.ศ. 946-1025) พี่ชายคนโต อายุมากกว่าเซะอิ โฉนงนประมาณ 20 ปี มีความสามารถด้านดนตรี
2. พระคะอิฉุ (sō kaishū : 僧戒秀, ไม่ทราบปีเกิด เสียชีวิตปีค.ศ. 1015) พี่ชายคนรอง คาดว่าจะออกบวชตั้งแต่วัยเด็กเพราะไม่ปรากฏชื่อเรียกก่อนออกบวช พระคะอิฉุรับใช้ ไกล่ซิดจักรพรรดิคะซัน¹ (Kazan tennō : 花山天皇, ครองราชย์ปีค.ศ. 984-986) พระคะอิฉุมีความสามารถด้านกลอนมากที่สุดในกลุ่มพี่น้อง
3. คิโยะซะระ โนะ มุเนะโนะบุ (Kiyohara no Munenobu : 清原致信, ไม่ทราบปีเกิด เสียชีวิตปีค.ศ. 1017) สันนิษฐานว่ามุเนะโนะบุจะเป็นพี่น้องแม่เดียวกับเซะอิ โฉนงน

---

¹ จักรพรรดิลำดับที่ 65 เป็นพระโอรสองค์โตของจักรพรรดิเรเซอิ (Reisei tennō : 冷泉天皇, ครองราชย์ปีค.ศ. 967-969)

4. พี่สาวของเซะอิ โฉนงงนไม่ทราบชื่ออะไร แต่เป็นที่รู้จักกันในฐานะภรรยาของฟูจิวะระ โนะ มะซะโยะฉิ (Fujiwara no Masayoshi : 藤原理能, ไม่ทราบปีเกิดและเสียชีวิตที่แน่ชัด) ซึ่งเป็นพี่ชายของมิชิทซุนะ โนะ ฮะซะ² (Michitsuna no haha : 道綱母, คาดว่าเกิดในปีค.ศ. 936 เสียชีวิตปีค.ศ. 995) ผู้แต่งบันทึกเรื่องคะเงะโรนิกกิ³ (Kagerō Nikki : 蜻蛉日記)

ตระกูลคิโยะซะวะระสืบเชื้อสายมาจากเจ้าชายโทะนะริ⁴ (Toneri Shinnō : 舍人親王, ค.ศ. 676-735) ซึ่งเป็นผู้รวบรวมหนังสือนิฮนโฉะกิ⁵ (Nihonshoki : 日本書紀) ตระกูลคิโยะซะวะระเป็นตระกูลขุนนางที่ไม่มีอำนาจทางการเมืองมากนัก คนในตระกูลมีตำแหน่งไม่สูงแต่มีความสามารถโดดเด่นด้านกลอนและดนตรี

คิโยะซะวะระ โนะ ฟูกะยะบุ (Kiyohara no Fukayabu : 清原深養父, ไม่ทราบปีเกิดและเสียชีวิตที่แน่ชัด) ปู่ทวดของเซะอิ โฉนงงนเป็นกวีที่มีชื่อเสียงในสมัยเฮอัน กลอนที่ฟูกะยะบุแต่งได้รับการรวบรวมไว้ในหนังสือรวมกลอนโคะกิงวะกะฉุ⁶ ทั้งหมด 17 บท และบทกลอนอื่น ๆ ที่ฟูกะยะบุแต่งก็ได้รับคัดเลือกให้รวมอยู่ในหนังสือรวมกลอนเล่มอื่นอีกด้วย นอกจากความสามารถด้านกลอนแล้ว ฟูกะยะบุยังเล่นเครื่องดนตรีบิวะได้เก่งอีกด้วย

โมะโตะชูเกะพ่อของเซะอิ โฉนงงนก็เป็นกวีที่มีชื่อเสียงคนหนึ่งในสมัยเฮอัน หนังสือรวมบทกลอนญี่ปุ่นโกะเซ็งวะกะฉุ⁷ (Gosenwakashū : 後選和歌集) มีบทกลอนของโมะโตะชูเกะอยู่

² กวีหญิงในสมัยเฮอันตอนกลาง เป็นภรรยาของฟูจิวะระ โนะ คะนะเอะอิเอะ (Fujiwara no Kaneie : 藤原兼家, ค.ศ. 929-990) มีบุตรชายด้วยกันหนึ่งคน คือ ฟูจิวะระ โนะ มิชิทซุนะ (Fujiwara no Michitsuna : 藤原道綱, ค.ศ. 955-1020)

³ เป็นบันทึกชิ้นแรกที่เขียนโดยสตรี คาดว่าเขียนขึ้นในปีค.ศ. 974 มีเนื้อหาเกี่ยวกับความทุกข์ของมิชิทซุนะ โนะ ฮะซะ ผู้เขียนที่ถูกสามีคือ ฟูจิวะระ โนะ คะนะเอะอิเอะ (Fujiwara no Kaneie : 藤原兼家, ค.ศ. 929-990) ทอดทิ้ง

⁴ พระราชโอรสของจักรพรรดิเท็มมุ (Tenmu tennō : 天武天皇, ครองราชย์ปีค.ศ. 673-686) ประสูติเมื่อค.ศ. 676 และสิ้นพระชนม์เมื่อค.ศ. 735 ทรงเป็นกวีที่มีชื่อเสียงในสมัยนั้น

⁵ หนังสือบันทึกเรื่องเล่าเทพเจ้าและประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นตั้งแต่ 660 ปีก่อนคริสตกาลจนถึง ค.ศ. 697 โดยเจ้าชายโทะนะริเป็นผู้รวบรวมขึ้นตามคำสั่งของจักรพรรดิเก็นโฉ (Genshō tennō : 元正天皇, ครองราชย์ปีค.ศ. 680-748) รวบรวมแล้วเสร็จในปีค.ศ. 720 เขียนด้วยอักษรจีนและใช้ไวยากรณ์จีน

⁶ หนังสือรวมกลอนญี่ปุ่นหรือวะกะ (waka : 和歌) ที่จักรพรรดิมีรับสั่งให้รวบรวมขึ้นเป็นเล่มแรก รวบรวมแล้วเสร็จในปีค.ศ. 913 มีบทกลอนรวมทั้งหมดประมาณ 1,110 บท

⁷ หนังสือรวมกลอนญี่ปุ่นที่จักรพรรดิมีรับสั่งให้รวบรวมขึ้นเป็นเล่มที่ 2 มีกลอนทั้งหมดประมาณ 1,400 บท รวบรวมขึ้นเมื่อปี 951 ตามรับสั่งของจักรพรรดิมุระกะมิ (Murakami tennō : 村上天皇, ครองราชย์ปีค.ศ. 946-967)

ทั้งสิ้น 49 บท แม้จะเป็นกวีที่มีชื่อเสียงได้รับคำชมมากมายแต่โมะโตะซุเกะมีตำแหน่งราชการไม่สูงนัก มียศชั้น 7 ต่อมาเลื่อนเป็นชั้น 6

ตอนที่เซะอิ โฉนงงนเกิด สันนิษฐานว่าขณะนั้นโมะโตะซุเกะมีอายุได้ 60 ปี นับว่าค่อนข้างอายุมากแล้ว หลังจากที่เซะอิ โฉนงงนเกิดก็มีแต่เรื่องดี ๆ เข้ามาในชีวิตของโมะโตะซุเกะ ฮะจิโนะอะทสุโกะ (萩野敦子, 2004: 22) กล่าวถึงชีวิตหลังจากนั้นของโมะโตะซุเกะว่า แม้ไม่ได้เป็นเช่นชายตัดไม้ที่ได้เจอและรับเจ้าหญิงคะงุยะมาเป็นลูกแล้วมีชีวิตที่เจริญรุ่งเรืองและมีทรัพย์สินเงินทองมากมาย⁸ แต่ชีวิตของโมะโตะซุเกะก็เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี ขณะที่อายุได้ 62 ปี โมะโตะซุเกะได้เลื่อนขึ้นเป็นขุนนางชั้น 5 ที่สามารถเข้าเฝ้าฯจักรพรรดิที่ตำหนักเซะอิเรียวเด็น (Seiryōden : 清涼殿) ได้⁹ นอกจากนี้ ยังได้รับแต่งตั้งให้เป็นเจ้าเมือง (kami : 守) คูแลเมืองคะวะชิ¹⁰ (Kawachi : 河内) และอีก 5 ปีต่อมาได้รับตำแหน่งเจ้าเมืองซุโอ¹¹ (Zuō : 周防) โดยพาเซะอิ โฉนงงนไปอยู่ที่เมืองนี้ด้วย

เซอิ โฉนงงนตามบิดาไปอยู่เมืองซุโอหลายปีก็ได้กลับเข้าเมืองหลวงอีกครั้งเมื่ออายุ 13 ปี หลังจากนั้นได้แต่งงานกับทะชิบะนะ โนะ โนะริมิทสุ (Tachibana no Norimitsu : 橘則光, ค.ศ. 965- ไม่ทราบปีที่เสียชีวิต) เมื่อเซะอิ โฉนงงนอายุประมาณ 15-16 ปีและมีบุตรชายด้วยกัน 1 คน คือ ทะชิบะนะ โนะ โนะรินะงะ (Tachibana no norinaga : 橘則長, ค.ศ. 982-1034)

ทะชิบะนะ โนะ โนะริมิทสุเป็นบุตรชายคนโตของทะชิบะนะ โนะ โทะชิมะซะ (Tachibana no Toshimasa : 橘敏政, ไม่ทราบปีเกิดและเสียชีวิต) โนะริมิทสุมีอายุไล่เลี่ยกับเซะอิ โฉนงงน ตระกูลทะชิบะนะเป็นตระกูลเก่าแก่ตั้งแต่สมัยนะระ (Nara : 奈良, ค.ศ. 710-784) ทะชิบะนะ โนะ โนะโมะโระเอะ (Tachibana no Moroe : 橘諸兄, ค.ศ. 684-757) ซึ่งเป็นต้นตระกูลทะชิบะนะเคยได้ดำรงตำแหน่งเสนาบดีฝ่ายซ้าย (Sadaijin : 左大臣) จึงอาจกล่าวได้ว่าตระกูลทะชิบะนะเป็น

⁸ มาจากวรรณกรรมประเภทเรื่องเล่าเรื่องทะเกะโตะริโมะโนะงะตะริ (Taketorimonogatari : 竹取物語) เนื้อเรื่องเกี่ยวกับชายชราที่มีอาชีพตัดไม้ได้พบเจ้าหญิงคะงุยะในกระบอกไม้ไผ่และนำกลับไปเลี้ยงดู จนจบเมื่อเจ้าหญิงเติบโตขึ้นก็ได้เดินทางกลับไปยังดวงจันทร์ คาดว่าแต่งขึ้นในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 9 ถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 10 ไม่ทราบนามผู้แต่ง

⁹ ขุนนางที่มียศตั้งแต่ชั้น 5 ขึ้นไปจะได้รับอนุญาตให้เข้าเฝ้าฯจักรพรรดิที่ตำหนักเซะอิเรียวเด็นซึ่งเป็นที่ประทับส่วนพระองค์ได้ ขุนนางที่มียศต่ำกว่า 5 (6-9) จะไม่สามารถเข้าเฝ้าฯจักรพรรดิที่ตำหนักเซะอิเรียวเด็น ยกเว้นมหาดเล็กชั้น 6 (rokui no kurōdo : 六位蔵人) ที่ได้รับอนุญาตเป็นพิเศษเพราะมีหน้าที่รับใช้ใกล้ชิดจักรพรรดิ

¹⁰ ชื่อเมืองในสมัยเฮอัน ปัจจุบันตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของจังหวัดโอซะกะ (Ōsaka-fu : 大阪府)

¹¹ ชื่อเมืองในสมัยเฮอัน ปัจจุบันตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของจังหวัดยะมะกุชิ (Yamakuchi-ken : 山口県)

ตระกูลขุนนางระดับกลาง ส่วนมารดาของโนะริมิทซุนี้เป็นแม่นม (menoto : 乳母) ของจักรพรรดิคะสึน ดังนั้น โนะริมิทซุจึงเป็นพี่น้องร่วมแม่นมกับจักรพรรดิคะสึน

หลังจากนั้น เซะอิ โฉนงงนได้หย่ากับโนะริมิทซุ แต่ทั้งคู่ยังคงมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันโดยนับถือกันในฐานะพี่ชายน้องสาว ดังที่ปรากฏใน*มะกุระ โนะ โฮมิ*ว่า ตอนที่เซะอิ โฉนงงนเป็นนางกำนัล แม้แต่จักรพรรดิชิโจยังทรงทราบถึงความสัมพันธ์ของเซะอิ โฉนงงนกับโนะริมิทซุว่าทั้งคู่ นับถือกันเป็นพี่ชาย (seuto : せうと) กับน้องสาว (imōto : いもうと) และเหล่าขุนนางเองก็เรียกโนะริมิทซุว่า “พี่ชาย” โดยไม่ได้เรียกชื่อตำแหน่งเหมือนผู้อื่น 「この「いもうとせうと」といふ事は、上までみな知らしめし、殿上にも、司の名をば言はで、せうととぞつけられたる。」 (บทที่ 78 หน้า 140) “ทุกคนแม้แต่องค์จักรพรรดิยังทรงทราบถึงความสัมพันธ์ของน้องสาวและพี่ชายคู่นี้ เหล่าขุนนางก็ไม่ได้เรียกชื่อตำแหน่งแต่กลับเรียกว่า พี่ชาย”

หลังจากเซะอิ โฉนงงนหย่ากับโนะริมิทซุ โมะโตะซุเกะผู้เป็นบิดาก็ได้รับคำสั่งให้ไปรับตำแหน่งเจ้าเมืองที่ฮิโงะ¹² (Higo : 肥後) และได้เสียชีวิตลงที่นั่นในปี ค.ศ. 990 เซะอิ โฉนงงนจึงอยู่ในสถานะที่สูญเสียทั้งบิดาและสามี

2.1.2 ช่วงเป็นนางกำนัล

หลังจากหย่ากับโนะริมิทซุและบิดาโมะโตะซุเกะได้เสียชีวิตลง เซะอิ โฉนงงนได้สนิทสนมกับตระกูลของมิชิตะกะ และได้เป็นนางกำนัลของพระนางเทะอิฉิหลังจากที่พระนางเข้าวังในฐานะสนมของจักรพรรดิชิโจมาได้ 4 ปี ช่วงที่เซะอิ โฉนงงนเข้าวัง ฮะจิโอะ อะทซุโอะ (2004: 48) สันนิษฐานว่า น่าจะเป็นปีค.ศ.993 ในช่วงที่อากาศหนาวซึ่งอาจจะตรงกับช่วงต้นฤดูใบไม้ผลิหรือไม่กี่ช่วงต้นฤดูหนาว

“เซะอิ โฉนงงน” เป็นชื่อที่ใช้ตอนรับราชการเป็นนางกำนัลของพระนางเทะอิฉิ โดย “เซะอิ” (清) มาจากนามสกุล “คิโยะฮะระ” (清原) ส่วน “โฉนงงน” มะทซุโอะ เซะโตะฉิและนะงะอิคะสุโอะ (2001: 488-489) กล่าวไว้ใน 『枕草子 新編日本古典文学全集 18』 ว่า น่าจะมาจากชื่อตำแหน่งที่พระนางเทะอิฉิทรงเรียก เพราะโดยปรกติแล้วการจะเรียกชื่อนางกำนัลจะเรียกตามตำแหน่งของบิดา สามี หรือพี่ชายน้องชายที่เป็นญาติใกล้ชิดกับนางกำนัลคนนั้น ๆ แต่กรณีของเซะอิ โฉนงงนไม่ปรากฏว่ามีญาติใกล้ชิดคนใดที่ได้รับตำแหน่ง “โฉนงงน” จึงสันนิษฐานว่าน่าจะ

¹²ชื่อเมืองในสมัยเฮอัน สถานที่ตั้งอยู่บนเกาะคีวชู (Kyūshū : 九州) บริเวณจังหวัดคุมะโมะโตะ (Kumamoto ken :

เป็นตำแหน่งที่พระนางเทะอิมิทรงเรียก แต่ฮะจิโนะ อะทซุโกะ (2004 : 48-49) สันนิษฐานว่า “โณนะงน” มาจากชั้นยศสูงสุดของโมะโตะซุเกะ บิดาของเซะอิมิ โณนะงนที่ได้เลื่อนเป็นขุนนางชั้น 5 ก่อนที่จะเสียชีวิต ซึ่งยศชั้น 5 นี้ตรงกับตำแหน่งโณนะงน จึงเรียกนางกำนัลที่มาจากตระกูลคิโยะฮะระ ว่า “เซะอิมิ โณนะงน”

สาเหตุที่เซะอิมิ โณนะงนตัดสินใจมาเป็นนางกำนัล ซุจิตะนิ โทะชิโร (杉谷寿郎, ม.ป.ป. : 49) สันนิษฐานว่า สาเหตุที่เซะอิมิ โณนะงนไปทำงานในวังหลวงเป็นเพราะชีวิตแต่งงานที่ล้มเหลวของตนกับโนะริมิทซุ ในขณะที่ฮะจิโนะ อะทซุโกะ (2004: 50-51) สันนิษฐานว่า เซะอิมิ โณนะงนอาจจะรู้สึกไม่พอใจกับชีวิตที่เป็นแค่ลูกสาวของโมะโตะซุเกะ เป็นภรรยาของโนะริมิทซุและเป็นแม่ของโนะรินะงะ จึงเลือกที่จะเป็นนางกำนัลเพื่อทำให้ตนเองมีคุณค่า ดังที่เซะอิมิ โณนะงนได้กล่าวไว้ใน *โมะกุระ โนะ โซมิ* บทที่ 22 ว่า 「生ひさきなく、まめやかに、えせざいはひなど見てあたらむ人は、いぶせくあなづらはしく思ひやられて、なほ、さりぬべからむ人のむすめなどは、さしまじらはせ、世のありさまも見せならはさまほしう、内侍のすけなどにてしほしもあらせばやとこそおぼゆれ。」 (บทที่ 22 หน้า 56) “ผู้ที่ไม่มีเป้าหมายในอนาคตใช้ชีวิตอย่างที่คิดเอาเองว่ามีความสุขนั้นเป็นคนที่น่ารำคาญ ยิ่งผู้ที่เป็นบุตรสาวของขุนนางก็สมควรจะเข้าไปรับใช้ในวังและได้รู้จักกับสิ่งต่าง ๆ ในโลก เช่นนี้จึงรู้สึกอยากจะทำไปทำงานรับใช้ในวังในฐานะนางกำนัลตำแหน่งอะอิมิ โนะ ซุเกะ เป็นต้น” ดังนั้นเซะอิมิ โณนะงนจึงตัดสินใจเป็นนางกำนัลรับใช้พระนางเทะอิมิ

ในช่วงแรกของการเป็นนางกำนัล เซะอิมิ โณนะงนรู้สึกประหม่าและตื่นเต้นเป็นอย่างมาก เห็นได้จากใน *โมะกุระ โนะ โซมิ* บทที่ 177 ที่เซะอิมิ โณนะงนกล่าวถึงเหตุการณ์ที่ตนได้เข้าวังไปเป็นนางกำนัลรับใช้พระนางเทะอิมิเป็นครั้งแรก 「宮にはじめてまゐりたるころ、物のはづかしきこと数知らず、涙も落ちぬべければ」 (บทที่ 177 หน้า 306) “ในตอนที่ได้เข้าวังครั้งแรก มีเรื่องที่น่าอายมากเสียจนนับไม่ถ้วน น้ำตาแทบไหล”

สาเหตุที่เซะอิมิ โณนะงนรู้สึกประหม่าและไม่คุ้นชินกับชีวิตในวังที่ต้องพบเหล่าขุนนางชายมากหน้าหลายตาเป็นเพราะชีวิตส่วนใหญ่ของสตรีที่อยู่ในชนชั้นสูงมักจะอยู่แต่ในบ้าน ไม่ค่อยได้พบกับผู้คนเท่าใดนัก การเข้ามาเป็นนางกำนัลทำงานรับใช้เชื้อพระวงศ์ในวังหลวงของเหล่าหญิงสาวที่เป็นบุตรสาวของขุนนาง นับเป็นการเปิดเผยตัวตนสู่สายตาบุคคลอื่นของหญิงสาวเหล่านั้น ผู้วิจัยเห็นว่าเซะอิมิ โณนะงนเองก็เป็นเช่นหญิงสาวเหล่านี้ที่ปกติจะใช้ชีวิตอยู่แต่ภายในบ้านของตนไม่ได้พบกับโลกภายนอกมากนัก นอกจากการออกไปดูงานเทศกาลประจำปีที่จัดภายในเมืองหลวง

ดังนั้น เมื่อต้องมาพบกับเหล่าขุนนางชายและนางกำนัลคนอื่น รวมถึงพระสนมและองค์จักรพรรดิ เซะอิ โคโนะงงนยอมให้เกิดความประหม่าเป็นธรรมดา

หลังจากนั้น เซะอิ โคโนะงงนเริ่มปรับตัวกับชีวิตนางกำนัลในวังได้ เริ่มพูดคุยกับเหล่าขุนนางชายได้อย่างไม่ประหม่า จนในที่สุดก็กลายเป็นนางกำนัลที่ได้รับการจับตามองจากเหล่าขุนนางในฐานะตัวแทนของพระนางเทะอิมิและตระกูลของมิชิตะกะ ในช่วงนี้เองที่เซะอิ โคโนะงงนเขียนวรรณกรรมเรื่อง*มะกุระ โนะ โซมิ*

หลังจากพระนางเทะอิมิสิ้นพระชนม์ คาดว่าเซะอิ โคโนะงงนได้อยู่ดูแลพระโอรสและพระธิดาของพระนางเทะอิมิต่ออีกกระยะหนึ่ง จนกระทั่งพระนางโคโนะมิซึ่งอยู่ฝ่ายตรงข้ามกับพระนางเทะอิมิทรงรับเจ้าชายอะทสุยะซุซึ่งเป็นพระโอรสของพระนางเทะอิมิไปดูแลและจะให้เซะอิ โคโนะงงนไปปรับใช้ตน หรือก็คือรับใช้มิชิชิเนงะซึ่งอยู่ฝ่ายตรงข้ามกับมิชิตะกะ เซะอิ โคโนะงงนจึงปฏิเสธเพราะตั้งใจจะเป็นนางกำนัลของพระนางเทะอิมิเท่านั้น (ฮะจิโนะ อะทสุโกะ, 2004: 163)

ช่วงหลังของการเป็นนางกำนัล สันนิษฐานว่าเซะอิ โคโนะงงนได้แต่งงานกับฟูจิวะระ โนะ มุเนะโยะ (Fujiwara no Muneyo : 藤原棟世, ไม่ทราบปีเกิดและเสียชีวิต) และมีบุตรสาวด้วยกัน 1 คน ภายหลังบุตรสาวของเซะอิ โคโนะงงนได้เป็นนางกำนัลของพระนางโคโนะมิ รู้จักกันในชื่อ โคะมะ โนะ เมียวบุ (Koma no myōbu : 小馬命婦, ไม่ทราบปีเกิดและเสียชีวิต)

ฟูจิวะระ โนะ มุเนะโยะแก่กว่าเซะอิ โคโนะงงนประมาณ 20 ปี เป็นขุนนางระดับกลางที่จำเป็นต้องไปทำงานต่างเมืองเป็นประจำ ทำให้ไม่ค่อยได้อยู่กับเซะอิ โคโนะงงนนัก กอปรกับส่วนใหญ่มุเนะโยะจะใช้ชีวิตอยู่ต่างเมืองทำให้ห่างไกลจากสังคมและวัฒนธรรมในเมืองหลวงหรือก็คือวัฒนธรรมในวัง เซะอิ โคโนะงงนจึงมิได้กล่าวถึงมุเนะโยะใน*มะกุระ โนะ โซมิ*

หลังจากเซะอิ โคโนะงงนออกจากการเป็นนางกำนัลก็ไม่ปรากฏหลักฐานยืนยันว่าเซะอิ โคโนะงงนมีชีวิตในบั้นปลายอย่างไรและเสียชีวิตเมื่อใด แต่มีการสันนิษฐานว่า หลังจากออกจากวังเซะอิ โคโนะงงนได้ไปอยู่กับมุเนะโยะจนมุเนะโยะเสียชีวิต เซะอิ โคโนะงงนจึงกลับไปอยู่บ้านซึ่งอยู่ละแวกเดียวกับบ้านเก่าที่โมะโตะซุเกะเคยอาศัยอยู่จนกระทั่งเสียชีวิต

2.2 วรรณกรรมความเรียงเรื่อง*มะกุระ โนะ โซมิ*

มะกุระ โนะ โซมิ เป็นวรรณกรรมประเภทความเรียงซึ่งโคะอิเกะ เซะอิจิ (小池清治, 2005: 101) กล่าวว่า วรรณกรรมประเภทความเรียงเป็นวรรณกรรมรูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้นในสมัยเฮอัน เนื้อหาใน*มะกุระ โนะ โซมิ*มีประมาณสามร้อยบท แต่ละบทมีเนื้อหาสั้น ๆ แบ่งประเภท

ตามเนื้อหาเป็นสามหมวดใหญ่ ๆ คือ การบรรยายทิวทัศน์ธรรมชาติและสิ่งต่าง ๆ (ruiju teki shōdan : 類聚的章段) การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตและจิตใจ (zuisō teki shōdan : 随想的章段) และการบันทึกชีวิตความเป็นอยู่ในช่วงที่ได้รับใช้พระนางเทะอิชิ (nikki teki shōdan : 日記的章段) โดยเซะอิ โฉนงจะตั้งหัวเรื่องไว้ แล้วบรรยายเกี่ยวกับหัวเรื่องนั้นไปเรื่อย ๆ (อรรถยา สุวรรณระดา, 2554: 92)

ผลงานชิ้นนี้นอกจากสะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกนึกคิด ทศนคติของเซะอิ โฉนงที่มีต่อธรรมชาติและสิ่งต่าง ๆ รอบตัว ตลอดจนวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชนชั้นสูงในสมัยเฮอันแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นถึงความฉลาดมีไหวพริบและความละเอียดอ่อนในใจของเซะอิ โฉนงและความงามแบบโอกะชิ (okashi : おかし) ที่ให้อารมณ์ความรู้สึกแบบแจ่มใส (อรรถยา สุวรรณระดา, 2554: 92) ดังจะเห็นได้จากการบรรยายลักษณะของสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างละเอียดชัดเจนพร้อมทั้งสอดแทรกความรู้สึกส่วนตัวที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แสดงให้เห็นถึงความช่างสังเกตและความกล้าที่จะวิพากษ์วิจารณ์สิ่งที่ได้พบเห็นอย่างตรงไปตรงมา (พิพาดา ยังเจริญ, 2539: 56) ทำให้เซะอิ โฉนงสามารถบรรยายเรื่องราวที่เป็นเสมือนกระจกสะท้อนภาพในสมัยเฮอันให้ผู้อ่านมองเห็นได้เป็นอย่างดี

จุดเริ่มต้นของงานเขียนชิ้นนี้ มาจากฟูจิวะระ โนะ โคะระชิเกะ (Fujiwara no Korechika : 藤原伊周, ค.ศ. 974-1010) พี่ชายของพระนางเทะอิชิได้ถวายกระดาดซึ่งในขณะนั้นนับว่าเป็นสิ่งที่มีค่ามากแก่พระนางเทะอิชิ และพระนางเทะอิชิได้ประทานต่อให้เซะอิ โฉนง ทำให้เซะอิ โฉนงเริ่มเขียนเรื่องราวในวังและเรื่องราวต่าง ๆ ที่ตนสนใจลงในกระดาดนั้นจนสำเร็จเป็นวรรณกรรมความเรียงเรื่องมะกุระ โนะ โซชิ

คาดว่าเซะอิ โฉนงเขียนมะกุระ โนะ โซชิแล้วเสร็จในปี ค.ศ. 1001 (อรรถยา สุวรรณระดา, 2554: 92) ซึ่งเป็นช่วงเวลาหลังจากพระนางเทะอิชิสิ้นพระชนม์

เนื้อหาในมะกุระ โนะ โซชิเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมรอบตัว สิ่งที่เซะอิ โฉนงให้ความสนใจและชีวิตภายในวังหลวงในช่วงที่เซะอิ โฉนงเป็นนางกำนัลของพระนางเทะอิชิ โดยเนื้อหาส่วนที่เกี่ยวกับชีวิตในวังส่วนมากจะเกี่ยวข้องกับพระนางเทะอิชิและตระกูลมิชิตะกะ ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่าควรกล่าวถึงประวัติของพระนางเทะอิชิและฟูจิวะระ โนะ มิชิตะกะพอสังเขปเพื่อความเข้าใจในงานวิจัยชิ้นนี้มากยิ่งขึ้น

2.2.1 พระนางเทะอิชิ

พระนางเทะอิชิหรือฟูจิวะระ โนะ เทะอิชิ (Fujiwara no Teishi : 藤原定子, ค.ศ. 977-1000) เกิดเมื่อปี ค.ศ. 977 เป็นบุตรสาวคนโตของฟูจิวะระ โนะ มิชิตะกะ (Fujiwara no Michitaka : 藤原道隆, ค.ศ. 953-995) มารดา คือ ทะกะฉินะ โนะ คิชิ (Takashina no Kishi : 高階貴子, ไม่ทราบปีเกิดที่แน่ชัด เสียชีวิตปีค.ศ.996)

ทะกะฉินะ โนะ คิชิเป็นบุตรสาวของทะกะฉินะ โนะ นะริตะดะ (Takashina no Naritada : 高階成忠, ค.ศ. 923-998) เป็นพระอาจารย์สอนจักรพรรดิชิโจ คิชิเคยเป็นนางกำนัลของจักรพรรดิเอ็นยู (Enyū tennō : 円融天皇, ครองราชย์ปีค.ศ. 969-984)มาก่อน คิชิแต่งงานกับมิชิตะกะเมื่อปีค.ศ. 973 คิชิมีความสามารถด้านกลอนมาก สามารถแต่งวรรณคดีจีน (kanbun : 漢文) และอ่านตัวหนังสือจีน (kanji : 漢字) ได้ ในหนังสือรวมกลอนเฮียะกุนินอิฉุ¹³ (Hyakunin isshu : 百人一首) มีกลอนของคิชิรวมอยู่ด้วย หลังจากที่มิชิตะกะเสียชีวิตและบุตรชายทั้งสองโดนลงโทษถูกเนรเทศออกจากเมืองหลวง คิชิต้องเผชิญหน้ากับความล้มเหลวของครอบครัวและเสียชีวิตตามมิชิตะกะในปีถัดมา (ค.ศ.996)

พระนางเทะอิชิทรงเป็นบุตรคนที่ 2 มีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกันทั้งหมด 6 คน ได้แก่

1. ฟูจิวะระ โนะ โคะเรชิกะ (Fujiwara no Korechika : 藤原伊周) เป็นพี่ชายคนโต เกิดเมื่อปี ค.ศ. 974 โคะเรชิกะได้รับการคาดหวังว่าจะเป็นผู้สืบทอดอำนาจต่อจากมิชิตะกะผู้เป็นพ่อ แต่ก็ไม่ได้เป็นดังที่มิชิตะกะคาดหวังไว้เพราะอำนาจทางการเมืองตกอยู่ในมือของอาของโคะเรชิกะหรือน้องชายทั้งสองคนของมิชิตะกะ ได้แก่ ฟูจิวะระ โนะ มิชิกะเนะ (Fujiwara no Michikane : 藤原道兼, ค.ศ. 961-995) และฟูจิวะระ โนะ มิชิโนะงะ (Fujiwara no Michinaga : 藤原道長, ค.ศ. 966-1027) หลังจากนั้นโคะเรชิกะได้ถูกเนรเทศออกจากเมืองหลวงด้วยข้อหาปองร้ายอดีตจักรพรรดิคะสัน แม้ภายหลังจะได้รับการอภัยโทษให้กลับเข้าเมืองหลวงได้ แต่ก็ไม่มีอำนาจทางการเมืองอีกต่อไป โคะเรชิกะเสียชีวิตเมื่อ ค.ศ. 1010 ขณะมีอายุได้ 37 ปี

¹³ หนังสือรวมกลอนญี่ปุ่นในช่วงต้นสมัยคะมะกุระ (Kamakura : 鎌倉, ค.ศ. 1185-1333) ประมาณปีค.ศ. 1235 รวบรวมโดยฟูจิวะระ โนะ ซะดะอิเอะ (Fujiwara no sadaie : 藤原定家, ค.ศ. 1162-1241) ซะดะอิเอะได้คัดเลือกกลอนญี่ปุ่นของกวีที่มีชื่อเสียงจำนวน 100 คน มาคนละ 1 บท (อรรถยา สุวรรณระดา, 2554: 106)

2. ฟุจิวะระ โนะ ทะกะอิเอะ (Fujiwara no Takaie : 藤原隆家, ค.ศ. 979-1044) เป็นน้องชายของพระนางเทะอิชิ เกิดเมื่อปี ค.ศ. 979 ถูกเนรเทศออกจากเมืองหลวงพร้อมกับโคะระชิกะ
3. พระริวเอ็น (Ryūen : 隆円) เกิดเมื่อปี ค.ศ. 980 เสียชีวิตปี ค.ศ. 1015 ออกบวชตั้งแต่วัยเด็ก
4. ฟุจิวะระ โนะ เก็นชิ (Fujiwara no Genshi : 藤原原子, ไม่ทราบปีเกิดที่แน่ชัด เสียชีวิตปี ค.ศ. 1002) น้องสาวคนโตของพระนางเทะอิชิ เข้าวังมาเป็นชายาของมกุฎราชกุมารโอกิซะดะ¹⁴ (Okisada : 居貞) เก็นชิเสียชีวิตในปี ค.ศ. 1002 ก่อนที่มกุฎราชกุมารโอกิซะดะจะขึ้นครองราชย์
5. คุณหญิงที่ 3 (三女, ไม่ทราบปีเกิดและเสียชีวิต) เป็นน้องสาวคนที่สองของพระนางเทะอิชิหรือบุตรสาวคนที่ 3 ของมิชิตะกะที่เกิดกับคิชิ
6. นางกำนัลมิกุชิเงะโดะโนะ (Mikushigedono : 御匣殿, ไม่ทราบปีเกิด เสียชีวิตปี ค.ศ. 1002) น้องสาวคนสุดท้ายของพระนางเทะอิชิ เป็นบุตรสาวคนที่ 4 ของมิชิตะกะที่เกิดกับคิชิ ทำงานรับใช้จักรพรรดิอิชิโจในตำแหน่งมิกุชิเงะโดะโนะ¹⁵

เมื่ออายุได้ 14 ปี เทะอิชิได้ถวายตัวเป็นสนมของจักรพรรดิอิชิโจเนื่องในโอกาสที่องค์จักรพรรดิทรงทำพิธีบรรลุนิติภาวะเมื่อทรงมีพระชนมายุได้ 11 พรรษา สนมเทะอิชิได้เลื่อนขั้นขึ้นเป็นพระสนมตำแหน่งเนียวโงะ (nyōgo : 女御) หลังจากเข้าวังมาได้ไม่นานเนื่องจากในขณะนั้นมิชิตะกะเป็นผู้กุมอำนาจในวังหลวงต่อบิดาของตน จึงใช้อำนาจให้บุตรสาวของตนมีตำแหน่งที่สูงขึ้น หลังจากนั้นเทะอิชิได้เลื่อนตำแหน่งเป็นพระมเหสี (chūgū : 中宮) ในปี ค.ศ. 990 และจักรพรรดินี (kōgō : 皇后) ในปี ค.ศ. 1000

พระนางเทะอิชิทรงมีพระโอรสและพระธิดากับจักรพรรดิอิชิโจรวมทั้งสิ้น 3 พระองค์ ได้แก่ เจ้าหญิงอูมิ (Shūshi : 脩子, ค.ศ. 997-1049) เจ้าชายอะทสุยะซุ (Atsuyasu : 敦康, ค.ศ. 999-1019) และเจ้าหญิงบิชิ (Bishi : 媞子, ค.ศ. 1001-1008)

¹⁴ พระโอรสองค์ที่สองของจักรพรรดิเรอชิเงอิ ขึ้นครองราชย์เป็นจักรพรรดิองค์ที่ 67 พระนามว่า จักรพรรดิซันโจ (Sanjō tennō : 三条天皇) ครองราชย์ปี ค.ศ. 1011-1016

¹⁵ ตำแหน่งหัวหน้านางกำนัลที่มีหน้าที่ดูแลจัดเตรียมและเย็บฉลองพระองค์ให้จักรพรรดิ

หลังจากพระนางเทะอิฉิมิให้กำเนิดพระธิดาองค์สุดท้าย เจ้าหญิงบิฉิมิได้เพียงหนึ่งวัน พระนางเทะอิฉิมิก็สิ้นพระชนม์ในปีค.ศ.1000 ในขณะที่พระชนมายุได้ 25 ปี

2.2.2 ฟุจิวะระ โนะ มิชิตะกะ

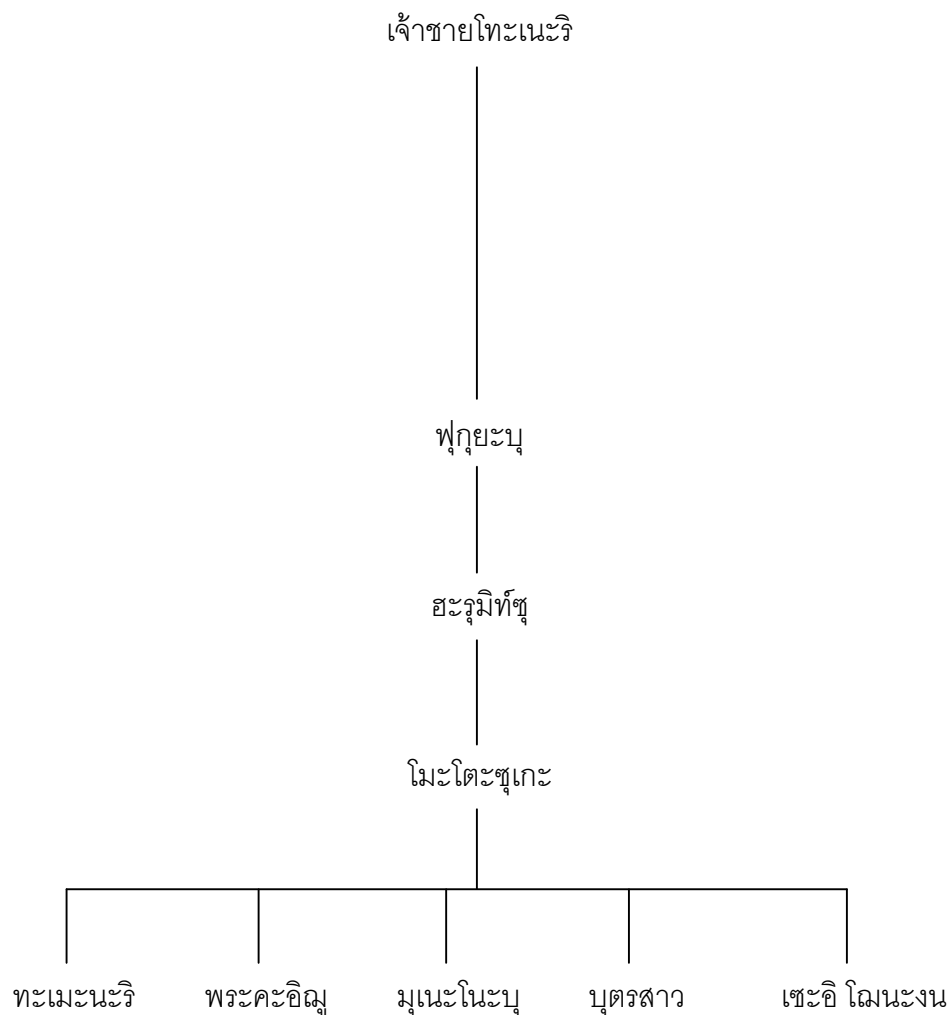
มิชิตะกะเป็นบุตรชายคนโตของฟุจิวะระ โนะ คะเนะอิเอะ (Fujiwara no Kaneie : 藤原兼家, ค.ศ. 929-990) เกิดเมื่อปี ค.ศ. 953 ได้รับสืบทอดตำแหน่งและอำนาจทางการเมืองจากบิดา จนได้ขึ้นเป็นคัมปะกุ (kanpaku : 関白) มิชิตะกะมีภรรยาหลายคน แต่ที่กล่าวถึงใน*มะกุระ โนะ โซอิชิ* คือ ภรรยาหลวง ทะกะมิเนะ โนะ คิฉิมิซึ่งเป็นมารดาของพระนางเทะอิฉิมิ มิชิตะกะได้ส่งบุตรสาว เทะอิฉิมิเข้าวังเป็นสนมของจักรพรรดิอิชิโจ ดังนั้น มิชิตะกะจึงอยู่ในฐานะพ่อตาขององค์จักรพรรดิ ตระกูลของมิชิตะกะครองอำนาจในวังหลวงและรุ่งเรืองอยู่ได้ไม่นานนัก มิชิตะกะก็ป่วยหนักและเสียชีวิตในวันที่ 10 เดือน 4 ปี ค.ศ. 995 สิริรวมอายุได้ 43 ปี การเสียชีวิตของมิชิตะกะในครั้งนี้นำมาซึ่งความล่มสลายของตระกูล เพราะอำนาจที่มิชิตะกะหวังจะส่งต่อให้โคะระชิเกะ บุตรชายกลับตกไปอยู่ในมือของน้องชาย ฟุจิวะระ โนะ มิชิกะเนะ ในระยะเวลาสั้น ๆ ก่อนที่ฟุจิวะระ โนะ มิชิเนะจะ น้องชายอีกคนของมิชิตะกะจะได้ครองอำนาจต่อจากพี่ชายทั้งสอง หลังจากอำนาจเปลี่ยนจากตระกูลมิชิตะกะไปอยู่ในมือของมิชิเนะ ตระกูลมิชิตะกะและพระนางเทะอิฉิมิก็ถูกลดความสำคัญอย่างมาก โคะระชิเกะและทะกะอิเอะถูกเนรเทศออกจากเมืองหลวง ฝ่ายพระนางเทะอิฉิมิก็มีพระนางโคโนะอิฉิมิ ธิดาของมิชิเนะมาเป็นคู่แข่ง จนกระทั่งพระนางเทะอิฉิมิสิ้นพระชนม์และตระกูลมิชิตะกะได้ล่มสลายลงในที่สุด

จากประวัติของพระนางเทะอิฉิมิและมิชิตะกะ จะเห็นได้ว่าตระกูลของมิชิตะกะเจริญรุ่งเรืองถึงขีดสุดและตกต่ำลงในเวลาต่อมา แต่ใน*มะกุระ โนะ โซอิชิ* เซะอิ โคโนะงะนได้กล่าวถึงเฉพาะความเจริญรุ่งเรืองของตระกูลของมิชิตะกะและพระนางเทะอิฉิมิเท่านั้น ไม่ได้กล่าวถึงความตกต่ำของตระกูลของมิชิตะกะ แม้จะเป็นเหตุการณ์ที่เกิดในช่วงที่มิชิตะกะเสียชีวิตไปแล้วและพระนางเทะอิฉิมิต้องเผชิญกับเหตุการณ์ที่เลวร้าย เซะอิ โคโนะงะนก็จะเลือกกล่าวถึงแต่เฉพาะเหตุการณ์ด้านอื่นที่ไม่เกี่ยวกับความตกต่ำของตระกูลของมิชิตะกะและความทุกข์ของพระนางเทะอิฉิมิ

นับว่า*มะกุระ โนะ โซอิชิ*เป็นวรรณกรรมความเรียงที่เซะอิ โคโนะงะนได้ถ่ายทอดเหตุการณ์จริงที่ตนได้ประสบพบเห็นตลอดช่วงชีวิตที่ได้เป็นนางกำนัลรับใช้พระนางเทะอิฉิมิ โดยเซะอิ โคโนะงะนได้สอดแทรกทัศนคติของตนเองไปและในบางครั้งเซะอิ โคโนะงะนก็เลือกเล่าเหตุการณ์ต่าง ๆ

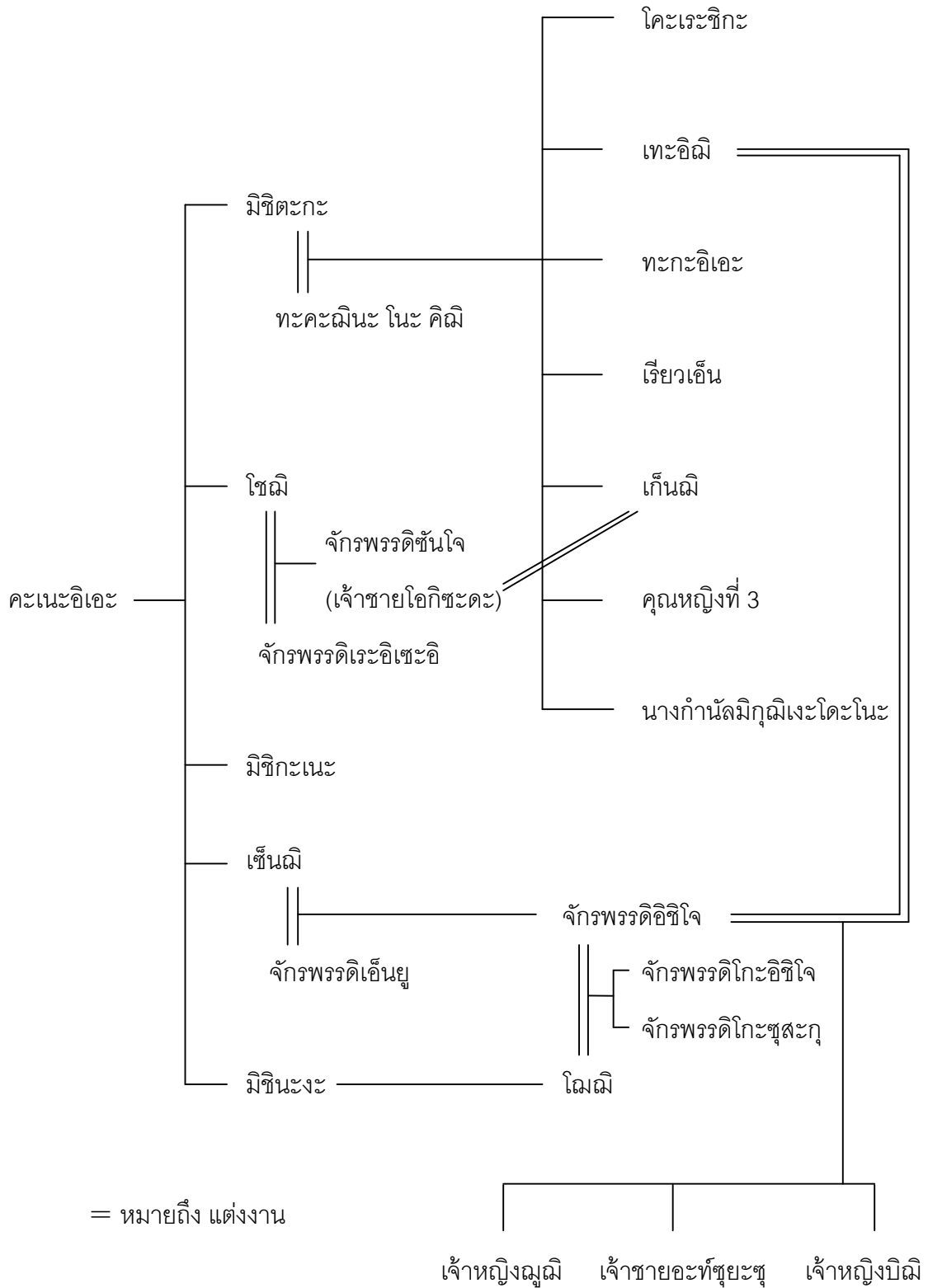
เพียงบางแง่มุมและเลือกที่จะละเว้นบางส่วนของเหตุการณ์เอาไว้ กล่าวคือ เซะอิ เนะงนกล่าวถึง แต่ความเจริญรุ่งเรืองของพระนางเทะอิฉิและตระกูลมิชิตะกะเท่านั้น มิได้กล่าวถึงความตกต่ำของพระนางเทะอิฉิและตระกูลมิชิตะกะ สะท่อนให้เห็นถึงความรู้สึกของเซะอิ โฉนงนซึ่งเป็นผู้เขียนวรรณกรรมเรื่องนี้ได้เป็นอย่างดีว่า ต้องการยกย่องเจ้านายที่ตนรับใช้และให้งานเขียนชิ้นนี้มีแต่ความรื่นรมย์ใจตามความงามแบบโอะกะฉิ

ผังตระกูลคิโยะซะระ

ผังตระกูลพู่จิวระ

บทที่ 3

ใบหน้าและผม

ในวรรณกรรมความเรียงเรื่อง*มะกุระ โนะ โซมิ* เซะอิ โฉนงงนได้บันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ไว้ อย่างละเอียดทำให้ผู้อ่านสามารถนึกภาพตามเหตุการณ์ที่เซะอิ โฉนงงนบรรยายไว้ได้อย่าง ชัดเจน เหตุการณ์และสภาพแวดล้อมรอบตัวที่เซะอิ โฉนงงนบันทึกไว้ในวรรณกรรมเล่มนี้มีปรากฏ ในวรรณกรรมเล่มอื่น ๆ ที่เขียนขึ้นในสมัยเฮอันเช่นกัน ทว่าใน*มะกุระ โนะ โซมิ*มีรายละเอียดหรือ แง่มุมบางแง่มุมที่มักไม่ปรากฏในงานเขียนชิ้นอื่น นั่นคือ การบรรยายเกี่ยวกับใบหน้าและผม

ใบหน้าเป็นสิ่งแรกที่คนเรามักนึกถึงหากกล่าวถึงความงามของบุคคล และผมก็เป็น ส่วนประกอบหนึ่งในความงามนั้น ดังนั้น ในบทนี้จะศึกษาเกี่ยวกับใบหน้าและผมที่เซะอิ โฉนงงน กล่าวไว้ใน*มะกุระ โนะ โซมิ* แต่ก่อนที่จะกล่าวถึงทัศนะของเซะอิ โฉนงงนเกี่ยวกับใบหน้าและผม ผู้วิจัยจะขอกล่าวถึงใบหน้าและผมในทัศนะทั่วไปในสมัยเฮอัน เพื่อเป็นการปูพื้นความรู้และช่วยให้ เข้าใจทัศนะของเซะอิ โฉนงงนมากขึ้นว่าเหมือนหรือต่างจากทัศนะทั่วไปอย่างไร

3.1 ใบหน้าและผมในทัศนะทั่วไปในสมัยเฮอัน

3.1.1 ใบหน้า

ในสมัยเฮอันนิยมสตรีที่มีใบหน้าที่กลมอิม มีดวงตาเรียวยาวขนาดเล็กและจมูกงุ้มเหมือน จะงอยปากนก ส่วนบุรุษจะนิยมผู้ที่มีใบหน้าที่อวบอิมและอาจมีเคราเล็กน้อยที่บริเวณคาง อีกทั้งมี ค่านิยมทาแป้งที่หน้าเพื่อให้ใบหน้าขาว โดยการทาแป้งนี้กระทำกันทั้งบุรุษและสตรี โดยสตรียังมึ การโกนคิ้วเดิมของตนออกจนหมดและให้หมักดำวาดขึ้นใหม่ที่บริเวณหน้าผาก

นอกจากนี้ ยังมีค่านิยมให้สตรีในสมัยเฮอันปิดบังใบหน้าของตนจากผู้คนภายนอก โดยเฉพาะบุรุษ หากบุคคลผู้นั้นไม่ใช่บุคคลในครอบครัว ญาติสนิทใกล้ชิดหรือเป็นสามี ดังนั้น ควะมะมุระ ยูโกะ (川村裕子, 2005: 14) กล่าวว่า ในสมัยเฮอันการที่หญิงสาวให้ชายหนุ่มเห็นหน้า เปรียบได้กับการแต่งงาน

ค่านิยมการปิดบังใบหน้าของสตรีในชนชั้นสูงเริ่มมีขึ้นเมื่อใดไม่อาจจะบรูช่วงเวลาที่น่านอน ได้ ฟุคุโต ซะนะอะะ (服藤早苗, 2004: 15-19) ได้สันนิษฐานว่าน่าจะเริ่มในช่วงปลายศตวรรษที่ 9

ถึงต้นศตวรรษที่ 10 เพราะในสมัยนั้นมีพิธีช่วงปีใหม่ที่ให้ข้าราชการชายหญิงเข้าแถวบริเวณหน้าตำหนักในวังหลวง ขณะที่จักรพรรดิและมเหสีประทับบนตำหนักทอดพระเนตรเหล่าข้าราชการบริพารที่มาเข้าเฝ้าฯ ซึ่งต้องเห็นใบหน้าของข้าราชการหญิงหรือเหล่านางกำนัลที่ร่วมอยู่ในแถวอย่างแน่นอน ดังนั้นในสมัยนั้นจึงยังไม่มีค่านิยมให้สตรีต้องปิดบังใบหน้าตนเองต่อหน้าบุรุษ

แต่จากเหตุการณ์ที่บันทึกไว้ใน*คิเคะชู*¹ (Kikeshū : 紀家集) ทำให้ฟูกุโตสันนิษฐานว่าในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 9 เริ่มมีค่านิยมการปิดบังหรือการซ่อนใบหน้าของสตรีแล้ว โดยเหตุการณ์นั้นกล่าวถึงอดีตจักรพรรดิอุตะ (Uda jōin : 宇多上院, ครองราชย์ปีค.ศ. 887-897) ได้เสด็จประพาสต่างเมืองพร้อมผู้ติดตาม ขบวนเสด็จเป็นที่สนใจของผู้คนในเมืองหลวงเป็นอย่างมาก ต่างพากันมาเฝ้ารอชมพระบารมีกันเต็มสองข้างทาง ในหมู่ผู้มารอชมพระบารมีของอดีตจักรพรรดิอุตะ มีเหล่าหญิงสาวในชนชั้นสูงรวมอยู่ด้วย หญิงเหล่านี้ตื่นเต้นที่จะได้เห็นพระพักตร์ จินลี้รักษากิริยามารยาทอันดีงาม ต่างชะงักตัวออกมาจากรถเทียมวัวเปิดเผยใบหน้าของตนให้ผู้อื่นได้เห็นซึ่งเป็นการกระทำที่ไม่สมควรอย่างยิ่ง จากเหตุการณ์นี้ ฟูกุโตจึงสรุปว่าในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 9 ได้มีค่านิยมให้สตรีในชนชั้นสูงปิดบังใบหน้าของตนต่อสายตาของผู้อื่นแล้ว

3.1.2 ผม

สตรีชนชั้นสูงในสมัยเฮอันมีค่านิยมไว้ผมสีดำยาวจรดพื้นซึ่งจะยาวเท่ากับความสูงหรือมากกว่าความสูงของตน ยกตัวอย่าง เช่น ตัวละครหญิงจากรรณกรรมเรื่อง*เก็นจิโมะโนะซะตะริ*² (Genji monogatari: 源氏物語) ได้แก่ อุกิฟูเนะ (Ukifune : 浮船) ที่มีผมยาวประมาณ 180 เซนติเมตร และซุเอะทังซุมุฮะนะ (Suetsumuhana : 末摘花) ที่มีผมดกดำเงางามและมีความยาว 270 เซนติเมตรโดยประมาณ (คะวะมูระ ยูโกะ, 2005: 20-21)

นอกจากนี้ ในบันทึกเรื่อง*คะเงะโรนิกิกิ*ที่แต่งโดยมิชิทซุเนะ โนะ สะสะะ มีตอนหนึ่งที่กล่าวถึงผมของลูกเลี้ยงของตนที่สั้นว่าความสูงของเจ้าตัวประมาณ 12 เซนติเมตร ทำให้มิชิทซุเนะ โนะ สะสะะรู้สึกว่าคุณผมของลูกเลี้ยงตนนั้นยังยาวไม่พอ นอกจากนี้ มิชิทซุเนะ โนะ สะสะะยังกล่าวถึงสุขภาพผม

¹ หนังสือรวบรวมกลอนจีน โดยคิ โนะ สะซะโอะ (Ki no Haseo : 紀長谷雄, ค.ศ. 845-912) คาดว่าแล้วเสร็จประมาณปี ค.ศ.911

² แต่งโดยมูระซะกิชิคิบุ (Murasakishikibu : 紫式部, ไม่ทราบปีเกิดและเสียชีวิตที่แน่ชัด) นางกำนัลของพระนางโคโนมิ (ค.ศ. 988-1074) สันนิษฐานว่าเขียนเสร็จราวค.ศ. 1008 เป็นนิยายรักเรื่องยาว มีทั้งหมด 54 ตอน เนื้อเรื่องกล่าวถึงชีวิตของฮิคารุเก็นจิ (Hikaru Genji : 光源氏) ซึ่งมีสัมพันธ์รักกับผู้หญิงหลายคน เก็นจิโมะโนะซะตะริได้รับการยกย่องว่าเป็นวรรณกรรมชิ้นเอกของญี่ปุ่นและคาดว่าเป็นนวนิยายเรื่องยาวเรื่องแรกของโลก (อรรถยา สุวรรณระดา, 2554: 67)

ที่ไม่ค่อยดีของลูกเลี้ยงของตนด้วย ซึ่งในสมัยเฮอัน สตรีจะต้องดูแลรักษาเส้นผมของตนให้มีสุขภาพดีตั้งแต่โคนจรดปลายผม (คะวะมูระ ยูโกะ, 2005 : 21-22)

จากวรรณกรรมทั้งสองเรื่องทำให้ได้ข้อสรุปว่าเรื่องผมนับเป็นสิ่งหนึ่งที่สตรีในสมัยเฮอันให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก

กล่าวโดยสรุป ทักษะทั่วไปในสมัยเฮอันเกี่ยวกับเรื่องใบหน้าและผม มีดังนี้ ทั้งบุรุษและสตรีต้องมีใบหน้าขาว กลมและอิมเอิบ โดยสตรีจะมีดวงตาเรียวยาวเล็ก จมูกองุ้ม และใช้หมึกดำเขียนคิ้วไว้บนหน้าผาก อีกทั้ง มีการใช้แป้งขาวทาหน้าทั้งบุรุษและสตรี นอกจากนี้ยังมีค่านิยมให้สตรีปิดบังใบหน้าของตน ส่วนเรื่องผมนั้น สตรีจะต้องมีผมสีดำยาวเท่าหรือมากกว่าความสูงของตน และมีสุขภาพผมที่ดี

3.2 ใบหน้าและผมในทัศนะของเซะอิ โฉนงงน

หัวข้อที่ผ่านมา ผู้วิจัยได้กล่าวถึงใบหน้าและผมในทัศนะทั่วไปในสมัยเฮอัน ดังนั้น หัวข้อต่อไปนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงใบหน้าและผมในทัศนะของเซะอิ โฉนงงนที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่อง *มะกุระ โนะ โฮมิ* ซึ่งเป็นหัวข้อหลักในการวิจัยครั้งนี้ โดยผู้วิจัยจะเปรียบเทียบทัศนะของเซะอิ โฉนงงนกับทัศนะทั่วไปเมื่อกล่าวถึงแต่ละหัวข้อ ดังนี้

3.2.1 ใบหน้า

ในวรรณกรรมอื่น ๆ หากพูดถึงใบหน้านักจะบอกเพียงว่าใบหน้าของบุคคลผู้นั้นสวยหรือไม่สวย งดงามน่าชื่นชมหรือไม่น่าดู โดยไม่ได้บรรยายหรือกล่าวถึงส่วนประกอบต่าง ๆ บนใบหน้าเท่าใดนัก แต่การบรรยายถึงใบหน้าที่ปรากฏใน *มะกุระ โนะ โฮมิ* เป็นการกล่าวถึงส่วนประกอบต่าง ๆ บนใบหน้าพร้อมทั้งสอดแทรกคำวิพากษ์วิจารณ์หรือทัศนคติของเซะอิ โฉนงงนที่มีต่อสิ่งนั้น ๆ ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของวรรณกรรมเรื่องนี้

ใบหน้าที่เซะอิ โฉนงงนได้บรรยายไว้ใน *มะกุระ โนะ โฮมิ* มีทั้งใบหน้าสตรี ใบหน้าบุรุษ ใบหน้าพระ การแต่งหน้าและการปิดบังใบหน้าของสตรีในชนชั้นขุนนาง

3.2.1.1 ใบหน้าโดยรวม

เซะอิ โฉนงงนได้บรรยายเกี่ยวกับใบหน้าที่นางเห็นว่างดงามไว้ ดังนี้

人の顔にとりわきてよしと見ゆる所は、度ごとに見れども、あなをかし、めづらしとこそおぼゆれ。絵など、あま

たたび見れば、目も立たずかし。近う立てたる屏風の絵などは、いとめでたけれども、見も入れられず。人のかたちは、をかしようこそあれ。にくげなる調度の中にも、一つよき所のまもらるるよ。みにくきも、さこそはあらめと思ふこそわびしけれ。(บทที่ 253 หน้า 384)

ส่วนที่ดงามบนใบหน้าของคนไม่ว่าจะมองกี่ครั้งก็จะรู้สึกได้ว่า ช่างดงามหาได้ยากยิ่งนัก ภาพวาดนั้น หากมองไปนาน ๆ จะไม่สามารถถอนสายตาไปได้ ภาพวาดบนฉากกั้นที่วางตั้งไว้ข้างกายแม้ดงามสักเพียงใดก็ไม่เคยมอง ใบหน้าของคนน่าสนใจมาก ท่ามกลางเครื่องเรือนที่ไม่ดีจะมีบริเวณหนึ่งที่ดีเป็นจุดดึงดูดสายตาให้หยุดมอง ส่วนบริเวณที่ไม่นำมามองเมื่อคิดถึงแล้วก็น่าเบื่อ

บทที่ 253 ที่ยกมาข้างต้น เซะอิ โฉนงนงกล่าวถึงใบหน้าที่สวยงามว่าต่อให้มองกี่ครั้งก็ยังรู้สึกดงาม ไม่มีเบื่อ ภาพวาดก็เช่นกัน แม้จะเป็นเครื่องเรือนหรือใบหน้าที่น่าเกลียดก็จะต้องมีส่วนใดส่วนหนึ่งที่ดีและเป็นจุดดึงดูดสายตาอยู่เสมอ ส่วนบริเวณที่น่าเกลียดช่างน่าเบื่อและไร้ความน่าสนใจโดยสิ้นเชิง

เซะอิ โฉนงนงได้แสดงทัศนคติของตนเองที่มีต่อความงามของใบหน้าผ่านการเปรียบเทียบกับภาพวาดและเครื่องเรือน ใบหน้าที่สวยงามก็เหมือนภาพวาดที่ดงาม ถ้าเป็นใบหน้าที่ดงามเซะอิ โฉนงนงจะกล่าวชื่นชมออกมาตรง ๆ แต่หากเป็นใบหน้าที่น่าเกลียด เซะอิ โฉนงนงจะกล่าวโดยอ้อม โดยเปรียบเปรยใบหน้าที่น่าเกลียดกับเครื่องเรือนที่ไม่นำมามองแทนการกล่าวตรง ๆ ว่าใบหน้านั้นน่าเกลียด แสดงให้เห็นถึงชั้นเชิงในการร้อยเรียงเรื่องราวของเซะอิ โฉนงนงที่กำหนดหัวข้อไว้ แล้วพรรณนาถึงสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ภายใต้หัวข้อนั้นได้อย่างสิ้นไหล

การบรรยายความงามของใบหน้าตลอดจนภาพวาดและเครื่องเรือนในบทนี้แสดงให้เห็นถึงลักษณะนิสัยช่างสังเกตของเซะอิ โฉนงนงที่มองเห็นสิ่งต่าง ๆ อย่างละเอียดถี่ถ้วนและพิจารณาอย่างละเอียดรอบคอบพร้อมกับประเมินสิ่งที่ตนเห็นอย่างตรงไปตรงมา อีกทั้งยังแสดงให้เห็นถึงทัศนะเกี่ยวกับความงามของเซะอิ โฉนงนงอีกด้วย

3.2.1.2 ไบหน้าสตรี

ไบหน้าสตรีที่ปรากฏใน *มะกุระ โนะ โซมิ* เป็นไบหน้าที่มองผ่านสายตาของฟูจิวะระ โนะ ยูกินะริ³ (Fujiwara no Yukinari : 藤原行成, ค.ศ. 972-1027) ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งหัวหน้ามหาดเล็ก⁴ ยูกินะริไม่เป็นที่ชื่นชอบของนางกำนัลทำให้ไม่มีผู้ใดอยากสนทนาด้วย เหล่านางกำนัลต่างพากันวิพากษ์วิจารณ์ยูกินะริว่าเป็นคนที่คุยด้วยแล้วไม่สนุก ไม่กล่าวถลองดังเช่นขุนนางคนอื่นขณะสนทนาได้ตอบกัน นอกจากนี้ เหล่านางกำนัลยังได้วิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับความเห็นของยูกินะริที่กล่าวถึงไบหน้าหญิงสาวในแบบที่ยูกินะริชื่นชอบ

「まろは、目はたたざまにつき、眉は額ざまに生ひあがり、鼻は横ざまなりとも、ただ口つき愛敬つき、頤おとがひの下、頸くび清げに、声にくからざらむ人のみなむ思はしかるべき。とは言ひながら、なほ顔のいとにくげならむ人は心こころ憂し」 (บทที่ 47 หน้า 105)

“ข้าล่ะ แม้ดวงตาจะอยู่ในแนวตั้ง คิ้วอยู่บนหน้าผาก จมูกอยู่ในแนวนอนก็ช่าง ขอแคริมฝีปากเป็นกระจับน่ารัก บริเวณใต้คางและลำคอดูสวยงาม เป็นคนที่มีเสียงไพเราะ(ซ้ำ)ก็ฟังใจแล้ว แต่ถึงจะพูดอย่างนั้น ก็ไม่ชอบคนที่หน้าตาน่าเกลียด”

สำหรับยูกินะริขอแค่ผู้หญิงคนนั้นปากสวย ได้คางและลำคอสะอาดงดงาม และมีเสียงที่ไพเราะน่าฟังก็เกิดความรู้สึกสนิทสนมหาได้แล้ว แม้ว่าส่วนบนของไบหน้าจะผิดปกติ เช่น ดวงตาอยู่ในแนวตั้ง คิ้วขึ้นไปอยู่บนหน้าผากหรือจมูกวางตัวในแนวนอนแทนที่จะเป็นแนวตั้งอย่างปกติก็ไม่เป็นไร อาจเป็นเพราะยูกินะริคิดว่าตนเองไม่เป็นที่ชื่นชอบของเหล่านางกำนัลเท่าใดนัก ไบหน้าของหญิงสาวที่ชอบจึงไม่มีเงื่อนไข่มากมาย แต่นางกำนัลทั้งหลายกลับไม่พอใจเมื่อได้ยินยูกินะริพูดเช่นนี้

เซะอิ โฉมระงนซึ่งสนิทกับยูกินะริเพราะรู้จักตัวตนและนิสัยของยูกินะริดีกว่านางกำนัลคนอื่นอดแก้ต่างให้ยูกินะริไม่ได้ แม้ว่าการทำเช่นนี้อาจทำให้นางกำนัลทั้งหลายไม่พอใจที่เซะอิ

³ บุตรชายของฟูจิวะระ โนะ โยะมิตะกะ (Fujiwara no Yoshitaka : 藤原義孝, ค.ศ. 954-974)

⁴ หัวหน้ามหาดเล็กหรือโทโนะเบ็น (tō no ben : 頭の弁) 1 ใน 2 ตำแหน่งหัวหน้ามหาดเล็ก (Kurōdo : 藏人) ซึ่งมาจากเบ็งกัน (Benkan : 弁官)

โณนงนเข้าข้างยูกินะริมากกว่านางกำนัลด้วยกัน แต่เซะอิ โณนงนก็แสดงความคิดเห็นของตนอย่างตรงไปตรงมา ไม่ยึดติดว่า กลุ่มหรือพวกพ้องที่เป็นนางกำนัลด้วยกันคิดอย่างไร แต่ยึดมั่นในความคิดของตนและไม่หวั่นไหวไปตามความคิดเห็นของผู้อื่น แสดงให้เห็นถึงลักษณะนิสัยที่เชื่อมั่นในตนเอง มีความคิดเป็นของตนเอง ไม่คล้อยตามความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่

จากทัศนคติของยูกินะริที่มีต่อใบหน้าของหญิงสาวที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่ายูกินะริ เป็นคนที่ไม่ค่อยยึดติดกับความสวยของผู้หญิง เพราะขอเพียงแค่ส่วนล่างของใบหน้าตั้งแต่ริมฝีปากลงไปดูดีและมีเสียงไพเราะก็พอแล้ว แสดงให้เห็นว่า มาตรฐานหญิงงามของยูกินะริไม่สูงนัก เป็นคนเรียบง่ายไม่หัวสูง แต่ก็ไม่ได้หมายความว่ายูกินะริจะไม่สนใจในเรื่องรูปลักษณ์ภายนอกเลย เพราะประโยคท้ายที่บอกว่า 「…とは言ひながら、なほ顔のいとくげならむ人は心憂し」 “แต่ถึงจะพูดอย่างนั้น ก็ไม่ชอบคนที่หน้าตาน่าเกลียด” แสดงให้เห็นว่าแม้ยูกินะริอาจจะชอบคนที่มีหน้าตาแปลกประหลาดแต่ก็ขอให้มีส่วนที่ดูดีบ้าง ไม่ใช่หน้าเกลียดไปเสียทั้งหมด เหมือนที่เซะอิ โณนงนได้กล่าวไว้ตามที่ผู้วิจัยได้ยกมาในหัวข้อก่อนว่า แม้เครื่องเรือนจะดูไม่ดีแต่อย่างน้อยก็ขอให้มีส่วนที่สวยงามดูดีส่วนหนึ่งท่ามกลางความน่าเกลียดเหล่านั้น ยูกินะริเองก็มีความเห็นเหมือนกับเซะอิ โณนงนว่าแม้ใบหน้าโดยรวมจะดูไม่ดีแต่ก็ขอให้มีส่วนใดส่วนหนึ่งดูดี ไม่ใช่หน้าเกลียดอัปลักษณ์ไปเสียทั้งหมด

ทัศนคติที่ตรงกันของเซะอิ โณนงนและยูกินะริแสดงให้เห็นถึงความสนิทสนมของทั้งคู่ นักวิจัยหลายท่านสันนิษฐานว่า ทั้งคู่อาจชอบพอกันในฐานะคนรัก เนื่องจากพูดคุยกันถูกคอบ เป็นที่ทราบกันดีว่า นางกำนัลคนอื่นต่างคิดว่ายูกินะริน่าเบื่อ จึงไม่อยากคุยด้วย แต่เซะอิ โณนงนกลับไม่คิดเช่นนั้นเพราะเวลาที่เซะอิ โณนงนคุยกับยูกินะริก็สนุกสนานดีเพราะยูกินะริชอบกล่าวอ้างกลอนจีนหรือตำนานโบราณของจีนซึ่งเซะอิ โณนงนมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องนี้ค่อนข้างดีกว่านางกำนัลคนอื่น ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างเซะอิ โณนงนกับยูกินะริจึงสนิทแนบแน่นจนดูเหมือนเป็นคนรักกัน

หากมองในมุมกลับ จะเห็นว่าส่วนประกอบใบหน้าผู้หญิงที่ยูกินะริกล่าวถึง ดูเกินจริงจนไม่คิดว่าจะมีใครหน้าตาแบบนี้ได้ เช่น มีดวงตาอยู่ในแนวตั้งแทนที่จะเป็นแนวนอน หรือจมูกอยู่ในแนวขวางกับใบหน้า ดังนั้นที่ยูกินะริกล่าวว่า แม้จะมีตากับจมูกเช่นนี้ก็ไม่ใช่ใจแต่ขอให้ส่วนตั้งแต่ริมฝีปากลงไปสวยงามนั้น อาจเป็นเพียงการพูดหยอกล้อเหล่านางกำนัลที่ไม่ชอบตนเท่านั้น ไม่ได้หมายความว่ายูกินะริจะชอบหญิงสาวที่มีใบหน้าแบบนี้จริง ๆ เพราะในสมัยเฮอันมีชนบความงามที่กำหนดเฉพาะเจาะจงว่าใบหน้าแบบใดถึงจะงาม ดังที่มาริสา พงษ์ธนยตกิจ (2536 : 63) ได้กล่าวถึงใบหน้าสตรีสมัยเฮอันว่า รูปลักษณ์ที่เป็นที่ชื่นชมของคนญี่ปุ่นในสมัยนี้นั้น ถ้าเป็น

หญิงก็จะต้องมีผิวขาว ร่างเล็กแต่อิมเอิบ มีใบหน้ากลม คิ้วธรรมชาติจะถูกโกนออกและวาดขึ้นใหม่ เป็นปิ่นเล็ก ๆ เหนือคิ้วเดิม

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า ผู้ชายส่วนใหญ่ในสมัยเฮอันให้ความสนใจและยึดติดในความสวยงามของใบหน้าผู้หญิง แม้ว่าการจะได้เห็นใบหน้าสตรีระดับชนชั้นขุนนางจะเป็นเรื่องยากหากไม่ใช่คนในครอบครัว ในขณะที่เดียวกันผู้หญิงในสมัยเฮอันก็ใส่ใจในความงดงามของใบหน้าของตนเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากเหล่านางกำนัลที่ไม่พอใจที่ถูกนิรโทษกรรมถึงใบหน้าผู้หญิงที่น่าเกลียดเยี่ยงนั้น

นอกจากใบหน้าสตรีที่กล่าวถึงจากมุมมองของบุรุษเช่นยุกินะริแล้ว ในมะกุระ โนะ โซมิ เซชิ โฉมเงนยังได้กล่าวถึงใบหน้าสตรีโดยเปรียบเทียบกับดอกไม้ ดังนี้

梨の花、世にすさまじきものにして、近うもてなさず、
 はかなき文^{ふみ}つけなどだにせず。愛敬^{あいぎかう}おくれたる人の顔
 などを^を見ては、たとひに言ふも、げに葉の色よりはじめて
 あはひなく見ゆるを、唐土には限りなき物にて、文にも
 作る、なほさりともしらむと、せめて見れば、花び
 らの端にをかしきにほひこそ、心もとなうつきためれ。
 楊貴妃の、帝の御使に会ひて、泣きける顔に似せて、
 「梨花一枝、春、雨を帯びたり」など言ひたるは、おぼろ
 けならじと思ふに、なほいみじうめでたき事は、たぐひあ
 らじとおぼえたり。บทที่ 35 หน้า 87

ดอกสาลีนั่นน่าเบื่อ ไม่นิยมนำมาใช้ในฐานะสิ่งคุ่นเคยใกล้ชิด
 ไม่แม้แต่จะใช้แนบไปกับจดหมาย เมื่อเห็นใบหน้าของบุคคลที่
 ไม่น่ารักจะยับยั้งขึ้นมาเป็นตัวอย่าง สีใบก็ดูไม่กลมกลืนกัน
 แต่ที่จีน(สมัยราชวงศ์ถัง)จะแต่งบทกวี(เกี่ยวกับดอกสาลี)โดยมี
 นัยถึงความสูงค่าซึ่งคงจะมีเหตุผลบางประการเป็นแน่ เมื่อพินิจ
 ดูให้ดีจะรู้สึกว่สีบริเวณริมกลีบดอกพอจะงดงามอยู่บ้าง
 ใบหน้ายามร้องไห้ของหยางกุ้ยเฟย์⁵เมื่อได้พบกับราชทูตของ
 จักรพรรดิถังสวนจง⁶เปรียบได้กับ “ช่อดอกสาลีที่พราวพราวด้วย

⁵ เกิดปีค.ศ. 719 เสียชีวิตปีค.ศ. 756 เป็นพระสนมของจักรพรรดิถังสวนจง

⁶ จักรพรรดิองค์ที่ 6 แห่งราชวงศ์ถัง ครองราชย์ปีค.ศ. 712-756 เป็นโอรสของจักรพรรดิถังรู่ยง (ครองราชย์ปีค.ศ.

หยาดฝนในฤดูใบไม้ผลิ” มีกล่าวไว้เช่นนี้จึงคิดว่าไม่ใช่ดอกไม้
ทั่วไป หากเป็นสิ่งดังหมาหาไ้เปรียบ

ข้อความที่ยกมา เซะอิ โฉนงนกล่าวถึงดอกสาลีหรือในภาษาญี่ปุ่นคือ ดอกนะฉิ (nashi : 梨) โดยให้ความเห็นว่า เป็นดอกไม้ที่จัดขึ้น่าเปื้อ ไม่ใช่ดอกไม้ที่จะนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน หรือใช้แนบไปกับจดหมาย เมื่อได้พบบุคคลที่มีหน้าตาไม่น่ารักจะนึกถึงดอกสาลี กล่าวคือ ดอกสาลีเปรียบได้กับใบหน้าของหญิงที่ไม่สวย ในความเห็นของเซะอิ โฉนงน ดอกสาลีไม่ใช่ดอกไม้สวยนัก มีสีขาวจัดชิด อีกทั้ง ใบของต้นสาลีมีสีที่เ้มกกลมกลืนกัน ดูไม่สวย

แม้เซะอิ โฉนงนจะมองว่าดอกสาลีไม่งาม ทว่าที่เมืองจีนซึ่งขณะนั้นตรงกับสมัยราชวงศ์ถัง (唐, ค.ศ. 618-970) ดอกสาลีได้รับความนิยมจากกวีจีนนำไปแต่งบทกวีโดยมีนัยถึงความสูงค่าอันหาที่เปรียบไม่ได้ ในขณะที่เซะอิ โฉนงนไม่ชอบดอกสาลีแต่ที่จีนกลับนิยมนำไปแต่งบทกวี เซะอิ โฉนงนจึงคิดว่าการที่จีนนิยมนำดอกสาลีไปแต่งบทกวีต้องมีสาเหตุแน่ เซะอิ โฉนงนจึงลองสังเกตดอกสาลีให้ดีแล้วจึงเห็นว่าสีบริเวณริบขอบของกลีบดอกนั้นพอจะสวยงามอยู่บ้าง จากนั้นเซะอิ โฉนงนจึงกล่าวต่อไปว่าที่ประเทศจีนมีการเปรียบเปรยใบหน้าที่ได้มีไปด้วยน้ำตาของหยางกัวยเพยเมื่อได้พบราชทูตซึ่งจักรพรรดิถังสวนจงส่งมาว่า เหมือนกับ “ช่อดอกสาลีที่พร่างพรายด้วยหยาดฝนในฤดูใบไม้ผลิ” ซึ่งงดงามมาก จากการเปรียบเทียบนี้ทำให้เซะอิ โฉนงนคิดว่า ดอกสาลีไม่ใช่ดอกไม้ธรรมดาทั่วไป หากแต่เป็นดอกไม้ที่งดงามจนไม่มีสิ่งใดมาเทียบได้

ในตอนแรกเซะอิ โฉนงนพูดถึงดอกสาลีในแง่ลบ โดยให้ความเห็นว่า เป็นดอกไม้ที่ดูน่าเปื้อ ไม่ใช่ที่นิยม สาเหตุที่เซะอิ โฉนงนมีความคิดเช่นนี้อาจเป็นเพราะสีของดอกสาลีเป็นสีขาวล้วน ไม่มีสีอื่นสวยงามเช่นดอกไม้ชนิดอื่นซึ่งเป็นที่ยอมรับ เช่น ดอกซากุระที่มีสีชมพู ดอกบัวที่มีสีแดง ดอกฟูจิที่มีสีม่วง หรือดอกยะมะบุกิที่มีสีเหลือง ดังนั้น ดอกสาลีที่มีสีขาวล้วนจึงอาจดูด้อยกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับดอกไม้ชนิดอื่น และอาจจะด้วยสาเหตุนี้เองที่ทำให้ไม่นิยมนำดอกสาลีมาใช้ในชีวิตประจำวัน

คำกล่าวของเซะอิ โฉนงนที่ว่า ไม่นิยมแนบดอกสาลีไปกับจดหมาย ผู้วิจัยเห็นว่า อาจมีสาเหตุมาจากชื่อของดอกไม้ คือ “นะฉิ” ออกเสียงเหมือนกับคำว่า “นะฉิ” (無し) ที่แปลว่า “ไม่มี” ซึ่งมีความหมายในแง่ลบ โดยปรกติดอกไม้ที่ใช้แนบไปกับจดหมายจะมีชื่อหรือความหมายที่สอดคล้องกับเนื้อความในจดหมาย จดหมายที่เซะอิ โฉนงนกล่าวถึงในที่นี้ น่าจะหมายถึงจดหมายรักที่เขียนโต้ตอบกันของชายหญิง ดังนั้นจึงไม่ใช่ดอกสาลีที่ออกเสียงเหมือนกับคำว่า ไม่มีแนบไปกับจดหมายรักที่มีเนื้อหาในเชิงเกี่ยวพาราดี

นอกจากเซะอิ โฉนงจะกล่าวถึงสีและความหมายของดอกสาลีแล้ว ยังได้เปรียบเทียบดอกสาลีกับใบหน้าของผู้หญิงซึ่งเป็นประเด็นหลักของหัวข้อนี้

เซะอิ โฉนงได้เปรียบดอกสาลีกับใบหน้าที่ไม่น่ารัก แม้ในข้อความที่ยกมาจะไม่ได้ระบุว่า เป็นใบหน้าของบุรุษหรือสตรี แต่เมื่อดูจากบริบทโดยรวม รวมทั้งบทกวีจีนที่กล่าวถึงใบหน้าของหยางกั๋วเพยแล้วตีความได้ว่า เซะอิ โฉนงน่าจะหมายถึงใบหน้าของสตรี สาเหตุที่เซะอิ โฉนงเปรียบดอกสาลีกับใบหน้าของคนที่ไม่น่ารัก น่าจะเกิดจากสีขาวของดอกสาลี ดังที่ได้กล่าวไปแล้ว แม้ในสมัยเฮอันจะมีค่านิยมใช้ผงแป้งสีขาวทาใบหน้าให้ดูขาวซึ่งตรงกับสีของดอกสาลี ทว่าสีขาวของดอกสาลีให้ความรู้สึกว่าเป็นสีขาวที่เย็นชา ไร้สีสัน ไร้ความรู้สึก ดังนั้น ใบหน้าที่ไม่น่ารักในที่นี้อาจหมายถึงบุคคลที่มีใบหน้าเย็นชา ไร้ความรู้สึกซึ่งดูไม่ดีในสายตาของเซะอิ โฉนง

แม้เซะอิ โฉนงจะไม่ค่อยชอบดอกสาลีและเปรียบดอกสาลีกับใบหน้าที่ไม่น่ารัก แต่กวีจีนกลับยกย่องชื่นชมดอกไม้ชนิดนี้และนำไปแต่งบทกวีอยู่บ่อยครั้ง โดยเปรียบเปรยดอกสาลีที่พราวพราวไปด้วยหยาดฝนว่างดงามเหมือนดังใบหน้าของหญิงงามยามหลังน้ำตา ซึ่งในบทกวีที่เซะอิ โฉนงยกมานี้หมายถึงหยางกั๋วเพย หนึ่งในสี่หญิงงามเลื่องชื่อในประวัติศาสตร์จีน⁷

บทกลอนที่เซะอิ โฉนงยกมานั้น เป็นส่วนหนึ่งของบทกวีเรื่องโชนงกะ (Shōgonka: 長恨歌) โดย ยง อิกเวทย์ได้แปลเป็นไทยว่า “ชอแค้นนิรันดร์”(ถาวร ดิกขโกศล, 2551: 169) กวีนิพนธ์บทนี้ประพันธ์โดยกวีชาวจีนนามว่าไป๋จิวอี้ (白居易, ค.ศ. 772-846) หรือที่คนญี่ปุ่นรู้จักกันดีในชื่อฮะกุระกุเท็น (Hakurakuten : 白楽天) บทกวีนี้มีทั้งหมด 120 วรรค เนื้อเรื่องกล่าวถึงความรักและการพลัดพรากของจักรพรรดิถังสวนจงแห่งราชวงศ์ถังหรือจักรพรรดิเก็นโชในภาษาญี่ปุ่น (Gensō tennō : 玄宗天皇) กับหยางกั๋วเพยพระสนมคนโปรด

หยางกั๋วเพยหรือชื่อในภาษาญี่ปุ่นคือ โยกิชิ (Yōkichi : 楊貴妃, ค.ศ. 719-756) เป็นหนึ่งในสี่หญิงงามที่ถือว่ามีชื่อเสียงมากที่สุดของจีน คำว่า “กั๋วเพย” เป็นตำแหน่งสนมชั้นสูงของราชวงศ์ถังที่เป็นรองเพียงมเหสีเท่านั้น หยางกั๋วเพยเป็นบุตรสาวของขุนนางชั้นผู้น้อย นางกำพ้อว่าตั้งแต่เด็ก ได้น้ำสาวเป็นผู้อุปการะเลี้ยงดู หยางกั๋วเพยเชี่ยวชาญด้านดนตรี ขับร้องและพ่อนรำ

หยางกั๋วเพยมีใบหน้าที่ยังดงามมาก จนถึงกับมีคนเปรียบว่า นาง “งามล่มชาติ” หมายถึง งดงามจนผู้คนทั่วบ้านทั่วเมืองหลงใหล แต่ในกรณีของหยางกั๋วเพยนั้น นางไม่เพียงแต่งามจนผู้คนหลงใหลทั้งแผ่นดินเท่านั้น แต่นางยังเป็นชนวนเหตุให้เกิดความวุ่นวายในชาติอีกด้วย

⁷ ได้แก่ ไชซี หวังเจาจวิน เตียวเสียน และหยางกั๋วเพย

กล่าวคือ เมื่อจักรพรรดิถังสวนจงได้พบกับหยางกุ้ยเฟย พระองค์ทรงพอพระทัยในตัวนางเป็นอย่างมากและรับนางมาเป็นสนมของพระองค์ จักรพรรดิถังสวนจงทรงหลงใหลหยางกุ้ยเฟยจนละเลยราชกิจทั้งปวง หยางกุ้ยเฟยเองก็ใช้อำนาจที่มีอยู่เอื้อให้ญาติพี่น้องในตระกูลได้ขึ้นมากุมอำนาจในราชสำนัก ส่งผลให้บ้านเมืองระส่ำระสาย ราษฎรล้วนได้รับความทุกข์ยากจากการฉ้อฉลของขุนนาง จนกระทั่งบุตรีบุญธรรมของหยางกุ้ยเฟยผู้มีนิสัยมักใหญ่ใฝ่สูงได้ก่อการกบฏขึ้น จนหยางกุ้ยเฟยต้องจบชีวิตลงในการกบฏครั้งนี้ โดยเหล่าทหารที่ภักดีกับจักรพรรดิถังสวนจงได้บีบบังคับให้จักรพรรดิสังหารชีวิตหยางกุ้ยเฟยเสีย พระองค์จึงต้องทรงจำยอมพระราชทานผ้าแพรให้หยางกุ้ยเฟยใช้ผูกคอตเพื่อปลิดชีพตนเอง

กวีไป๋จวีอี้ได้นำเรื่องราวความรักแสนเศร้าระหว่างจักรพรรดิถังสวนจงกับหยางกุ้ยเฟยมาประพันธ์เป็นบทกลอน เพื่อใช้เป็นเครื่องเตือนใจไม่ให้ผู้คนหลงใหลมัวเมาในรักและตณหาจนทำให้บ้านเมืองล่มจม

บทกวีวรรคที่เซะอิ โฉมนี้จะนัยกมาเป็นช่วงที่หยางกุ้ยเฟยได้เสียชีวิตลงแล้ว ทำให้จักรพรรดิถังสวนจงทรงเศร้าโศกเสียพระทัยอย่างมาก พระองค์ทรงมีพระบัญชาให้นักพรตออกตามหาตัวนาง จนในที่สุดนักพรตที่พระองค์ส่งไปก็ได้ไปพบนางฟ้าหยางกุ้ยเฟยบนเกาะสวรรค์ หยางกุ้ยเฟยเองเมื่อได้พบกับนักพรตก็ร้องไห้เพราะความคิดถึงจักรพรรดิถังสวนจง โดยวรรคที่เซะอิ โฉมนี้จะนัยถึงมีใจความดังนี้

玉容寂寞淚闌干 梨花一枝春帶雨

พักตร์นงเยาว์เศร้าหมองนองชลนา ช่อดอกสาละลีพิรุณปราย

(ถาวร สิกขโกศล, 2551: 184)

ไป๋จวีอี้เปรียบใบหน้าที่ขาวนวลผ่องดังไข่มุกของหยางกุ้ยเฟยที่มีหยาดน้ำตาพราว ว่าดูงดงามราวกับดอกสาละลีสีขาวซึ่งพราวพราวไปด้วยหยาดฝนในฤดูใบไม้ผลิ

สำนวน “ดอกสาละลีกับหยาดฝน” เป็นคำที่ใช้เปรียบเทียบหมายถึงหญิงงาม (ธวัชชัย ดุลยสุจิต, 2545: 184) ผู้วิจัยเห็นว่านี่คือสาเหตุที่ไป๋จวีอี้เปรียบเปรยใบหน้ายามร้องไห้ของหยางกุ้ยเฟยว่าเป็นดังดอกสาละลีที่ชุ่มฝน เพราะดอกสาละลีใช้เป็นสัญลักษณ์แทนใบหน้าอันงดงามของหญิงสาว ดังนั้นเซะอิ โฉมนี้จะนัย จึงกล่าวว่า ดอกสาละลีที่ปรากฏในบทกวีจีนมีนัยถึงความสูงค่าอันหาใดเปรียบมิได้

การวิเคราะห์ข้างต้นทำให้ผู้วิจัยทราบว่า ความเห็นของเซะอิ โฉนงงที่มีต่อดอกสาหล่าไม่ตรงกับความคิดเห็นของชาวจีน โดยชาวจีนเห็นว่าดอกสาหล่านั้นสวยงามเป็นอย่างมาก แต่เซะอิ โฉนงงกลับเห็นว่าดอกสาหล่าไม่สวย จึงแสดงความคิดเห็นของตนออกมา แต่ก็หยาบคายความคิดเห็นที่แตกต่างของชาวจีนขึ้นมาด้วย เพราะการที่จีนให้ความสำคัญกับดอกสาหล่าโดยเห็นเป็นสิ่งที่สูงค่า ในตอนท้ายเซะอิ โฉนงงจึงได้กล่าวว่า จากที่มีบทกวีเปรียบใบหน้าของหญิงงามอย่างหย่างกู่เพียงว่างามเหมือนดอกสาหล่า ดังนั้นดอกสาหล่าจึงไม่ใช่ดอกไม้ธรรมดาทั่วไป ทว่าเป็นดอกไม้ที่มีความงดงามอย่างมาก

ข้อความที่เซะอิ โฉนงงกล่าวเกี่ยวกับดอกสาหล่ามีทั้งดีและไม่ดี กล่าวคือ เซะอิ โฉนงงมี ความเห็นส่วนตัวว่าดอกสาหล่าเป็นดอกไม้เรียบ ๆ ไร้สีสัน ไม่โดดเด่นและไม่น่าสนใจ เปรียบได้กับใบหน้าเรียบ ๆ แผงความเย็นชา แต่ตามค่านิยมของชาวจีน ดอกสาหล่าเป็นดอกไม้ที่สวยงาม ใช้เป็นสัญลักษณ์สื่อถึงหญิงงาม ดังนั้นเซะอิ โฉนงงจึงสรุปในตอนท้ายว่า ดอกสาหล่าสวยงามมากซึ่งเป็นการกล่าวชื่นชมตามค่านิยมของจีน

สมัยเฮอัน ประเทศญี่ปุ่นรับวัฒนธรรมจีนเข้ามาเป็นจำนวนมาก ผู้คนในสมัยเฮอันได้เรียนรู้ภาษาจีนตลอดจนวัฒนธรรมของราชวงศ์ถังของจีน ดังนั้น ค่านิยมหรือความคิดความเชื่อที่ปรากฏในสมัยเฮอันจึงได้รับอิทธิพลมาจากจีนไม่มากก็น้อย เช่นเดียวกับความคิดของเซะอิ โฉนงงที่มีต่อดอกสาหล่า ในตอนแรกเซะอิ โฉนงงแสดงความคิดเห็นและความรู้สึกของตนเองอย่างตรงไปตรงมาว่าไม่ค่อยชอบดอกสาหล่าเท่าใดนัก แต่เมื่อดูจากค่านิยมของจีนซึ่งนิยมชมชอบดอกสาหล่าอย่างมาก เซะอิ โฉนงงจึงมีความคิดคล้ายตามว่าดอกสาหล่าเองก็งามเหมือนกัน แสดงให้เห็นว่าเซะอิ โฉนงงได้รับอิทธิพลทางด้านความคิดความเชื่อจากค่านิยมของจีน

นอกจากจะแสดงให้เห็นถึงค่านิยมแล้ว การที่เซะอิ โฉนงงยกบทกวีจีนขึ้นมาเป็นตัวอย่างยังแสดงให้เห็นถึงความสามารถในด้านภาษาของนาง กล่าวคือ ในสมัยเฮอัน ภาษาจีนและบทกวีจีนจะแพร่หลายในหมู่บุรุษมากกว่าสตรี เพราะโดยปกติสตรีจะเรียนเพียงตัวอักษรคะนะ ซึ่งเป็นตัวอักษรญี่ปุ่นที่ประดิษฐ์ขึ้นในสมัยเฮอันเพื่อใช้สำหรับติดต่อสื่อสารในชีวิตประจำวัน แต่บุรุษจะได้เรียนตัวอักษรจีนหรือคันจิ (kanji : 漢字) สำหรับใช้รับราชการด้วย การรู้ภาษาจีนจึงหมายถึงการมีความรู้สูง มีความสามารถมาก ดังนั้น การที่เซะอิ โฉนงงยกกลอนจีนขึ้นมา แสดงให้เห็นว่าเซะอิ โฉนงงมีความรู้ความสามารถในด้านภาษาดีเทียบเท่าบุรุษ

การที่เซะอิ โฉนงงเริ่มต้นกล่าวถึงดอกสาหล่าในแง่ลบแล้วเปลี่ยนเป็นแง่บวกในภายหลัง แสดงให้เห็นถึงลักษณะการเขียนเฉพาะตัวของเซะอิ โฉนงงที่จะกล่าวถึงทั้งด้านดีและด้านไม่ดีของสิ่งนั้น ๆ

ใบหน้าสตรีที่กล่าวถึงใน *มะกุระ โนะ โซมิ* มีทั้งที่กล่าวถึงจากมุมมองของฝ่ายชายและ มุมมองและทัศนะส่วนตัวของเซะอิ โฉนงตนเอง และจากคำกล่าวของเซะอิ โฉนงที่มีต่อใบหน้า สตรียังทำให้ทราบถึงค่านิยมความงามของจีนอีกด้วย

3.2.1.3 ใบหน้าบุรุษ

ใน *มะกุระ โนะ โซมิ* เซะอิ โฉนงได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับใบหน้าบุรุษไว้ดังนี้

男の目のほそきは、女びたり、また、^{かなまり}鏡のやうならむ
も、おそろし。(บทที่ 217 หน้า 352)

ดวงตาของคนรับใช้ชายถ้าเล็กก็จะเหมือนกับดวงตาผู้หญิง
หากใหญ่เหมือนขามโลหะก็ดูน่ากลัว

ในบทที่ 217 เซะอิ โฉนงกล่าวถึงสิ่งที่ใหญ่แล้วจะดี เช่น บ้าน ทุ่งใส่อาหาร ผลไม้ วั้ว ต้นสน เต่าผิงไฟ หรือกลีบดอกซากุระ เป็นต้น ในจำนวนสิ่งต่าง ๆ ที่เซะอิ โฉนงเห็นว่าถ้ามี ขนาดใหญ่แล้วจะดีนั้น รวมไปถึงดวงตาของบุรุษด้วย แต่บุรุษที่เซะอิ โฉนงนี้ได้กล่าวถึงนี้ มะทซุโอะ ซะโตะมิและเนงะงะอิ คะสุโกะ (2001: 352) อธิบายไว้ใน 『枕草子 新編日本古典文学全集 18』 ว่า น่าจะหมายความถึง คนรับใช้ชายมากกว่าบุรุษทั่ว ๆ ไป

ดวงตาของคนรับใช้ชายที่เซะอิ โฉนงกล่าวถึง หากมีขนาดเล็กเกินไปก็จะดูคล้าย ดวงตาสตรีที่เรียวเล็ก ดังนั้นตาของคนรับใช้ชายควรมีขนาดใหญ่ถึงจะดี แต่หากใหญ่เกินไป เหมือนขามโลหะก็ดูน่ากลัว จึงสรุปได้ว่า ขนาดดวงตาของคนรับใช้ชายที่เซะอิ โฉนงเห็นว่าดี จะต้องมีความพอดีเหมาะสม ไม่เล็กไม่ใหญ่เกินไป

นอกจากดวงตาแล้ว เซะอิ โฉนงยังได้กล่าวถึงหนวดของผู้ชายไว้ในบท “สิ่งที่น่าเกลียด” ด้วยว่า

^{ウヱ}鬚がちにかじけやせやせなる男、夏、昼寝したるこそ、いと
見苦しけれ。(บทที่ 105 หน้า 213)

บุรุษผอมแห้งใบหน้าหมองคล้ำ ไร้หนวดกรูกรังที่กำลังนอน
กลางวัน ดูแล้วน่าเกลียด

หัวข้อของบทที่ 105 นี้ คือ สิ่งที่น่าเกลียด หนึ่งในหลายสิ่งที่เซะอิ โฉนงงนคิดว่าไม่น่าดู คือ บุรุษผอมแห้ง ใบหน้าอืดโรยเต็มไปด้วยริ้วรอยและมีหนวดขึ้นรกรงที่กำลังนอนกลางวันในฤดูร้อน นอกจากนี้จะไม่เต็มหนวดที่ขึ้นให้เรียบร้อยไม่ให้อู้อกแล้ว การบีบหลับยามกลางวันในฤดูร้อนที่ร้อนอบอ้าวและเต็มไปด้วยเหงื่อไคลไหลย้อย ช่างน่าเกลียดและไม่นำมามองอย่างยิ่งในความคิดของเซะอิ โฉนงงน

เห็นได้ว่าใน*มะกุระ โนะ โซมิ*มีการกล่าววิพากษ์วิจารณ์หรือให้ความเห็นเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ โดยอิงตามฤดูกาลอยู่บ่อยครั้ง ในประโยคข้างต้นที่ยกมาเซะอิ โฉนงงนได้ใช้ฤดูกาลเป็นหลักในการวิพากษ์วิจารณ์เช่นกัน ดังนั้น วิธีการเขียนเช่นนี้จึงถือเป็นหนึ่งในรูปแบบการเขียนของเซะอิ โฉนงงน

มาริสซา พงษ์ธนยนต์กิจ (2536 : 63) ได้กล่าวเกี่ยวกับใบหน้าของบุรุษในสมัยเฮอันไว้ว่า “รูปลักษณ์ของชายที่ถือว่างามนั้นก็ก็มีลักษณะหน้าตาคล้ายคลึงกับหญิง คือมีใบหน้าที่อู้อมเอิบ ตาเล็ก ปากนิดจมูกหน้อย อาจมีเคราเป็นปอยเล็ก ๆ ที่คางก็ได้ ผู้ชายสมัยนี้จะทาแป้งที่หน้าจนขาว” เมื่อเปรียบเทียบกับทัศนะเกี่ยวกับใบหน้าบุรุษของเซะอิ โฉนงงน ทำให้ผู้วิจัยได้ทราบว่เซะอิ โฉนงงนมีทัศนะเกี่ยวกับใบหน้าบุรุษคล้ายคลึงกับทัศนะทั่วไปในสมัยเฮอันที่มาริสซาได้กล่าวไว้ คือ บุรุษควรมีดวงตาขนาดกำลังพอดี ใบหน้าขาวสะอาดเกลี้ยงเกลา อาจไว้เคราเป็นปอยเล็กน้อยบริเวณคางแต่ไม่ควรปล่อยให้ยาวรกรง

หากพิจารณาทัศนะของเซะอิ โฉนงงนที่มีต่อใบหน้าบุรุษที่ปรากฏใน*มะกุระ โนะ โซมิ*จะได้ข้อสรุปว่า เซะอิ โฉนงงนมีทัศนะเกี่ยวกับใบหน้าบุรุษที่ตรงกับทัศนะทั่วไปในสมัยเฮอันดังที่ได้กล่าวไปข้างต้น และเมื่อกล่าวถึงใบหน้าบุรุษ เซะอิ โฉนงงนมักกล่าวถึงใบหน้าของบุรุษในแง่ลบ คือ ตีในสิ่งที่ตนคิดว่าไม่ดี ไม่ชอบ

3.2.1.4 ใบหน้าพระ

นอกจากใบหน้าสตรีและใบหน้าบุรุษแล้ว เซะอิ โฉนงงนยังได้กล่าวถึงใบหน้าพระไว้ด้วย โดยตอนที่ไปฟังธรรม เซะอิ โฉนงงนได้กล่าวไว้ ดังนี้

説經の講師は、顔よき。講師の顔をつとまもらへたるこそ、その説くことのたふとさもおぼゆれ。ひが目しつれば、ふと忘るるに、にくげなるは、罪や得らむとおぼゆ。このことはとどむべし。すこし年などのよろしきほどは、かやうの罪得方のことは書き出でけめ、今は罪、いとおそろし。(บทที่ 31 หน้า 72-73)

พระนักเทศน์ถ้ามีใบหน้าซึ่งดงามจะดี (เวลาฟังเทศน์)
หากจ้องหน้าพระไปด้วยจะรู้สึกซาบซึ้งในรสพระธรรมที่ได้ฟัง
แต่หากพระมีใบหน้าน่าเกลียด จะมองไปทางอื่นและลืมฟัง
ธรรม (แทนที่จะได้ผลบุญกลับ) รู้สึกว่ากำลังทำบาปอยู่ ควรหยุด
เขียนเรื่องนี้ดีกว่า ตอนอายุยังน้อยเคยเขียนเรื่องการทำบาปไว้
แต่ตอนนี้กลัวบาปมาก

จากส่วนหนึ่งของบทที่ 31 เซะอิ โฉนงงนได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับใบหน้าพระว่า พระ
นักเทศน์ต้องมีใบหน้าซึ่งดงาม เพราะใบหน้าซึ่งดงามจะดึงดูดสายตาให้จ้องมอง ในขณะที่สายตา
จ้องมองใบหน้าพระอยู่ หูก็จะฟังธรรมที่พระเทศน์ไปด้วย ทำให้ซาบซึ้งในรสพระธรรมไปโดย
ปริยาย ต่างจากการฟังธรรมกับพระที่มีใบหน้าน่าเกลียด เมื่อพระที่มาจากเทศน์มีใบหน้าที่ไม่น่ามอง
แทนที่จะมองหน้าพระกลับไปมองสิ่งอื่นทำให้ไม่สนใจหรือหลงลืมที่จะฟังธรรม เซะอิ โฉนงงนจึง
คิดว่า การฟังธรรมจากพระที่มีใบหน้าน่าเกลียดนั้นเป็นการทำบาปมากกว่าจะได้บุญ

ดังที่ได้กล่าวแล้วในหัวข้อที่ 3.1.1 ใบหน้าโดยรวมว่า หากเป็นสิ่งของที่สวยงามหรือ
ใบหน้าซึ่งดงาม เซะอิ โฉนงงนจะมองได้นานโดยไม่ละสายตาและไม่เบื่อหน่ายแม้แต่น้อย ใบหน้า
พระที่กล่าวถึงในบทนี้ก็เช่นกัน ถ้าพระหน้าตาดีน่ามองจะทำให้จิตใจของเซะอิ โฉนงงนจดจ่ออยู่
กับใบหน้าของพระ มีสมาธิ ไม่วอกแวกไปกับสิ่งอื่น สามารถฟังธรรมรู้เรื่องสมกับที่ตั้งใจมาฟัง
ธรรมให้เกิดกุศลผลบุญกับชีวิตของตน

ในทางกลับกันหากพระมีใบหน้าน่าเกลียด สมาธิที่ควรจะเกิดเมื่อได้จ้องหน้าพระก็
หายไป เพราะใบหน้าที่น่าเกลียดจึงไม่อยากจะมอง ไปมองสิ่งอื่นแทนจนไม่สนใจฟังธรรม
กลายเป็นว่า แทนที่จะได้บุญจากการฟังธรรมก็กลายเป็นทำบาปแทน เมื่อพูดถึงการทำบาป เซะอิ
โฉนงงน กล่าวว่า จะไม่เขียนเรื่องบาปอีก จะหยุดเขียนเกี่ยวกับเรื่องนี้และยังบอกอีกด้วยว่า เมื่อ
สมัยก่อนตอนที่อายุยังน้อยเหมือนจะเคยเขียนวิจารณ์เกี่ยวกับใบหน้าพระซึ่งถือเป็นบาป แต่
ตอนนี้กลัวบาปมากจึงไม่อยากจะเขียนวิจารณ์ใบหน้าพระอีกต่อไป

เซะอิ โฉนงงนคิดว่าควรฟังธรรมกับพระที่มีใบหน้าซึ่งดงามดีกว่าพระที่มีใบหน้าที่
น่าดู เพราะใบหน้าที่ของพระมีส่วนทำให้ผู้ที่ฟังธรรมได้บุญหรือบาป แต่ผู้เขียนมีความเห็นแตกต่าง
จากความเห็นของเซะอิ โฉนงงน เพราะการจะได้บุญหรือบาปนั้นขึ้นอยู่กับการกระทำของเรา
เองมากกว่า อีกทั้งการฟังธรรมควรจะมีสมาธิจดจ่อกับธรรมะที่ฟังมากกว่าจะยึดติดกับใบหน้าพระ

บทที่กล่าวถึงใบหน้าพระนี้ นอกจากจะได้อธิบายถึงทัศนคติของเซะอิ โฉมงามที่มีต่อใบหน้าพระว่าจะต้องมีใบหน้าที่ยังงามแล้ว ยังได้ทราบถึงรูปแบบการเขียนของเซะอิ โฉมงาม โดยเซะอิ โฉมงามจะกำหนดหัวข้อขึ้นมา และเขียนบรรยายเกี่ยวกับหัวข้อนั้นต่อไปเรื่อย ๆ โดยเริ่มต้นจากสิ่งหนึ่งแล้วโยงไปอีกสิ่งหนึ่งผ่านตัวเชื่อม ในบทที่ 31 นี้จะเห็นว่า เซะอิ โฉมงามตั้งหัวเรื่องไว้ว่า “ใบหน้าของพระนักเทศน์” เริ่มบทด้วยการกล่าวถึงใบหน้าพระ การฟังธรรม การทำบาป ไฉนมาถึงเรื่องของตนเอง โดยแต่ละเรื่องเขียนลั่นเชื่อมโยงกันทั้งสิ้น จึงกล่าวได้ว่า นี่คือเอกลักษณ์ในงานเขียนของเซะอิ โฉมงาม

3.2.1.5 การแต่งหน้า

สตรีชนชั้นสูงในสมัยเฮอันมีค่านิยมการแต่งหน้า เช่น โคนคิ้วเดิมออกจนหมดแล้วใช้หมึกดำวาดขึ้นใหม่บริเวณหน้าผาก หรือใช้ผงแป้งทาใบหน้าให้ดูขาวงดงามน่ามอง ใน *มะกุระ โนะ โซมิ* เซะอิ โฉมงามไม่เพียงแต่จะกล่าวถึงการแต่งหน้าโดยทาแป้งหรือโคนคิ้วแล้ววาดขึ้นใหม่เท่านั้น แต่ยังกล่าวถึงแป้งที่ทาไว้บนใบหน้าหลุดลอกอีกด้วย เช่น ตอนที่จักรพรรดิชิโจมีรับสั่งให้หยุดเกี่ยวเพื่อทักทายพระราชมารดา⁸ เซะอิ โฉมงามได้เห็นภาพที่น่าประทับใจนี้ถึงกับน้ำตาไหลด้วยความซาบซึ้งใจจนแป้งที่ทาหน้าหลุดลอก

まことにこぼるばかり、化粧じたる顔みなあらはれて、
いかに見苦しからむ。(บทที่ 123 หน้า 233)

น้ำตาไหลนอง ใบหน้าที่ตบแต่งด้วยเครื่องสำอางเปิดเผย

(ผิวหน้าที่แท้จริง) จักต้องน่าเกลียดมากเป็นแน่

เซะอิ โฉมงามเห็นภาพอันน่าประทับใจระหว่างองค์จักรพรรดิกับพระราชมารดาแล้วรู้สึกซาบซึ้งจนน้ำตาไหลนองใบหน้าส่งผลให้เครื่องสำอางหรือแป้งที่ทาอย่างดีหลุดออกเปิดเผยให้เห็นผิวหน้าที่แท้จริง เซะอิ โฉมงามจึงเป็นกังวลว่าใบหน้าของตนในขณะนั้นต้องกระดำกระด่างน่าเกลียดมากแน่ ๆ

⁸ ฟุจิวะระ โนะ เซ็นฉิมิ (Fujiwara no Senshi : 藤原詮子, ค.ศ. 962-1002) บุตรสาวของฟุจิวะระ โนะ คะเนเอะอิเอะ (Fujiwara no Kaneie : 藤原兼家, ค.ศ. 929-990) มเหสีในจักรพรรดิเอ็นยู (Enyū tennō : 円融天皇, ครองราชย์ปีค.ศ. 969-984) พระราชมารดาของจักรพรรดิชิโจ (Ichijō tennō : 一条天皇, ครองราชย์ปีค.ศ. 986-1011)

อีกเหตุการณ์หนึ่งที่เซะอิ โฉนงนกล่าวถึงแบ่งทาน้ำที่หลุดลอกคือ ตอนที่เซะอิ โฉนงนเพิ่งเข้ามาทำงานในวังในช่วงแรกว่า

袖を押しあてて、うつぶしあたるも、唐衣に白い物うつ
りて、まだらならむかし。(บทที่ 177 หน้า 311)

กดแขนเสื้อ(ลงบนไบหน้า) นั่งก้มหน้า แบ่งขาวติดบนคะระจินุ
(ไบหน้า)ต้องต่างเป็นจุด ๆ แน่นอน

เหตุการณ์นี้เป็นช่วงที่เซะอิ โฉนงนเพิ่งเข้ามารับตำแหน่งนางกำนัลของพระนาง เทะอิชิ ขณะนั้นโคะระชิเกะ⁹ได้มาเข้าเฝ้าฯพระนางเทะอิชิและถามถึงนางกำนัลคนใหม่ที่นั่งหลบ อยู่หลังม่านซึ่งก็คือ เซะอิ โฉนงน โคะระชิเกะได้เข้ามาพูดคุยกับเซะอิ โฉนงนอย่างสนอกสนใจ อยากรู้จักนางกำนัลคนใหม่ที่ตนเคยได้ฟังเรื่องราวมา โคะระชิเกะได้สอบถามเรื่องเกี่ยวกับเซะอิ โฉนงนที่ตนได้ยินมากับเจ้าตัวว่าเป็นเช่นนั้นจริงหรือไม่และต้องการเห็นไบหน้าของเซะอิ โฉนงนจึงขยับเข้ามาใกล้ม่านที่เซะอิ โฉนงนนั่งหลบอยู่ ฝ่ายเซะอิ โฉนงน เมื่อเห็นโคะระชิเกะ แสดงทีท่าว่าสนใจตนเอง จึงวางตัวไม่ถูกและประหม่อมมาก เพราะยังไม่คุ้นกับชีวิตในวังทำให้รู้สึก ประหม่าที่จะพบหน้าผู้คนแม้แต่กับเหล่านางกำนัลด้วยกันเอง เมื่อจวนตัวที่โคะระชิเกะจะได้เห็น ไบหน้าของตน เซะอิ โฉนงนจึงยกแขนกิโมโนขึ้นมาปิดบังไบหน้าและนั่งก้มหน้าซุกกับแขน กิโมโนอยู่แบบนั้น และเกิดความกังวลว่าแบ่งที่ทาไว้จะต้องหลุดติดแขนกิโมโนทำให้ไบหน้าต่าง เป็นจุด ๆ แน่

เซะอิ โฉนงนไม่เพียงแต่กล่าวถึงการแต่งหน้าเท่านั้น แต่ยังคงกล่าวถึงความรู้สึกเมื่อ แบ่งผัดหน้าถูกลบออกไป เซะอิ โฉนงนแสดงให้เห็นถึงความกังวลในไบหน้าของตนโดยกล่าวว่า ไบหน้าที่แบ่งทาน้ำถูกลบออกไปนั้นกระดำกระด่างดูน่าเกลียด ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การที่เซะอิ โฉนงนรู้สึกว้าไบหน้าของตนดูน่าเกลียดอาจเป็นเพียงความกังวลไปเองของเซะอิ โฉนงน ไบหน้าของเซะอิ โฉนงนในขณะนั้นน่าจะเกลียดจริงอย่างที่กล่าวไว้หรืออาจไม่น่าเกลียดก็ได้ เพราะเซะอิ โฉนงนไม่ได้เห็นไบหน้าของตนหรือส่องกระจกแล้วจึงกล่าวว่าไบหน้าตนเองไม่น่าดู แต่เกิดจากความกังวลใจว่าไบหน้าของตนจะน่าเกลียด ไม่น่ามอง โดยคิดไปเองว่าไบหน้าที่ทา

⁹ฟูจิวะระ โนะ โคะระชิเกะ (Fujiwara no Korechika : 藤原伊周, ค.ศ. 974-1010) บุตรชายคนโตของฟูจิวะระ โนะ มิชิตะกะ (Fujiwara no Michitaka : 藤原道隆, ค.ศ. 953-995) โคะระชิเกะเป็นพี่ชายพระนางเทะอิชิ ขณะนั้นดำรงตำแหน่ง ดะอินะงน (dainagon : 大納言) ซึ่งเป็นขุนนางชั้น 3

แป้งผัดหน้ามา เมื่อมีอะไรมาสัมผัสหรือเปียกน้ำย่อมต้องเปราะอะเปื้อนและดูไม่ดี แสดงให้เห็นว่า เซะอิ โฉมงามเป็นคนที่ใส่ใจในรูปร่างหน้าตาของตนที่ปรากฏต่อสายตาของบุคคลอื่นเป็นอย่างมาก

สตรีชนชั้นสูงสมัยเฮอันใช้แป้งทาหน้าเพื่อให้ใบหน้าของตนดูขาวเรียบเนียน โดยจะปกปิดสีผิวหรือริ้วรอยไม่เพียงประสงค์เอาไว้ภายใต้ผงบ่ซึ่งสามารถลบเลือนหรือหลุดออกเมื่อมีอะไรมาสัมผัส ตัวอย่างที่ยกมา เช่น น้ำตาและเสื้อผ้าที่สวมใส่ทำให้แป้งที่ทาไว้ลบเลือนจนผิวหน้าที่แท้จริงปรากฏให้เห็น เมื่อไรสิ่งปกปิดผิวหน้าจึงเกิดความกังวลว่าใบหน้าจะไม่สวยงาม ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่าการแต่งหน้าเป็นเสมือนหน้ากากที่ผู้หญิงใช้ปกปิดใบหน้าที่แท้จริงของตน สิ่งที่แสดงให้เห็นผู้ไม่รู้คือฉากหน้าหรือหน้ากากอันงดงาม ส่วนตัวตนที่แท้จริงถูกเก็บงำไว้ใน

สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า การวางตัวถือเป็นสิ่งสำคัญในสังคมชนชั้นสูงในสมัยเฮอัน เพราะสายตาคนรอบข้างจะจับจ้องอยู่เสมอ ยิ่งอยู่ในวงด้วยแล้วยิ่งถูกจับตามองเป็นพิเศษ การแต่งกาย ผมและใบหน้าเป็นสิ่งแรกที่จะปรากฏต่อสายตาของผู้พบเห็น ดังนั้นการดูแลรักษาให้สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ดูดีอยู่เสมอจึงเป็นสิ่งจำเป็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมที่มีการแข่งขันและแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกันสูงแม้แต่ในหมู่นางกำนัลด้วยกัน

นอกจากสตรีในชนชั้นสูงจะใช้แป้งผัดหน้าแล้ว เหล่าขุนนางชายก็ใช้แป้งทาใบหน้าให้ขาวเช่นกัน เซะอิ โฉมงามกล่าวถึงผู้ติดตามของฟูจิวะระ โนะ ทะตะโนะบุ¹⁰ (Fujiwara no Tadanobu : 藤原齊信, ค.ศ. 967-1035) ว่าเลือกสรรมาแต่ผู้ที่ทาหน้าขาว และเซะอิ โฉมงามยังกล่าวถึงโทะนะริ¹¹ (Toneri : 舍人) ที่มาปฏิบัติหน้าที่ในงานพิธีเมื่อวันที่ 7 เดือน 1 ว่า

とねり
舍人の顔のきぬにあらはれ、まことに黒きに、白きもの行き
つかぬ所は、雪のむらむら消え残りたる心地して、いと見苦
しく (บทที่ 3 หน้า 27-28)

¹⁰ เกิดปีค.ศ.967 ขณะนั้นอายุ 29 ปี ดำรงตำแหน่งโทโนะชูโอมิ (To no chūshō : 頭の中將) ซึ่งเป็น 1 ใน 2 ตำแหน่งหัวหน้ามหาดเล็ก (Kurōdo : 藏人) ซึ่งมาจากหน่วยองครักษ์หลวง (Konoefu : 近衛府)

¹¹ โทะนะริเป็นข้าราชการชั้นผู้น้อย มีหน้าที่อยู่เฝ้ายามเวลากลางคืน รับใช้ขุนนางชั้นสูงกว่าหรือทำงานจิปาคะต่าง ๆ ในที่นี้หมายถึงโทะนะริของหน่วยองครักษ์หลวงโดยหน่วยองครักษ์ซึ่งเป็นหน่วยซ้าย-ขวามีโทะนะริหน่วยละประมาณ 300 คน

ผิวหน้าของโทะเนะริเปิดเผยออกมา บริเวณที่แป้งขาวกระจายไปไม่
ทั่วถึงบนผิวที่ดำสนิทนั้นดูราวกับรอยกระดำกระด่างของหิมะที่ทั้ง
คราบไว้ ช่างน่าเกลียดเสียจริง

เหล่าโทะเนะริซึ่งเป็นข้าราชการชั้นผู้น้อยของหน่วยองค์กรรักษาลวงมาปฏิบัติหน้าที่
รักษาความปลอดภัยภายในงานพิธี ในขณะที่นั้น เซะอิ โฉนงะงั้นซึ่งยังไม่ได้เข้าเป็นนางกำนัลในวัง
ได้เดินทางมาชมงานพิธีที่จัดขึ้นและได้สังเกตเห็นใบหน้าของเหล่าโทะเนะริที่ทาแป้งไม่ทั่ว คล้าย
หิมะที่ตกบนใบหน้าแล้วละลายหายไปเหลือทิ้งไว้เพียงรอยคราบดำดำเป็นจุด ๆ ดูน่าเกลียด

ในสายตาของเซะอิ โฉนงะงั้น การทาแป้งไม่ทั่วใบหน้าเป็นสิ่งที่ยอมรับไม่ได้ ไม่ต่างอะไร
กับแป้งทาหน้าลบไปเพราะน้ำตาหรือหลุดติดไปกับเสื้อผ้า แต่ผู้วิจัยเห็นว่า หากมองตามความเป็น
จริง บุรุษย่อมมีความละเอียดและพิถีพิถันน้อยกว่าสตรี ดังนั้น การทาแป้งไม่ทั่วใบหน้าของโทะเนะริ
จึงไม่ใช่เรื่องแปลก อีกทั้งการที่มีภาระหน้าที่ต้องทำในระหว่างงานพิธีอาจทำให้ใบหน้าที่ทำแป้งมา
อย่างดีดูกระดำกระด่างคล้ายทาแป้งไม่ทั่วก็เป็นได้

ข้อความที่ยกมาข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความช่างสังเกตของเซะอิ โฉนงะงั้นที่แม้แต่
รายละเอียดเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็ยังสังเกตเห็น งานพิธีประจำปีที่ยิ่งใหญ่เช่นนี้ย่อมมีสิ่งที่น่าสนใจตาตื่น
ใจมากมาย แต่เซะอิ โฉนงะงั้นก็ไม่ได้หลงใหลไปกับบรรยายกาศรอบกายจนลืมรายละเอียด
ปลีกย่อยไป กลับกันในตอนที่กำลังถึงงานพิธี เซะอิ โฉนงะงั้นไม่ได้กล่าวถึงพิธีการว่ามีลำดับ
ขั้นตอนอย่างไรบ้าง แต่กล่าวถึงรายละเอียดปลีกย่อยต่าง ๆ เช่น ท่าทีของเหล่าขุนนาง ใบหน้าของ
โทะเนะริหรือแม้แต่ท่าทางของม้า ลักษณะการเขียนเช่นนี้ทำให้มะกุระ โนะ โซฉิเป็นงานเขียนที่มี
ชีวิตชีวาและยังสะท้อนวิถีชีวิตของชนชั้นขุนนางในสมัยนั้นได้อย่างชัดเจนอีกด้วย

เซะอิ โฉนงะงั้นนอกจากจะกล่าวถึงการแต่งหน้าในสมัยเฮอันตามปกติแล้ว ยัง
กล่าวถึงอีกแง่มุมหนึ่งที่ไม่ค่อยมีใครได้กล่าวถึงนัก คือ ความไม่น่ามองของแป้งทาหน้าหลุดลอก
เพราะน้ำตาและเสื้อผ้าที่มาสัมผัสใบหน้าหรือการทาแป้งไม่ทั่วใบหน้า เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ยกมานี้
ทำให้ผู้วิจัยทราบถึงความเป็นคนช่างสังเกตของเซะอิ โฉนงะงั้นได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังได้ทราบถึง
ทัศนคติด้านความงามของเซะอิ โฉนงะงั้นที่ค่อนข้างจะยึดติดกับความมั่งคั่งงามของรูปร่างหน้าตาที่
จะต้องดูดีอยู่เสมอ หากมีสิ่งใดผิดปรกติหรือมีข้อบกพร่องเกิดขึ้น เซะอิ โฉนงะงั้นจะกังวลเป็นอย่างมาก

3.2.1.6 การปิดบังใบหน้าของสตรีในสมัยเฮอัน

ดังที่กล่าวไปในหัวข้อใบหน้าในทัศนะทั่วไปแล้วว่า สมัยเฮอันสตรีในชนชั้นสูงจะไม่นิยมเปิดเผยใบหน้ากับผู้อื่น หากบุคคลนั้นไม่ใช่คนในครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อหน้าบุรุษ เหล่าสตรีจะปิดบังใบหน้าของตนให้พ้นจากสายตาของบุรุษ หากจะพบปะพูดคุยกันจะพบกันโดยมีมู่ลี่หรือมิซุ (misu : 御簾) กัน ไม่มีการพบหน้ากันโดยตรง โดยสตรีที่เข้าพิธีบรรลุนิติภาวะสามารถแต่งงานได้แล้วจะเก็บตัวอยู่แต่ในห้อง ไม่ออกไปให้ผู้ใดพบเห็นมากนัก หรือหากออกไปชมงานพิธีต่าง ๆ หรือฟังพระเทศน์ก็จะอยู่ภายในรถเทียมวัวโดยมีมู่ลี่หรือฉิตะซุดะระระ (shitasudare : 下簾) กันสายตาบุคคลภายนอก

นอกจากมู่ลี่แล้วยังมีอุปกรณ์อย่างอื่นที่ใช้สำหรับปิดบังใบหน้าอีก เช่น ม่านตั้งพื้นหรือคิโซ (kichō : 几帳) หรือพัด (Ōgi : 扇) ดังตัวอย่างที่ปรากฏในมะกุระ โนะ โซมิ ดังต่อไปนี้

ในบทที่ 177 เซะอิ โฉนงะงนได้บรรยายถึงเหตุการณ์ตอนที่เพิ่งเข้าวังมารับตำแหน่งเป็นนางกำนัลของพระนางเทะอิฉิ ในขณะนั้นเซะอิ โฉนงะงนยังประหม่าอยู่มากตามที่ได้กล่าวไปแล้วหัวข้อที่ 3.2.1.5 การแต่งหน้า เมื่อโคะระะชิกะมาเยี่ยมพระนางเทะอิฉิ เซะอิ โฉนงะงนกลับเอาแต่หลบอยู่หลังม่านตั้งพื้น ในขณะที่นางกำนัลคนอื่นพูดคุยหัวเราะกับโคะระะชิกะอย่างสนุกสนานจนโคะระะชิกะสังเกตเห็นจึงได้ถามขึ้นว่า ผู้ที่นั่งอยู่หลังม่านนั้นเป็นใคร

「御帳のうしろなるは、誰ぞ」と問ひたまふなるべし、(บทที่

177 หน้า 310)

“ผู้ที่นั่งอยู่หลังม่านตั้งพื้นคือใคร” (โคะระะชิกะ)เอ่ยถาม(นางกำนัล)...

จากข้อความข้างต้นเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนในการใช้ม่านตั้งพื้นเป็นสิ่งที่ช่วยปิดบังใบหน้า กล่าวคือ แม้จะเห็นว่ามีคนนั่งอยู่หลังม่านก็ไม่สามารถรู้ว่าเป็นผู้ใดเพราะไม่เห็นใบหน้า เมื่อโคะระะชิกะรู้ว่าผู้ที่นั่งหลบอยู่หลังม่านตั้งพื้น คือ เซะอิ โฉนงะงนจึงได้เดินเข้าไปนั่งใกล้ ๆ และพูดคุยซักถามพร้อมทั้งแสดงเจตนาว่าต้องการเห็นใบหน้าของเซะอิ โฉนงะงน จึงได้เห็นปฏิกริยาของเซะอิ โฉนงะงนที่ยกแขนกิมโนขึ้นมาปิดบังใบหน้าจนเป็นกังวลว่าแบ่งที่ใช้ทาหน้าจะติดกิมโน

นอกจากม่านตั้งพื้น พัดก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่สตรีในชนชั้นสูงนิยมใช้ปิดบังใบหน้า ดังเช่นที่เซะอิ โฉนงะงนกล่าวไว้ในบทที่ 100 ว่า

扇をつとさし隠したまへる、いみじう (บทที่ 100 หน้า
202)

ทรงซ่อน(ใบหน้า)หลังพัดตลอดเวลา ช่างงดงาม

เซะชิ โฉมนะงนได้เขียนถึงเหตุการณ์ที่พระสนมตำหนักมิเงะชิเมะ¹² (Shigeisha no nyōgo : 淑景舎女御) เข้าเฝ้าพระนางเทะชิเมะเป็นครั้งแรกหลังจากเข้าวังมาเป็นชายาของมกุฎราชกุมาร¹³ เซะชิ โฉมนะงนได้บรรยายเครื่องแต่งกายของพระสนมมิเงะชิเมะรวมไปถึงกิริยาที่ซ่อนใบหน้าไว้หลังพัดตลอดเวลา เซะชิ โฉมนะงนรู้สึกชื่นชมพระสนมมิเงะชิเมะที่ยกพัดมาปิดบังใบหน้าว่างงามมาก พระสนมวางตนได้เหมาะสมตามชนบประเพณีอย่างเคร่งครัดโดยไม่ยอมเปิดเผยใบหน้าให้บุคคลอื่นได้เห็น

เซะชิ โฉมนะงนยังได้กล่าวถึงการใช้พัดปิดบังใบหน้าในขณะที่นั่งรถเทียมวัวไว้ด้วย ดังนี้

透影もやと扇をさし隠すに (บทที่ 177 หน้า 311)

อาจจะเห็นเงาร่างกลาง ๆ จึงยกพัดขึ้นบัง(ใบหน้า)

รถเทียมวัวโดยปรกติจะมีมู่ลี่ปิดทั้งด้านหน้าและด้านหลัง แต่ลักษณะของมู่ลีนั้นเป็นไม้ซี่เล็ก ๆ ที่ร้อยต่อกัน ดังนั้น จึงมีช่องว่างให้คนที่อยู่ภายในมองออกไปได้ ในทางกลับกันคนที่อยู่ภายนอกก็จะมองเห็นคนที่นั่งอยู่ภายในรถได้เช่นกัน โดยเฉพาะช่วงเวลาที่มิเงะชิเมะส่อง แม้จะเห็นไม่ชัด เป็นเพียงเงาร่างแต่สำหรับเซะชิ โฉมนะงนที่ไม่ต้องการให้บุคคลภายนอกได้เห็นใบหน้าของตนเองจึงยกพัดที่ถืออยู่ขึ้นบังใบหน้า เป็นการป้องกันสายตาคนภายนอกอีกชั้นหนึ่ง

จากเหตุการณ์ดังกล่าว ทำให้ทราบว่า สมัยเฮอันมีค่านิยมให้สตรีในชนชั้นสูงจะต้องเก็บซ่อนใบหน้าของตนให้พ้นจากสายตาบุคคลภายนอกโดยเฉพาะบุรุษ แต่เมื่อมีการปิดซ่อนไม่ให้

¹² ฟุจิวะระ โนะ เก็นชิ (Fujiwara no Genshi : 藤原原子, ไม่ทราบปีเกิดที่แน่ชัด เสียชีวิตปีค.ศ. 1002) น้องสาวของพระนางเทะชิเมะ เข้าวังในฐานะชายาในมกุฎราชกุมาร เพราะตำหนักที่ประทับคือตำหนักมิเงะชิเมะ (Shigeisha : 淑景舎) หรืออีกชื่อหนึ่งคือ คิริทซึโบะ (Kiritsubo : 桐壺) ดังนั้น จึงขนานนามพระนางว่า พระสนมตำหนักมิเงะชิเมะ

¹³ เจ้าชายโอกิซะดะ (Okisada shinnō : 居貞親王) พระโอรสองค์ที่สองของจักรพรรดิเรเซอิ (Reisei tennō : 冷泉天皇, ครองราชย์ปีค.ศ. 967-969) ภายหลังจากขึ้นครองราชย์ทรงมีพระนามว่า จักรพรรดิซันโจ (Sanjō tennō : 三条天皇) ครองราชย์ปีค.ศ. 1011-1016 เป็นจักรพรรดิลำดับที่ 67 ต่อจากจักรพรรดิอิชิโจ (ครองราชย์ปีค.ศ. 986-1011)

เห็น ย่อมต้องเกิดความอยากรู้อยากเห็นจึงทำให้เกิดการแอบดูหรือคะมิมะมิ (kaimami : 垣間見) ขึ้น ผู้วิจัยจะยกเหตุการณ์ที่ยุกินะริที่ขอดูใบหน้าของเซะชิ โฉนงงนขึ้นมากวิเคราะห์ ดังนี้

「中よしなども人に言はる。かく語らふとならば、何か恥づる。見えなどもせよかし」とのたまふ。บทที่ 47 หน้า

106

“ผู้คนที่ต่างรำลือว่า(ข้ากับท่าน)มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน พุดคุยสนิทสนมกันเรียบร้อยแล้ว(ท่าน)จักอายุไปเอย ขอให้ข้าได้เห็น(ใบหน้าท่าน)ด้วยเถิด” (ยุกินะริ)กล่าว

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า สมัยเฮอันหากไม่ใช่คนในครอบครัวใกล้ชิดหรือสามี สตรีจะไม่นิยมให้บุรุษอื่นที่ไม่รู้จักเห็นหน้า แต่ในกรณีของเซะชิ โฉนงงนกับยุกินะริ ทั้งคู่รู้จักสนิทสนม มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน พบปะพุดคุยกันอยู่เสมอซึ่งเรื่องนี้ทุกคนต่างรู้กันทั่ว ดังที่ได้กล่าวถึงในหัวข้อใบหน้าสตรีว่า ยุกินะริไม่เป็นที่ชื่นชอบของนางกำนัลคนอื่นเท่าใดนัก มีแต่เซะชิ โฉนงงนที่คบหาและชอบพอกันอยู่ ดังนั้น เมื่อความสัมพันธ์อยู่ในระดับที่ค่อนข้างสนิทสนม ยุกินะริจึงคิดว่าตนควรจะได้เห็นใบหน้าของเซะชิ โฉนงงน เพื่อเป็นการแสดงถึงความสนิทสนมของทั้งคู่

แต่เซะชิ โฉนงงนกลับปฏิเสธที่จะให้ยุกินะริได้เห็นใบหน้าของตน โดยให้เหตุผลว่าตนเองหน้าตาไม่ดี และกล่าวอ้างคำพุดของยุกินะริที่พุดไว้ว่า “ไม่ชอบคนที่หน้าตาน่าเกลียด” ดังนั้น จึงอย่าเห็นเลยจะดีกว่า เพราะคำพุดและเหตุผลที่เซะชิ โฉนงงนยกขึ้นมา ทำให้ยุกินะริเปลี่ยนใจไม่อยากจะเห็นหน้าของเซะชิ โฉนงงน

ทว่า หลังจากนั้นยุกินะริกลับมาแอบดูเซะชิ โฉนงงนที่กำลังนั่งคุยกับนางกำนัลอีกคน โดยเซะชิ โฉนงงนได้กล่าวถึงเหตุการณ์นี้ไว้ในมะกุระ โนะ โซชิ ว่า ในเช้าวันหนึ่งช่วงปลายเดือน 3 เซะชิ โฉนงงนเพิ่งตื่นนอนได้ไม่นานนัก กำลังนั่งคุยกับนางกำนัลอีกคนที่นอนอยู่ด้วยกัน เซะชิ โฉนงงนเห็นว่ามูลิ่ที่กั้นห้องกับภายนอกนั้นเปิดขึ้นเล็กน้อยและเห็นเงาร่างของใครบางคนอยู่หลังมูลิ่ เซะชิ โฉนงงนคิดว่าเป็นทะชิบะนะ โนะ โนะริตะกะเงงงายของอดีตสามีโนะริมิทซุจึงไม่ได้สนใจหรือหันไปมอง เพราะโนะริตะกะมีตำแหน่งเป็นมหาดเล็กชั้น 6¹⁴ รับผิดชอบองค์จักรพรรดิ

¹⁴ มหาดเล็กชั้น 6 (Rokui no kurōdo : 六位の蔵人) มีหน้าที่รับใช้ใกล้ชิดจักรพรรดิ โดยได้รับอนุญาตให้เข้าเฝ้าฯได้ทีต่ำนักเซะชิเรียวเดินได้ แม้จะมียศเพียงแค่ชั้น 6 ก็ตาม (ปรกตินางที่เข้าเฝ้าฯที่ตำหนักเซะชิเรียวเดินได้ ต้องมียศตั้งแต่ชั้น 5 ขึ้นไป)

การที่โนะริตะกะมาปรากฏตัวให้เห็นจึงไม่ใช่เรื่องแปลก อีกสาเหตุหนึ่งอาจเป็นเพราะความสัมพันธ์ที่เป็นน้องชายของอดีตสามีซึ่งนับว่าเป็นบุคคลหนึ่งในครอบครัวที่เคยใกล้ชิดสนิทสนมกัน เซะอิ โฉนงงจึงไม่สนใจที่มีคนมาแอบดูตนเอง แต่เมื่อใบหน้านั้นยื่นเข้ามาใกล้ปรากฏว่าเป็นยุกินะริ ไม่ใช่โนะริตะกะอย่างที่คิดไว้ในตอนแรก

เมื่อเซะอิ โฉนงงรู้ว่าคนที่แอบดูตนนั้นเป็นยุกินะริก็ตกใจและหัวเราะออกมาพร้อมทั้งเลื่อนม่านตั้งพื้นมาบังตนเอง แต่ก็ไม่ทันเพราะยุกินะริเห็นใบหน้าของเซะอิ โฉนงงนเสียแล้ว ยุกินะริให้เหตุผลที่มาแอบดูว่า

「『女は寝起き顔なむ、いとかたき』と言えば、ある人の局に行きて、かいば見して、まとも見やするとて来たりつるなり。まだ上のおはしましつるをりからあるをば、知らざりける」とて、それより後は、局の簾うちかづきなどしたまふめりき。(บทที่ 47 หน้า 108)

“กล่าวกันว่า การได้เห็นใบหน้านยามตื่นนอนของสตรีนั้นเป็นสิ่งที่ยากยิ่ง (ข้า) เลยจะไปในห้องของใครสักคนเพื่อแอบดู แต่แล้วก็คิดว่าอาจจะได้เห็น (ใบหน้าท่าน) เลยมาที่นี่ (ข้า) มาตั้งแต่ตอนที่ยังคงจักรพรรดิประทับอยู่ (ท่าน) ไม่รู้เลยสินะ” (ยุกินะริ) กล่าวหลังจากนั้นจึงเดินเข้ามาภายในมู่ลี่

จากคำกล่าวของยุกินะริที่ยกมาข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความต้องการเห็นใบหน้าของผู้หญิงที่ถูกปิดซ่อนไว้หลังมู่ลี่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งใบหน้าที่ตอนตื่นนอนเป็นสิ่งที่หาได้ยาก เพราะใบหน้านยามตื่นถือว่เป็นใบหน้าที่แท้จริงของหญิงผู้นั้น และมีโอกาสเห็นน้อยมาก โดยปรกติแล้วเวลาที่ฝ่ายชายแอบดูผู้หญิงโดยอาศัยรอยแยกของมู่ลี่หรือม่านเวลาลมพัดก็จะเห็นใบหน้าที่ได้รับการตกแต่งมาอย่างดีไม่ใช่ผิวหน้าที่แท้จริงเช่นเวลาตื่นนอน ดังนั้น ยุกินะริจึงกล่าวว่า การได้เห็นใบหน้านยามตื่นนอนของสตรีนั้นเป็นสิ่งที่ยากยิ่ง

จากคำกล่าวที่ยุกินะริบอกว่า ตนมาแอบดูตั้งแต่ตอนที่องค์จักรพรรดิยังประทับอยู่ แสดงให้เห็นว่า ยุกินะริได้เห็นใบหน้านยามตื่นนอนหรือใบหน้าที่แท้จริงของเซะอิ โฉนงง เพราะเซะอิ โฉนงงนเพิ่งตื่นนอนตอนที่จักรพรรดิกับพระนางเทะอิมิเสด็จฯออกมาจากห้องด้านในจึงยังไม่ได้แต่งหน้าใด ๆ ดังนั้น ใบหน้าที่ยุกินะริได้เห็นจึงเป็นใบหน้าที่ไร้การปรุงแต่งใด ๆ ของเซะอิ โฉนงงง ตามความตั้งใจของยุกินะริที่เลือกเวลามาแอบดูในช่วงเช้า เพื่อให้เห็นใบหน้าที่แท้จริงยามตื่นนอน

ด้านเซะอิ โฉนงเองก็ไม่ได้โกรธเคืองยุกินะริที่มาแอบดูตนเอง โดยให้เหตุผลว่าเป็นนางเองที่เข้าใจผิดว่า ยุกินะริเป็นโนะริตะกะน้องชายของอดีตสามีโนะริมิทซุจึงไม่ได้ระวังตัวแต่อย่างใด อีกทั้งความสัมพันธ์ของยุกินะริกับเซะอิ โฉนงนั้นก็เป็นไปได้ด้วยดี สนทนสนมกลมเกลียว ดังนั้นเมื่อยุกินะริได้เห็นใบหน้าของเซะอิ โฉนงแล้วจึงเดินผ่านมู่ลี่ที่กั้นอยู่เข้ามาภายใน แสดงให้เห็นถึงความสนิทสนมชอบพอกันของยุกินะริกับเซะอิ โฉนงน่าจะอยู่ในระดับที่ใกล้เคียงกับคนรัก เพราะเซะอิ โฉนงยินยอมให้เห็นใบหน้าของตนแม้จะด้วยความบังเอิญก็ตาม ประกอบกับการที่ยุกินะริเข้ามาด้านในของมู่ลี่ซึ่งถือว่าเป็นพื้นที่หรืออาณาเขตที่สงวนไว้สำหรับสตรีเท่านั้น ย่อมแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดมากกว่าปรกติ

การที่สตรีชั้นสูงในสมัยเฮอันปิดบังใบหน้าทำให้การตัดสินความงามของสตรีในสมัยนั้น ขึ้นอยู่กับรสนิยมในการแต่งตัว และความสามารถทางด้านศิลปะ เช่น การเล่นดนตรี การแต่งกลอน เป็นต้น ดังนั้น สตรีในสมัยเฮอันจึงต้องฝึกฝนทักษะด้านการเล่นดนตรีและการแต่งกลอน รวมถึงความรู้เกี่ยวกับบทกลอนต่าง ๆ เพื่อแสดงถึงความงามของตนทดแทนใบหน้าที่ไม่สามารถให้บุรุษเห็นได้ การที่สตรีไม่ให้บุรุษเห็นใบหน้าของตนเองนี้ ทำให้เหล่าสตรีที่มีใบหน้าไม่งดงามหรือมีใบหน้าที่ไม่น่าดูจะสามารถอำพรางใบหน้าที่แท้จริงของตนไว้หลังมู่ลี่หรือหลังพัดได้ และแสดงให้บุรุษเห็นถึงข้อดีหรือความงามของตนผ่านทางความสามารถด้านต่าง ๆ ที่สามารถฝึกฝนกันได้ ต่างจากใบหน้าที่เป็นสิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิดที่ไม่สามารถแก้ไขให้ดีขึ้นหรือสวยงามได้ หรือแม้จะทำให้สวยงามขึ้นได้จากการแต่งหน้าแต่ก็เปลี่ยนแปลงได้ไม่มากนัก

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังเห็นว่า การที่ไม่เห็นใบหน้าของสตรีแต่ละนาง ทำให้บุรุษมีจินตนาการเกี่ยวกับสตรีนางนั้นได้ดี โดยอาจจะจินตนาการไปว่า สตรีนางนั้นงดงามจากเสียงลือเสียงเล่าอ้างที่ได้ยินมา หรือจากการได้ยินได้ฟังดนตรีที่นางเล่น หรือจากบทกลอนที่นางแต่ง และการที่ไม่สามารถเห็นใบหน้าของสตรีได้นั้น ทำให้บุรุษมีความต้องการจะได้ยลโฉมหญิงสาวที่ตนสนใจ นับว่าเป็นการเพิ่มความสนใจของบุรุษที่มีต่อสตรีคนนั้น ๆ ด้วย

เซะอิ โฉนงมีทัศนคติต่อค่านิยมการปิดบังใบหน้าของสตรีในชนชั้นสูงในแง่บวก กล่าวคือ เซะอิ โฉนงจะชื่นชมผู้ที่ปิดบังใบหน้าตนเองให้พ้นจากสายตาบุรุษ ในขณะที่เดียวกันบุรุษเองก็พยายามจะเห็นใบหน้าที่ถูกปกปิดไว้ของสตรีด้วยการแอบดู

สรุปได้ว่า ทัศนคติเกี่ยวกับความงามของบุคคลของเซะอิ โฉนงเป็นเรื่องใบหน้าที่ปรากฏใน *มะกุระ โนะ โฮมิ* มีทั้งทัศนคติในแง่บวกและแง่ลบ โดยเซะอิ โฉนงจะค่อนข้างยึดติดกับค่านิยมความงามในสมัยนั้น เมื่อสิ่งใดไม่เป็นไปตามค่านิยม เซะอิ โฉนงจะไม่ชอบ จึงกล่าวได้

ว่า เซะอิ โฉนงะงะมีค่านิยมความงามเกี่ยวกับใบหน้าตามชนบ แต่มีความคิดเห็นส่วนตัวในรายละเอียดปลีกย่อยที่แตกต่างจากค่านิยมในสมัยนั้น

3.2.2 ผม

หากจะกล่าวถึงความงามของบุคคล นอกจากใบหน้า สิ่งที่จะนึกถึงต่อมาย่อมเป็นผม เพราะผมเป็นส่วนประกอบหนึ่งที่ทำให้คนเราดูสวยงามได้ ยิ่งในสมัยเฮอัน ฝ่ายหญิงจะปกปิดใบหน้าของตนไม่ให้ผู้อื่นได้เห็นโดยซ่อนใบหน้าไว้หลังเส้นผมสีดำยาว ดังนั้น สิ่งที่สตรีในชนชั้นสูงจะยอมให้ผู้อื่นได้เห็นก็คือ เครื่องแต่งกายที่มีสีสันสวยงาม และผมนั่นเอง

ในวรรณกรรมความเรียงเรื่อง*มะกุระ โนะ โทมิ* เซะอิ โฉนงะงะกล่าวถึงผมไว้ ดังนี้

髪いと長くうるはしく、さがりばなどめでたき人。(บทที่
152 หน้า 278)

คนที่มีผมยาวสลวยและมีปลายผมที่เงางาม (ช่างน่าอิจฉา)

ในบทที่ 152 สิ่งที่น่าอิจฉา เซะอิ โฉนงะงะกล่าวถึงผู้หญิงที่มีผมดำยาวเงางามจรดปลายผมว่าเป็นคนที่น่าอิจฉา คะวะมุระ ยูโกะ (2005: 20-23, 54-55) ได้กล่าวว่า “ในสมัยเฮอันสตรีในชนชั้นสูงจะนิยมไว้ผมดำยาว ซึ่งความยาวนั้นมักจะเท่ากับหรือมากกว่าส่วนสูง และการดูแลรักษาเส้นผมให้สวยเงางามโดยเฉพาะปลายผมเป็นเรื่องยากลำบาก ดังนั้น จึงมีหญิงรับใช้ที่คอยช่วยดูแลบำรุงให้เส้นผมเงางามอยู่เสมอ” ดังนั้นผู้วิจัยจึงอนุมานได้ว่า ทรงผมดำยาวนี้เป็นค่านิยมความงามของสตรีในชนชั้นสูงที่มีหญิงรับใช้คอยดูแล

สาเหตุที่เซะอิ โฉนงะงะกล่าวเช่นนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า เซะอิ โฉนงะงะอิจฉาผู้ที่มีปลายผมเงางามเพราะยิ่งผมยาวมากเท่าใด ย่อมดูแลบำรุงรักษาได้ยากเท่านั้นและไม่ใช้สิ่งที่จะทำคนเดียวได้ จำเป็นต้องมีนางกำนัลหรือหญิงรับใช้คอยช่วยดูแล และการที่จะมีคนมาดูแลได้ย่อมหมายถึง สตรีผู้นั้นต้องอยู่ในชนชั้นสูงที่มีอำนาจและทรัพย์สินสมบัติมากมายที่จะจัดหาคนมาคอยรับใช้และสรรหาข้าวของเครื่องใช้ชั้นดีมาใช้ได้ ดังนั้น เซะอิ โฉนงะงะยอมรู้สึกอิจฉาสตรีที่มีเส้นผมดำยาวเงางามจรดปลายผม

ในบทที่ 218 เซะอิ โฉนงะงะยังกล่าวถึงผมของหญิงในชนชั้นต่ำว่า

短くてありぬべきもの (中略) ^{げすんな}下衆女の髪。(บทที่ 218 หน้า 352)

สิ่งที่ควรจะสั้น (...) ผมของหญิงที่มีฐานะต่ำ

ในบท “สิ่งที่ควรจะสั้น” เซะอิ โฉนงงนได้กล่าวถึงผมของสตรีที่มีฐานะต่ำว่า ควรไว้ผมสั้น เกะซุ (gesu : 下衆) ที่เซะอิ โฉนงงนกล่าวถึง หมายถึง บุคคลที่มีฐานะต่ำหรือคนรับใช้ บุคคลเหล่านี้ย่อมต้องทำงานต่าง ๆ มากมายในชีวิตประจำวันทั้งหญิงและชาย ดังนั้น สตรีในชนชั้นนี้ จึงไม่ควรไว้ผมยาวเช่นสตรีในชนชั้นสูงที่มีนางกำนัลหรือสาวใช้คอยรับใช้ใกล้ชิด เพราะเส้นผมที่ยาวมากจะเป็นอุปสรรคในการทำงาน อีกทั้งไม่มีเวลาและคนคอยช่วยบำรุงผมให้เงางามอยู่เสมอ ดังนั้นเซะอิ โฉนงงนจึงกล่าวว่า ผมของหญิงที่มีฐานะต่ำนั้นควรจะตัดให้สั้นไว้เป็นดี

ผู้วิจัยเห็นด้วยกับคำกล่าวของเซะอิ โฉนงงน ว่าควรไว้ผมให้เหมาะกับวิถีชีวิตประจำวัน ไม่กีดขวางหรือเป็นอุปสรรคในการทำงานและดูแลรักษาง่าย

นอกจากผมของสตรี เซะอิ โฉนงงนยังได้กล่าวถึงเส้นผมของเด็กรับใช้ชายไว้ ดังนี้

^{こどなりわらは}小舎人童、小さくて、髪、いとうるはしきが、^{たぢ}筋さはらかに、すこし色なるが、(บทที่ 52 หน้า 110)

เด็กรับใช้ชาย รูปร่างเล็ก ผมเรียบร้อยสวยงาม ปลายผมเป็นระเบียบเปล่งประกายเล็กน้อย

เซะอิ โฉนงงนกล่าวถึงเด็กรับใช้ชายหรือโคะโดะเนะริวะระวะ (kodoneriwarawa : 小舎人童) ที่มีรูปร่างเล็กและมัดผมรวบไว้ แลดูเรียบร้อยงดงาม ปลายผมเรียงตัวสวยเป็นระเบียบ เมื่อเซะอิ โฉนงงนเห็นเด็กรับใช้ชายที่มีผมเช่นนี้ จึงรู้สึกว่าการเด็กรับใช้ได้รับการฝึกฝนมาอย่างดีและพร้อมทำงานรับใช้ในวังหรือคฤหาสน์ขุนนาง

จะเห็นว่า การแต่งกายและจัดแต่งทรงผมให้เรียบร้อยงดงามเป็นส่วนประกอบหนึ่งที่ทำให้เด็กรับใช้ชายดูเรียบร้อยน่ารักเหมาะสมกับหน้าที่การงานที่ได้รับมอบหมาย เซะอิ โฉนงงนจึงได้กล่าวชม

ในขณะที่เดียวกันข้อความข้างต้นได้แสดงให้เห็นถึงความคิดของเซะอิ โฉนงงนที่มีต่อเด็กรับใช้ชายว่า เด็กรับใช้ชายที่ดีควรแต่งกายและรวบผมให้ดูดีเรียบร้อย

ในมะกุระ โนะ โซมิ มีเหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นว่าเซชิ โฉนงงนให้ความสำคัญกับทรงผมของตนเอง ดังนี้

かしら
頭つきわろき人もいたうもつくろはず、(中略) 門小さければ、さばかりえ入らねば、例の筵道敷きて下るるに、いとにくく、腹立たしけれども、いかがはせむ。殿上人、
てんじょうびと
地下なるも、陣に立ちそひ見るもいとねたし。(บทที่ 6 หน้า 33)

มีผู้ที่ผมยังยุ่งเหยิงไม่เรียบร้อย (...) เพราะประตูเล็ก(รถเทียมวัว) จึงเข้าไปไม่ได้ เลยต้องลงเดินบนผ้าที่ปูไว้ให้เช่นทุกครั้ง ช่างนำอับอาย แต่แม้จะไม่พอใจก็ทำอะไรไม่ได้ เหล่าขุนนางทั้งชั้นสูงและชั้นต่ำ¹⁵ ยืนมองมาจากหน่วยรักษาความปลอดภัย ช่างนำโมโหยิ่งนัก

วันที่ 9 เดือน 8 ปี 999 เซชิ โฉนงงนได้ตามเสด็จพระนางเทะอิมิที่เสด็จไปพักยังคฤหาสน์ของทะอิระ โนะ นะริมะซะ¹⁶ (Taira no Narimasa : 平生昌, ไม่ทราบปีเกิดและเสียชีวิต) เพื่อทรงให้กำเนิดพระโอรส¹⁷ เซชิ โฉนงงนได้นั่งรถเทียมวัวตามเสด็จออกจากพระราชวังจนมาถึงบ้านของนะริมะซะ แต่รถเทียมวัวที่เซชิ โฉนงงนนั่งมาไม่สามารถเข้าประตูคฤหาสน์ได้เพราะเสาประตูเล็ก เซชิ โฉนงงนจึงจำต้องลงจากรถและเดินเข้าไปยังเรือนพักซึ่งต้องเดินผ่านขุนนางชายหลายคนที่อยู่บริเวณนั้น เซชิ โฉนงงนและเหล่านางกำนัลที่ไม่ได้ทำผมมาให้เรียบร้อยจึงรู้สึกไม่พอใจอย่างมากที่ผู้คน โดยเฉพาะบุรุษ จะเห็นตนในลักษณะที่ไม่เรียบร้อย ดูไม่ดี

อีกเหตุการณ์หนึ่งเป็นตอนที่เซชิ โฉนงงนตามเสด็จพระนางเทะอิมิไปฟังธรรมที่มีชิตะกะจัดขึ้น เมื่อเดินทางมาถึง โคระชิเกะซึ่งนั่งมาในรถเทียมวัวคันเดียวกับเซชิ โฉนงงนได้บอกให้เซชิ โฉนงงนรีบลงจากรถ แต่เซชิ โฉนงงนก็วุ่นวายกับการจัดทรงผมของตนให้เรียบร้อย

¹⁵ ขุนนางที่มียศต่ำกว่าชั้น 5 ซึ่งไม่ได้รับอนุญาตให้เข้าเฝ้าฯจักรพรรดิที่ตำหนักเซชิเรียวเดิน

¹⁶ มีหน้าที่รับผิดชอบกิจการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับมเหสีของจักรพรรดิ บ้านของนะริมะซะเป็นสถานที่ที่พระนางเทะอิมิทรงให้กำเนิดพระธิดาและพระโอรสทั้ง 3 พระองค์ รวมถึงเป็นสถานที่สิ้นพระชนม์ของพระนางเทะอิมิด้วย

¹⁷ ในสมัยเฮอัน เมื่อพระสนมของจักรพรรดิตั้งครุภักจะต้องกลับไปคลอดที่บ้าน ในกรณีของพระนางเทะอิมิซึ่งในขณะนั้นเป็นช่วงที่มีชิตะกะได้เสียชีวิตลง พี่ชายทั้งสองก็โดนเนรเทศออกจากเมืองหลวง อีกทั้งคฤหาสน์นี้ใจของตระกูลยังถูกไฟไหม้ ดังนั้น พระนางเทะอิมิจึงต้องเสด็จไปพักที่บ้านของนะริมะซะซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับสนมของจักรพรรดิและมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับตระกูลของพระนางเทะอิมิ

つくろひそへたりつる髪も、唐衣の中にてふくだみ、あやしうなりたらむ。色の黒さ赤ささへ見えわかれぬべきほどなるが、いとわびしければ、ふともえ下りず。(บทที่ 260 หน้า 410)

ผมที่จัดแต่งมาอย่างดีคงยุ่งเหยิงอยู่ในคะระงิณจนเสียทรงไม่น่าดู เป็นแน่ และยิ่งเป็นที่ที่สว่างจนมองเห็น(ปลาย)ผมสีดำและสีแดงชัดเจนเช่นนี้ยิ่งเป็นสิ่งที่จะปล่อยให้เกิดขึ้นไม่ได้ ดังนั้นจึงไม่ควร รีบลงจากรถ

เซะอิ โฉนงนงนเป็นห่วงว่าทรงผมของตนจะดูไม่ดีต่อหน้าคนอื่นจึงลี้ลี้ลี้จัดทรงผมของตนให้เรียบร้อยก่อนลงจากรถเทียมวัว แม้โคะระงิจะเร่งให้รีบลงจากรถก็ตาม เซะอิ โฉนงนจึงบอกให้นางกำนัลอีกคนที่นั่งมาด้วยกันลงไปก่อน เพื่อตนจะได้มีเวลาจัดผมให้เรียบร้อย

ผมสีดำและสีแดงที่เซะอิ โฉนงนกล่าวถึง มะทซุโอะ ซะโตะฉิและนะงะอิ คะสุโกะ (2001: 410) สันนิษฐานว่า น่าจะเป็นปอยผมปลอมสีดำที่เซะอิ โฉนงนติดเพิ่มเข้าไปกับผมจริง ซึ่งมีสีออกแดง

ดังนั้นเซะอิ โฉนงนจึงกังวลว่าผู้อื่นจะเห็นความแตกต่างระหว่างผมจริงกับผมปลอมที่ติดเพิ่มเข้ามา เซะอิ โฉนงนจึงต้องจัดผมให้เข้าที่ก่อนลงจากรถ

จากข้อสันนิษฐานข้างต้นทำให้ผู้วิจัยทราบว่า ในสมัยเฮอันมีการใช้ผมปลอมติดแทรกเข้าไปในผมจริงเพื่อความสวยงาม

ข้อความทั้งสองที่ยกมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่า เซะอิ โฉนงนให้ความสำคัญกับผมของตนเป็นอย่างมาก เซะอิ โฉนงนต้องการให้ผมดูดีและเรียบร้อยอยู่เสมอเมื่อต้องปรากฏกายต่อหน้าบุคคลอื่น ผู้วิจัยเห็นว่า สาเหตุที่เซะอิ โฉนงนคอยพะวงกับผมของตนอยู่เสมอ นั้น เกิดจากความต้องการส่วนตัวที่จะสร้างภาพลักษณ์ที่ดีในสายตาของผู้พบเห็น ให้ตนเองได้รับการพุดถึงในทางที่ดีมากกว่าที่จะโดนวิจารณ์ในทางเสียหายว่าผมไม่สวย ไม่เรียบร้อย และสาเหตุอีกประการคือ เซะอิ โฉนงนอยู่ในฐานะนางกำนัลของพระนางเทะอิฉิ การจะทำได้ก็ตามยอมส่งผลถึงภาพลักษณ์ของเหล่านางกำนัลที่ทำงานรับใช้พระนางเทะอิฉิและตระกูล ในวังหลวง เหล่าพระสนมต่างแข่งขันกันเพื่อชิงดีชิงเด่นและแย่งชิงอำนาจ นางกำนัลที่รับใช้พระสนมเหล่านั้นย่อมถูกจับตามองทั้งจากเหล่าขุนนางชายและเหล่านางกำนัลที่อยู่ฝ่ายตรงข้าม ดังนั้นเซะอิ โฉนงนจึงต้องรักษาภาพลักษณ์ของตนเองให้ดูดีอยู่เสมอ

นอกจากผมแล้ว เซะอิ โฉนงนงยังได้กล่าวถึงเครื่องประดับผมด้วย ตามที่ปรากฏในบทที่ 260 ดังนี้

御額あげさせたまへりける御釵子に、わけめの御髪の、い
ささか寄りてしるく見えさせたまふさへぞ、聞えむ方な
き。(บทที่ 260 หน้า 412)

เกศาของพระนางเทะอิฉิมิประดับด้วยเครื่องประดับทอง¹⁸ที่ยึดไว้
ด้วยเข็มปักผม¹⁹ ซอเกศาที่เกล้าขึ้นไปนั้นเอียงเล็กน้อยดูงดงาม

เซะอิ โฉนงนงได้บรรยายทรงผมของพระนางเทะอิฉิมิในงานพิธีกรรมที่มีชิตะกะจัดขึ้น ใน
งานที่เป็นทางการเช่นนี้พระนางเทะอิฉิมิได้ทรงฉลองพระองค์ชุดพิธีการและเกล้าผมด้านหน้าขึ้นไป
แล้วประดับด้วยเครื่องประดับทองซึ่งเป็นทรงผมสำหรับออกงานที่เป็นทางการ

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การที่เซะอิ โฉนงนงกล่าวชมทรงผมและการประดับผมของพระนาง
เทะอิฉิมิเป็นเพราะเซะอิ โฉนงนงต้องการแสดงให้เห็นถึงความสง่างามและเพียบพร้อมของ
พระนางเทะอิฉิมิ ช่วงเวลาที่เกิดเหตุการณ์นี้เป็นช่วงที่มีชิตะกะมีอำนาจสูงสุดในราชสำนัก ตระกูล
ของมิชิตะเรื่องอำนาจสูงสุด การมารวมตัวกันของคนในตระกูลอย่างพร้อมหน้าพร้อมต่าย่อม
ก่อให้เกิดความยินดีแก่ผู้ที่คอยรับใช้ตระกูลของมิชิตะกะอย่างเซะอิ โฉนงนง ดังนั้นเซะอิ โฉนงนงจึง
กล่าวชื่นชมแม้แต่ทรงผมของพระนางเทะอิฉิมิที่เกล้าผมด้านหน้าขึ้นไปและประดับด้วย
เครื่องประดับผมที่ทำจากทองว่างงดงาม เพื่อตอกย้ำความสง่างามของผู้คนในตระกูลของมิชิตะกะที่
กำลังรุ่งเรืองถึงขีดสุด

นอกจากใบหน้า ผมหรือทรงผมก็ถือเป็นส่วนสำคัญที่ต้องคำนึงถึงเป็นอันดับต้น ๆ ในการ
แต่งกาย เพราะหากตกแต่งใบหน้ามาอย่างดีแต่ผมยุ่งไม่เป็นทรงก็คงดูไม่สวยงาม ดังนั้น เซะอิ
โฉนงนงจึงให้ความสำคัญกับผมค่อนข้างมาก

จากข้อความที่เซะอิ โฉนงนงกล่าวถึงผมใน*มะกุระ โนะ โซอิชิ*ทำให้ผู้วิจัยทราบถึงทัศนะ
ของเซะอิ โฉนงนงที่มีต่อผมว่า เซะอิ โฉนงนงชอบผมที่มีสีดำยาวสลวยจรดปลาย มีสุขภาพผมที่ดี
ความชอบของเซะอิ โฉนงนงนี้ตรงกับทัศนะทั่วไปในสมัยเอโดะตามที่*คะวะมูระ ยูโกะ* (2005 : 20-22)

¹⁸ เครื่องประดับทองหรือฮิตะอิ (hitai : 額) เป็นเครื่องประดับผมที่ทำจากทอง โดยประดับไว้บนผมด้านหน้าที่เกล้า
ขึ้นไป โดยปกติจะใช้เวลาตอนออกงานพิธี

¹⁹ เข็มปักผมหรือเซะอิฉิมิ (saishi : 釵子) เป็นเข็มปักผมที่ช่วยยึดฮิตะอิให้ติดอยู่กับผมที่เกล้าขึ้นไป

กล่าวถึงตัวละครหญิงที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องแก่นจิโมะโนะงะตะริและลูกเลี้ยงของมิชิทซุนะ โนะ สะซะที่มีผมยาวมีสีดำเงางามจนจรดปลายผมที่มีความยาวเท่าหรือมากกว่าส่วนสูงของเจ้าของ

สรุป

จากการวิเคราะห์ข้อความที่เซะอิ โฉนงนกล่าวถึงใบหน้าและผมทำให้ผู้วิจัยได้ทราบว่า เซะอิ โฉนงนมีทัศนคติความงามในเรื่องของ ใบหน้าและผมตรงกับทัศนคติในสมัยเฮอัน กล่าวคือ เซะอิ โฉนงนชอบบุคคลที่มีใบหน้าสวยงาม มีผมสีดำยาวเงางามแสดงให้เห็นถึงสุขภาพผมที่ดี และการดูแลรักษาที่ดี การแต่งหน้าโดยทาผงแป้งให้ใบหน้าขาวนวลเนียนและสตรีควรปิดบัง ใบหน้าของตน โดยเซะอิ โฉนงนมีลักษณะการเขียนที่เป็นเอกลักษณ์ คือ จะไม่เขียนถึงความสวยงามของใบหน้าและผมเพียงอย่างเดียว แต่ยังกล่าวรวมไปถึงสิ่งที่ตนเองไม่ชอบหรือสิ่งที่ตนคิดว่าดูไม่ดี นอกจากนี้ การที่เซะอิ โฉนงนกล่าวถึงความกังวลเกี่ยวกับแป้งทาหน้าหรือทรงผมของตน ทำให้ผู้วิจัยทราบถึงการรักษาภาพลักษณ์ของเซะอิ โฉนงนในฐานะนางกำนัลที่ต้องพบปะผู้คนมากมาย การศึกษาทัศนคติของเซะอิ โฉนงนทำให้ผู้วิจัยได้ทราบถึงวิถีชีวิตที่เกิดขึ้นจริงในสังคมโดยเฉพาะสังคมชนชั้นสูงในสมัยเฮอัน

บทที่ 4

เครื่องแต่งกาย

เครื่องแต่งกายของญี่ปุ่นมีประวัติยาวนานมาตั้งแต่สมัยโบราณ ในสมัยนาระ (ค.ศ. 710-794) ญี่ปุ่นรับวัฒนธรรมมากมายหลายแขนงจากจีน รวมถึงวัฒนธรรมการแต่งกาย และเมื่อเข้าสู่สมัยเฮอัน (ค.ศ. 794-1192) ญี่ปุ่นได้พัฒนาและปรับเปลี่ยนเครื่องแต่งกายให้มีลักษณะเฉพาะตัวแบบญี่ปุ่น โดยมีการเล่นสีผ้า การใส่อาภรณ์ซ้อนกันหลายชั้น ต่อมารูปแบบการแต่งกายในสมัยเฮอันได้พัฒนาจนกระทั่งกลายเป็นชุดประจำชาติญี่ปุ่นอย่างที่เห็นกันในปัจจุบัน

บทนี้จะศึกษาเกี่ยวกับเครื่องแต่งกายในสมัยเฮอันที่เซะอิ โฉนงะนกล่าวไว้ในวรรณกรรม ความเรียงเรื่อง *มะกุระ โนะ โซมิ* โดยเน้นไปที่เครื่องแต่งกายของชนชั้นสูง คือ เซ็อพระวงศ์และขุนนาง

ก่อนที่จะวิเคราะห์เครื่องแต่งกายที่เซะอิ โฉนงะนกล่าวไว้ใน *มะกุระ โนะ โซมิ* ผู้วิจัยจะกล่าวถึงทัศนะทั่วไปในสมัยเฮอันซึ่งเกี่ยวกับเครื่องแต่งกายพอสังเขป เพื่อเป็นการปูพื้นความรู้และช่วยให้เข้าใจทัศนะของเซะอิ โฉนงะนมากขึ้นว่าเหมือนหรือต่างจากทัศนะทั่วไปอย่างไร

4.1 เครื่องแต่งกายในทัศนะทั่วไปในสมัยเฮอัน

เครื่องแต่งกายในสมัยเฮอันจะมีลักษณะเด่น คือ ใส่ซ้อนกันหลายชั้น เนื่องจากสมัยนั้นยังไม่มีเครื่องทำความร้อนอีกทั้งรูปแบบเรือนพักยังเป็นลักษณะเปิดโล่ง (คะวะมุระ ยูโกะ, 2005 : 27) ดังนั้น การสวมใส่เสื้อผ้าซ้อนกันหลายชั้นจึงเป็นสิ่งจำเป็นในยามอากาศหนาว และการใส่เสื้อผ้าหลายชั้นนี้เองทำให้เกิดการเล่นสีผ้าเพื่อความสวยงามของเครื่องแต่งกาย ผู้วิจัยจะอธิบายเครื่องแต่งกายในสมัยเฮอันของบุรุษและสตรีพอสังเขป ดังนี้

4.1.1 เครื่องแต่งกายบุรุษ

เครื่องแต่งกายบุรุษจะมีหลายชุดเพื่อสวมใส่ในโอกาสที่ต่างกัน เช่น ชุดพิธีการ ชุดปกติ ชุดลำลอง¹ เป็นต้น แต่ละชุดจะมีลักษณะที่คล้ายกันคือ ใส่ซ้อนทับกันหลายชั้น โดยแต่ละชุดจะแตกต่างกันที่เสื้อคลุมตัวนอกและกางเกงตัวนอกที่จะใส่ต่างกันไป ดังนี้

---

¹ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ภาคผนวก ก

รูปที่ 1 ชุดพิธีการ

(http://www.iz2.or.jp/fukushoku/f_disp.php?page_no=0000026)

ชุดพิธีการหรือโซะกุดะอิ (sokutai : 束帯) จะใส่กางเกงอะกะมะชั้นนอกหรืออุเอะ โนะ อะกะมะ (ue no hakama : 表袴) สวมฉิตะวะชะเนะ (shitagasane : 下襲) และสวมเสื้อคลุมตัวนอกหรือโฮ (hō : 袍) ซึ่งแบ่งสีตามชั้นยศ ดังนี้ ขุนนางที่ยศต่ำกว่าชั้น 6 ลงไปใส่สีครามสว่างหรืออะนะดะ (hanada : 縹) ชั้น 5 ใส่สีแดงเลือดหมูหรืออะเกะ (ake : 緋) ชั้น 4 ขึ้นไปใส่สีดำ

รูปที่ 2 ชุดปรกติ

(http://www.iz2.or.jp/fukushoku/f_disp.php?page_no=0000034)

ชุดปรกติหรือโนมิ เป็นชุดที่ใส่ในชีวิตประจำวันของขุนนางเมื่อไม่ต้องใส่ชุดพิธีการ ชุดปรกติจะประกอบด้วย เสื้อคลุมตัวนอกหรือโนมิ (nōshi : 直衣) และกางเกงชะฉินุกิ (sashinuki : 指貫)

รูปที่ 3 ชุดลำลอง

(http://www.iz2.or.jp/fukushoku/f_disp.php?page_no=0000043)

ชุดลำลองหรือคะริงิโนะ (kariginu : 狩衣) เป็นชุดลำลองที่ไม่สามารถใส่เข้าวังได้ ประกอบด้วยเสื้อคะริงิโนะและกางเกงชะฉินุกิ

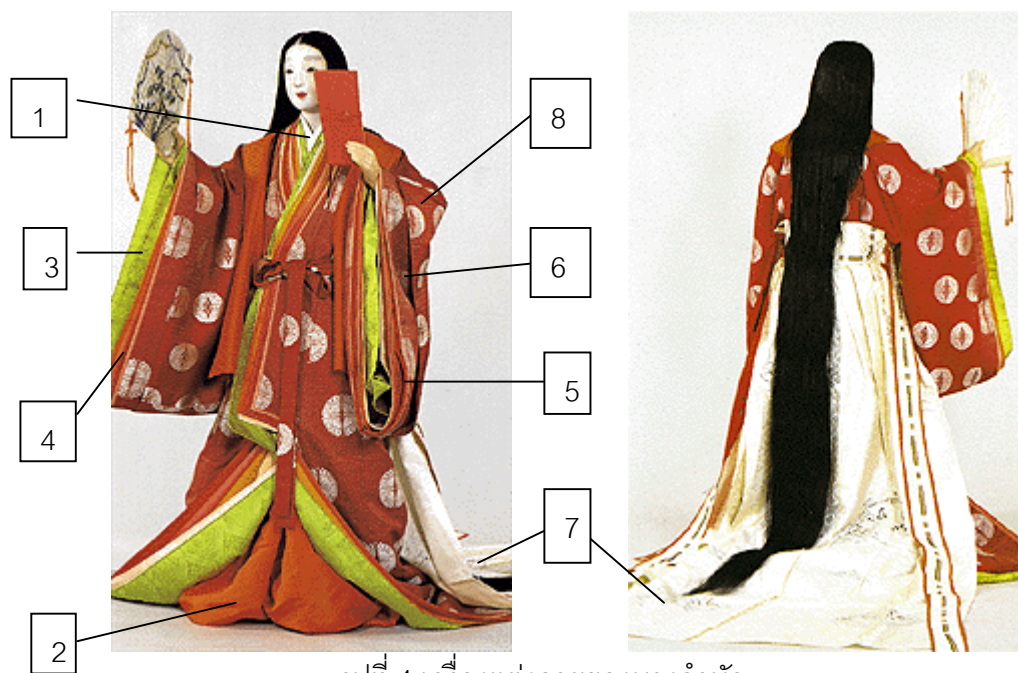
4.1.2 เครื่องแต่งกายสตรี

เครื่องแต่งกายสตรีในสมัยเฮอันมีลักษณะเด่นเช่นเดียวกับเครื่องแต่งกายบุรุษคือ ใส่ซ้อนกันหลายชั้นและแบ่งเป็นชุดที่ใส่เนื่องในโอกาสต่าง ๆ โดยแต่ละชุดจะใส่เครื่องแต่งกายประเภทเดียวกันเพียงแต่เปลี่ยนเสื้อคลุมตัวนอกสุดตามโอกาสที่ใส่เท่านั้น² ในที่นี้จะขอยกเครื่องแต่งกายชุดพิธีการของสตรีขึ้นมาอธิบาย

ชุดพิธีการของสตรีหรือที่เรียกว่า เนียวโบโฌะกุ (nyōbōshōzoku : 女房装束) หรือในปัจจุบันเรียกว่า จุนิฮิโตะเอะ (jūnihitoe : 十二単) เป็นเครื่องแต่งกายประจำของนางกำนัล ตาม

² ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ภาคผนวก ก

ชื่อชุดที่แปลว่า เครื่องแต่งกายของนางกำนัล ประกอบด้วยเครื่องแต่งกายหลายประเภทเรียงจากชั้นในไปจนถึงชั้นนอกสุด ดังนี้

รูปที่ 4 เครื่องแต่งกายของนางกำนัล

(http://www.iz2.or.jp/fukushoku/f_disp.php?page_no=30)

1. ฌิตะจึ (shitagi : 下着) กิโมโนชั้นใน
2. ฮะริบะกะมะ (haribakama : 張袴) ฮะกะมะตัวยาว โดยทั่วไปจะใส่สีแดง
3. ฮิตะเอะ (hitoe : 単) กิโมโนตัวในที่ไม่มีซิปใน
4. อุซึกิ (uchiki : 桂) กิโมโนที่มีผ้าซ้อนทับด้านหลัง รูปทรงเหมือนกับฮิตะเอะแต่สั้นกว่าเล็กน้อย จะใส่ซ้อนทับกัน 5 ชั้น เรียกว่า อิทซุซุงิโน (itsutsuginu : 五衣)
5. อุซึจินุ (uchiginu : 打衣) กิโมโนผ้าไหมใส่ทับอุซึกิ
6. อุวะจึ (uwagi : 表着) กิโมโนที่ใส่คลุมทับชั้นนอก
7. โมะ (mo : 裳) ผ้าที่ใช้ผูกบริเวณเอวโดยปล่อยชายยาวไปด้านหลัง
8. คาระจึโน (karaginu : 唐衣) กิโมโนผ้าทอตัวสั้นแค่เอว ใส่ทับชั้นนอกสุด

ความยาวของเครื่องแต่งกายแต่ละประเภทจะค่อย ๆ สั้นลง กล่าวคือ ฮิตะเอะจะยาวที่สุด และความยาวจะลดหลั่นลงมาเรื่อย ๆ จนถึงกิโมโนตัวนอกสุด ทำให้เห็นสีกิโมโนแต่ละชั้นอย่างชัดเจน เกิดเป็นการเล่นสีที่เรียกว่า คะซะเนะโนะอิโรเมะ (kasane no irome : 重ねの色目) โดย

แต่ละแบบจะมีการตั้งชื่อที่แตกต่างกันไปตามชื่อดอกไม้ของแต่ละฤดู หรือตามชื่อของต้นไม้หรือดอกไม้ที่นำมาล้อมสี่ แขนกิมโนที่เล่นสีด้วยการซ้อนทับกันหลายชั้นนี้ อาจใส่ตามรูปแบบที่กำหนดไว้ดังที่กล่าวไว้ข้างต้น หรือจะใส่ตามรสนิยมส่วนตัวก็ได้ แสดงถึงรสนิยมในการแต่งกายของผู้สวมใส่ ทำให้เกิดการแข่งขันประชันกันขึ้นระหว่างนางกำนัลหรือสตรีสูงศักดิ์ในวัง

การเลือกสีเครื่องแต่งกายของทั้งบุรุษและสตรีจะเลือกให้เข้ากับฤดูกาล ในบันทึกเรื่อง *มูระซะกิฉิกิบุนิคกิ*³ (Murasakishikibu nikki : 紫式部日記) แต่งโดยมูระซะกิฉิกิบุ (Murasaki shikibu : 紫式部, ไม่ทราบปีเกิดและเสียชีวิตที่แน่ชัด) นางกำนัลของพระนางโคโนเอะ มูระซะกิกล่าวถึงเครื่องแต่งกายของฟูจิวะระ โนะ โฮชิ⁴ (Fujiwara no Hōshi : 藤原 豊子, ไม่ทราบปีเกิดและเสียชีวิต) ที่กำลังนอนหลับอยู่ มูระซะกิฉิกิบุกล่าวว่า โฮชิสวมอุชิกิสีดอกฮะงิ⁵ (hagi : 萩) และสีดอกฉิออน⁶ (shion : 紫苑) ทั้งฮะงิและฉิออนเป็นชื่อดอกไม้ที่บานในฤดูใบไม้ร่วง โดยดอกฮะงิจะมีสีม่วงออกแดง ส่วนดอกฉิออนมีสีม่วงอ่อน กลีบดอกเป็นแฉกฝอยคล้ายดอกเบญจมาศ เหตุการณ์มูระซะกิฉิกิบุกล่าวถึงนี้เกิดในเดือน 8 ซึ่งตรงกับฤดูใบไม้ร่วง สีฮะงิและฉิออนที่โฮชิใส่จึงเข้ากับฤดูกาลอย่างมาก (คะวะมูระ ยูโกะ, 2005: 45-47)

นอกจากนี้ ในสมัยเฮอันยังมีการใส่เสื้อผ้าให้เหมาะสมกับตำแหน่งของตนอีกด้วย บันทึกเรื่อง *มูระซะกิฉิกิบุนิคกิ* มีกล่าวถึงพิธีเฉลิมฉลองที่พระโอรสของพระนางโคโนเอะ เจ้าชายอะทซุฮิระ⁷ (Atsuhiro shinnō : 敦成親王, ค.ศ. 1008-1036) มีพระชนมายุครบ 50 วัน ในพิธีนี้ มินะโมะโตะโนะ รินฉิ⁸ (Minamoto no Rinshi : 源 倫子, ค.ศ. 964-1053) มารดาของพระนางโคโนเอะเข้าร่วมด้วย มูระซะกิฉิกิบุบรรยายเครื่องแต่งกายของรินฉิไว้ว่า ใส่คะระงินูสีแดงและโมะ ในขณะที่พระนางโคโนเอะทรงสวมอุชิกิสีองุ่นแดงซ้อนกัน 5 ชั้นและสวมโคะอุชิกิสีม่วงแดงทับ คะวะมูระ ยูโกะได้

³ บันทึกที่เขียนโดยมูระซะกิฉิกิบุผู้แต่งวรรณกรรมเรื่องเกินจินะโนะงะตะริ บันทึกเรื่องนี้มีทั้งหมด 2 ม้วน เขียนแล้วเสร็จประมาณปีค.ศ. 1010 มูระซะกิฉิกิบุเป็นนางกำนัลของพระนางโคโนเอะ

⁴ บุตรสาวของฟูจิวะระ โนะ มิชิทซึนะ (Fujiwara no Michitsuna : 藤原道綱, ค.ศ. 955-1020) เป็นนางกำนัลของพระนางโคโนเอะ

⁵ หนึ่งในชื่อคะซะเนะ ด้านหน้าสีม่วงแดง ด้านหลังสีเขียว

⁶ หนึ่งในชื่อคะซะเนะ ด้านหน้าสีม่วงอ่อน ด้านหลังเขียว

⁷ พระโอรสของจักรพรรดิอิชิโจ ขึ้นครองราชย์เป็นจักรพรรดิลำดับที่ 68 พระนามว่า จักรพรรดิโกะอิชิโจ (Goichijō tennō : 後一条天皇, ครองราชย์ปีค.ศ. 1016-1036)

⁸ บุตรสาวของมินะโมะโตะ โนะ มะซะโนะบุ (Minamoto no Masanobu : 源雅信, ค.ศ. 920-993) รินฉิเป็นภรรยาหลวงของฟูจิวะระ โนะ มิชิโนะงะ (Fujiwara no Michinaga : 藤原道長, ค.ศ. 966-1027)

อธิบายว่า หากอยู่ที่เรือนของตน รินฉิมซึ่งมีฐานะเป็นภรรยาหลวงของมิชินะจะไม่จำเป็นต้องใส่ กระวีงูกับโมะ เพราะผู้ที่ต้องใส่ คือ ข้าราชการในเรือน แต่เมื่อรินฉิมเข้าร่วมพิธีในครั้งนี้ในขณะที่ พระนางโณฉิมทรงเข้าร่วมด้วย รินฉิมจึงต้องแต่งกายให้สุภาพเพื่อแสดงความเคารพต่อพระนาง โณฉิม แม้ว่ารินฉิมจะเป็นมารดาของพระนางโณฉิมก็ตาม เพราะรินฉิมมีฐานะทางสังคมต่ำกว่า พระนางโณฉิมซึ่งเป็นพระมเหสีของจักรพรรดิ (คะวะมูระ ยูโกะ, 2005: 39-41)

สรุปได้ว่า เครื่องแต่งกายในทัศนะทั่วไปในสมัยเฮอัน คือ เครื่องแต่งกายที่ใส่ซ้อนกันหลาย ชั้น มีการเล่นสีเครื่องแต่งกาย โดยเลือกสีเครื่องแต่งกายให้เข้ากับฤดูกาล และมีการใส่เครื่องแต่ง กายตามตำแหน่งและฐานะที่เหมาะสมกับตนเอง

4.2 เครื่องแต่งกายในทัศนะของเซะอิ โณนะงน

ใน*มะกุระ โนะ โซมิ* เซะอิ โณนะงนได้พรรณนาเกี่ยวกับเครื่องแต่งกายบุรุษและสตรีชน ชั้นสูงไว้อย่างละเอียด ผู้วิจัยจะศึกษาและวิเคราะห์โดยแยกตามประเภทของเครื่องแต่งกาย ตาม ฤดูกาลและตำแหน่งของผู้สวมใส่

4.2.1 เครื่องแต่งกายแต่ละประเภท

เครื่องแต่งกายในสมัยเฮอันสามารถแบ่งออกได้เป็นหลายประเภท ทั้งชุดพิธีการหรือชุด ทางการ กึ่งทางการหรือชุดลำลอง การแต่งกายในแต่ละครั้งไม่ใช่เพียงใส่เสื้อและกางเกงหรือ กระโปรงอย่างละชิ้น แต่การแต่งกายในสมัยเฮอันจะเป็นการแต่งกายที่ใส่ซ้อนกันหลายชั้น ดังนั้น ในหนึ่งชุดจึงประกอบไปด้วยเครื่องแต่งกายหลายชนิด

ใน*มะกุระ โนะ โซมิ* เซะอิ โณนะงนกล่าวถึงเครื่องแต่งกายแต่ละประเภทโดยแยกเป็น เครื่องแต่งกายของบุรุษและเครื่องแต่งกายสตรี

4.2.1.1 เครื่องแต่งกายบุรุษ

เซะอิ โณนะงนกล่าวถึงเครื่องแต่งกายบุรุษไว้ในบทที่ 263 ถึง 266 ได้แก่ เซะฉินุกิ คะริงินุ ฮิโตะเอะ และฉิตะงะชะเนะ

4.2.1.1.1 เซะฉินุกิ

พจนานุกรม 全訳読解古語辞典 (1999: 513) ได้อธิบายว่า เซะฉินุกิ (sashinuki : 指貫) เป็นกางเกงที่มีเชือกผูกที่ปลายขา กางเกงบริเวณเหนือข้อเท้า แต่เดิมเซะฉินุกิใช้สำหรับใส่ล่า

สัตว์ตั้งแต่สมัยเฮอันเป็นต้นมา เหล่าขุนนางจะใส่ชะฉินุกิเป็นชุดปกติประจำวันหรือชุดกึ่งทางการ โดยสี ลวดลายและเนื้อผ้าจะแตกต่างกันไปตามฐานะ อายุและความชอบของแต่ละบุคคล ชะฉินุกิก็เป็นเครื่องแต่งกายที่สวมใส่ง่ายและสะดวกสบายจึงนิยมใส่กันแพร่หลาย

รูปที่ 5 ชะฉินุกิ

(<http://www.kariginu.jp/kikata/1-3.htm>)

เซะอิ โฉนระงนกล่าวถึงชะฉินุกิสีต่าง ๆ ไว้ดังนี้

指貫は 紫の濃き。萌黄。夏は二藍。いと暑きころ、夏虫の色したるも涼しげなり。(บทที่ 263 หน้า 418)

ชะฉินุกิต้องสีม่วงเข้ม สีเขียวใบไม้⁹ ฤดูร้อนต้องสีม่วงคราม¹⁰ ในช่วงที่อากาศร้อนจัด การสวมชะฉินุกิสีแมลงฤดูร้อน¹¹ ทำให้ดูเย็นสบาย

เซะอิ โฉนระงนยกตัวอย่างสีของชะฉินุกิที่ตนเห็นว่าดี โดยพิจารณาจากสีและสภาพภูมิอากาศว่าควรจะได้สีไหนในฤดูอะไรจึงจะเหมาะสม เซะอิ โฉนระงนไม่ได้ระบุลงไปว่า สีม่วงเข้มและสีเขียวใบไม้ที่กล่าวถึงควรใส่ฤดูใด แต่ผู้วิจัยเห็นว่า สีทั้งสองเหมาะใส่ในฤดูใบไม้ผลิที่ต้นไม้

⁹ สีเขียวใบไม้หรือสีโมเอะจึเป็นสีเขียวปนเหลืองคล้ายสีของใบไม้ที่เพิ่งแตกใบอ่อน

¹⁰ สีม่วงครามหรือฟูตะอะอิ (futaai : 二藍)

¹¹ สีแมลงฤดูร้อนหรือนะทซุมุฉิในที่นี้น่าจะหมายถึง สีน้ำเงินหรือรุริ (ruri : 瑠璃)

ออกดอกไม้สีส้มต่าง ๆ และใบไม้แตกใบอ่อน ซึ่งตรงกับสีเขียวใบไม้หรือโมะเอะจิ (moegi : 萌黄) ซึ่งหมายถึงสีของใบไม้ที่เพิ่งแตกใบอ่อนโดยมีสีเหลืองแซมยังไม่เป็นสีเขียวเข้ม ส่วนฤดูร้อนที่อากาศร้อนจัด เซะอิ โฉนงงนเห็นว่า ควรใส่สีที่ทำให้รู้สึกเย็นสบาย เช่น สีม่วงครามหรือสีแมลงฤดูร้อนซึ่งมะทซุโอะ เซะโตะฉิและนะงะอิ คะสุโกะ (2001: 418) อธิบายไว้ว่าในที่นี้จะหมายถึงสีน้ำเงินหรือรุริ (ruri : 瑠璃) โดยจะนิยมใส่ชะฉินุกิสีน้ำเงินนี้ตั้งแต่เดือน 5 เป็นต้นไป

4.2.1.1.2 คะริจิงุ

ในพจนานุกรม 全訳読解古語辞典 (1999: 344) อธิบายว่า คะริจิงุ (kariginu : 狩衣) เป็นชุดของบุรุษที่ใส่ตอนล่าสัตว์โดยใช้เหยี่ยว ต่อมาในสมัยเฮอันตอนกลาง เหล่าขุนนางจะใส่เป็นชุดล่าลงในชีวิตประจำวัน ตัวเสื้อบริเวณปากกับแขนเสื้อจะไม่เย็บติดกันแต่จะใช้เชือกผูกแขนเสื้อติดกับลำตัวบริเวณใต้แขน คะริจิงุโดยปรกติจะใส่คู่กับชะฉินุกิ

รูปที่ 6 คะริจิงุ

(<http://www.tokugawa-art-museum.jp/artifact/room4/09.html>)

เซะอิ โฉนงงนได้กล่าวถึงกะริจิงุไว้ ดังนี้

狩衣は 香染めの薄き。白きふくさ。赤色。松の葉色。
青葉。桜。柳。また、青き藤。
男は何の色の衣をも着たれ。(บทที่ 264 หน้า 418-419)

คะริงนุต้องสีگانพลูอ่อน¹² ผ้าฟูกุชะสีขาว¹³ สีแดง สีไบสน สี
ไบไม้เขียว สีดอกชะกุระ¹⁴ สีเขียวยะนะงิ¹⁵ และสีดอกฟูจิเขียว¹⁶
ผู้ขายไม่ว่าคะริงนุสีอะไรก็ได้

เซะอิ โฉนงนกล่าวถึงสีคะริงนุซึ่งเป็นเสื้อลำลองของบุรุษไว้มากมาย ได้แก่ สี
گانพลูอ่อนซึ่งเป็นสีน้ำตาลอ่อน ผ้าฟูกุชะสีขาว สีแดง สีไบสนและสีไบไม้เขียว นอกจากนี้ ยังได้
กล่าวถึงสีคะชะนะของคะริงนุ ได้แก่ คะชะนะสีชากุระ คะชะนะสีเขียวและคะชะนะสีดอกฟูจิ
เขียว

สีคะชะนะ (kasane : 襲) ที่เซะอิ โฉนงนกล่าวถึง คือ การจับคู่สีโดยการใช้ผ้า
สองผืนเย็บติดกันเป็นผืนเดียว สีผ้าด้านหน้าและด้านหลังจะต่างกันหรือเหมือนกันก็ได้ การจับคู่สี
นี้จะมีรูปแบบการประกบคู่สีที่ผสมผสานกันได้อย่างงดงาม โดยแต่ละแบบจะมีชื่อเรียกต่างกัน เช่น
ชะกุระชะชะนะหรือคะชะนะสีดอกชากุระจะเป็นการประกบคู่สีโดยผ้าด้านหน้าจะใช้สีขาว ส่วน
ด้านหลังใช้ทั้งสีแดงหรือสีองุ่นแดง เป็นต้น

จากการวิเคราะห์สีและคะชะนะที่เซะอิ โฉนงน กล่าวถึง ผู้วิจัยมีความเห็นว่าสีที่
เซะอิ โฉนงนกล่าวถึงล้วนแต่เป็นสีที่เหมาะสมสำหรับใส่ในฤดูใบไม้ผลิ เพราะเป็นสีดอกไม้ที่บานใน
ฤดูใบไม้ผลิหรือต้นไม้ที่มีใบสีเขียวเข้ากับฤดูใบไม้ผลิ จึงอาจอนุมานได้ว่า สีคะริงนุที่เซะอิ
โฉนงนชอบเป็นสีคะริงนุที่เหมาะสมจะใส่ในฤดูใบไม้ผลิ อาจจะมีคะริงนุสีอื่นที่ใส่ในฤดูอื่นเพียงแต่
เซะอิ โฉนงนไม่ได้กล่าวไว้ เนื่องจากเซะอิ โฉนงนน่าจะกล่าวถึงสีคะริงนุที่ตนเห็นว่าดีและชอบ
เท่านั้น

4.2.1.1.3 ฮิโตะเอะ

ฮิโตะเอะ (hitoe : 単衣) ตามความหมายในพจนานุกรม 全訳読解古語辞典
(1999: 951) หมายถึง เครื่องแต่งกายที่ใส่ไว้ชั้นในสุดของชุด ทั้งบุรุษและสตรีจะใส่ฮิโตะเอะ

¹² สีگانพลูหรือโคโสะเมะ (kōzome : 香染め) เป็นสีแดงคะระนะชิป็นสีเหลืองที่ย้อมจากดอกกานพลูอบแห้ง

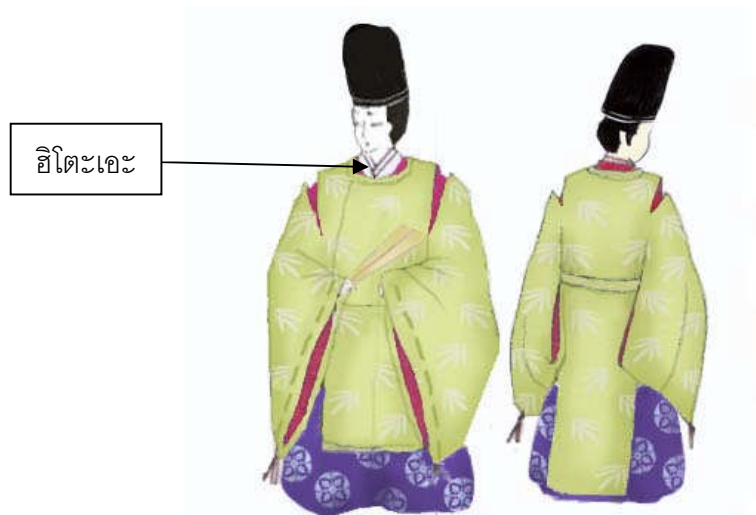
¹³ ผ้าที่ทอจากผ้าไหม แล้วนำมาเย็บประกบหน้าหลังด้วยไหมสีเดียวกัน

¹⁴ สีดอกชากุระเป็นหนึ่งในชื่อคะชะนะ ด้านหน้าสีขาว ด้านหลังสีแดงหรือสีองุ่นแดง

¹⁵ สียะนะงิ (yanagi : 柳) หนึ่งในชื่อคะชะนะ ด้านหน้าสีขาว ด้านหลังสีเขียว

¹⁶ สีดอกฟูจิเขียวหรืออะโอะกิฟูจิ (aokifuji : 青き藤) หนึ่งในชื่อคะชะนะ ด้านหน้าสีเหลือง ด้านหลังสีเขียวไบไม้

เหมือนกัน แต่ต่างกันที่วิธีการใส่ คือ บุรุษจะใส่ฮิโตะเอะไว้ในกางเกงอะกะมะะ ส่วนสตรีจะใส่ฮิโตะเอะคลุมทับอะกะมะะ

รูปที่ 7 ฮิโตะเอะ

(<http://homepage1.nifty.com/WAKOGENJI/shouzoku/shouzoku.html>)

ในมะกุระ โนะ ไชมิ เซะอิ โฉนงะนกล่าวถึงฮิโตะเอะไว้ ดังนี้

単衣は白き。昼の装束の紅の単の相などかりそめに着たるはよし。されど、なほ白きを。黄ばみたる単衣など着たる人は、いみじう心づきなし。練色の衣どもなど着たれど、なほ単衣は白うてこそ。(บทที่ 265 หน้า 419)

ฮิโตะเอะต้องสีขาว ชุดพิธีการในตอนกลางวันจะใส่อะโกะมะ¹⁷ สีแดงคุระนะอิเพียงชั้นเดียวเป็นครั้งคราวก็ได้ แต่ยังไงก็ใส่สีขาว (ดีกว่า) ไม่ชอบคนที่ใส่ฮิโตะเอะสีเหลือง¹⁸ ชุด(ที่ใส่คลุม)สีเหลืองอ่อนก็ใส่ได้แต่ต้องใส่ฮิโตะเอะสีขาว

¹⁷ อะโกะมะ (agome : 袷) เป็นเครื่องแต่งกายของบุรุษ ในชุดพิธีการจะใส่ไว้ได้มีตะงะชะนะแต่อยู่บนฮิโตะเอะ ตัวเสื้อยาวประมาณสะโพก โดยปกติจะนิยมใส่สีแดงคุระนะอิ

¹⁸ หมายถึงฮิโตะเอะสีขาวที่กลายเป็นสีเหลือง ฮิโตะเอะผ้าไหมสีขาวเมื่อใช้ไปนานจะเปลี่ยนเป็นสีเหลืองได้ง่าย

ฮิโตะเอะที่เซะอิ โฉนงนกล่าวถึง หมายถึงฮิโตะเอะของบุรุษ จากข้อความข้างต้น จะเห็นว่าเซะอิ โฉนงนชอบให้ผู้ชายใส่ฮิโตะเอะสีชาวมากที่สุด ในชุดพิธีการจะใส่อะโกะเมะสี แดงคุระนะอิเพียงชั้นเดียวเป็นครั้งคราวก็ได้ เซะอิ โฉนงนไม่ชอบฮิโตะเอะสีเหลืองซึ่ง หมายถึงฮิโตะเอะซึ่งแต่เดิมเป็นสีขาว แต่เมื่อผ่านการใช้งานมานานทำให้ผ้าไหมสีขาวเปลี่ยนสี กลายเป็นสีเหลือง ซึ่งให้เห็นถึงความเก่าและดูไม่ดี ดังนั้น เซะอิ โฉนงนจึงไม่ชอบ แสดงถึงความ ข่างสังเกตุและความละเอียดของเซะอิ โฉนงนที่เห็นรายละเอียดปลีกย่อยของชุดที่สวมใส่ แม้จะ เป็นการเปลี่ยนสีของผ้าก็ยังสังเกตุเห็น

จากข้อความข้างต้น ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่า เซะอิ โฉนงนให้ความสำคัญกับการแต่งกาย มาก และเห็นว่าไม่ควรใส่เครื่องแต่งกายชุดเก่าที่เนื้อผ้าขาวเปลี่ยนเป็นสีเหลืองแล้ว เพราะเครื่อง แต่งกายเป็นสิ่งที่ผู้คนจะเห็น ดังนั้น จึงควรเลือกเครื่องแต่งกายอย่างพิถีพิถัน ดูดีและดูใหม่อยู่ เสมอ จะทำให้มีภาพลักษณ์ที่ดีและก่อให้เกิดความประทับใจแก่ผู้พบเห็น

4.2.1.1.4 มิตะงะชะเนะ

มิตะงะชะเนะ (shitagasane : 下襲) ตามความหมายในพจนานุกรม 全訳読解古 語辞典 (1999: 561) คือ เครื่องแต่งกายที่เป็นส่วนประกอบหนึ่งในชุดพิธีการของบุรุษ สวมไว้ได้ เลื้อยตัวนอกหรือโฮ (hō : 袍) มิตะงะชะเนะจะมีลักษณะตัวเลื้อยด้านหน้าสั้นแต่ด้านหลังปล่อยยาว ลากพื้นเรียกว่า หางของมิตะงะชะเนะ (shitagasane no shiri : 下襲の尻) หรือ ชายเลื้อย (kyo : 裾) ซึ่งถือว่าเป็นจุดเด่นหรือเป็นเอกลักษณ์ของเครื่องแต่งกายชนิดนี้ และด้วยความยาวของมิตะ งะชะเนะทำให้เวลาเดินขุนนางจะต้องมีคนรับใช้คอยถือหางของมิตะงะชะเนะให้หรือจะพับสอดไว้ ได้เข็มขัดก็ได้ เวลานั่งหรือเข้าเฝ้าที่ตำแหน่งจะพาดชายมิตะงะชะเนะไว้ที่ราวระเบียง ภาพ ของมิตะงะชะเนะหลากสีที่แขวนพาดไว้บนราวระเบียงจะดูสวยงามน่ามองมาก ความสั้นยาวของ ชายเลื้อยมิตะงะชะเนะขึ้นอยู่กับยศของผู้สวมใส่ ผู้ที่มียศสูงชายเลื้อยจะยิ่งยาวมากขึ้น

รูปที่ 8 ฉิตะงะซะเนะ

(<http://jyoukouin.otodo.net/sitagasane.htm>)

เซะอิ โฉนงะงนกล่าวถึงฉิตะงะซะเนะไว้ ดังนี้

下襲は

下襲は 冬は躑躅。桜。掻練襲。蘇枋襲。夏は
二藍。白襲。(บทที่ 266 หน้า 419)

ฉิตะงะซะเนะ

ฤดูหนาวต้องใส่ฉิตะงะซะเนะสีดอกอาซาเลีย¹⁹ สีซากุระ²⁰
คะซะเนะสีคะอิเนะริ²¹ คะซะเนะสีม่วงแดง²² ฤดูร้อนใส่สีม่วง
คราม²³ และคะซะเนะสีขาว²⁴

¹⁹ สีดอกอาซาเลียหรือทซุทซุจิ (tsutsuji : 躑躅) หนึ่งในชื่อคะซะเนะ ด้านหน้าเป็นสีม่วงแดง ด้านหลังเป็นสีแดง

²⁰ สีซากุระเป็นหนึ่งในชื่อคะซะเนะ ด้านหน้าสีขาว ด้านหลังสีม่วงแดง

²¹ สีคะอิเนะริ (kaineri : 掻練) หนึ่งในชื่อคะซะเนะ ทั้งด้านหน้าและด้านหลังเป็นสีแดงคะซะเนะอิ

²² สีม่วงแดงหรือซุโอ (suō : 蘇枋) หนึ่งในชื่อคะซะเนะ ด้านหน้าสีน้ำตาลอ่อน ด้านหลังสีแดงเข้ม

²³ สีม่วงครามหรือฟุตะอะอิ (futaai : 二藍) หนึ่งในชื่อคะซะเนะ ด้านหน้าและหลังสีม่วงครามทั้งสองด้าน หรือ
ด้านหน้าสีม่วงคราม ด้านหลังสีขาว

²⁴ สีขาวเป็นหนึ่งในชื่อคะซะเนะ ทั้งด้านหน้าและหลังเป็นสีขาว

สีของฉัตรระชะเนะที่เซะอิ โฉนงนกล่าวถึง คือ สีคะชะเนะทั้งหมด โดยเซะอิ โฉนงนได้กำหนดชัดเจนว่า ในฤดูหนาวควรใส่คะชะเนะสีดอกอาซาเลีย สีซากุระ สีคะอิเนะริและสีม่วงแดง ตามที่คณะทั่วไปในสมัยเฮอัน คะชะเนะสีม่วงแดงใส่ได้ตลอดทั้งปีโดยไม่แบ่งแยกฤดูกาล แต่คะชะเนะสีดอกอาซาเลียและคะชะเนะสีซากุระเป็นสีที่ใช้ในฤดูใบไม้ผลิเพราะจะเข้ากับดอกอาซาเลียและดอกซากุระที่บานในช่วงฤดูนี้พอดี แต่เซะอิ โฉนงนกลับกล่าวว่าให้ใส่ในฤดูหนาว กรณีนี้มะรุซุโอะ ชะโตะมิและนะงะอิ คะสุโกะ (2001: 419) ได้อธิบายไว้ในหนังสือ 『枕草子 新編日本古典文学全集 1 8』 ว่า สีของฉัตรระชะเนะดูเหมือนจะใช้อย่างอิสระตามความต้องการของผู้สวมใส่ ซึ่งผู้วิจัยเห็นด้วยว่า เซะอิ โฉนงนอาจมีความพึงพอใจส่วนตัวที่จะเห็นบุรุษใส่ฉัตรระชะเนะสีดอกอาซาเลียและซากุระในฤดูหนาว นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังมีความเห็นว่า สาเหตุที่เซะอิ โฉนงนกล่าวว่า ฤดูหนาวควรใส่คะชะเนะสีดอกอาซาเลียและซากุระอาจเป็นเพราะในฤดูหนาวมีหิมะตกจนทุกสิ่งล้วนขาวโพลนไปด้วยหิมะ การใส่เสื้อผ้าที่มีสีสันสดใสสวยงามจะทำให้บรรยากาศดูสดใสขึ้นก็เป็นได้

ส่วนในฤดูร้อน เซะอิ โฉนงนกล่าวว่า ควรใส่สีม่วงครามและสีขาวซึ่งทำให้รู้สึกเย็นสบายในช่วงที่อากาศร้อน

เครื่องแต่งกายที่กล่าวมาทั้งหมด 4 ชนิด ได้แก่ ชะฉินุกิ คะริงิโนะ ฮิโตะเอะ และฉัตรคะชะเนะล้วนเป็นเครื่องแต่งกายของบุรุษทั้งสิ้น ในหัวข้อย่อยต่อไปนี้จะ เป็นหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับเครื่องแต่งกายสตรี

4.2.1.2 เครื่องแต่งกายสตรี

เครื่องแต่งกายสตรีที่เซะอิ โฉนงนกล่าวถึง ได้แก่ อุวะจิ คะระจินุ โมะ และคะสะมิ เซะอิ โฉนงนกล่าวถึงสีและลวดลายต่าง ๆ ของเครื่องแต่งกายสตรีที่ตนชอบและเห็นว่าดี ไว้ ดังนี้

4.2.1.2.1 อุวะจิ

อุวะจิ (uwagi : 表着) หมายถึงกิโมโนที่ใส่คลุมทับชั้นนอก

รูปที่ 9 อุวะงิ

(<http://www.pref.aichi.jp/kyoiku/bunka/bunkazainavi/yukei/kougei/kunisitei/0467.html>)

เซะอิ โฉมนะงนได้กล่าวถึงอุวะงิไว้ ดังนี้

女の表着は
 女の表着は 薄色。葡萄染。萌黄。桜。紅梅。すべて薄色
 の類。(บทเสริมบทที่ 6 หน้า 455)

อุวะงิของสตรี

อุวะงิของสตรีต้องสีม่วงอ่อน²⁵ สีงุ่นแดง²⁶ สีเขียวอ่อน²⁷ สี
 ซากุระ²⁸ สีดอกบ๊วยแดง²⁹ สีอ่อนทุกชนิด

สีอุวะงิที่เซะอิ โฉมนะงนกล่าวถึง เป็นสีของคะชะเนะ ได้แก่ คะชะเนะสีม่วงอ่อน สี
 องุ่นแดง สีเขียวอ่อน สีซากุระ สีดอกบ๊วยแดง และสีอ่อนทุกประเภท สีคะชะเนะที่เซะอิ โฉมนะงนกล่าว
 ถึงนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า ส่วนใหญ่เป็นสีที่เหมาะสมจะใส่ในฤดูใบไม้ผลิ เช่น สีเขียวใบไม้ สีซากุระและสีดอก

²⁵สีม่วงอ่อน หนึ่งในชื่อคะชะเนะ ทั้งด้านหน้าและด้านหลังจะเป็นสีม่วงอ่อน

²⁶สีงุ่นแดงหรืออะบิโสะเมะ (ebisome : 葡萄染め) หนึ่งในชื่อคะชะเนะ ด้านหน้าสีม่วง ด้านหลังสีแดง

²⁷สีเขียวใบไม้หรือโมะเอะงิ (moegi : 萌黄) หนึ่งในชื่อคะชะเนะ ด้านหน้าสีเขียวอ่อน ด้านหลังสีครามสว่าง

²⁸สีซากุระ (sakura : 桜) หนึ่งในชื่อคะชะเนะ ด้านหน้าสีขาว ด้านหลังสีแดงหรือม่วง

²⁹สีดอกบ๊วยแดงหรือโคะบะอิ (kobai : 紅梅) หนึ่งในชื่อคะชะเนะ ด้านหน้าสีแดงคะชะเนะ ด้านหลังสีม่วง

บ๊วยแดง ยกเว้นแต่คะชะเนะสีองุ่นแดงที่ใส่ได้ตลอดทั้งปีและคะชะเนะสีม่วงอ่อนที่ไม่ได้ระบุ
 ช่วงเวลาที่ใส่ สีอุวะงิหรือเสื้อคลุมตัวนอกที่เซะชิ โฉนงะนกล่าวไว้ในบทนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะเกิด
 จากความชื่นชอบส่วนตัวของเซะชิ โฉนงะนที่ชอบอุวะงิสีอ่อนชนิดต่าง ๆ จึงได้กล่าวไว้ในมะกุระ
 โนะะ โทฉิมิว่าควรใส่อุวะงิสีอะไรจึงจะดูดี หรือเมื่อนึกถึงอุวะงิแล้ว เซะชิ โฉนงะนจะนึกถึงอุวะงิสี
 เหล่านี้

4.2.1.2.2 คะระจิงุ

ในพจนานุกรม 全訳読解古語辞典 (1999: 340) อธิบายว่า คะระจิงุ (karaginu :
 唐衣) เป็นเครื่องแต่งกายของนางกำนัลหรือชุดพิธีการของสตรีตั้งแต่สมัยเฮอัน โดยจะสวมคะระจิงุ
 เป็นชั้นสุดท้ายในชุดพิธีการโดยใส่คู่กับโมะ คะระจิงุเป็นกิโมโนผ้าทอที่มีความยาวแค่อวและเป็น
 เครื่องแต่งกายที่ได้อิทธิพลมาจากจีน

รูปที่ 10 คะระจิงุ

(คุนิโนะซุเกะ, <http://tukimi780.blog65.fc2.com/blog-date-200901.html>)

唐衣は
 からぎぬ あかいろ ふぢ 夏は二藍。秋は枯野。(บทเสริมบทที่ 7
 หน้า 455)

คะระจิงุ

คะระจิงุต้องสีแดง³⁰ สีดอกฟูจิ³¹ ฤดูร้อนต้องสีม่วงคราม³² ฤดู

ใบไม้ร่วง(ใส)สีหญ้าแห้ง³³

เซะชิ โฉนงนกล่าวถึงคะระจิงุที่สวมใส่ในฤดูกาลต่าง ๆ โดยแบ่งตามสีว่าฤดูกาลใดควรใส่คะระจิงุที่มีคะชะเนะสีอะไร ฤดูร้อนควรเลือกสีม่วงครามเพราะจะทำให้รู้สึกเย็นสบาย ในช่วงที่อากาศร้อน ฤดูใบไม้ร่วงควรใส่สีหญ้าแห้ง ส่วนคะระจิงุสีแดงและสีดอกฟูจิ เซะชิ โฉนงนไม่ได้ระบุว่าควรใส่ในฤดูใด แต่ผู้วิจัยเห็นว่า ทั้งสองสีเป็นสีที่เหมาะสมจะใส่ในฤดูใบไม้ผลิ เพราะเข้ากับสีดอกไม้ที่บ้านในฤดูนี้

สีคะชะเนะที่เซะชิ โฉนงนกล่าวถึงในฤดูร้อนตรงตามทัศนคติการเลือกสีเครื่องแต่งกายให้เข้ากับฤดูกาลในสมัยเฮอัน แต่ในฤดูใบไม้ร่วงที่เซะชิ โฉนงนกล่าวว่าควรใส่สีหญ้าแห้งกลับไม่เป็นไปตามทัศนคติทั่วไป นะงะชะกิ โมะริเตะรุ (2009: 170) ได้อธิบายไว้ว่า คะชะเนะสีหญ้าแห้งหรือคะระโนะจะนิยมสวมใส่ในช่วงฤดูหนาวเพราะชื่อคะชะเนะมาจากต้นหญ้าที่แห้งตายจากหิมะหรือน้ำค้างแข็ง ดังนั้น จึงนิยมใส่คะชะเนะสีนี้ในช่วงฤดูหนาวของปี แต่เซะชิ โฉนงน กลับเห็นว่าคะชะเนะสีหญ้าแห้งควรสวมใส่ในฤดูใบไม้ร่วง

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การที่เซะชิ โฉนงนกล่าวว่าควรใส่สีหญ้าแห้งในฤดูใบไม้ร่วงเป็นความชอบส่วนตัวของเซะชิ โฉนงนที่คิดว่า คะชะเนะสีหญ้าแห้งเป็นการจับคู่สีเหลืองและสีเขียวซึ่งเหมาะกับบรรยากาศในฤดูใบไม้ร่วงที่ใบไม้สีเขียวเปลี่ยนเป็นสีเหลืองหรือสีน้ำตาลตามสภาพอากาศ แม้ว่าความชอบนี้ของเซะชิ โฉนงนจะต่างกับความชอบหรือทัศนคติทั่วไปในสมัยเฮอันตามที่นะงะชะกิ โมะริเตะรุได้อธิบายไว้ว่า สีหญ้าแห้งนิยมใช้สวมใส่ในฤดูหนาว แต่การเลือกสีเครื่องแต่งกายให้เข้ากับธรรมชาติในขณะนั้น นับเป็นความงามอย่างหนึ่งเช่นกัน

³⁰ สีแดง เป็นหนึ่งในชื่อคะชะเนะ ด้านหน้าสีเหลือง ด้านหลังสีเขียว

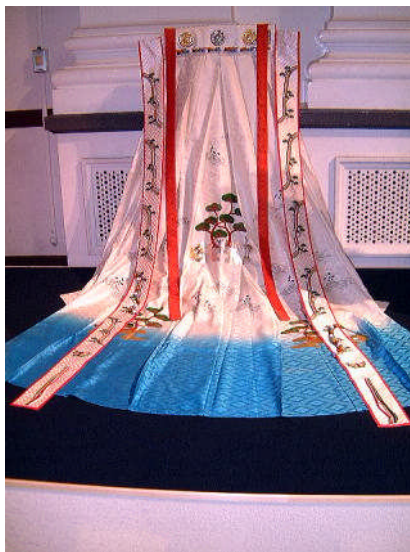
³¹ สีดอกฟูจิ (fujii : 藤) เป็นหนึ่งในชื่อคะชะเนะ ด้านหน้าสีม่วงอ่อน ด้านหลังสีเขียว

³² สีม่วงครามหรือฟุตะอะชิ (futaai : 二藍) เป็นสีระหว่างสีน้ำเงินกรมท่ากับสีแดงคะระนะชิ

³³ สีหญ้าแห้งหรือคะระโนะ (kareno : 枯野) เป็นหนึ่งในชื่อคะชะเนะ ด้านหน้าสีเหลือง ด้านหลังสีเขียว

4.2.1.2.3 โมะะ

โมะะ (mo : 裳) ตามความหมายในพจนานุกรม 全訳読解古語辞典 (1999: 1093) เป็นเครื่องแต่งกายชนิดหนึ่งของสตรีในสมัยเฮอัน โดยผูกไว้บริเวณสะโพกปล่อยให้ชายผ้าไปด้านหลัง

รูปที่ 11 โมะะ

(<http://kakitutei.goزارุ.jp/kyoto05sep/6-3-15.html>)

โนมะกุระ โนะ โซมิ เซะอิ โฉนงนได้กล่าวถึงโมะะไว้ว่า

裳は
裳は おほらみ 大海。(บทเสริมบทที่ 8 หน้า 455)

โมะะ

โมะะต้องลายมหาสมุทร(ถึงดี)

เซะอิ โฉนงนได้กล่าวถึงลายของโมะะว่า โมะะลายมหาสมุทรนั้นดี สวยงาม ในหนังสือ『枕草子 新編日本古典文学全集 18』 มะทซุโอะ ซะโตะมิและนะงะอิ คะสุโกะ (2001: 455) อธิบายว่า ลายของโมะะส่วนใหญ่จะเป็นลายที่เกี่ยวกับชายหาด เช่น ลายคลื่น ลายหอย ลาย ต้นสน เป็นต้น

จากข้อความข้างต้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่า โมะลายมหาสมุทรเป็นลายที่เซะอิ โฉนงนชอบมากที่สุด เพราะแม้จะมีลายอื่น ๆ อีก แต่เซะอิ โฉนงนกลับกล่าวถึงลายมหาสมุทรเพียงลายเดียว จึงอาจอนุมานได้ว่า เซะอิ โฉนงนชอบโมะลายมหาสมุทร

4.2.1.2.4 คะสะมิ

กะสะมิ (kazami : 汗衫) ในพจนานุกรม 全訳読解古語辞典 (1999: 297) อธิบายไว้ว่า เป็นเครื่องแต่งกายชุดพิธีการของนางกำนัลเด็ก ใส่ทับบนอุวะจิหรืออะโกะเมะ ชายเสื้อด้านข้างจะปล่อยยาวลากพื้น

รูปที่ 12 คะสะมิ

(http://www.iz2.or.jp/fukushoku/f_disp.php?page_no=0000038)

เซะอิ โฉนงนได้กล่าวถึงกะสะมิว่า

汗衫は
 汗衫は 春は躑躅。桜。夏は青朽葉。朽葉。(บทเสริมบทที่ 9
 หน้า 456)

ฤดูใบไม้ผลิใส่คະสะมิสีดอกอาซาเลีย³⁴ ซากุระ ฤดูร้อนต้องสีใบไม้
แห้งปนเขียว³⁵ สีใบไม้แห้ง³⁶

สีคະสะมิที่เซะอิ โฉนงนกล่าวถึงทั้งหมด เป็นสีคະสะเนะของคະสะมิ โดยเซะอิ โฉนงนได้แบ่งสีออกเป็นฤดูคือ ฤดูใบไม้ผลิและฤดูร้อน ในฤดูใบไม้ผลิควรรีใส่สีดอกอาซาเลียและสีซากุระซึ่งตรงกับช่วงที่ดอกไม้ทั้งสองชนิดนี้บานพอดี ส่วนฤดูร้อน เซะอิ โฉนงนกล่าวว่าควรรีใส่สีใบไม้แห้งปนเขียวและสีใบไม้แห้ง ซึ่งแตกต่างจากทัศนคติทั่วไปในสมัยเฮอันที่กำหนดไว้ว่า ทั้งสองสีเหมาะสำหรับใส่ในฤดูใบไม้ร่วง (นงะซะกิ โมะริเตะรุ, 2009: 147-148) เพราะใบไม้เริ่มแห้งกรอบเมื่ออุณหภูมิเริ่มลดต่ำลง

ทัศนคติที่แตกต่างของเซะอิ โฉนงนนี้ ยะซุตะนิ ฟุจิเอะ (1961: 309) เห็นว่า การที่เซะอิ โฉนงนกล่าวว่าสีใบไม้แห้งปนเขียวและสีใบไม้แห้งต้องใส่ในฤดูร้อนเป็นเพียงความคิดของเซะอิ โฉนงนเท่านั้นไม่ใช่สีคະสะเนะจริง ๆ แต่ผู้วิจัยมีความเห็นต่างจากยะซุตะนิว่า สีใบไม้แห้งปนเขียวและสีใบไม้แห้งที่เซะอิ โฉนงนกล่าวถึงนั้นเป็นสีคະสะเนะจริง เพราะนงะซะกิ โมะริเตะรุ (2009: 147-148) ได้รวบรวมสีคະสะเนะทั้งสองไว้ในกลุ่มสีคະสะเนะที่ใช้ในฤดูใบไม้ร่วงในหนังสือ 『かさねの色目 平安の配彩美』 อีกทั้งในพจนานุกรม 全訳読解古語辞典 (1999) ก็ปรากฏความหมายของทั้งสองสีโดยระบุว่าสีใบไม้แห้งจะใช้ในฤดูใบไม้ร่วง ส่วนสีใบไม้แห้งปนเขียวจะใช้ช่วงต้นฤดูร้อนแต่ก็ใช้ในฤดูใบไม้ร่วงเช่นเดียวกัน

ข้อมูลเกี่ยวกับเวลาการใช้สีคະสะเนะทั้งสองที่แตกต่างกัน ทำให้ทราบว่า การใช้สีคະสะเนะในฤดูกาลต่าง ๆ ไม่ใช่การกำหนดที่แน่นอนตายตัวหรือเปลี่ยนแปลงไม่ได้ สีคະสะเนะบางสีอาจมีช่วงเวลาที่ใช้ต่างกันไปตามความพอใจหรือรสนิยมของแต่ละคน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่าการที่เซะอิ โฉนงนเห็นว่าควรรีใส่ทั้งสองสีในฤดูร้อนเพราะความชอบส่วนตัวของเซะอิ โฉนงนที่คิดว่าทั้งสองสีนี้เข้ากับบรรยากาศในฤดูร้อน

เซะอิ โฉนงนกล่าวถึงเครื่องแต่งกายของบุรุษและสตรีโดยแบ่งเป็นแต่ละประเภทจากข้อความทั้งหมดที่ผู้วิจัยยกมาศึกษาแสดงให้เห็นถึงลักษณะร่วมในงานเขียนของเซะอิ โฉนงน

³⁴ สีดอกอาซาเลียหรือที่ซุทซุจิ (tsutsuji : 躑躅) เป็นหนึ่งในชื่อคະสะเนะ ด้านหน้าสีม่วงแดง ด้านหลังสีเขียว

³⁵ สีใบไม้แห้งปนเขียวหรืออะโอะกุชิบะ (aokuchiba : 青朽葉) หนึ่งในชื่อคະสะเนะ ด้านหน้าสีเขียว ด้านหลังสีใบไม้แห้งหรือคูกิบะ

³⁶ สีใบไม้แห้งหรือคูกิบะ (kujiba : 朽葉) หนึ่งในชื่อคະสะเนะ ด้านหน้าสีเหลืองดอกยมะบุกิ ด้านหลังสีเหลือง

ว่า เมื่อกล่าวถึงเครื่องแต่งกายประเภทต่าง ๆ เซะอิ โฉมนะงนจะนึกถึงสีของเครื่องแต่งกายแต่ละประเภทว่า ควรใส่สีอะไรหรือสีใดที่เซะอิ โฉมนะงนคิดว่าสวยและเหมาะสม นอกจากนี้ เซะอิ โฉมนะงนยังกล่าวด้วยว่า ฤดูกาลไหนเหมาะแก่กับเครื่องแต่งกายสีใด ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของสีเครื่องแต่งกายกับฤดูกาลที่มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับผู้คนในสมัยเอโดะ โดยเฉพาะชนชั้นสูง ดังนั้น ในหัวข้อถัดไปผู้วิจัยจึงเห็นว่า ควรวิเคราะห์เครื่องแต่งกายที่เซะอิ โฉมนะงนกล่าวถึงใน *มะกุระ โนะ โซมิ* โดยแยกวิเคราะห์ตามฤดูกาล

4.2.2 เครื่องแต่งกายในแต่ละฤดู

หัวข้อที่ผ่านมาได้กล่าวถึงสีของเครื่องแต่งกายแต่ละประเภทตามทัศนคติของเซะอิ โฉมนะงนว่า สีของเครื่องแต่งกายจะแบ่งตามฤดูกาล ฤดูกาลในสมัยเอโดะแบ่งเป็น 4 ฤดูเช่นเดียวกับในปัจจุบัน คือ ฤดูใบไม้ผลิ ฤดูร้อน ฤดูใบไม้ร่วงและฤดูหนาว แต่ช่วงเวลาการแบ่งแต่ละฤดูจะแตกต่างกันไปเพราะในสมัยเอโดะใช้ปฏิทินโดยนับจากดวงจันทร์หรือปฏิทินจันทรคติ และการเลือกเครื่องแต่งกายจะแตกต่างกันไปตามแต่ละฤดู ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่าควรวิเคราะห์การแต่งกายของบุคคลที่ปรากฏใน *มะกุระ โนะ โซมิ* ตามช่วงเวลาหรือฤดูกาลที่เซะอิ โฉมนะงนได้กล่าวถึง ดังนี้

4.2.2.1 ฤดูใบไม้ผลิ

ฤดูใบไม้ผลิในสมัยเอโดะ คือ ช่วงเวลาตั้งแต่เดือน 1 ถึงเดือน 3 ตามปฏิทินจันทรคติ ฤดูใบไม้ผลิเป็นฤดูที่มีสีสันสวยงามเพราะต้นไม้หลายชนิดจะออกดอกในช่วงเวลานี้ โดยเฉพาะในวันที่ 3 เดือน 3 ซึ่งเป็นวันเทศกาลประจำปี เซะอิ โฉมนะงนได้บรรยายบรรยายอากาศในวันงานสภาพแวดล้อมรอบตัวที่เต็มไปด้วยดอกไม้ที่กำลังบานสะพรั่ง รวมทั้งการแต่งกายของบุรุษไว้ ดังนี้

おもしろく咲きたる桜を、長く折りて、大きなかめ瓶にさしたるこそをかしけれ。桜の直衣いだしうちきに出 桂きして、まらうどもあれ、御せうとの君達きんだちにても、そこ近くみて物などうち言ひたる、いとをかし。(บทที่ 3 หน้า 30)

กิ่งดอกซากุระที่ผลิบานซึ่งปักไว้ในแจกันใบใหญ่โน้มกิ่งลงมาดูสวยงาม ไม่ว่าจะเป็นแขกหรือลูกหลานขุนนางต่างสวมโนบิชิ

ซากุระแบบอิตะฉิอุซึกิ³⁷นั่งพูดคุยเรื่องราวต่าง ๆ อยู่ข้างแจกันที่มี
ดอกซากุระปักอยู่ ช่างงดงามนัก

เซะอิ โฉนงนกล่าวถึง การแต่งกายของบุรุษที่ใส่โนมิสึดอกซากุระ โนมิ (nōshi : 直衣) เป็นเสื้อคลุมชั้นนอกของชุดปกติที่ไม่ใช่ชุดพิธีการ โดยใส่คู่กับกางเกงชะฉินุกิ สีของโนมิ จะใส่ได้อย่างอิสระไม่แบ่งตามตำแหน่งเหมือนเสื้อคลุมในชุดพิธีการ ส่วนมากผู้ที่อายุน้อยอยู่ในวัยหนุ่มจะนิยมใส่สีซากุระ

โนมิที่เซะอิ โฉนงนกล่าวถึง เป็นโนมิสึดอกซากุระที่ผ้าด้านนอกเป็นสีขาว ส่วนด้านในสีแดง หรือเรียกว่า คะชะเนะสีซากุระ เหล่าแขกและบุตรชายของขุนนางที่มาในงานจะใส่โนมิสีซากุระนั่งคุยอยู่ใกล้กับแจกันซึ่งปักกิ่งซากุระที่กำลังบาน สีซากุระของโนมิกลมกลืนเข้ากันได้ดีกับสีของดอกซากุระที่กำลังเบ่งบาน เมื่อเซะอิ โฉนงนได้เห็นภาพนี้จึงรู้สึกว่ ช่างเป็นภาพที่สวยงามเป็นอย่างมาก

นอกจากการแต่งกายของบุรุษที่มาร่วมงานเทศกาลในวันที่ 3 เดือน 3 แล้ว เซะอิ โฉนงนยังกล่าวถึงการแต่งกายของฟูจิระระ โนะ โคะระะชิเกะ พี่ชายของพระนางเทะอิฉิซึ่งเข้าเฝ้าฯจักรพรรดิอิชิโจและพระนางเทะอิฉิที่ตำหนักเซะอิเรียวเด็น (Seiryōden : 清涼殿) ไว้ดังนี้

高欄のもとに青きかめの大きなるすゑて、桜の、いみじく
おもしろき枝の五尺ばかりなるを、いとおほくさしたれ
ば、高欄の外まで咲きこぼれたる昼方、大納言殿、桜の直
衣のすこしなよらかなるに、濃き紫の固紋の指貫、白き御
衣ども、うへには濃き綾の、いとあざやかなるを出だし
て、まゐりたまへるに(บทที่ 21 หน้า 49)

กิ่งดอกซากุระที่บ้านสะพร้งยาวประมาณห้าฟุตปักอยู่ในแจกันสี
เขียวใบใหญ่ที่ตั้งอยู่บนระเบียง ในช่วงกลางวันดอกซากุระบาน
ล้นออกมาจนกระเบียงท่านคะอินงัน³⁸ ได้เข้าเฝ้า(ที่ตำหนัก)โดย
สวมโนมิชั้นเลิศสีซากุระและชะฉินุกิที่ทอแบบคะตะมนสีม่วงเข้ม

³⁷ อิตะฉิอุซึกิ (idashiuchiki : 出桂) หมายถึง การใส่เสื้ออุซึกินอกกางเกงชะฉินุกิ โดยให้ปลายเสื้ออุซึกิเหลื่อม
ออกมาจากโนมิที่สวมทับอยู่ด้านบน

³⁸ คะอินงัน (Dainagon : 大納言) ชื่อตำแหน่งหนึ่งในสมัยเฮอัน เป็นตำแหน่งรองจากเสนาบดีฝ่ายซ้ายและขวา มี
หน้าที่ถวายรายงานแก่จักรพรรดิและรับพระราชโองการจากจักรพรรดิ

อาการด้านในเป็นสีขาวทับด้วยผ้าทอสีเข้ม สีสนสดใส(ของ
 อาการ)เหลื่อมออกมา(ให้เห็น)

เซะอิ โฉนงนกล่าวถึง แจกันดอกไม้ที่ตำหนักเซะอิเรียวเดินซึ่งมีกิ่งซากุระที่กำลังผลิ
 ดอกบานสะพรั่งประดับอยู่ และได้กล่าวถึงการแต่งกายของโคะระชิเกะซึ่งขณะนั้นดำรง
 ตำแหน่งตะอินะงนมาเข้าเฝ้าฯโดยสวมโนมิสึซากุระ จากข้อความข้างต้นที่เซะอิ โฉนงนได้กล่าว
 ถึง ทำให้ผู้อ่านมองเห็นภาพที่กลมกลืนกันของดอกซากุระที่ปักอยู่ในแจกันกับโนมิสึซากุระที่
 โคะระชิเกะสวมใส่ แม้เซะอิ โฉนงนจะไม่ได้กล่าวออกมาว่าตนเองรู้สึกเช่นไร เมื่อเห็นชุดที่
 โคะระชิเกะสวมในวันนั้น แต่จากข้อความข้างต้นทำให้ผู้วิจัยมีความเห็นว่า เซะอิ โฉนงนต้องการ
 ที่จะสื่อถึงความเข้ากันของชุดที่โคะระชิเกะสวมใส่กับดอกซากุระ เพราะแทนที่จะกล่าวถึงโคะระชิเกะ
 เลยว่าแต่งกายอย่างไรแต่เซะอิ โฉนงนกลับบรรยายถึงแจกันดอกซากุระก่อนและยังกล่าวว่า
 “ในช่วงกลางวันดอกซากุระบานตะอินะงนได้มาเข้าเฝ้าฯ” แสดงถึงการเน้นถึงดอกซากุระและ
 เชื่อมโยงไปถึงโนมิสึซากุระ หากมองอีกมุม การที่เซะอิ โฉนงนกล่าวถึงดอกซากุระแล้วต่อด้วย
 การบรรยายสีเครื่องแต่งกายของโคะระชิเกะอาจเป็นการบอกโดยอ้อมถึงการแต่งกายที่เข้ากับ
 ฤดูกาลของโคะระชิเกะก็เป็นได้

การแต่งกายของตะอินะงนโคะระชิเกะที่เซะอิ โฉนงนได้บรรยายไว้ นอกจากจะ
 สวยงามเพราะใส่สีเข้ากับดอกไม้แล้ว การสวมอาการแบบปล่อยชายเสื้อตัวในที่ใส่ไว้ใต้โนมิให้
 เหลื่อมออกมาด้านนอกเหนือชะฉินุกิ หรือที่เรียกว่า อิดะฉิจินุ (idashiginu : 出し衣) ทำให้เห็นผ้า
 ทอสีแดงที่สวมอยู่ด้านใน การแต่งกายแบบนี้นับเป็นรูปแบบการแต่งกายที่นิยมกันในสมัยนั้น

มิใช่แต่เพียงการแต่งกายบุรุษเท่านั้น การแต่งกายของสตรีซึ่งเป็นนางกำนัลในวัง
 หลวงเซะอิ โฉนงนก็ได้กล่าวถึงเช่นกัน

เซะอิ โฉนงนได้บรรยายการแต่งกายของนางกำนัลในช่วงฤดูใบไม้ผลิไว้ ดังนี้

御簾みすの内に、女房、桜からぎぬの唐衣たどもくつろかにぬぎ垂たれて、
 藤ふぢ、山吹やまぶきなど色々このましうて、あまた小半こはじとみ葩の御簾より押
 し出でたるほど、(บทที่ 21 หน้า 49-50)

หลังมูลิ่เหล่านางกำนัลใส่กระวีงูสีชากระแบบหลวม ๆ สีดอกฟูจิ³⁹
และสีดอกยะมะบุกิ⁴⁰ก็ล้วนให้ความรู้สึกที่ดี ชายกิโมโนลอดออกมา
จากมูลิ่ของฉากกั้นที่ติดเรียงรายอยู่

ข้อความที่ยกมานี้เป็นเหตุการณ์เดียวกับตอนที่ตะอินะงนโคะระชิเกะเข้าเฝ้าฯ
จักรพรรดิและพระนางเทะอิชิที่ตำหนักเซะอิเรียวเด็น โดยเซะอิ โฉนงงนได้กล่าวถึงการแต่งกาย
ของนางกำนัลที่รับใช้จักรพรรดิและพระนางเทะอิชิว่า แต่ละคนต่างแต่งกายด้วยเครื่องผ้าที่มีสีที่
เหมาะสมกับฤดูใบไม้ผลิ คือ ชากระ ฟูจิและยะมะบุกิซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นดอกไม้ที่บานในฤดูใบไม้
ผลิ ปลายแขนและชายผ้าของชุดลอดผ่านมูลิ่ออกมา ทำให้ขุนนางชายได้เห็นสีสันการแต่งกายของ
เหล่านางกำนัลซึ่งสื่อถึงบรรยากาศของฤดูใบไม้ผลิ

การเลือกสีเสื้อผ้าให้เข้ากับฤดูกาลนั้นว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมาก การแต่งกายในแต่ละ
ครั้งจึงต้องคำนึงถึงสีของกิโมโนที่จะใส่ให้ดี ดังเช่นที่เซะอิ โฉนงงนกล่าวถึงพระนางเทะอิชิไว้
ดังนี้

紅梅^{かたまん}の固紋^{うきもん}、浮紋^ぞの御衣^{くれなむ}ども、紅^みの打ちたる御衣^{みへ}三^み重^へが
上にただひき重ねて奉りたる。「紅梅^{こきぎ}には濃^きき衣^ぬこそをか
しけれ。え着^きぬこそくちをしけれ。今は紅梅^{こきぎ}のは着^きでもあ
りぬべしかし。されど萌^も黄^えなどのにくければ。紅^{こきぎ}に合^あはぬ
か」などのたまはずれど、ただいとぞめでたく見えさせた
まふ。(บทที่ 100 หน้า 200)

(พระนางเทะอิชิ)ทรงสวมอาภรณ์สีดอกบ๊วยแดง⁴¹ที่ทอแบบคะตะ
มน⁴²และ(อีกผืน)ที่ทอแบบอุกิมน⁴³ทับบนอุซิงินุสีแดงคะระนะอิที่ใส่
ซ้อนกันสามชั้น “ใส่อุซิงินุสีม่วงเข้มกับสีดอกบ๊วยแดงจะเหมาะ
มากแต่กลับใส่ไม่ได้ช่างน่าเสียดายนัก ช่าง(ฤดู)นี้ไม่ใส่สีดอกบ๊วย

³⁹ สีดอกฟูจิ (fuji : 藤) หนึ่งในชื่อคะชะเนะ ด้านหน้าสีเหลืองสว่างหรือม่วงอ่อน ด้านหลังสีเขียว

⁴⁰ สีดอกยะมะบุกิ (yamabuki : 山吹) หนึ่งในชื่อคะชะเนะ ด้านหน้าสีใบไม้แห้งสีอ่อน ด้านหลังสีเหลือง

⁴¹ สีดอกบ๊วยแดงหรือโคบายิ (kobai : 紅梅) ในที่นี้หมายถึงสีของด้ายที่ใส่ทอผ้า โดยเส้นแนวตั้งสีม่วงและเส้นแนว
นอนสีแดง

⁴² การทอผ้าแบบตั้งด้ายให้แน่น

⁴³ การทอผ้าแบบเน้นลายให้หุ่นเด่นขึ้นมา

แตงน่าจะดีกว่า ทว่าไม่ชอบสีเขียวใบไม้ (สีดอกบ๊วยแดง) คงไม่เข้ากับสีแดงคุณระนะอิระมัง” แม่(พระนาง)จะตรัสเช่นนี้แต่(สีฉลองพระองค์)กลับแลดูงดงามยิ่งนัก

เซะอิ โฉนงนกล่าวถึงตอนที่ชายาของมกุฎราชกุมารโศกิชะตะหรือพระสนมตำหนักฉิมเอดิเระเข้าเฝ้าฯพระนางเทะอิฉิมิอย่างเป็นทางการเป็นครั้งแรกหลังจากที่เข้าวังมา เซะอิ โฉนงนได้บรรยายฉลองพระองค์ที่พระนางเทะอิฉิมิทรงสวมใส่ รวมถึงพระดำรัสของพระนางเทะอิฉิมิถึงสีที่พระนางทรงโปรด

ในวันสำคัญเช่นนี้ พระนางเทะอิฉิมิทรงเลือกฉลองพระองค์ในโทนแดง คือ อูชิงินุสีแดงคุณระนะอิใส่ซ้อนกัน 3 ผืนกับผ้าทอสีดอกบ๊วยแดง พระนางเทะอิฉิมิได้ตรัสว่า อูชิงินุสีม่วงเข้มเหมาะกับสีดอกบ๊วยแดงเป็นอย่างมากแต่เสียดายที่ไม่สามารถใส่ได้ พระนางจึงเลือกอูชิงิสีแดงคุณระนะอิแทนสีม่วง และหากคำนึงถึงความเหมาะสมของฤดูกาลแล้ว ช่วงเดือน 2 เช่นนี้ก็ไม่สามารถใส่สีดอกบ๊วยแดง ครั้นจะใส่สีเขียวใบไม้ซึ่งนิยมใส่คู่กับสีแดงหรือสีดอกบ๊วยแดง พระนางเทะอิฉิมิก็ไม่ทรงโปรด ดังนั้น ฉลองพระองค์สีดอกบ๊วยแดงคงจะไม่เข้ากับสีแดงที่กำลังใส่อยู่ เซะอิ โฉนงนได้ฟังพระนางเทะอิฉิมิตรัสเช่นนี้ กลับคิดต่างไปว่าฉลองพระองค์สีดอกบ๊วยแดงกับสีแดงคุณระนะอิที่ทรงอยู่ข้างดูงดงามและเหมาะสมกันเป็นอย่างมาก

จากข้อความข้างต้นทำให้ผู้วิจัยทราบว่าพระนางเทะอิฉิมิโปรดอูชิงินุสีม่วงเข้มและพระนางก็โปรดจะสวมคู่กับกิโมโนตัวนอกสีดอกบ๊วยแดง ส่วนสีเขียวใบไม้เป็นสีที่พระนางเทะอิฉิมิไม่ทรงโปรดนัก สาเหตุที่พระนางไม่ทรงโปรดและไม่เลือกใส่สีนี้ มะทซุโอะ ชะโตะฉิมิและนะระอิคะสุโกะ (2001: 200) อธิบายไว้ในหนังสือ 『枕草子 新編日本古典文学全集 1 8』 ว่า สาเหตุที่พระนางเทะอิฉิมิไม่ทรงโปรดสีเขียวใบไม้อาจเป็นเพราะเมื่อคำนึงถึงอายุของพระนางซึ่งขณะนั้นมีพระชนมายุ 19 ชันษาแล้ว สีเขียวใบไม้อาจจะไม่เหมาะกับพระนางเทะอิฉิมิที่ยังอายุน้อย

หากจะกล่าวถึงการแต่งกายของพระนางเทะอิฉิมิที่ทรงเลือกผ้าทอสีดอกบ๊วยแดงใส่คู่กับอูชิงินุสีแดงคุณระนะอิ ในทัศนะทั่วไปในสมัยเฮอัน การจับคู่สีเครื่องแต่งกายในสมัยเฮอันนิยมใส่สีเขียวใบไม้กับสีแดงคุณระนะอิหรือสีบ๊วยแดงมากกว่าจะใส่อูชิงินุสีแดงคุณระนะอิแล้วทับด้วยกิโมโนตัวนอกสีดอกบ๊วยแดง หรือหากจะใส่สีแดงคุณระนะอิคู่กับสีดอกบ๊วยแดงก็จะใส่เป็นอิโตะเอะสีดอกบ๊วยแดงแล้วใส่สีแดงคุณระนะอิซ้อนทับโดยไล่เฉดสีจากอ่อนไปเข้ม จากนั้นจึงใส่กิโมโนตัวนอกสีเขียวใบไม้ทับ หรือจะใส่อิโตะเอะสีดอกบ๊วยแดงเข้มซ้อนทับด้วยสีดอกบ๊วยแดง จากนั้นจึงใส่

กิโมโนตัวนอกสีเขียวใบไม้ โดยคะซะเนะทั้งสองที่กล่าวมานี้จะใส่ในฤดูใบไม้ผลิและฤดูหนาว (นะงะซะกิ โมะริเตะรุ, 2009)

การจับคู่สีเขียวกับสีแดงนี้ พระพงษ์ กุลพิศาล (2546: 85) กล่าวว่า สีเขียวกับสีแดง เป็นสีคู่ตรงข้าม (Complementary Colour) คือ สีที่อยู่ตรงข้ามกันในวงสี เป็นคู่สีที่แตกต่างกันมากที่สุด โดยเมื่อนำสีแดงมาวางไว้กับสีเขียว สีเขียวก็จะดูเขียวขึ้น ขณะเดียวกันสีแดงก็จะดูแดงขึ้นด้วย เนื่องจากสีทั้งสองจะช่วยเสริมให้อีกสีหนึ่งดูมีความสดใสขึ้น ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า การที่ในสมัยเฮอันนิยมจับคู่สีเครื่องแต่งกายโดยใส่สีแดงคู่กับสีเขียวเป็นเพราะเมื่อใส่ทั้งสองสีคู่กันแล้วจะทำให้ทั้งสีแดงและสีเขียวดูเด่นขึ้นนั่นเอง

จากข้อความดังกล่าว พระนางเทะอิชิทรวงเลือกเครื่องแต่งกายสีแดงคู่ระนะอิกับสีแดงดอกบ๊วยแดงซึ่งอยู่ในโทนสีแดงเหมือนกัน สรุปได้ว่า สีเครื่องแต่งกายของพระนางเทะอิชิทรวงเลือกมาไม่ค่อยตรงกับทัศนะทัวไปเท่าใดนัก

แม้จะมีกำหนดไว้ว่า ควรใส่สีแดงคู่ระนะอิหรือสีแดงดอกบ๊วยแดงคู่กับสีเขียวใบไม้ แต่ผู้วิจัยกลับมีความเห็นว่า การเลือกสีเครื่องแต่งกายในแต่ละครั้งไม่จำเป็นต้องเหมือนกับที่กำหนดไว้หรือที่คนทั่วไปนิยมแต่งกันก็ได้ เพราะการแต่งกายถือเป็นรสนิยมของแต่ละบุคคล ดังนั้นแต่ละบุคคลจึงมีสิทธิเลือกสิ่งที่คุณคิดว่าเหมาะสม หรือเข้ากันได้ นอกจากนี้ การเลือกจับคู่สีตามรสนิยมของตนเองก่อให้เกิดการจับคู่สีแบบใหม่ที่สวยงามและยังไม่เคยมีก็เป็นได้ เหมือนในปัจจุบันที่มีนักออกแบบเสื้อผ้าหรือดีไซเนอร์สร้างสรรค์เครื่องแต่งกายแบบใหม่ ๆ ขึ้นเสมอ

ส่วนสีม่วงที่พระนางเทะอิชิทรวงว่าต้องการจะใส่ ผู้วิจัยคิดว่า อาจเป็นเพราะพระนางเทะอิชิทรวงโปรดสีม่วงเป็นการส่วนพระองค์และสีม่วงเป็นสีที่สื่อถึงความสง่างาม ดังที่นะงะซะกิ โมะริเตะรุ (2009: 301) กล่าวว่า ในสมัยเฮอันสีม่วงถือเป็นสีที่งามสง่าและแสดงถึงความสูงศักดิ์ นอกจากนี้ยังเป็นสีที่คนธรรมดาทั่วไปไม่ได้รับอนุญาตให้ใช้ ผู้วิจัยจึงเห็นว่า นี่อาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่พระนางเทะอิชิทรวงโปรดสีม่วง

นอกจากพระนางเทะอิชิแล้ว เซะอิ โฉนงะนเองก็ชอบสีม่วงด้วยเช่นกัน ดังที่เซะอิ โฉนงะนได้กล่าวไว้ในบทที่ 84 “สิ่งที่สง่างาม” ว่า

すべて何も何も、紫なるものはめでたくこれあり。花も、糸も、紙も。(บทที่ 84 หน้า 168)

ทุกสิ่งไม่ว่าจะเป็นอะไร เมื่อสิ่งนั้นมีสีม่วงจะดูดี ทั้งดอกไม้ ด้าย

และกระดาษ

จากข้อความข้างต้นสามารถอนุมานได้ว่า เซะอิ โฉนงนเองก็ชอบสีม่วง เช่นเดียวกับพระนางเทะอิฉิ เพราะไม่ว่าจะเป็นสิ่งใดก็ตามหากสิ่งนั้นมีสีม่วงก็จะดูสวยดูดีในสายตาของเซะอิ โฉนงน สาเหตุที่เซะอิ โฉนงนมีทัศนคติเช่นนี้ ผู้วิจัยคิดว่าเป็นเหตุผลเดียวกับที่ นะงะซะกิ โมะริเตะรุกล่าวไว้ว่า ในสมัยเฮอันถือว่าสีม่วงคือสีที่แสดงถึงความสง่างามล้ำค่า

จะเห็นได้ว่าการเลือกสีเครื่องแต่งกายให้เหมาะสมมีความสำคัญอย่างมาก และยังเป็นวันที่มีเหตุการณ์หรือพิธีสำคัญยิ่งต้องพิถีพิถันเป็นพิเศษ

การเลือกฉลองพระองค์ของพระนางเทะอิฉิข้างต้นมีการกล่าวถึงสีดอกบ๊วยแดงที่พระนางเทะอิฉิตรัสว่าไม่เหมาะที่จะสวมใส่ในช่วงนี้ เกี่ยวกับสีดอกบ๊วยแดงนี้เซะอิ โฉนงนได้กล่าวไว้ในหัวข้อ “สิ่งที่น่าเบื่อ” ว่า

すさまじきもの

三、四月の紅梅の衣。(บทที่ 23 หน้า 58)

สิ่งที่น่าเบื่อ

เครื่องแต่งกายสีบ๊วยแดงที่ใส่ในช่วงเดือน 3-4

สีบ๊วยแดงหรือโคะบะอิที่เซะอิ โฉนงนกล่าวถึง เป็นหนึ่งในชื่อคะซะเนะ ด้านหน้าเป็นสีแดงคะระนะอิ ส่วนด้านหลังสีม่วง คะซะเนะสีบ๊วยแดงนี้จะใช้สวมใส่ตั้งแต่ช่วงเดือน 12 จนถึงเดือน 2 ซึ่งตรงกับช่วงต้นปีหรือต้นฤดูใบไม้ผลิจะเป็นช่วงที่ดอกบ๊วยบานพอดี การใส่เสื้อผ้าที่เล่นสีให้เข้ากับดอกไม้ที่บานในช่วงเวลานั้น ๆ นับว่าเป็นความสวยงามอย่างหนึ่งที่ทำให้ผู้พบเห็นได้รู้สึกอิมเมมไปกับบรรยากาศรอบตัวได้

ดังนั้น การสวมใส่เครื่องแต่งกายสีดังกล่าวในช่วงเดือน 3 หรือเดือน 4 ไม่ใช่ช่วงที่ดอกบ๊วยบานจึงเป็นสิ่งที่ไม่น่ากระทำ เซะอิ โฉนงนพบเห็นบุคคลที่ใส่สีดอกบ๊วยแดงในช่วงที่ไม่น่าใส่ จึงรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่น่าเบื่อ ซึ่งอาจจะเป็นความเบื่อที่เกิดจากการที่ยังต้องพบกับคนที่ใส่คะซะเนะสีดอกบ๊วยแดงทั้งที่ไม่เข้ากับฤดูกาลและสภาพแวดล้อม

ความสัมพันธ์ระหว่างสีกับความรู้สึกเกี่ยวกับฤดูกาลของคนญี่ปุ่นนั้น นะกะมุระ ทะเอะโกะและคนอื่น ๆ (中村妙子, 2006: 35-43) กล่าวในบทความเรื่อง 「高齢者施設における色彩環境について——色と季節感との関係」 ว่า “ธรรมชาติที่เป็นสิ่งแทนในฤดูกาลต่าง ๆ มี

อิทธิพลอย่างมากต่อสีประจำฤดูนั้น ๆ” ซึ่งตรงกับสีที่ใช้ประจำในฤดูใบไม้ผลิก็จะเป็นสีตามดอกไม้ประจำฤดูโดยเฉพาะซากุระ

จากการวิเคราะห์ข้อความต่าง ๆ ที่เซะอิ โฉนงนกล่าวถึงเครื่องแต่งกายในฤดูใบไม้ผลิทำให้ผู้วิจัยได้ทราบว่า เครื่องแต่งกายที่เหมาะสมจะสวมใส่ในฤดูใบไม้ผลิมักมีสีสันสดใสสวยงาม เช่นเดียวกับดอกไม้ต่าง ๆ ที่เบ่งบานให้ฤดูนี้ไม่ว่าจะเป็นดอกบ๊วยแดง ดอกซากุระ ดอกฟูจิหรือดอกยะมะบุกิ สีของดอกไม้เหล่านี้ทั้งสีแดง ชมพู ม่วงและเหลืองล้วนเป็นสีในโทนสีร้อนซึ่งเป็นที่ทำให้รู้สึกสดใส มีชีวิตชีวา ดังที่ประณต กุลประสูติ (2554: 19) อธิบายว่า โทนสีร้อนหรือวรรณะสีร้อน เป็นสีที่ดูแล้วให้ความรู้สึกที่เร้าใจ เป็นสีที่ช่วยสร้างความมีชีวิตชีวา เเด่นและสะดุดตา วรรณะสีนี้จะอยู่ในช่วงระหว่างสีเหลืองถึงสีแดง โดยเริ่มตั้งแต่สีเหลือง สีเหลืองอมส้ม สีส้ม สีแดงอมส้ม สีแดง สีแดงอมม่วงและสีม่วง

สรุปได้ว่า เครื่องแต่งกายในฤดูใบไม้ผลิตามทัศนะของเซะอิ โฉนงน คือ เครื่องแต่งกายที่มีสีโทนร้อนซึ่งตรงกับสีของดอกไม้ในฤดูใบไม้ผลิ

4.2.2.2 ฤดูร้อน

ฤดูร้อนในสมัยเฮอัน คือ ช่วงตั้งแต่เดือน 4 ถึงเดือน 6 ตามปฏิทินจันทรคติ อากาศจะค่อนข้างร้อน การเลือกสีเครื่องแต่งกายมักจะเลือกให้เข้ากับสภาพอากาศ ดังที่เซะอิ โฉนงนกล่าวถึง ดังนี้

四月、(中略) 上達部、殿上人も、うへ、の衣濃き薄きばかりのけぢめにて、白襲とも同じさまに、涼しげにをか
し。(บทที่ 3 หน้า 30)

เดือน 4 เหล่าขุนนางชั้นสูงคันดะชิมะ⁴⁴ และเท็นโจบิโตะ⁴⁵ ใส่เสื้อคลุมตัวนอกสีเข้มอ่อนแตกต่างกันไปแต่ใส่เสื้อด้านในสีขาว แลดูสวยงามและเย็นสบาย

⁴⁴ คันดะชิมะ (kandachime : 上達部) เป็นคำเรียกขุนนางที่มียศตั้งแต่ชั้นที่สามขึ้นไป

⁴⁵ เท็นโจบิโตะ (tenjōbito : 殿上人) เป็นคำเรียกที่หมายถึงขุนนางที่มียศชั้นที่สี่และห้าที่สามารถเข้าเฝ้าฯ

เครื่องแต่งกายของเหล่าขุนนางชายที่เซะอิ โฉนงนกล่าวถึง เป็นเครื่องแต่งกายในงานเทศกาลที่จัดขึ้นในเดือน 4 ซึ่งอยู่ในฤดูร้อน โดยเหล่าขุนนางทุกคนล้วนสวมเสื้อด้านในสีขาวทั้งสิ้น ทำให้เซะอิ โฉนงนมองแล้วรู้สึกเย็นสบาย และเพราะเป็นการเข้าร่วมงานเทศกาลเหล่าขุนนางจึงแต่งกายด้วยชุดพิธีการซึ่งมีไฮเป็นเสื้อคลุมตัวนอก โดยขุนนางแต่ละคนจะใส่ไฮสีที่อ่อนเข้มแตกต่างกันไป สีของไฮที่แตกต่างนี้เนื่องจากการกำหนดไว้ว่า แต่ละชั้นยศควรใส่สีอะไร ผู้วิจัยจะกล่าวถึงเรื่องสีเครื่องแต่งกายที่แตกต่างกันตามตำแหน่งโดยละเอียดในหัวข้อต่อไป

ไม่เพียงแต่เครื่องแต่งกายสีขาวเท่านั้นที่เซะอิ โฉนงนคิดว่าหากสวมใส่แล้วจะทำให้ผู้พบเห็นรู้สึกเย็นสบาย ยังมีสีของเครื่องแต่งกายที่ทำให้รู้สึกเย็นสบายได้เช่นกัน ดังนี้

二藍の指貫、直衣、あさぎの帷子どもぞ透かしたまへる。
少し大人びたまへるは、青鈍の指貫、白き袴も涼しげなり。(บทที่ 32 หน้า 77)

(เหล่าขุนนางชั้นสูงตั้งแต่ระดับสามขึ้นไป) อยู่ในชุดชะฉินุกิและโนฉิสึม่วงครามซึ่งสามารถมองเห็นคะตะบิระสีเขียวอ่อนที่สวมอยู่ข้างใต้ ขุนนางที่มีอายุจะสวมชะฉินุกิสีเทาปนฟ้า⁴⁶ทับสะกะมะสีขาว แลดูเย็นสบาย

ข้อความดังกล่าวเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเดือน 6 ซึ่งเป็นวันที่เซะอิ โฉนงนกล่าวว่าร้อนอย่างไม่เคยพบมาก่อน เซะอิ โฉนงนได้กล่าวถึงสีของชุดที่ขุนนางชายสวมใส่ ขุนนางที่อายุน้อยจะใส่สีม่วงครามกับเสื้อคะตะบิระสีเขียวอ่อน คะตะบิระ (katabira : 帷子) คือ ฮิโตะเอะตัวสั้น เนื้อผ้าจะมีชั้นเดียวไม่เย็บผ้าซ้อนทับด้านหลัง ส่วนขุนนางที่มีอายุจะใส่ชะฉินุกิสีเทาปนฟ้า โดยสวมทับสะกะมะสีขาว สีเสื้อเหล่านี้ทำให้เซะอิ โฉนงนเห็นแล้วรู้สึกเย็นสบาย

จะเห็นได้ว่าสีเครื่องแต่งกายที่เหล่าขุนนางชายเลือกสวมใส่ ได้แก่ สีม่วง สีเขียว สีเทา และสีขาว สีเหล่านี้ทำให้ผู้ที่พบเห็นรู้สึกเย็นสบายในยามที่อากาศร้อน นอกจากนี้ การใส่คะตะบิระซึ่งเป็นฮิโตะเอะที่เหมาะสมสำหรับใส่ในฤดูร้อนเพราะเนื้อผ้ามีลักษณะโปร่งบางระบายความร้อนได้ดี แทนฮิโตะเอะที่ใส่ปรกติ แสดงให้เห็นถึงการเลือกเครื่องแต่งกายที่เหมาะสมกับฤดูกาล

⁴⁶ สีเทาปนฟ้าหรืออะโอะนิบิ (aonibi : 青鈍) สีคล้ายขนหนู

ข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการแต่งกายที่เป็นไปตามสภาพภูมิอากาศซึ่งเซะอิ โฉนงนเห็นว่าเป็นดีและชอบ แต่ก็มีบางกรณีที่แม้จะแต่งกายไม่ค่อยเหมาะกับฤดูกาลมากนัก แต่ในสายตาของเซะอิ โฉนงนยังมองว่าดี เช่น

少し日たくるほどに、三位中将とは関白殿をぞ聞え
し、唐の薄物の二藍の御直衣、二藍の織物の指貫、濃蘇枋
の下の御袴に、はりたる白き単衣のいみじうあざやかなる
を着たまひて、歩み入りたまへる、さばかりかるび涼しげ
なる御中に、暑かはしげなるべけれど、いといみじうめで
たしとぞ見えたまふ。朴、塗骨など、骨はかはれど、ただ
赤き紙を、おしなべてうち使ひ持たまへるは、なでしこの
いみじう咲きたるにぞ、いとよく似たる。(บทที่ 32 หน้า
78)

ยามดวงตะวันลอยสูง ท่านที่ปรึกษาองค์จักรพรรดิซึ่งขณะนั้น
ดำรงยศฐาโจชั้นสาม⁴⁷ ใส่โน้มนิยม่วงครามที่ทอจากผ้าไหมจาก
จีน⁴⁸ เนื้อบาง สวมชะฉินุกิผ้าทอสีม่วงคราม ฉิตะสะกะมะ⁴⁹ สี
ม่วงแดงโทนเข้มและใส่ฮิโตะอะเอะผ้าไหมสีขาวสว่าง (ท่าน)เดิน
ตรงมา ท่ามกลางเหล่าขุนนางที่สวมอาภรณ์สีสว่างดูเย็นสบาย
(การแต่งกายของท่าน)ทั้งที่ควรจะรู้สึกว่าร้อนแต่ในความจริง
กลับดูโดดเด่นสะดุดตา แม้ว่าพัดที่ท่านถือจะมีโครงพัดจากไม้
ไผ่⁵⁰ หรือไม้ที่เคลือบเงาซึ่งแตกต่างจากพัดทั่วไปแต่ตัวพัดทำจาก
กระดาษสีแดงดังเช่นที่ทุกคนใช้ ช่างเข้ากับดอกนะเดะชิโกะ⁵¹ ที่ผลิ
บานอย่างงดงาม

⁴⁷ ตำแหน่งชูโจพิเศษในหน่วยของครุฑประจำวังหลวง (Konoefu : 近衛府) โดยปกติตำแหน่งชูโจจะได้ชั้นต่ำกว่า
ระดับ 4 ลงไป แต่ตำแหน่งชูโจชั้นสามเป็นตำแหน่งพิเศษสำหรับลูกหลานเจ้ากรม (Daijin : 大臣)

⁴⁸ ผ้าไหมทอแบบจีน (สมัยราชวงศ์ถัง)

⁴⁹ ฉิตะสะกะมะ (shitahakama : 下袴) เป็นสะกะมะที่สวมไว้ได้ชะฉินุกิ

⁵⁰ ไม้ยืนต้นผลัดใบ เป็นพืชฤดูร้อน ออกดอกสีเหลืองอ่อน

⁵¹ ชื่อดอกไม้ชนิดหนึ่ง ออกดอกสีแดงอ่อนช่วงเดือนสิงหาคมถึงกันยายน เป็นดอกไม้ประจำฤดูร้อน

ข้อความที่ยกมา เซะอิ โฉนงนกล่าวถึง เครื่องแต่งกายของฟูจิواره โนะ มิชิตะกะ บิดาของพระนางเทะอิฉิ มิชิตะกะเลือกสวมใส่เครื่องแต่งกายสีเข้ม เช่น สีม่วงแดงหรือชูโอ ปรกติสีม่วงแดงเป็นสีที่ดูร้อนอบอ้าวไม่เหมาะกับการใส่ในยามอากาศร้อนเช่นนี้ แต่เมื่อมิชิตะกะนั่งอยู่ท่ามกลางผู้คนที่สวมอาภรณ์สีอ่อนทำให้มิชิตะกะดูโดดเด่นจับตาเป็นอย่างยิ่ง จากเหตุการณ์นี้แสดงให้เห็นถึงการเลือกสีเครื่องแต่งกายที่ไม่เข้ากับอากาศร้อน แต่ด้วยปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ ผู้สวมใส่ คือ มิชิตะกะซึ่งเป็นบิดาของพระนางเทะอิฉิที่เซะอิ โฉนงนรับใช้ และสภาพแวดล้อมที่รายรอบไปด้วยบุคคลที่แต่งกายด้วยสีอ่อน ทำให้การแต่งกายด้วยอาภรณ์สีเข้มของมิชิตะกะดูดีในสายตาของเซะอิ โฉนงน

สีเครื่องแต่งกายที่มิชิตะกะเลือกสวมใส่ คือ สีม่วงครามหรือฟูตะอะอิ สีม่วงแดงโทนเข้มและสีขาวย สีขาวเป็นสีที่สามารถใส่ได้ในทุกฤดูกาล ส่วนสีม่วงครามนั้น นะงะซะกิ โมะริเตะรุ (2009: 300) ได้กล่าวว่า สีม่วงครามหรือฟูตะอะอินิยมใส่ในฤดูร้อนเพราะเป็นสีที่ดูเย็นสบาย ดังนั้น ทั้งสองสี คือ สีขาวและม่วงครามจึงเหมาะที่จะใส่ในฤดูร้อนที่อากาศร้อนอยู่แล้ว ดังนั้นที่เซะอิ โฉนงนกล่าวว่า “การแต่งกายของมิชิตะกะดูแล้วน่าร้อนอบอ้าว” จึงน่าจะหมายถึง สีม่วงแดงหรือชูโอ โดยปรกติแล้วสีม่วงแดงไม่ได้มีข้อกำหนดเฉพาะเจาะจงว่าควรใส่ในฤดูใด จึงอนุมานได้ว่า สามารถสวมใส่ได้ตลอดทั้งปี ดังนั้น การที่มิชิตะกะเลือกใส่สีม่วงแดงในฤดูร้อนจึงไม่น่าใช่เรื่องผิดปกติอะไร แต่ที่เซะอิ โฉนงนกล่าวว่า การแต่งกายของมิชิตะกะดูร้อนอบอ้าว ผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะมีสาเหตุมาจากสีที่มิชิตะกะเลือกมานั้นเป็นสีม่วงแดงแบบเข้ม ซึ่งประณต กุลประสูติ (2554: 19) ได้กล่าวไว้ว่า สีแดงอมม่วงอยู่ในวรรณะสีร้อนจะทำให้รู้สึกร้อน

ในที่นี้สีที่มิชิตะกะใส่คือ สีชูโอ ซึ่งมะทซุโอะ ชะโตะฉิและนะงะอิ คะสุโกะ (2001: 78) ได้อธิบายว่า เป็นสีม่วงแดงซึ่งใกล้เคียงกับสีแดงอมม่วงจึงตีความได้ว่าสีม่วงแดงนี้เป็นสีที่ให้ความรู้สึกร้อน และยังเป็นสีม่วงแดงเข้มที่มิชิตะกะใส่ เซะอิ โฉนงนจึงกล่าวว่าดูแล้วน่าจะร้อน แต่เซะอิ โฉนงนยังได้กล่าวต่อไปอีกว่า ทั้ง ๆ ที่ควรจะร้อนแต่เมื่อมิชิตะกะใส่แล้วมานั่งท่ามกลางเหล่าขุนนางที่แต่งกายด้วยเครื่องแต่งกายสีอ่อนกลับดูโดดเด่นสะดุดตามากกว่า

สาเหตุที่เซะอิ โฉนงนเอย่ขมการเลือกสีเครื่องแต่งกายของมิชิตะกะ ผู้วิจัยเห็นว่าปัจจัยหลักน่าจะมาจากเหตุผลที่ว่า ผู้ใส่ คือ มิชิตะกะซึ่งเป็นบิดาของพระนางเทะอิฉิ หากเปลี่ยนเป็นคนอื่นไม่ใช่มิชิตะกะที่เป็นผู้สวมใส่แล้วเซะอิ โฉนงนอาจจะไม่เอย่ขมหรืออาจจะกล่าวว่าไม่เหมาะสมก็ได้ แต่ในเหตุการณ์นี้ผู้ที่สวมใส่คือมิชิตะกะ เซะอิ โฉนงนจึงกล่าวชื่นชมยกย่องว่ามิชิตะกะแต่งกายได้สวยงามน่ามอง การกล่าวชมของเซะอิ โฉนงนแสดงให้เห็นถึงการแบ่งฝักแบ่งฝ่ายของเหล่านางกำนัลที่จะรวมกลุ่มหรือเรียกว่า ซะรง (saron : サロン) ตาม

พระสนมที่ตนเองรับใช้ เซะอิ โฉนงนงเป็นนางกำนัลของพระนางเทะอิชิ หรืออีกนัยหนึ่งคือ คนของมิชิตะกะ ดังนั้นการกล่าวชื่นชมการแต่งตัวของมิชิตะกะที่เป็นเจ้านายของตนจึงถือเป็นเรื่องปกติ

ประเด็นนี้กล่าวได้ว่าเซะอิ โฉนงนงจะให้ความสำคัญกับบุคคลผู้สวมใส่มากกว่าสีของเครื่องแต่งกายหากบุคคลผู้นั้นเป็นผู้ที่ตนชอบหรือเป็นบุคคลสำคัญสำหรับตนเอง ในประเด็นนี้หากพิจารณาจากมุมมองภายนอกแล้วทัศนคติของผู้เขียนอาจเชื่อถือไม่ได้ในบางกรณี โดยเฉพาะกรณีที่บุคคลที่สวมใส่เป็นคนสำคัญหรือมีความหมายกับเซะอิ โฉนงนง

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์เครื่องแต่งกายที่เซะอิ โฉนงนงกล่าวว่าดีและเหมาะที่จะใส่ในฤดูร้อนพบว่า ส่วนใหญ่เป็นเครื่องแต่งกายที่มีสีโทนเย็น เช่น สีเขียว ม่วงและฟ้า เป็นต้น

สีโทนเย็นหรือวรรณะสีเย็น เป็นสีที่ดูแล้วให้ความรู้สึกเย็นตา รู้สึกสงบ วรรณะสีนี้จะอยู่ในช่วงระหว่างสีเขียวถึงสีม่วง โดยจะเริ่มตั้งแต่สีเหลือง สีเหลืองอมเขียว สีเขียว สีน้ำเงินอมเขียว สีน้ำเงิน สีน้ำเงินอมม่วง (ประณต กุลประสูติ, 2554: 19) ซึ่งสีเหล่านี้ทำให้ผู้มองรู้สึกเย็นสบาย และควรมีเนื้อผ้าที่โปร่งสบายไม่หนาหนักเหมาะกับอากาศร้อน

ดังนั้น สรุปได้ว่าเครื่องแต่งกายในฤดูร้อนตามทัศนคติของเซะอิ โฉนงนง คือ เครื่องแต่งกายที่มีสีโทนเย็นและมีเนื้อผ้าบาง

4.2.2.3 ฤดูใบไม้ร่วง

ฤดูใบไม้ร่วงในสมัยเฮอันได้แก่ ช่วงเดือน 7 จนถึงเดือน 9 เป็นช่วงที่อากาศค่อย ๆ เย็นขึ้นก่อนจะเข้าฤดูหนาวและเป็นช่วงที่ใบไม้จะเปลี่ยนจากสีเขียวสดในช่วงฤดูร้อนเป็นสีน้ำตาลหรือแดงเพื่อผลัดใบเตรียมเข้าสู่ฤดูหนาว เซะอิ โฉนงนงได้กล่าวถึงเครื่องแต่งกายในฤดูใบไม้ร่วง ดังนี้

か
汗の香すこしかかへたる綿衣の薄きを、いとよく引き着て、昼寝したるこそをかしけれ。(บทที่ 42 หน้า 100)

การนอนกลางวันโดยห่มกิโมโนผ้านวม⁵²อย่างบางที่ยังหลงเหลือกลิ่นเหงื่อจาง ๆ เป็นสิ่งที่น่ารื่นรมย์

⁵² เครื่องแต่งกายที่ช่วยป้องกันความหนาวในฤดูหนาว โดยตัวเสื้อจะมีซับในและใส่หนุนไว้ข้างในด้วย

ข้อความที่ยกมาอยู่ในช่วงเดือน 7 ซึ่งตรงกับฤดูใบไม้ร่วงในสมัยเฮอัน มะทซุโอะ ซะโตะฉิมิและนะงะอิ คะสุโกะ (2001: 100) อธิบายไว้ใน 『枕草子 新編日本古典文学全集 1 8』 ว่า กิโมโนบุนวมหรือวะตะงิโน (wataginu : 綿衣) เป็นเครื่องแต่งกายในฤดูหนาว แต่ในที่นี้ เซะอิ โฉนงะงนใช้เป็นเครื่องนอนสำหรับห่มในฤดูใบไม้ร่วง ในบทนี้เซะอิ โฉนงะงนได้กล่าวถึงเหตุการณ์ในวันหนึ่งของเดือน 7 ที่มีลมพัดแรง ฝนตกกระหน่ำ อากาศเย็น เซะอิ โฉนงะงนจึงห่ม กิโมโนที่มีกลิ่นเหม็นจาง ๆ นอนในตอนกลางวันและรู้สึกดีมากเมื่อได้ทำเช่นนี้

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า เซะอิ โฉนงะงนชอบผ้าที่มีกลิ่นเหม็นติดจาง ๆ อาจเป็นเพราะการนอนห่มกิโมโนที่มีเหม็นจาง ๆ ทำให้รู้สึกอุ่นใจเพราะกลิ่นเหม็นที่ติดอยู่บนผ้าแสดงถึงความเป็นเจ้าของในสิ่งนั้น เมื่อห่มไปแล้วจึงรู้สึกคุ้นชินและอุ่นใจ มะทซุโอะ ซะโตะฉิมิและนะงะอิ คะสุโกะได้กล่าวถึงกลิ่นเหม็นนี้ว่า กิโมโนที่มีกลิ่นเหม็นติดอาจให้ความรู้สึกถึงฤดูร้อนที่เพิ่งผ่านมา ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่า กลิ่นเหม็นทำให้เซะอิ โฉนงะงนรู้สึกดีที่ได้สัมผัสถึงบรรยากาศในฤดูร้อน ทั้งที่ในความเป็นจริงคือช่วงฤดูใบไม้ร่วง

นอกจากข้อความที่ยกมาข้างต้นแล้ว เซะอิ โฉนงะงนยังได้เขียนถึงคืนหนึ่งในเดือน 7 ซึ่งร้อนอบอ้าว โดยเซะอิ โฉนงะงนได้บรรยายเครื่องแต่งกายของทั้งสตรีและบุรุษไว้ ดังนี้

薄色の裏いと濃くて、上は少しかへりたるならずは、濃き
^{あや}緩のつややかなるが、いと^な萎えぬを、^{かしら}頭こめに、引き着て
 ぞ寝たる。^{かうぞめ}香染の^{ひとへ}単衣、もしは^{きすずし}黄生絹の^{くれなゐ}単衣、
^{ひとえはかま}単衣袴の腰のいと長やかに、衣の下より引かれ着たるも、
 まだ解けながらなめり。(中略) ^{ふたあひ}二藍の^{きしぬき}指貫に、あるかな
 きかの色したる^{かりぎぬ}香染の^{くれなゐ}狩衣、白き生絹に、^{くれなゐ}紅のとほすに
 こそはあらめ、つややかなる、(บทที่ 34 หน้า 84)

หญิงสาวนอนหลับโดยมีกิโมโนห่มคลุมถึงศีรษะ ผ้านั้นเป็นกิโมโน สีม่วงอ่อนที่ด้านในมีสีเข้ม ส่วนด้านหน้าสีซีดจางไปเล็กน้อย หรือไม่ก็เป็นผ้าทอสีเข้มเป็นประกายเงางาม ข้างใต้(ผ้าห่ม)คงเป็น อิโตะเอะสีگانพลู⁵³ หรือไม่ก็อิโตะเอะผ้าดิบสีเหลือง เชือกตรง สะโพกของอิโตะเอะสะกะมะที่สวมอยู่เป็นเส้นยาวห้อยออกจากใต้ กิโมโนโดยที่ไม่ได้ผูกปม (ผู้ชาย)สวมชะฉินุกิสีม่วงครามและสวม เสื้ออะริจินูสีگانพลูที่ไม่ทราบว่ามีสีซีดจางไปหรือไม่ อีกทั้งสวม

⁵³ สีگانพลูหรือโคโสะมะ (kōzome : 香染め) เป็นสีแดงอมเหลือง

ฮีโตะเอะผ้าดิบสีขาวที่สามารถมองเห็นฮีโตะเอะสีแดง
 คุระนะอิที่สวมอยู่ข้างใน ดูสว่างสดใส

คืนวันหนึ่งในเดือน 7 ซึ่งเป็นช่วงต้นฤดูใบไม้ร่วงอากาศร้อนมาก เซะอิ โฉมงามกล่าวถึงเครื่องแต่งกายของชายหญิงคู่หนึ่งที่ฝ่ายชายกลับออกไปตอนรุ่งสางหลังจากมาหาฝ่ายหญิงยังที่พักของนาง ตามคำอธิบายของมะทซึโอะ เซโตะฉิมิและนะงะอิ คะสุโกะ (2001: 84) ใน 『枕草子 新編日本古典文学全集 1 8』 บทที่ 34 เป็นเหตุการณ์ที่เซะอิ โฉมงามแต่งขึ้นในลักษณะของนิยายหรือเรื่องแต่ง โดยจำลองเหตุการณ์ที่ชายหญิงคู่หนึ่งต้องลาจากกันในตอนรุ่งสางหลังจากทั้งคู่ได้ใช้เวลายามค่ำคืนด้วยกัน

ดังนั้น เหตุการณ์ที่เซะอิ โฉมงามกล่าวถึงทั้งหมดในบทนี้ไม่ใช่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง แต่สามารถอนุมานได้ว่า นำข้อมูลมาจากเรื่องราวที่เกิดขึ้นในชีวิตจริง เซะอิ โฉมงามบรรยายถึงฝ่ายหญิงซึ่งคาดว่าเป็นนางกำนัลที่กำลังนอนหลับโดยใช้กิโมโนหมอคกลม ภายใต้ผ้าห่มหญิงสาวสวมฮีโตะเอะผ้าดิบและกางเกงสะกะมะตัวใน ในขณะที่ฝ่ายชายซึ่งเป็นขุนนางจะสวมชะฉินุกิและเสื่อคะริงงุ ข้างในใส่ฮีโตะเอะที่ทำจากผ้าดิบเช่นกัน

ฮีโตะเอะผ้าดิบหรือซุซุฉิมิ (suzushi : 生絹) ที่เซะอิ โฉมงามกล่าวถึง โดยปรกติเป็นเครื่องแต่งกายสำหรับฤดูร้อน แต่ต้นฤดูใบไม้ร่วงซึ่งตรงกับเดือน 7 อากาศยังร้อนอบอ้าว ดังนั้น เซะอิ โฉมงามจึงบรรยายว่าชายหญิงทั้งคู่สวมฮีโตะเอะที่ทำจากผ้าดิบซึ่งเหมาะสำหรับใส่ในช่วงที่อากาศร้อนเพราะโปร่งสบายและช่วยระบายความร้อนได้ดี

หากพิจารณาถึงฤดูกาลที่ตรงกับฤดูใบไม้ร่วงซึ่งอุณหภูมิลดลงทำให้อากาศเย็นลง แต่เซะอิ โฉมงามกลับกล่าวถึงสภาพอากาศในขณะนั้นว่า อากาศร้อนมาก ดังนั้น ทั้งนางกำนัลและขุนนางจึงเลือกสวมเครื่องแต่งกายที่ทำจากผ้าดิบซึ่งนิยมใส่ในฤดูร้อนหรือช่วงที่มีอากาศร้อน

นอกจากนี้ สีเครื่องแต่งกายของนางกำนัลและขุนนางชายยังมีสีที่เหมือนกัน คือ สีگانพลูหรือสีแดงอมเหลืองซึ่งเป็นสีใกล้เคียงกับสีใบไม้แห้งในฤดูใบไม้ร่วง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่าสีگانพลูนี้จึงน่าจะเหมาะกับฤดูใบไม้ร่วงที่ใบไม้จะเปลี่ยนเป็นสีแดงหรือสีเหลือง

จะเห็นได้ว่าเซะอิ โฉมงามได้กล่าวถึงการแต่งกายหรือการใช้เครื่องแต่งกายในฤดูใบไม้ร่วงโดยมีจุดร่วม คือ ลักษณะเนื้อผ้าของเครื่องแต่งกายประเภทนั้น ๆ ในวันที่ฝนตกอากาศเย็น เซะอิ โฉมงามจะเลือกใช้กิโมโนบุนวมที่นิยมใช้กันในฤดูหนาวซึ่งมีเนื้อผ้าหนาเพื่อให้ความอบอุ่นแก่ร่างกาย ส่วนในวันที่อากาศร้อนจะเลือกเครื่องแต่งกายที่ทำจากผ้าดิบซึ่งเป็นเครื่องแต่งกาย

ที่เหมาะสมสำหรับฤดูร้อน ผู้วิจัยจึงวิเคราะห์ได้ว่า ในบางกรณีอาจมีการประยุกต์ใช้เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายที่เหมาะสมกับสภาพอากาศหรือความพึงพอใจส่วนตัวมากกว่าฤดูกาล

4.2.2.4 ฤดูหนาว

ในสมัยเฮอันฤดูหนาวจะเริ่มตั้งแต่เดือน 10 จนถึงเดือน 12 ในฤดูหนาวที่อุณหภูมิลดระดับลงจนอากาศหนาวเย็นและมีหิมะตก การเลือกเครื่องแต่งกายในฤดูนี้จึงมักคำนึงถึงความอบอุ่นที่ร่างกายจะได้รับเป็นหลัก เซะอิ โฉนนะงนได้กล่าวถึงการแต่งกายในช่วงฤดูหนาว ดังนี้

雪高う降りて、今もなほ降るに、五位も四位も、色うるは
 しろ若やかなるが、うへの衣の色いときよらにて、^{かは} ^{おび} 革の帯
 のかたつきたるを、^{とのみすがた} 宿直姿にひきはこへて、紫の指貫も雪
 に^き ^は 冴え映えて、濃さまさりたるを着て、^{あこめ} ^{くらなみ} 袴の紅ならず
 ば、おどろおどろしき山吹を出だして、(中略) 深き沓、
^{はうくわ} 半靴などのばきまで、雪のいと白うかかりたるこそをか
 しけれ。(บทที่ 230 หน้า 368)

หิมะตกทับถมกันจนสูง ตกหนักแม้ในยามนี้ ขุนนางชั้น 5 และชั้น 4 ที่ยังคงเยาว์วัยอยู่ในชุดเวรกลางคืนที่ปรากฏรอยเข็มขัดหนังบนโฮสึบิริสุทริที่พับตลบขึ้นมาอยู่บริเวณเอว กางเกงชะเมนิกุสึมวงที่ใส่อยู่ก็เปล่งประกายสะท้อนกับหิมะ ภายใต้อโฮสึเข็มคงจะเป็นอะโกะเมะ⁵⁴ สีแดงคุระนะอิหรือไม้กัสีเหลืองยะมะบุกิที่ปลายชุดนั้นเหลื่อมออกมาให้เห็น (...) สวมรองเท้าหุ้มข้อ⁵⁵ หรือรองเท้าไม้⁵⁶ หิมะสีขาวโพลนช่างงดงาม

เซะอิ โฉนนะงนกล่าวถึงชุดของขุนนางชายที่มียศชั้น 4 และชั้น 5 ซึ่งมีหน้าที่อยู่เวรกลางคืนภายในพระราชวัง ตอนที่เซะอิ โฉนนะงนเห็นนี้คือตอนที่เหล่าขุนนางกำลังเดินอยู่

⁵⁴ อะโกะเมะเป็นเสื้อคลุมตัวในที่ปรกติจะใส่ไว้ระหว่างอิโตะอะะ(เสื้อตัวใน)กับฉิตะงะชะเนะ(เสื้อคลุมที่มีชายยาว) ในชุดพิธีการของบุรุษ

⁵⁵ รองเท้าหุ้มข้อหรือฟูกะงุทซุ (fukagutsu : 深沓) พื้นรองเท้าทำจากหนัง ส่วนตัวรองเท้าทำจากหนังบุผ้า เป็นรองเท้าในฤดูหนาว

⁵⁶ รองเท้าไม้หรือโฮกะ (hōka : 半靴) รองเท้าไม้ที่ใส่กับชุดไม่เป็นทางการ

ท่ามกลางหิมะที่กำลังตก ชุดที่ขุนนางเหล่านี้สวมใส่อยู่คือ ชุดเวรกลางคืนหรือโทะโนะอิซุงะตะ (tonoi sugata : 宿直姿) เป็นชุดที่ขุนนางจะใส่เข้าเวรในพระราชวังยามกลางคืน ชุดพิธีการปกติของขุนนางชายจะสวมฮิโตะอะเอะ มิตะงะชะเนะและโฮ โดยเรียงตามลำดับจากชั้นในสุดมาด้านนอกแล้วคาดเข็มขัดทับ ส่วนด้านล่างจะใส่กางเกงที่เรียกว่า อุเอะโนะฮะกะมะ (ue no hakama : 表袴) แต่ในชุดเวรกลางคืนจะไม่ใส่มิตะงะชะเนะ และไม่คาดเข็มขัดหนัง เซะอิ โฉนงะนจึงกล่าวว่าเป็นรอยเข็มขัดหนังบนโฮ นอกจากนี้ ยังเปลี่ยนกางเกงจากอุเอะโนะฮะกะมะเป็นชะฉินุกิแทน ในที่นี้เหล่าขุนนางชายใส่อะโกะมะะไวได้โฮด้วย เครื่องแต่งกายชุดพิธีการนี้จะแยกเป็นชุดสำหรับฤดูหนาวและฤดูร้อน ที่เซะอิ โฉนงะนกล่าวถึงเป็นชุดพิธีการในฤดูหนาว

นอกจากเครื่องแต่งกายประเภทต่าง ๆ และสีเครื่องแต่งกายแล้ว เซะอิ โฉนงะนยังได้บรรยายถึงสีเครื่องแต่งกายที่สะท้อนกับสีขาของหิมะทำให้ดูสวยงามเป็นอย่างมาก

เซะอิ โฉนงะนยังได้กล่าวถึงเครื่องแต่งกายฤดูหนาวของนางกำนัลและขุนนางที่นั่งอยู่ในรถเทียมวัว ว่า

薄色、白き、紅梅など、七つ八つばかり着たる上に、濃き衣のいとあざやかなるつやなど、月に映えてをかしよう見ゆるかたはらに、葡萄染の固紋の指貫、白き衣どもあまた、山吹、紅など着こぼして、直衣のいと白き紐を解きたれば、ぬぎ垂れられていみじうこぼれ出でたり。(บทที่ 283 หน้า 437)

(นางกำนัล)สวมกิโมโนสีม่วงอ่อน, สีขาวและสีดอกบ๊วยแดงซ้อนกัน 7-8 ชั้น ด้านบนทับด้วยเสื้อคลุมสีม่วงเข้มมีสีสันสดใส สีเครื่องแต่งกายเหล่านี้เปล่งประกายสะท้อนแสงจันทร์ ด้านข้างของนางกำนัลคือขุนนางชายในกางเกงชะฉินุกิผ้าทอแบบคะตะมงสีอ่อนแดงและกิโมโนสีขาวหลายชั้นที่มีกิโมโนสีเหลืองดอกกะมุขและสีแดงคุระนะอิเหลือมออกมาให้เห็น เชือกสีขาวตรงคอกของเสื้อโนฉิคลายออกหิ้งตัวลงมาให้เห็น

ข้อความข้างต้นเป็นเหตุการณ์ในเดือน 12 ซึ่งเป็นช่วงฤดูหนาวหิมะตกหนัก นางกำนัลสวมกิโมโนสีม่วงอ่อน สีขาวและสีดอกบ๊วยแดงซ้อนทับกัน 7-8 ชั้น สีดอกบ๊วยแดงเป็นสีที่ใช้ในเดือน 12 ถึงเดือน 2 ตรงกับเวลาที่เซะอิ โฉนงะนกล่าวถึงว่า เป็นคืนหนึ่งของเดือน 12 ส่วนขุนนางชายที่นั่งมาในรถกับนางกำนัลใส่กิโมโนสีเหลืองดอกกะมุขและสีแดงคุระนะอิ สวมทับด้วย

โนมิสึซาว ซึ่งเป็นสิ่งที่ใช้ในฤดูหนาว เพราะเครื่องแต่งกายชุดโนมิจะใช้สีม่วงครามในฤดูร้อน สีขาวในฤดูหนาว (The Costume Museum, website) และเนื่องจากอากาศหนาวการแต่งกายของนางกำนัลและขุนนางทั้งคู่จึงสวมกิโมโนซ้อนกันหลายชั้นเพื่อป้องกันความหนาว เซะอิ โฉมะนั้นได้กล่าวถึงสีกิโมโนของนางกำนัลที่เปล่งประกายสวยงามเมื่อแสงจันทร์ส่องกระทบ

จากข้อความที่ยกมาทั้งสองข้อความ ผู้วิจัยวิเคราะห์ได้ว่าสีเครื่องแต่งกายหลัก ๆ ที่เซะอิ โฉมะนั้นกล่าวถึง คือ สีม่วง ขาว และแดงคุระนะอิ โดยเฉพาะสีม่วงที่สวมใส่ทั้งบุรุษและสตรี เซะอิ โฉมะนั้นยังได้บรรยายว่าสีม่วงนี้สะท้อนกับหิมะและแสงจันทร์แล้วสวยงาม ดังที่ได้เคยวิเคราะห์ไปแล้วว่าเซะอิ โฉมะนั้นชอบสีม่วง

จุดร่วมของเครื่องแต่งกายในฤดูหนาวที่เซะอิ โฉมะนั้นกล่าวถึง คือ ความสวยงามของเครื่องแต่งกายที่มีสีสันสดใสสะท้อนกับหิมะหรือแสงจันทร์ และอีกจุดร่วมหนึ่งคือ การสวมเสื้อผ้าหลายชั้นเพื่อให้ความอบอุ่นแก่ร่างกายในยามที่อากาศหนาว

จากการวิเคราะห์เครื่องแต่งกายโดยแยกเป็นฤดูใบไม้ผลิ ฤดูร้อน ฤดูใบไม้ร่วงและฤดูหนาว ทำให้ผู้วิจัยทราบว่าเครื่องแต่งกายที่เซะอิ โฉมะนั้นกล่าวชมว่า ดีหรือสวยงามนั้น คือ การแต่งกายที่เข้ากับฤดูกาลหรือบรรยากาศรอบตัว ดังตัวอย่างประโยคที่ยกมาข้างต้นจะเห็นว่า ในฤดูใบไม้ผลิดอกไม้ชนิดต่าง ๆ จะผลิบาน การแต่งกายของบุรุษอย่างตะอินะงะโคะระชิเกะที่ใส่โนมิสึซาวจะดูกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมรอบตัวเป็นอย่างมาก ให้บรรยากาศฤดูใบไม้ผลิที่มองไปทางไหนก็เห็นแต่ซากุระบานไม่เว้นแม้แต่ลวดลายหรือสีสันบนเสื้อผ้า ทำให้ผู้ที่ได้พบเห็นรู้สึกประทับใจเป็นอย่างยิ่ง หรืออย่างกรณีของนางกำนัลที่นั่งอยู่หลังม่าน แต่ละนางถ้าไม่ใส่ชะคุระชะชะนะก็จะเป็นฟูจิชะชะนะ หรือยะมะบุกิชะชะนะ ซึ่งทั้งหมดล้วนเป็นสีที่ใช้ในฤดูใบไม้ผลิทั้งสิ้น ฤดูร้อนจะเลือกใช้เครื่องแต่งกายที่มีเนื้อผ้าบาง ใสแล้วไม่ร้อน และเลือกใช้สีโทนเย็นที่ทำให้ผู้พบเห็นรู้สึกเย็นกายและเย็นใจ ในฤดูใบไม้ร่วงก็จะเลือกใช้เครื่องแต่งกายตามสภาพอากาศ หากอากาศร้อนจะเลือกเครื่องแต่งกายที่มีเนื้อผ้าบางเบาช่วยคลายร้อน หากอากาศเย็นเพราะฝนตกก็จะเลือกเครื่องแต่งกายเนื้อหนาเพื่อคลายหนาว ส่วนในฤดูหนาวจะสวมเครื่องแต่งกายหลายชั้นเพื่อกันความหนาวและเพิ่มความอบอุ่นให้ร่างกาย

ในสมัยเฮอันทั้งบุรุษและสตรีจะนิยมเลือกเครื่องแต่งกายให้เข้ากับฤดูกาลรวมถึงสภาพแวดล้อมรอบตัว สาเหตุที่ทำให้เกิดธรรมเนียมการแต่งกายแบบนี้ คะนะตะ โมะโตะชิโกะ (金田元彦, 1986 : 89-101) คาดว่าน่าจะมาจากการแข่งประชันกลอน (utaawase : 歌合せ) ในสมัยนั้น หากผู้ใดที่เข้าร่วมการประชันกลอนขับร้องบทกลอนเกี่ยวกับดอกไม้ในฤดูกาลนั้น ๆ และ

สวมใส่เสื้อผ้าที่มีลวดลายกลมกลืนกับธรรมชาติและบทกลอนที่ตนร้องควบคู่ไปด้วย จะยิ่งทำให้เป็นที่น่าประทับใจมากยิ่งขึ้น

บทความของคะเนะคะที่ยกมานี้ชี้ให้เห็นว่า คนญี่ปุ่นมีชีวิตอยู่กับธรรมชาติและให้ธรรมชาติเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตมาตั้งแต่สมัยอดีตจนถึงปัจจุบัน

4.2.3 เครื่องแต่งกายตามตำแหน่ง

ในสมัยเฮอัน นอกจากจะแบ่งสีของเครื่องแต่งกายตามฤดูกาลแล้ว ยังมีการแบ่งสีของเครื่องแต่งกายตามตำแหน่งหรือยศของแต่ละบุคคลอีกด้วย ในหัวข้อการแต่งกายตามฤดูกาลที่ผ่านมา มีข้อความที่กล่าวถึงโฮหรือเสื้อคลุมชั้นนอกสุดของขุนนางชายว่า ขุนนางแต่ละคนสวมโฮสีอ่อนเข้มแตกต่างกันไป เนื่องจากเสื้อคลุมตัวนอกที่เรียกว่า โฮ ในชุดพิธีการของขุนนางชายหรือโซะคุตะอิ (sokutai : 束帯) จะแบ่งสีตามชั้นยศ ดังนี้ ขุนนางที่ยศต่ำกว่าชั้น 6 ลงไปใส่สีครามสว่างหรือฮะนะนะตะ (hanada : 縹) ชั้น 5 ใส่สีแดงเลือดหมูหรืออะเกะ (ake : 緋) ชั้น 4 ขึ้นไปใส่สีดำ

ในมะกุระ โนะ โซมิ เซะอิ โฉนระงนกล่าวถึง สีของเครื่องแต่งกายตามตำแหน่งของผู้สวมใส่ ดังนี้

六位の藏人。いみじき公達なれど、えしも着たはぬ綾織物を心にまかせて着たる青色姿などの、いとめでたきなり。

(บทที่ 84 หน้า 165)

มหาดเล็ก⁵⁷ ชั้นหก ผ้าทออะยะ⁵⁸ ที่แม้แต่เด็กหนุ่มฐานะสูงไม่สามารถสวมใส่ได้ แต่มหาดเล็กชั้นหกกลับสวมใส่ผ้าทออะยะสีเขียวได้อย่างที่คิด ช่างส่งงามอย่างยิ่ง

ในบทที่ 84 สิ่งที่ส่งงาม เซะอิ โฉนระงนกล่าวถึง การแต่งกายของมหาดเล็กชั้นหกที่สวมใส่ผ้าทออะยะสีเขียว โดยสีเขียวที่เซะอิ โฉนระงนกล่าวถึงนี้เป็นสีของโฮหรือเสื้อคลุมตัวนอกในชุดพิธีการ โฮสีเขียวนี้โดยปรกติจะจำกัดแค่เฉพาะจักรพรรดิเท่านั้นที่สวมใส่ได้หรือบางกรณี

⁵⁷ ตำแหน่งมหาดเล็กหรือคุโรโดะ (kurōdo : 藏人) เป็นตำแหน่งขุนนางที่รับใช้ใกล้ชิดจักรพรรดิ โดยจะดูแลเรื่องเครื่องทรงรวมไปถึงพระกระยาหารด้วย

⁵⁸ อะยะโอะริโมะโนะ (ayaorimono : 綾織物) คือ ผ้าที่ทอโดยไข้วเส้นด้ายไปมาให้เกิดเงาวาว

จักรพรรดิจะประทานให้ขุนนางที่รับใช้ใกล้ชิดสวมใส่ในชุดพิธีการ สำหรับมหาดเล็กชั้นหกได้รับพระบรมราชานุญาตให้ใส่โฮสีเขียวในชุดพิธีการได้เป็นกรณีพิเศษ

นอกจากโฮสีเขียวที่มีการจำกัดการใช้แล้ว ผ้าทออะยะก็เป็นผ้าชนิดหนึ่งที่มีการจำกัดเฉพาะผู้มียศตั้งแต่ชั้น 5 ขึ้นไปจึงจะสวมใส่ได้ แต่ในข้อความข้างต้น มหาดเล็กซึ่งมียศชั้นหกกลับสวมใส่ผ้าทออะยะได้ เซะอิ โฉนงนงกล่าวว่า ผ้าทออะยะนี้แม้แต่เด็กหนุ่มที่มีฐานะสูงก็ไม่อาจใส่ได้ มีเพียงมหาดเล็กชั้นหกเท่านั้นที่ได้รับอนุญาตให้ใส่ได้

ข้อความดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งที่อยู่ในบทที่กล่าวถึงสิ่งที่ส่งางาม ซึ่งเซะอิ โฉนงนงกล่าวถึงสิ่งที่ตนรู้สึกว่าจะส่งางามเอาไว้มากมาย รวมถึงการแต่งกายของเหล่ามหาดเล็กด้วย ผู้วิจัยมีความเห็นว่า สาเหตุที่เซะอิ โฉนงนงกล่าวชื่นชมการแต่งกายของเหล่ามหาดเล็กชั้นหกในชุดโฮสีเขียวผ้าทออะยะ อาจเป็นเพราะว่า ทั้งโฮสีเขียวและผ้าทอล้วนเป็นสิ่งสูงค่าที่จำกัดไว้เฉพาะจักรพรรดิหรือขุนนางชั้นสูงเท่านั้นที่จะได้สวมใส่ แต่มหาดเล็กที่มียศเพียงแค่ชั้นหกกลับได้รับอนุญาตให้ใส่เครื่องแต่งกายเหล่านี้ จึงถือเป็นเกียรติและน่าภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง

นอกจากการแต่งกายของมหาดเล็กชั้นหก เซะอิ โฉนงนงยังได้กล่าวถึงการสวมใส่เสื้อคลุมสีเขียวผ้าทออะยะไว้ดังนี้

蔵人思ひしめたるひとの、ふとしもえならぬが、その日
青色着たるこそ、やがて脱がせでもあらばやとおぼゆれ。
綾ならぬはわろき。(บทที่ 3 หน้า 31-32)

ผู้ที่อยากเป็นมหาดเล็กแต่ยังไม่สามารถเป็นได้โดยเร็ว ในวัน
งานเทศกาลที่ได้สวมเสื้อคลุมสีเขียวยอมรู้สึกไม่อยากถอด แต่
(เสื้อคลุมที่ใส่)ไม่ใช่ผ้าทออะยะก็ไม่ได้

เซะอิ โฉนงนงกล่าวถึง ผู้ที่อยากจะเป็นมหาดเล็กแต่ยังไม่ได้เป็น บุคคลเหล่านี้ได้สวมใส่เสื้อคลุมตัวนอกหรือโฮสีเขียวในวันงานเทศกาลดังเช่นที่มหาดเล็กชั้นหกได้สวมใส่ เมื่อได้รับอนุญาตให้สวมใส่โฮสีเขียวซึ่งปรกติแล้ว ด้วยฐานะและตำแหน่งของตนไม่มีโอกาสได้ใส่ เมื่อเสร็จสิ้นงานเทศกาลแล้วจึงไม่อยากจะถอด แม้จะได้รับอนุญาตเป็นพิเศษให้ใส่โฮสีเขียวร่วมงานเทศกาล โดยทำหน้าที่เป็นคนขี่ม้านำขบวนแห่ ทว่าโฮสีที่ใส่ไม่ใช่ผ้าทออะยะเพราะยศของตนนั้นต่ำ เซะอิ โฉนงนงจึงคิดว่าไม่ดี

จากข้อความดังกล่าว ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่า สมัยเฮอันจะให้ความสำคัญกับเครื่องแต่งกายบางชนิดว่า สูงค่า และมีข้อกำหนดว่าบุคคลเฉพาะกลุ่มเท่านั้นที่จะใส่ได้ ไม่ใช่เครื่องแต่งกายที่

สามารถใส่ได้ทุกคน ดังนั้นเมื่อผู้ที่ไม่เคยได้ใส่เครื่องแต่งกายเหล่านั้นได้ใส่เนื่องในโอกาสพิเศษ ทำให้ผู้สวมใส่รู้สึกภาคภูมิใจและรู้สึกมีเกียรติ

ในทางกลับกัน หากแต่งกายไม่เหมาะสมกับฐานะของตนก็จะถูกผู้อื่นมองไม่ดี ดังเช่นที่ เซะอิ โฉนงนกล่าวถึงการสวมสะกะมะสีแดงของหญิงที่มีฐานะต่ำว่าเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสม

にげなきもの

(略) 下衆の紅の袴着たる。このごろは、それのみぞあ
める。(บทที่ 43 หน้า 101)

สิ่งที่ไม่เข้ากัน

ผู้หญิงฐานะต่ำที่สวมสะกะมะสีแดงคุระนะอิ ช่วงนี้เหมือนจะมี
กลุ่มผู้หญิงที่นิยมสวมแบบนี้

โดยปกติสะกะมะสีแดงคุระนะอิจะสวมใส่เฉพาะผู้ที่มีฐานะสูง แต่ในช่วงที่ผ่านมา มีหญิงฐานะต่ำหลายคนสวมสะกะมะสีแดงคุระนะอิ การใส่สะกะมะสีแดงคุระนะอิของหญิงเหล่านี้แพร่หลายจนกลายเป็นที่นิยมในหมู่สตรีที่มีฐานะไม่สูงนัก ผู้วิจัยเห็นว่า สาเหตุที่หญิงเหล่านี้หันมานิยมแต่งกายด้วยสะกะมะสีแดงคุระนะอิก็เพราะต้องการให้ตนเองดูสูงศักดิ์ แต่ถ้ามองในสายตาของเซะอิ โฉนงนซึ่งเป็นนางสนองพระโอบุซุซึของพระมเหสีและถูกแต่งกายเลียนแบบย่อมไม่พอใจ เดิมการใส่สะกะมะสีแดงเป็นหนึ่งในเครื่องแต่งกายที่แสดงให้เห็นถึงฐานะทางสังคมของผู้สวมใส่ เพียงแค่ดูการแต่งกายจะสามารถบอกได้ว่าบุคคลนี้อยู่ในฐานะใด แต่เมื่อหญิงฐานะต่ำหันมาใส่สะกะมะสีแดงคุระนะอิความต่างตรงนี้จึงหายไป ไม่สามารถจำแนกฐานะได้จากเครื่องแต่งกาย ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่า ประเด็นนี้อาจจะเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เซะอิ โฉนงนเห็นว่าการใส่สะกะมะสีแดงของหญิงฐานะต่ำดูไม่เหมาะสม ไม่เข้ากัน และอาจทำให้เซะอิ โฉนงนรู้สึกว่าการใส่สะกะมะสีแดงของหญิงฐานะต่ำเหล่านั้นไม่เจียมตัวและพยายามทำตัวให้อยู่ในระดับเดียวกับเหล่าหญิงสาวที่อยู่ในฐานะสูงกว่าตน

หากมองอีกด้าน ผู้วิจัยเห็นว่า สาเหตุที่กางเกงสะกะมะสีแดงคุระนะอิไม่เหมาะกับหญิงที่มีฐานะต่ำเป็นเพราะกิจกรรมในชีวิตประจำวันของหญิงชนชั้นสามัญเหล่านี้ไม่เหมาะกับกางเกงที่รุ่มร่ามอย่างสะกะมะ ผู้หญิงที่มีฐานะต่ำย่อมทำงานมากกว่าหญิงที่มีฐานะสูงที่ไม่ค่อยได้เคลื่อนไหวร่างกายมากนัก นางกำนัลชั้นสูงในวังเช่น เซะอิ โฉนงนส่วนใหญ่จะคอยรับใช้ใกล้ชิดกับพระนางเทะอิฉิ ไม่ได้ทำงานหนัก ต่างกับหญิงฐานะต่ำบางครั้งต้องทำงานหนักจึงไม่เหมาะที่จะ

สวมสะกะมะสีแดงคุระนะอิ นอกจากนี้ กิริยามารยาทของชนชั้นต่ำอาจจะดูไม่เรียบร้อย ไม่เหมาะสมกับสะกะมะซึ่งเป็นเครื่องแต่งกายของชนชั้นสูง

ในบทถัดมา เซะอิ โฉนงงนได้กล่าวถึงการแต่งกายของเบ็งกัน ดังนี้

弁などは、いとをかしき官に思ひたれど、下襲の裾短くて、隨身のなきぞ、いとわるきや。(บทที่ 46 หน้า 106)

เบ็งกัน⁵⁹ เป็นตำแหน่งที่สง่างามมาก แต่การสวมฉิตะงะชะเนะที่หางสั้นและไม่มีผู้ติดตามนั้นดูไม่ดี

จากข้อความที่ยกมาจะเห็นว่า การใส่ฉิตะงะชะเนะที่หาง (裾) สั้นทำให้ดูไม่ดีในสายตาของเซะอิ โฉนงงน ความยาวของหางฉิตะงะชะเนะจะขึ้นอยู่กับตำแหน่ง ยิ่งตำแหน่งสูงฉิตะงะชะเนะจะยิ่งยาว

การใส่ฉิตะงะชะเนะที่สั้นกว่าความยาวที่กำหนดอาจจะดูไม่สวยงาม แต่ในทางปฏิบัติ การใส่ฉิตะงะชะเนะที่มีส่วนหางสั้นจะทำให้สามารถปฏิบัติงานได้สะดวกและคล่องตัวมากกว่าการใส่ฉิตะงะชะเนะที่มีหางยาว ในมุมมองของนางกำนัลอย่างเซะอิ โฉนงงนซึ่งมีหน้าที่คอยรับใช้พระสนมและเชื้อพระวงศ์อย่างใกล้ชิด ความสวยงามและความประณีตในการแต่งกายให้งดงามและถูกต้องตามแบบแผนถือเป็นสิ่งสำคัญ เมื่ออยู่ในสายตาของบุคคลรอบด้านและผู้ที่อยู่ฝ่ายตรงข้ามคอยจับจ้องตลอดเวลา แต่สำหรับขุนนางชายที่มีภาระหน้าที่ต่าง ๆ มากมาย ความสวยงามของการแต่งกายอาจจะมีความสำคัญไม่เท่าความสะดวกคล่องตัวในการปฏิบัติหน้าที่ให้สำเร็จ

ข้อความข้างต้นที่เซะอิ โฉนงงน กล่าวถึงการใส่ฉิตะงะชะเนะหางสั้นของขุนนางตำแหน่งเบ็งกัน ทำให้ผู้วิจัยทราบว่ ในบางกรณีก็มีการเลือกเครื่องแต่งกายให้เข้ากับหน้าที่ที่ตนต้องปฏิบัติ ดังที่ เซะอิ โฉนงงนกล่าวถึงการแต่งกายของนางกำนัลตำแหน่งอุเนะเมะ ดังนี้

うねべ
采女八人馬に乗せて引き出づ。青裾濃の裳、裙帯、領巾などの風に吹きやられたる、いとをかし。豊前という采女は、典薬頭重雅が知る人なりけり。葡萄染の織物の指貫を

⁵⁹ ตำแหน่งขุนนางที่ขึ้นตรงต่ออะอิโคคัน (Daijōdaikan : 太政官) แบ่งเป็น 2 ตำแหน่ง ซ้าย-ขวา

着たれば、「重雅は色ゆるされにけり」など、山の井の大納言笑ひたまふ。(บทที่ 260 หน้า 408)

นางกำนัลตำแหน่งอุเนะเมะ⁶⁰แปดคนขี่ม้าออกมา โมะสึเซียวเซ็ม, คุตะอิ⁶¹ และฮิระ⁶²(ที่อุเนะเมะสวมใส่)พลั้วไหวไปตามสายลม ช่างงดงาม นางกำนัลอุเนะเมะนามว่าบุเสะ⁶³เป็นคนรักของ เจ้ากรมการแพทย์ฉิมะซะ⁶⁴ เพราะ(บุเสะ)สวมชะฉินุกิผ้าทอสี อุ่นแดง ท่านคะอินะงะยะมะโนะอิเลยกล่าวกลัวหัวเราะว่า “ฉิมะซะได้รับอนุญาตให้ใส่สีต้องห้ามแล้วสินะ”

ในบทที่ 260 เซะอิ โฉนงะงกล่าวถึง งานพิงเทศน์ที่มีชิตะกะจัดขึ้นในวัดที่ตนเป็นผู้สร้าง ข้อความที่ยกมาเป็นตอนที่บรรยายถึงขบวนเสด็จของพระนางเทะอิฉิโดยมีนางกำนัลตำแหน่งอุเนะเมะขี่ม้านำขบวนเสด็จ เซะอิ โฉนงะงได้กล่าวถึงการแต่งกายของนางกำนัลอุเนะเมะที่สวมชะฉินุกิสีอุ่นแดง ชะฉินุกิเป็นกางเกงของบุรุษก็จริงแต่เมื่อต้องขี่ม้าสตรีก็จะเลือกใส่ชะฉินุกิเพื่อความสะดวกและคล่องตัว

ประโยคที่คะอินะงกล่าวหยอกล้อว่า “ฉิมะซะได้รับอนุญาตให้ใส่สีต้องห้ามแล้วสินะ” หมายถึง การที่คะอินะงได้เห็นนางกำนัลอุเนะเมะนามว่าบุเสะใส่ชะฉินุกิสีอุ่นแดงขี่ม้ามะรุโอะ ชะโตะฉิและนะงะอิ คะสุโกะ (2001: 408) อธิบายไว้ว่า สีอุ่นแดงดูคล้ายกับสีม่วงซึ่งเป็นสีต้องห้ามสำหรับบุคคลทั่วไป ผู้ที่มียศสูงใส่เท่านั้นจึงจะใส่ได้ คะอินะงยะมะโนะอิจึงหยอกล้อนางกำนัลบุเสะโดยกล่าวพาดพิงไปถึงฉิมะซะคนรักของบุเสะ โดยมีนัยว่ากริยาที่บุเสะขี่ม้าและสวมชะฉินุกินั้นล้วนแล้วแต่เป็นการกระทำของบุรุษทั้งสิ้น คะอินะงจึงเอ่ยชื่อของฉิมะซะแทนที่จะกล่าวถึงนางกำนัลบุเสะโดยตรง

⁶⁰ หนึ่งในตำแหน่งนางกำนัลที่มีหน้าที่คอยรับใช้จักรพรรดิ แต่ในที่นี้หมายถึงนางกำนัลที่รับใช้พระมเหสี

⁶¹ เชือกที่ติดอยู่ด้านหลังและขวาของโมะ เป็นเชือกที่ล้อมมาผูกเอวที่ด้านหลัง

⁶² ผ้าขาวผืนยาวใช้สำหรับคล้องไหล่

⁶³ บุเสะหรือบุเด็น เป็นชื่อเมืองหนึ่งในสมัยเฮอัน ตรงกับพื้นที่ทางฝั่งตะวันออกของจังหวัดฟูกูโอะกะในปัจจุบัน เพราะนางกำนัลผู้นี้มีบ้านเกิดอยู่ที่นั่นจึงใช้สถานที่เกิดเรียกเป็นชื่อของนาง

⁶⁴ ทันปะ โนะ ฉิมะซะ (Tanba no Shigemaza : 丹波重雅, ค.ศ. 946 — 1011) บุตรชายของแพทย์หลวง ทันปะ โนะ ยะสุโยริ (Tanba no Yasuyori : 丹波康頼, ค.ศ. 912-995)

จากข้อความที่ยกมาทำให้ผู้วิจัยทราบว่า สมัยเฮอัน เครื่องแต่งกายบางประเภทแม้จะมีกำหนดว่า เป็นเครื่องแต่งกายของบุรุษหรือสตรี แต่ในการใช้งานจริงมีการยืดหยุ่นการใช้ให้เหมาะสมในแต่ละสถานการณ์

สมัยเฮอันนอกจากต้องเลือกเครื่องแต่งกายให้เหมาะสมกับฐานะและตำแหน่งของตน ยังต้องคำนึงถึงฐานะและตำแหน่งของผู้ที่เราจะไปพบด้วย ในมะกุระ โนะ โซมิ เซชิ โฉนงงนได้กล่าวถึงประเด็นนี้ไว้หลายครั้งด้วยกัน

บทที่ 100 เป็นเหตุการณ์ตอนที่พระสนมตำหนักฉิมเงะฉิมเงะเข้าเฝ้าฯพระนางเทะฉิมเงะ นอกจากพระสนมซึ่งเป็นน้องสาวของพระนางเทะฉิมเงะแล้ว ฟุจิวะระ โนะ มิชิตะกะ บิดาและทะกะฉิมเงะ โนะ คิชิ (Takashina no Kishi : 高階貴子) มารดาของพระนางเทะฉิมเงะได้เข้าเฝ้าฯพระนางเทะฉิมเงะด้วย เซชิ โฉนงงนได้บรรยายการแต่งตัวของมิชิตะกะและคิชิ ดังนี้

殿は^{うすいろ}薄色の御直衣、^{なほし}萌黄の織物の^{さしめき}指貫、^{くれなゐ}紅の御衣ども、
御紐^{ひも}さして(บทที่ 100 หน้า 202)

ท่าน (มิชิตะกะ) สวมโนฉิมงม่วงอ่อนและชะฉิมงุกิผ้าทอสีเขียวอ่อน
ใส่อุชิกิสีแดง ผูกเชือก(โนฉิม)อย่างเรียบร้อย

มิชิตะกะสวมอุชิกิหรือเสื้อตัวในสีแดงทับด้วยโนฉิมงม่วงอ่อนและสวมชะฉิมงุกิสีเขียวอ่อน โดยผูกเชือกบริเวณคอของโนฉิมให้ตึงแน่นดูเรียบร้อย โดยปรกติแล้วเชือกที่บริเวณคอของโนฉิมจะปล่อยหลวม ๆ แต่เมื่อต้องเข้าเฝ้าฯหรือเข้าพบคนที่มีฐานะสูงกว่าตน จะต้องผูกเชือกบริเวณนี้ให้เรียบร้อยเพื่อเป็นการแสดงความเคารพหรือให้เกียรติผู้ที่มีฐานะสูงกว่าตน ในกรณีของมิชิตะกะก็เพื่อแสดงความเคารพต่อพระนางเทะฉิมเงะซึ่งถึงแม้ตามศักดิ์จะเป็นบุตรสาวของตน แต่ขณะนี้พระนางเทะฉิมเงะดำรงตำแหน่งพระมเหสีของจักรพรรดิ ดังนั้น มิชิตะกะจึงมีฐานะทางสังคมต่ำกว่าจึงต้องแสดงความเคารพต่อพระนางเทะฉิมเงะด้วยการแต่งกายให้สุภาพเรียบร้อย

ในเหตุการณ์เดียวกัน เซชิ โฉนงงนยังได้บรรยายการแต่งกายของทะกะฉิมเงะ โนะ คิชิ ดังนี้

上は^{うへ}白き御衣^ぞども、紅の張りたる^{ふた}二つばかり、女房の裳^もな
めり、(บทที่ 100 หน้า 201)

ท่าน(คิมิ)สวมอุวะงิสีชาว(ทับบน)กิโมโนผ้าเคลือบเงาสีแดงเพียง
สองผืน ใส่โมะนางำนำล...

คิมิหรือมารดาของพระนางเทะอิมิเลือกสวมกิโมโนสีแดงทับด้วยกิโมโนตัวนอกสีชาว และใส่โมะของนางำนำล มะทซุโอะ ซะโตะฉิมิและนะงะอิ คะสุโกะ (2001: 201) อธิบายไว้ใน 『枕草子 新編日本古典文学全集 1 8』 ว่า คิมิเคยเป็นนางำนำลในสมัยจักรพรรดิเ็นยู ดังนั้น ในโอกาสที่ได้เข้าเฝ้าฯพระนางเทะอิมิ คิมิจึงใส่โมะของนางำนำลมาด้วย อีกทั้งยังต้องการแสดงความเคารพและให้เกียรติพระนางเทะอิมิซึ่งเป็นพระมเหสีของจักรพรรดิ แม้ว่าตนจะเป็นมารดาแต่ตอนนี้บุตรสาวมีฐานะทางสังคมสูงกว่าตน คิมิจึงต้องแต่งกายให้เหมาะสมเพื่อแสดงความเคารพต่อพระมเหสีของจักรพรรดิ

จากข้อความดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยได้ทราบว่า แม้จะเป็นบิดามารดาแต่เมื่อบุตรสาวของตนมีสถานะทางสังคมสูงกว่า ฝ่ายบิดามารดาก็ต้องแต่งกายเต็มยศให้เรียบร้อยเพื่อแสดงถึงการให้เกียรติและเคารพบุตรของตน

โมะนางำนำลที่คิมิจึงซึ่งเป็นมารดาของพระนางเทะอิมิสวมใส่เป็นส่วนประกอบหนึ่งในเครื่องแต่งกายชุดพิธีการของสตรีที่เรียกว่า เครื่องแต่งกายของนางำนำล (nyōbōshōzoku : 女房装束) ชุดพิธีการนี้ ส่วนใหญ่ผู้ที่สวมใส่ ได้แก่ นางำนำลในวังหลวง ดังนั้น จึงเรียกชื่อชุดนี้ว่า เครื่องแต่งกายของนางำนำล

สาเหตุที่เหล่านางำนำลต้องใส่ชุดทางการเวลาทำงานในพระราชวังก็เพื่อเป็นการแสดงความเคารพต่อเชื้อพระวงศ์หรือเจ้านายของตน โดยการแต่งกายด้วยชุดที่สวยงามที่สุดหรือหากไม่ได้เป็นนางำนำลแต่เมื่อต้องอยู่ต่อหน้าผู้ที่มีตำแหน่งหรือฐานะสูงกว่าตนก็จำเป็นต้องแต่งกายสุภาพเพื่อแสดงความเคารพต่อบุคคลผู้นั้น

ดังจะเห็นได้จากการแต่งกายของพระนางเทะอิมิจึงที่มีตำแหน่งเป็นพระมเหสีของจักรพรรดิอิชิโจ เมื่อพระนางเทะอิมิได้ทรงเข้าร่วมฟังเทศน์ที่มีชิตะกะจัดขึ้น ในงานเดียวกันนี้ พระนางโทซันโจ⁶⁵ (Tōsanjōnyōin : 東三条女院) พระราชมารดาของจักรพรรดิอิชิโจได้ร่วมเสด็จด้วย พระนางเทะอิมิจึงต้องสวมคะระงิและโมะซึ่งเป็นส่วนประกอบของชุดพิธีการเพื่อเป็นการแสดงความเคารพต่อพระนางโทซันโจที่มีฐานะสูงกว่าตน

⁶⁵ พุจิระระ โนะ เซ็นฉิมิ ธิดาของพุจิระระ โนะ คะเนะอิเอะ พระราชมารดาในจักรพรรดิอิชิโจ

まだ御裳、唐の御衣奉りながらおはしますぞいみじき。
 紅^{くれなゐ}の御衣どもよろしからむやは。中に唐綾^{からあや}の柳^ぞの御衣、
 葡萄染^{えびぞめ}の五重襲^{いつへがきね}の織物に、赤色の唐^ぞの御衣、地摺^{ぢずり}の唐^ぞの薄
 物に象眼^{さうがん}重ねたる御裳など奉りて、物の色などは、さら
 なべてのに似るべきやうもなし。(บทที่ 260 หน้า 411)

(พระนางเทะอิมิ)เสด็จมาโดยพระองค์ยังคงทรงสวมโมะและ
 คะระจินุอยู่ ช่างดงาม เสื้อคลุมสีแดงคะระนะอิจากดูปรกติ
 ธรรมดาแต่ด้านในที่ทรงสวมกิโมโนผ้าทอแบบจีน⁶⁶ สีเขียวคะระจินุ⁶⁷
 ทับอุชิกิผ้าทอสีงุ่นแดงที่ซ้อนกันห้าชั้นและทรงสวมคะระจินุสีแดง
 และโมะพิมพ์ลายแบบจีนที่ตัดขอบลายพิมพ์ด้วยผงทอง สีเครื่อง
 แต่งกาย(ของพระนาง)ช่างดงามหาใดเปรียบ

เซะอิมิ โฉมงามกล่าวถึง การแต่งกายของพระนางเทะอิมิที่ตนได้เห็น ว่า พระนางทรง
 สวมคะระจินุซึ่งเป็นเสื้อคลุมตัวสั้นและโมะซึ่งมีลักษณะคล้ายกระโปรงครึ่งตัวที่ผูกไว้บริเวณสะโพก
 และปล่อยชายลากยาวไปด้านหลัง โดยปรกติเครื่องทรงของพระนางเทะอิมิที่เซะอิมิ โฉมงาม
 กล่าวถึงพระนางมักจะไม่ใช่ทรงคะระจินุและโมะเพราะเวลาประทับในตำหนัก พระนางดำรง
 ตำแหน่งสูงสุดจึงสามารถแต่งองค์ตามสบายได้ นางกำนัลหรือผู้ที่มาเข้าเฝ้าฯต่างหากที่
 จำเป็นต้องแต่งกายเต็มยศเพื่อแสดงความเคารพต่อพระนางเทะอิมิ แต่ในงานฟังเทศน์ครั้งนี้
 พระนางโทซันโงะมีตำแหน่งสูงกว่าพระองค์อีกทั้งยังเป็นงานสำคัญที่มีพระมาร่วมงาน พระนาง
 เทะอิมิจึงทรงสวมคะระจินุและโมะเพื่อเป็นการให้เกียรติพระราชมารดาขององค์จักรพรรดิและให้
 เกียรติงานในครั้งนี้ และโมะที่พระนางเทะอิมิทรงสวมก็แตกต่างจากโมะทั่วไปที่นางกำนัล
 ทั้งหลายสวมกัน แต่เป็นโมะพิมพ์ลายที่ต้องเป็นเจ้านายชั้นสูงจึงจะสวมใส่ได้เท่านั้น

ในงานฟังเทศน์ครั้งนี้ไม่เพียงแต่พระนางเทะอิมิเท่านั้นที่ทรงสวมคะระจินุและโมะ
 แม้แต่น้องสาวของพระนางทุกคนล้วนสวมคะระจินุและโมะทั้งสิ้น ยกเว้นคิมิมารดาของพระนาง
 เทะอิมิที่สวมเพียงโมะและสวมโคะอุชิกิแทนคะระจินุ เมื่อมิชิตะกะได้มาเห็นการแต่งกายของ
 ภรรยาของตนจึงได้กล่าวหยอกล้อว่า

⁶⁶ การทอผ้าที่รับมาจากจีนโดยทอแบบยกลายให้เห็น

⁶⁷ ในที่นี้หมายถึงสีเขียวคะระจินุสีเขียว ด้านหน้าเป็นสีเขียว ด้านหลังสีเขียว

入らせたまひて見たてまつらせたまふに、みな御裳、御唐衣、御匣みくしげどの殿まで着たまへり。殿の上は、裳の上に小桂こうちきをぞ着たまへる。「絵にかいたるやうなる御さまどもかな。今一人は、今日けふは人々しかめるは」と申したまふ。「三位の君、宮の御裳ぬがせたまへ。この中の主君すくみには、わが君こそおはしませ。(บทที่ 260 หน้า 413 -414)

เมื่อ(มิชิตะกะ)เข้ามาและมองโดยรอบจึงเห็นว่าทุกคนล้วนใส่โมะและคะระจินุทั้งสิ้นแม้กระทั่งท่านมิกุฉิเงะ⁶⁸ เองก็ใส่ ภรรยาของมิชิตะกะใส่โคะอุซึกิที่บนโมะ “ทุกท่านล้วนงดงามดังภาพวาด แต่มีผู้หนึ่งที่วันนี้ดูเหมือนคนทั่วไป”(มิชิตะกะ)กล่าว “นางกำนัลชั้นสามถอดโมะของพระสนมออกเสีย เพราะในที่นี่พระนางมีฐานะสูงที่สุด”

มิชิตะกะกลับมาอยู่ที่ประทับของพระนางเทะอิฉิและครอบครัวของตนหลังจากไปเข้าเฝ้าฯพระนางโทซันโจ เมื่อมิชิตะกะเข้ามาก็เห็นบุตรสาวของตนทุกคนแต่งกายเหมือนกันคือสวมคะระจินุและโมะ แต่ภรรยาของตนไม่ได้ใส่คะระจินุแต่ใส่โคะอุซึกิแทน มิชิตะกะจึงหยอกเข้าภรรยาตนเองโดยเรียกนางด้วยชื่อนางกำนัลและบอกให้ถอดโมะของพระนางเทะอิฉิออกเพราะพระนางมีฐานะสูงที่สุดในที่นั้น

การแต่งกายของคิมิที่ใส่โมะและโคะอุซึกิถือได้ว่าเป็นการแต่งกายสำหรับงานทางการเพราะเสื้อคลุมโคะอุซึกิจะใส่ในงานที่เป็นทางการ โดยใส่ร่วมกับโมะ (The Costume Museum, website) แต่โคะอุซึกิเป็นเสื้อคลุมตัวนอกที่เป็นทางการน้อยกว่าคะระจินุ ดังนั้น เมื่อมิชิตะกะเห็นภรรยาตนเองแต่งกายเช่นนี้จึงหยอกล้อโดยเรียกคิมิด้วยตำแหน่งนางกำนัลและบอกให้ถอดโมะให้พระนางเทะอิฉิ แผงความนัยว่าพระนางเทะอิฉิต่างหากที่สมควรเป็นผู้ที่แต่งกายด้วยชุดที่เป็นทางการน้อยกว่า (McKinney, ผู้แปล, 2006: 355) เพราะในที่ประทับส่วนพระองค์ของพระนางเทะอิฉินั้นมีแต่บุคคลใกล้ชิดในครอบครัว หากนับตามตำแหน่งแล้วพระนางเทะอิฉิซึ่งเป็นพระมเหสีในองค์จักรพรรดิมีฐานะสูงที่สุด ดังนั้น พระนางเทะอิฉิจึงไม่จำเป็นต้องแต่งกายสุภาพ

⁶⁸ บุตรสาวคนที่สี่ของมิชิตะกะ น้องสาวของสุดท้องของพระนางเทะอิฉิ เป็นนางกำนัลรับใช้จักรพรรดิในตำแหน่งมิกุฉิเงะ

มูระมะทซึ ฮิเดะโกะ (村松英子, 1992: 29-33) กล่าวว่า “โมะ” เป็นหนึ่งในเครื่องแต่งกายของสตรีสูงศักดิ์ ยิ่งโมะยาวมากเท่าไร ผู้สวมใส่ก็จะเคลื่อนไหวได้ลำบากมากขึ้นเท่านั้น โมะแสดงถึงความสง่างามและกริยามารยาทอันอ่อนช้อยงดงามแบบกุลสตรีของสตรีในชนชั้นขุนนาง และเป็นสิ่งที่ช่วยบอกฐานะของผู้สวมใส่และแสดงความเคารพต่อผู้ที่มีสถานะสูงกว่าอีกด้วย

ดังนั้น โมะจึงเป็นสิ่งที่แสดงถึงตำแหน่งและฐานะของผู้สวมใส่ และอาจอนุมานได้ว่า ผู้ที่ใส่โมะคือผู้ที่มีตำแหน่งต่ำกว่าผู้ที่ไม่ได้ใส่

จะเห็นว่า สมัยเฮอันมีการใช้เครื่องแต่งกายเป็นหนึ่งในการแสดงความเคารพต่อผู้ที่มีตำแหน่งหรือฐานะสูงกว่า ดังนั้น การเลือกเครื่องแต่งกาย นอกจากจะคำนึงถึงความถูกต้องตามกาลเทศะ ลวดลายและสีของผ้าให้เหมาะสมกับฤดูกาลแล้ว ยังต้องคำนึงถึงบุคคลที่จะไปพบด้วย หากบุคคลที่ไปพบมีฐานะที่สูงกว่าตนก็ต้องแต่งกายสุภาพเพื่อแสดงให้เห็นถึงความเคารพที่มีต่อบุคคลผู้นั้น กล่าวคือ หากผู้ที่เราจะพบมีตำแหน่งสูงกว่า เราจะต้องแต่งตัวให้สุภาพเรียบร้อยเพื่อเป็นการให้เกียรติและแสดงความเคารพต่อฝ่ายตรงข้าม ในทางกลับกัน หากผู้ที่เราจะพบเป็นผู้ที่มีฐานะต่ำกว่า เราก็สามารถแต่งกายตามสบายได้

กล่าวโดยสรุป การแต่งกายตามตำแหน่งในสมัยเฮอันเป็นการแต่งกายให้เหมาะสมกับตำแหน่งและยศของตนโดยใช้เครื่องแต่งกายเป็นตัวบอกตำแหน่งและฐานะ นอกจากนี้เครื่องแต่งกายยังเป็นสิ่งที่ใช้แสดงความเคารพและให้เกียรติแก่ผู้ที่ตนไปพบด้วย

สรุป

เซะอิ โฉนงะนกล่าวถึงเครื่องแต่งกายในด้านของการแต่งกายให้เหมาะสมในแต่ละฤดูและเหมาะสมกับตำแหน่งของตน จากการศึกษาวิเคราะห์ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ทักษะเกี่ยวกับเครื่องแต่งกายของเซะอิ โฉนงะนมีทั้งเหมือนและแตกต่างจากทักษะทั่วไปในสมัยเฮอัน ดังนี้

ทักษะที่เหมือน คือ เซะอิ โฉนงะนเห็นว่า ควรแต่งกายให้เข้ากับฤดูกาลและตำแหน่งของตน โดยเฉพาะเมื่ออยู่ต่อหน้าผู้ที่มีตำแหน่งหรือฐานะทางสังคมสูงกว่าก็ควรที่จะแต่งกายสุภาพเพื่อแสดงความเคารพต่อบุคคลผู้นั้น

ทักษะที่ต่าง คือ เซะอิ โฉนงะนจะเลือกใช้สีคะซะนะะบางสีตามความชอบของตนซึ่งแตกต่างจากที่มีกำหนดเอาไว้ และการเลือกใช้เครื่องแต่งกายบางประเภท เซะอิ โฉนงะนจะคำนึงถึงความเหมาะสมทางด้านสภาพแวดล้อมและสภาพอากาศมากกว่าฤดูกาลที่กำหนดให้ใช้เครื่องแต่งกายประเภทนั้น ๆ

บทที่ 5

คุณสมบัติที่ชนชั้นสูงพึงมี

ในบทที่ 3 และบทที่ 4 ได้กล่าวถึงความงามของบุคคล ได้แก่ ความงามบนใบหน้า ผม และเครื่องแต่งกาย แต่สมัยเฮอันยังมีความงามอีกอย่างหนึ่งที่ไม่ได้เห็นเป็นรูปธรรมแต่เป็นความสามารถเฉพาะตัวของแต่ละบุคคลซึ่งนับเป็นคุณสมบัติที่ชนชั้นสูงในสมัยเฮอันพึงมี

คุณสมบัติที่กล่าวถึงในที่นี้ หมายถึง ความสามารถทางกลอน ดนตรีและลายมือ ผู้วิจัยรวมคุณสมบัติเหล่านี้เป็นความงามของบุคคลเนื่องจากสมัยเฮอันการที่บุรุษและสตรีจะเห็นใบหน้าของอีกฝ่ายโดยตรงหากไม่ใช่คนในครอบครัว ถือเป็นเรื่องที่แทบจะเป็นไปไม่ได้ ดังที่ได้กล่าวในบทที่ 3 ใบหน้าและผมแล้ว ดังนั้น การที่บุรุษจะตัดสินว่าสตรีนางนั้นงามหรือไม่ มักดูที่การแต่งกายและความสามารถในการแต่งกลอนและเล่นดนตรี จึงกล่าวได้ว่า คุณสมบัติเหล่านี้นับเป็นความงามอย่างหนึ่งของสตรีชนชั้นสูงในสมัยเฮอัน

5.1 คุณสมบัติที่ชนชั้นสูงพึงมีในทัศนะทั่วไปในสมัยเฮอัน

ในสมัยเฮอัน ความรู้ที่ชนชั้นสูงโดยเฉพาะสตรีจำเป็นต้องมีติดตัว คือ ลายมือที่สวยงาม ความรู้เรื่องกลอนญี่ปุ่น และความสามารถด้านดนตรี (คะวะมูระ ยูโกะ, 2005: 57)

เรื่องลายมือ ในวรรณกรรมเรื่อง *เก็นจิโมะโนะงะตะริ* ซึ่งมุระซะกิชิคิบุผู้เขียนได้กล่าวถึงลายมือของตัวละครหญิงในเรื่อง เช่น มุระซะกิ โนะ อุเอะโนะวียะยาวีที่ลายมือไม่สวย หรือการหัดเขียนตัวอักษรของโอบิซิมิ (Ōigimi : 大君) และนะกะ โนะ กิมิ (Naka no kimi : 中君) น้องสาว (คะวะมูระ ยูโกะ, 2005: 60, 62-64) จากตัวอย่างใน *เก็นจิโมะโนะงะตะริ* ทำให้ทราบได้ว่า สตรีในชนชั้นสูงต้องมีลายมือที่สวยงาม

เรื่องกลอน ในสมัยเฮอันจะนิยมฝึกคัดลายมือและท่องกลอนญี่ปุ่นจากหนังสือรวมกลอน *โคะกิงวะกะฉุ*

ส่วนเรื่องเครื่องดนตรี มิชิทซึนะ โนะ ฮะซะได้กล่าวไว้ในบันทึกเรื่อง *คะเงะโรนิกกิ* ว่า เมื่อครั้งเดินทางไปเยี่ยมบิดาที่บ้าน ได้ร่วมบรรเลงดนตรีกับญาติ เสียงของโซ โนะ โกะโตะและบิวะดังคลอกันไปข้างเข้ากับฤดูกาล (คะวะมูระ ยูโกะ, 2005: 65-66) จากตัวอย่างใน *คะเงะโรนิกกิ* จะเห็นว่าในสมัยเฮอันมีการบรรเลงดนตรีในที่พักของตน และสตรีควรมีความสามารถทางด้านดนตรีด้วย

5.2 คุณสมบัติที่ชนชั้นสูงพึงมีในทัศนะของเซะอิ โณนะงน

จากหัวข้อที่แล้ว จะเห็นว่า สตรีชนชั้นสูงในสมัยเฮอันต้องมีความรู้ต่าง ๆ ดังนี้ ภายมือสวย มีความรู้เกี่ยวกับบทกลอนญี่ปุ่น และสามารถเล่นดนตรีได้ ทัศนะเหล่านี้ก็มีปรากฏใน *มะกุระ โนะ ไฮมิ* เช่นกัน

ในบทที่ 21 พระนางเทะอิชิทรงเล่าถึงเรื่องราวในรัชสมัยของจักรพรรดิมุระกะมิ¹ (Murakami tennō : 村上天皇, ครองราชย์ปีค.ศ. 946-967) ว่ามีพระสนมพระองค์หนึ่งซึ่งบิดาของนางได้สั่งสอนไว้ ดังนี้

『一つには御手を習ひたまへ。次には琴の御琴を、人より
ことに弾きまさらむとおぼせ、さては古今の歌二十巻を
みな浮かべさせたまふを御学問にはせさせたまへ』 (บทที่ 21
หน้า 54)

“สิ่งแรกคือฝึกเขียนตัวอักษร ถัดมาคือจงดีดพิณโกะโตะให้ไพเราะ
กว่าผู้ใด และจงจดจำบทกลอนในโคะกิงวะกะฉูทั้งยี่สิบม้วนให้
ขึ้นใจ นี่คือนสิ่งที่ต้องหมั่นศึกษา”

ข้อความที่ยกมาข้างต้นเป็นคำสอนที่พระสนมตำหนักเซ็นโย² (Senyōden no nyōgo : 宣耀殿の女御) ได้รับจากฟูจิวะระ โนะ โมะโระตะตะตะ³ ผู้เป็นบิดา โดยพระสนมจะต้องฝึกคัด ภายมือให้สวยงาม สามารถบรรเลงพิณโกะโตะได้อย่างไพเราะและสามารถจำบทกลอนญี่ปุ่นใน หนังสือรวมกลอนโคะกิงวะกะฉู (Kokinwakashū : 古今和歌集) ทั้งหมดยี่สิบม้วนให้ได้

สิ่งที่โมะโระตะตะตะได้ให้บุตรของตนฝึกหัด เป็นการศึกษาหรือความรู้ที่จำเป็นยิ่งสำหรับสตรี ในสมัยเฮอัน ดังที่คะวะมุระ ยูโกะ (川村裕子, 2005: 57) ได้กล่าวไว้ใน 『王朝生活の基礎知識— 古典のなかの女性たち』 ว่าการศึกษาหรือบทเรียนที่จำเป็นสำหรับหญิงสาวในชนชั้นสูงได้แก่

¹ จักรพรรดิลำดับที่ 62 พระโอรสของจักรพรรดิเดอิโงะ (Daigo tennō : 醍醐天皇, ครองราชย์ปีค.ศ. 897-930) จักรพรรดิมุระกะมิเป็นพระอัยกาของจักรพรรดิชิโจ (ครองราชย์ปีค.ศ. 986-1011)

² ฟูจิวะระ โนะ ไฮมิ (Fujiwara no Hōshi : 藤原芳子, ไม่ทราบปีเกิด เสียชีวิตปีค.ศ. 967) เป็นธิดาของฟูจิวะระ โนะ โมะโระตะตะตะ

³ ฟูจิวะระ โนะ โมะโระตะตะตะ (Fujiwara no Morotada : 藤原師尹, ค.ศ. 920-969) ขณะนั้นดำรงตำแหน่งเสนาบดีฝ่ายซ้าย (Sadajin : 左大臣)

การเขียนตัวอักษรหรือการฝึกคัดลายมือให้สวยงาม การเล่นเครื่องดนตรีโดยเฉพาะเครื่องสาย เช่น โกะตะหรือพิณ 7 สาย และสิ่งสุดท้ายคือการท่องจำบทกลอนญี่ปุ่น หากทำได้ทั้งหมดจะถือว่าเป็นหญิงที่เพียบพร้อมและมีความสามารถ

พระสนมตำหนักเซ็นโยได้ฝึกฝนตามที่บิดาบอกโดยเฉพาะด้านกลอนที่สามารถจำกลอนญี่ปุ่นในหนังสือรวมกลอนโคะกิงวะกะฉูได้ทั้งหมดทุกบท พระนางเทะอิมิทรงเล่าประทานไว้ในบทที่ 21 ว่า พระสนมตำหนักเซ็นโยจำกลอนญี่ปุ่นในโคะกิงวะกะฉูได้ถูกต้องทั้งหมดยี่สิบม้วน จักรพรรดิมุระกะมิจึงทรงชื่นชมและยอมรับในความสามารถของพระสนม ทำให้ชื่อเสียงของพระสนมได้รับการกล่าวขานต่อมาในภายหลัง

หนังสือรวมกลอนโคะกิงวะกะฉูหรือชื่อย่อว่า โคะกินฉู เป็นหนังสือรวมกลอนญี่ปุ่นที่จักรพรรดิทรงมีรับสั่งให้รวบรวมขึ้นเป็นเล่มแรก โดยรวบรวมแล้วเสร็จประมาณปี ค.ศ.913 มีจำนวน 20 ม้วน รวมบทกลอนญี่ปุ่นทั้งหมดประมาณ 1,100 บท บทกลอนญี่ปุ่นส่วนใหญ่เป็นกลอนสั้นหรือทังกะ (tanka : 短歌) บทกลอนญี่ปุ่นในโคะกิงวะกะฉูจะมีเอกลักษณ์ร่วมกันคือ เป็นบทกลอนญี่ปุ่นที่มีความละเอียดอ่อน งดงาม ซึ่งเป็นลักษณะการแต่งกลอนแบบผู้หญิง (อรรถยา สุวรรณระดา, 2554: 39, 46)

ผู้วิจัยเห็นว่า สาเหตุที่สตรีในสมัยเฮอันจำเป็นต้องมีความสามารถเหล่านี้เพราะเป็นสิ่งเรียกรวมความสนใจจากบุรุษ ดังที่กล่าวไปในบทที่ 3 ว่า การที่ผู้ชายสมัยเฮอันจะให้ความสนใจในตัวหญิงสาวจะมาจากข่าวลือเกี่ยวกับหญิงผู้นั้น เช่น หญิงผู้นั้นงดงาม เล่นดนตรีเก่งหรือมีความสามารถในด้านกลอนญี่ปุ่น เมื่อฝ่ายชายสนใจจะส่งจดหมายหรือเพลงยาวซึ่งเป็นกลอนญี่ปุ่นไปเกี่ยวพาราตีฝ่ายหญิงซึ่งฝ่ายหญิงจะต้องส่งกลอนญี่ปุ่นโต้ตอบกลับ การส่งกลอนญี่ปุ่นโต้ตอบกันนี้เองเป็นช่องทางให้ฝ่ายชายทราบว่า หญิงผู้นั้นมีความสามารถในการแต่งกลอนญี่ปุ่นได้ไพเราะเพียงใด โดยดูจากบทกลอนญี่ปุ่นที่เขียนตอบและยังได้เห็นลายมือด้วยว่างดงามหรือไม่ หากโต้ตอบกลอนกันจนเป็นที่พอใจแล้ว ฝ่ายชายจะเริ่มเข้าหาฝ่ายหญิงในยามวิกาลและจะกลับไปในตอนเช้าพร้อมทั้งส่งกลอนญี่ปุ่นมาหา ดังที่ฟูกุโตะ ชะนะอะ (2004: 20-21) กล่าวไว้ใน 『平安朝 女生き方—輝いた女性たち』 ว่า “ความสัมพันธ์ระหว่างชายหญิงอาจจบลงแค่คนเดียว สิ่งที่จะทำให้ฝ่ายชายกลับมาหาฝ่ายหญิงได้อีกนอกจากความงามของใบหน้าแล้ว ความสามารถทางการแต่งกลอนญี่ปุ่นก็เป็นสิ่งสำคัญที่จะผูกใจชายผู้นั้นไว้กับตนได้” เช่นนี้แล้วเหล่าสตรีจึงต้องเรียนรู้และฝึกฝนให้ตนเองมีคุณสมบัติที่สตรีชนชั้นสูงในสมัยนั้นพึงมีเพื่อดึงดูดและผูกใจบุรุษ

ในมะกุระ โนะ โซมิ เทะอิ โฉนงะนได้กล่าวถึงคุณสมบัติของสตรีในชนชั้นสูงไว้ ดังนี้

5.2.1 ลายมือ

ในบทที่ 152 เซะอิ โฉนงะนได้กล่าวถึงเรื่องลายมือไว้ว่า

手よく書き、歌よくよみて、もののをりごとにもまつ取り
出でらるる、うらやまし。(บทที่ 152 หน้า 278)

ลายมือสวยอีกทั้งแต่งกลอนญี่ปุ่นเก่ง ไม่ว่าจะเนื่องในโอกาสใด
มักจะเป็นผู้ได้รับการเสนอชื่อเป็นลำดับแรกเสมอ ช่างน่าอิจฉา
เสียจริง

ข้อความข้างต้นปรากฏในบทที่ 152 เซะอิ โฉนงะนเขียนบรรยายเกี่ยวกับสิ่งที่น่าอิจฉา ซึ่ง
รวมถึงเรื่องลายมือด้วย โดยเซะอิ โฉนงะนรู้ลึกอีกจกผู้ที่มีลายมือสวยและแต่งกลอนญี่ปุ่นเก่งซึ่ง
มักจะเป็นตัวเลือกลำดับแรก ๆ ที่ผู้คนต่างนึกถึง ทำให้เซะอิ โฉนงะนรู้ลึกว่าตนเองอยากจะทำและ
เป็นผู้ที่ใครต่อใครต่างนึกถึงเมื่อกล่าวถึงความสามารถด้านการเขียนอักษรและแต่งกลอนญี่ปุ่น
นอกจากข้อความที่ยกมาข้างต้นแล้ว เซะอิ โฉนงะนยังกล่าวถึงเรื่องลายมืออีกว่า

よき人の御前に女房いとあまたきざら候ふに、心にくき所へつ
かはすおほ仰せ書などを、誰もいと鳥のあとにしも、などかは
あらむ。されど、下などにあるを、わざと召して、御硯取
りおろして書かせさせたまふも、うらやまし。さやうの事
は、所の大人などになりぬれば、まことになには難波わたり遠か
らぬも、事にしたがひて書くを、これはさにはあらで、
かんだちめ上達部などの、またはじめてまゐらむと申さする人のむす
めなどには、心ことに紙よりはじめて、つくろはせたまへ
るを、あつまりて、たはぶれにもねたがり言ふめり。(บทที่
152 หน้า 278-279)

เหล่านางกำนัลที่คอยรับใช้ท่านหญิงผู้สง่างาม คงมีผู้ใดที่
ลายมือไ้เขียนจนไม่สามารถเป็นตัวแทนเขียนจดหมายไปยัง
คุณาสนที่ตรงตามล้าค่าจนรู้ลึกว่าตนเองนั้นต่ำต้อยหลังนั้นได้ ทว่า
(ท่านหญิง)กลับเรียกใช้นางกำนัลที่อยู่ในห้องพักและมอบแทน
หมึกของท่านให้ใช้ ช่างน่าอิจฉา เช่นนั้นแล้ว หากเป็นนางกำนัลที่
ทำงานรับใช้มานานและมีลายมือเหมือนเพียงหัดเขียนกลอนนะนิวะ

(คงจะไม่เหมาะ) เพราะครั้งนี้มิใช่การเขียนเรื่องทั่วไป แต่เป็นจดหมายถึงขุนนางชั้นสูง⁴ หรือธิดาของขุนนางที่จะเข้าวังมารับใช้ครั้งแรก เห็นได้จากกรรที่พระนางจะเลือกกระดาดอย่างพิถีพิถันหรือทำสิ่งต่าง ๆ ให้ด้วยตนเอง (เหล่านางกำนัลต่าง) มารวมกันพูดคุยหยอกล้อด้วยความอิจฉา

เซะอิ โฉนงนงกล่าวถึงการเขียนจดหมายว่า นางกำนัลจะเป็นผู้เขียนจดหมายแทนนายหญิงของตน ผู้วิจัยเห็นว่าในที่นี้ โยะกิฮิโตะ (良き人) หรือ ผู้สูงศักดิ์ที่เซะอิ โฉนงนงกล่าวถึงน่าจะหมายถึงพระนางเทะอิฉิ โดยเซะอิ โฉนงนงได้กล่าวถึงตอนที่เหล่านางกำนัลเข้าเฝ้าฯรับใช้พระนางเทะอิฉิ แล้วพระนางต้องการส่งจดหมายไปยังบ้านของขุนนางโดยให้นางกำนัลเป็นผู้เขียนจดหมายแทน แต่พระนางเทะอิฉิไม่ได้เลือกให้นางกำนัลที่กำลังรับใช้พระองค์ให้เป็นผู้เขียนจดหมาย แต่กลับมีรับสั่งให้เรียกนางกำนัลที่ไม่ได้เข้าเฝ้าฯแต่พักอยู่ในที่พักของนางกำนัลให้มาเขียนจดหมายให้ โดยพระนางประทานแทนหมึกส่วนตัวให้ใช้ เซะอิ โฉนงนงเห็นเหตุการณ์นั้นจึงรู้สึกอิจฉานางกำนัลผู้นั้น เพราะไม่ได้รับเลือกให้เป็นตัวแทนเขียนจดหมาย เหล่านางกำนัลที่เข้าเฝ้าฯอยู่จึงรวมตัวกันพูดคุยหยอกล้อด้วยความอิจฉานางกำนัลที่ทรงเลือกว่า เป็นนางกำนัลรุ่นพี่ซึ่งทำงานรับใช้ในราชสำนักมานานและยังเป็นผู้ที่มีลายมือเหมือนเพิงหัดคืบทกลอนนะนิวะคงไม่เหมาะ เพราะมิใช่การเขียนเรื่องราวธรรมดาแต่เป็นการเขียนจดหมายเพื่อส่งไปยังขุนนางชั้นสูงหรือธิดาของขุนนางที่จะเข้ามารับใช้ในวัง นับเป็นจดหมายที่มีความสำคัญ มิใช่จดหมายส่วนตัวซึ่งไม่ต้องพิถีพิถันมากนัก ด้วยเหตุนี้พระนางเทะอิฉิจึงทรงเลือกกระดาดเขียนจดหมาย และจัดเตรียมสิ่งต่าง ๆ ด้วยพระองค์เอง

ในประโยคที่เซะอิ โฉนงนงกล่าวถึงลายมือของนางกำนัลที่เข้าเฝ้าฯรับใช้พระนางเทะอิฉิว่า คงไม่มีนางกำนัลผู้ใดมีลายมือ “โกะเซียว” หรือในภาษาญี่ปุ่นใช้คำว่า “โทะริ โนะ อะโตะ” (Tori no ato: 鳥のあと) ซึ่งแปลตรงตัวว่า รอยเท้าของนก หมายถึงลายมือของผู้ที่เขียนตัวอักษรไม่ต่อเนื่องกัน จึงดูไม่สวยงาม ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การที่เซะอิ โฉนงนงกล่าวเช่นนี้ทำให้ทราบว่ามีเมื่อผู้ใดจะเข้ามารับใช้พระนางเทะอิฉิ และอาจรวมถึงเหล่าเชื้อพระวงศ์ย่อมต้องได้รับการพิจารณาแล้วว่า บุคคลผู้นั้นมีความสามารถเหมาะสมที่จะเข้ามาทำงานรับใช้ภายในวังซึ่งถือเป็นสถานที่ที่กล่าวได้ว่าเป็นศูนย์รวมของทุกสิ่งในสมัยเฮอัน

⁴ ขุนนางชั้นสูง หรือ คันดะชิมะ (Kandachime : 上達部) เป็นขุนนางชั้น 3 ขึ้นไป

ประโยคถัดมา เซะอิ โฉนงนกล่าวถึงลายมือที่เหมือนกับผู้ที่เพิ่งหัดคัดกลอนนะนิวะ⁵ สมัยเฮอันการหัดคัดลายมือจะฝึกโดยการคัดลอกบทกลอนญี่ปุ่น กลอนนะนิวะที่เซะอิ โฉนงนกล่าวถึง หมายถึงบทกลอนนะนิวะซึ่งรวมอยู่ในหนังสือรวมกลอนโคะกิงวะกะฉุ โดยบทกลอนนะนิวะนี้เป็นกลอนบทแรกที่ใช้สำหรับฝึกเขียนตัวอักษรหรือคัดลายมือ การเปรียบเทียบว่า ลายมือเหมือนผู้ที่เพิ่งหัดคัดกลอนนะนิวะ หมายถึง ลายมือของผู้นั้นไม่สวย เหมือนเด็กเพิ่งหัดเขียน จึงไม่สมควรที่จะได้รับเลือกให้เป็นตัวแทนเขียนจดหมาย

จากข้อความที่ยกมาข้างต้น ทำให้เห็นถึงทัศนคติของเซะอิ โฉนงนเกี่ยวกับลายมือ คือจะต้องมีลายมือที่สวยงาม ดูดี ไม่ใช่ลายมือเหมือนผู้ที่เพิ่งหัดจับพู่กันเขียนหนังสือ เซะอิ โฉนงนเห็นว่า ชนชั้นสูงในสมัยเฮอันสมควรมีลายมือดี ทัศนคติของเซะอิ โฉนงนเหมือนกับทัศนคติทั่วไปของผู้คนในสมัยนั้น ตามที่คะวะมุระ ยูโกะ (2005: 64) กล่าวว่า การมีลายมือสวยเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชนชั้นสูงโดยเฉพาะสตรี นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังเห็นว่า ไม่เพียงแต่ลายมือของสตรีหรือนางก้านัลเท่านั้นที่เซะอิ โฉนงนให้ความสนใจ แต่ยังรวมถึงลายมือของบุคคลอื่น ไม่ว่าจะเป็นขุนนางชายหรือผู้ใดก็ตามที่อยู่ในชนชั้นขุนนาง ดังข้อความที่ผู้วิจัยยกมาว่า เซะอิ โฉนงนอีกจดาผู้ที่มีลายมือสวย ในเนื้อหาไม่ได้เจาะจงว่าเป็นลายมือของผู้ใดหรือเพศไหน ดังนั้น น่าจะหมายถึงทั้งสตรีและบุรุษที่อยู่ในชนชั้นขุนนาง

5.2.2 บทกลอน

ตามที่เซะอิ โฉนงนกล่าวถึงคำสั่งสอนของโมะโระตะตะที่ให้พระสนมตำหนักเซ็นโย จดจำกลอนญี่ปุ่นในโคะกิงวะกะฉุให้ได้ทั้งหมด เนื่องจากในชีวิตประจำวันของชนชั้นขุนนางในสมัยเฮอันนิยมกล่าวกลอนญี่ปุ่นบทต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่รู้จักอยู่เสมอ ๆ ในมะกุระ โนะ โฮมิ กล่าวถึงการสนทนาระหว่างขุนนางชายกับเหล่านางก้านัลว่า มีการยกบทกลอนญี่ปุ่นหรือส่วนหนึ่งของกลอนญี่ปุ่นที่เกี่ยวกับเรื่องที่คุณกันด้วย หากฝ่ายหนึ่งกล่าวกลอนญี่ปุ่นขึ้นมาแต่อีกฝ่ายไม่เข้าใจจะทำให้การสนทนานั้นสะดุดได้ หรือในบางครั้งก็มีการทดสอบความสามารถทางด้านกลอนญี่ปุ่นด้วยการให้เขียนบทกลอนญี่ปุ่นที่ตนรู้จัก ดังเช่นเหตุการณ์ในบทที่ 20 พระนางเทะอิฉิมิรับสั่งให้นางก้านัลของพระองค์เขียนบทกลอนญี่ปุ่นเท่าที่นึกขึ้นได้ในขณะนั้น และเซะอิ โฉนงนได้เขียนว่า

⁵ 「難波浦に 咲くや木の花 冬こもり 今は春べと 咲くや木の花」 “ณ อ่าวนะนิวะ เจ้าดอกบ๊วยงามแย้มกลีบบาน ไร้ดอกกลางเหมันต์ ล่วงสู่ฤดูใบไม้ผลิ ดอกบ๊วยผลิบานงดงามนัก”

年経れば よはひは老いぬ しかはあれど 花をし見れば
 ば 物思ひもなし
 といふことを、「君をし見れば」と書きなしたる(บทที่ 21
 หน้า 52)
 คือนวันผันผ่าน จนลวงเข้าสู่วัยชรา แม้จักเป็นเช่นนั้น ยามได้เห็น
 ซากุระนี้ ก็มีสิ่งใดต้องกังวล
 ค่ำกลอนว่าไว้เช่นนั้น แต่เขียนแก้เป็น “เมื่อได้เห็นพระมเหสี”

บทกลอนญี่ปุ่นที่เซะอิ โฉนงงนเขียนนี้เป็นบทกลอนญี่ปุ่นที่อยู่ในหนังสือรวมกลอนโคะกิ่ง
 วะกะงู ม้วนที่ 1 เรื่องฤดูใบไม้ผลิ บทที่ 52 แต่งโดยฟูจิวะระ โนะ โยะมิฟูซะ (Fujiwara no
 Yoshifusa : 藤原良房, ค.ศ. 804-872) เพื่อกล่าวชมฟูจิวะระ โนะ เมะอิชิ (Fujiwara no Meishi :
 藤原明子, ค.ศ. 829-900) บุตรสาวของตนซึ่งเป็นพระมเหสีของจักรพรรดิมนโตะกุ⁶ (Montoku
 tennō : 文徳天皇, ครองราชย์ปีค.ศ. 850-858) โดยโยะมิฟูซะเห็นแจกันดอกซากุระที่ตำหนักของ
 พระมเหสีจึงกล่าวกลอนญี่ปุ่นโดยเปรียบพระมเหสีกับดอกซากุระที่เห็นตรงหน้าว่า แม้วันเวลาจะ
 ผันผ่านไปนานจนตนเองนั้นลวงเข้าสู่วัยชรา แต่เมื่อได้มองดอกซากุระนี้แล้วก็ไม่มีสิ่งใดต้องกังวล
 อีกต่อไป โดยปรกติ 物思ひもなし หมายถึง การลืมความทุกข์ ลืมเรื่องที่ทำให้เศร้าโศก แต่ในที่นี้
 โยะมิฟูซะใช้ในความหมายที่ว่า เมื่อได้เห็นความรุ่งเรืองของบุตรสาวตนเองแล้วก็ไม่มีอะไรต้อง
 กังวลเกี่ยวกับบุตรสาวอีกต่อไป

กลอนญี่ปุ่นบทนี้เป็นการเปรียบเปรยความรุ่งเรืองในยศถาบรรดาศักดิ์ของพระมเหสีซึ่ง
 เป็นบุตรสาวของโยะมิฟูซะกับดอกซากุระที่เบ่งบานเต็มที่ เซะอิ โฉนงงนก็ถึงกลอนญี่ปุ่นบทนี้
 ขึ้นมาได้ก็เขียนลงบนกระดาษโดยเปลี่ยนวรรคที่กล่าวว่า “เมื่อได้เห็นซากุระนี้” (花をし見れば)
 เป็น “เมื่อได้เห็นพระมเหสี” (君をし見れば) ซึ่งหมายถึงพระนางเทะอิชิแทนบทกลอนญี่ปุ่นวรรค
 เดิมที่กล่าวถึงดอกไม้ เมื่อพระนางเทะอิชิทอดพระเนตรก็ทรงประหลาดใจและชื่นชมใน
 ปฏิภาณไหวพริบของเซะอิ โฉนงงนเป็นอย่างมาก

จะเห็นว่า หากเหล่านางกำนัลไม่ได้ทอ้งจำบทกลอนญี่ปุ่นจากโคะกิ่งวะกะงูหรือไม่รู้จัก
 บทกลอนญี่ปุ่นเหล่านี้ย่อมไม่สามารถทำตามรับสั่งของพระนางเทะอิชิได้เป็นแน่ หรือในอีกแง่
 เพราะพระนางเทะอิชิทราบดีว่าการทอ้งจำบทกลอนญี่ปุ่นที่มีชื่อเสียงในสมัยนั้น นับเป็นความรู้

⁶ จักรพรรดิลำดับที่ 55 เป็นพระโอรสของจักรพรรดินิมเมียว (Ninmyō tennō : 仁明天皇, ครองราชย์ปีค.ศ. 833-

พื้นฐานที่นางกำนัลของพระองค์ต้องมีติดตัวอยู่แล้ว ดังนั้น การที่ทรงมีรับสั่งให้เขียนกลอนญี่ปุ่นที่นึกขึ้นได้ก็เพื่อทดสอบความสามารถของนางกำนัลของพระองค์นั่นเอง

ในตอนแรกที่เซะอิ โฉนงงนได้ฟังรับสั่งของพระนางเทะอิฉิมิรู้สึกกระวนกระวายเพราะไม่รู้จะเขียนกลอนญี่ปุ่นบทไหนดี แต่เมื่อถึงคราวที่จะต้องเขียนจริง ๆ เซะอิ โฉนงงนก็ทำได้ดี อีกทั้งยังแตกต่างจากเหล่านางกำนัลคนอื่นเพราะเซะอิ โฉนงงนได้ดัดแปลงบทกลอนญี่ปุ่นที่ตนนึกได้ให้เข้ากับสถานการณ์ในขณะนั้น โดยสิ่งที่เซะอิ โฉนงงนมองเห็นไม่ใช่ดอกซากุระแต่เป็นพระนางเทะอิฉิมิเจ้านายของตน จุดมุ่งหมายเดิมของกลอนญี่ปุ่นบทนี้คือ โยะฉิมิฟูชะผู้เป็นพ่อกล่าวชมพระมเหสีซึ่งเป็นบุตรสาวของตนว่าสง่างามเพียงใด ดังนั้นเซะอิ โฉนงงนจึงใช้โอกาสนี้แสดงความสามารถในบททดสอบของพระนางเทะอิฉิมิและกล่าวชมพระนางไปพร้อมกัน

จากการที่เซะอิ โฉนงงนดัดแปลงกลอนญี่ปุ่นจากโคะกิงวะกะฉุ ทำให้พระนางเทะอิฉิมิ ทรงเล่าถึงเหตุการณ์ที่จักรพรรดิเอ็นยู⁷ (Enyū tennō : 円融天皇) รับสั่งให้เหล่าขุนนางที่เข้าเฝ้าฯ เขียนกลอนญี่ปุ่น ฟุจิวะระ โนะ มิชิตะกะบิดาของพระนางเทะอิฉิมิซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งพลโทชั้น 3 (sanmi no chūjō : 三位の中將) จึงเขียนกลอนญี่ปุ่นซึ่งมีใจความว่า

しほの満つ いつもの浦の いつもいつも 君をば深く 思ふ
はやわが

といふ歌の、末を、『たのむはやわが』と書きたまへり
けるをなむ、いみじうめでさせたまひける (บทที่ 21 หน้า

52)

เมื่อลำนํ้าเอ่อท้น ณ อ่าวอิทซุโมะแห่งนั้น ทุกเวลานาที ตัวข้านั้น
เฝ้าแต่ค่านิ่ง นึกถึงแต่ท่านอย่างสุดซึ้ง

บทกลอนกล่าวเช่นนี้ (ท่านพ่อ) ได้เปลี่ยนวรรคท่ายเป็น

“จงรักภักดีต่อพระองค์” เป็นที่พอพระทัยอย่างยิ่ง

กลอนญี่ปุ่นบทที่มีชิตะกะยกมานี้ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งและไม่ทราบว่ารวมอยู่ในหนังสือรวมกลอนเล่มใด แต่คาดว่าน่าจะเป็นที่รู้จักกันดีในสมัยนั้น ดังที่ปรากฏในคำอธิบายในหนังสือ 『枕草子 新編日本古典文学全集 18』 มิชิตะกะเองก็ใช้วิธีการเปลี่ยนบางคำของบทกลอนญี่ปุ่นที่ยกมา

⁷ พระราชโอรสลำดับที่ 5 ของจักรพรรดิมูระกะมิ (ครองราชย์ปีค.ศ. 946-967) ขึ้นครองราชย์ลำดับที่ 64 จักรพรรดิเอ็นยูเป็นพระราชบิดาของจักรพรรดิอิชิโจ (ครองราชย์ปีค.ศ. 986 -1011)

โดยให้มีความหมายถึง จักรพรรดิเอ็นยูและแสดงความเคารพต่อพระองค์เหมือนกับที่เซะอิ โฉนงนเปลี่ยนคำในบทกลอนญี่ปุ่นเพื่อชื่นชมพระนางเทะอิฉิ โฉนงน

มิชิตะกะได้เปลี่ยนวรรคสุดท้ายของกลอนญี่ปุ่นจาก “นึกถึงแต่ท่านอย่างสุดซึ้ง” (思ふはやわが) เป็น “จงรักภักดีต่อพระองค์” (たのむはやわが) เพื่อแสดงความเคารพยกย่องจักรพรรดิเอ็นยู เมื่อจักรพรรดิเอ็นยูได้ทอดพระเนตรก็ทรงพอพระทัยเป็นอย่างมาก

จะเห็นได้ว่า นอกจากสตรีที่จะต้องท่องจำบทกลอนญี่ปุ่นแล้ว แม้แต่บุรุษก็ต้องมีความรู้เรื่องกลอนญี่ปุ่นและต้องรู้จักใช้ความรู้ที่ตนมีพลิกแพลงให้เข้ากับสถานการณ์ก็จะทำให้ได้รับคำชมและเป็นการแสดงความรู้ความสามารถให้ผู้อื่นประจักษ์อีกด้วย แม้แต่เซะอิ โฉนงนเมื่อได้ฟังเรื่องของมิชิตะกะที่พระนางเทะอิฉิทรงเล่าประทานก็รู้สึกชื่นชมและประทับใจในความสามารถของมิชิตะกะที่สามารถนำกลอนที่ตนเคยได้ยินมาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับสถานการณ์ทั้งที่อายุยังน้อย

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่า ความรู้ความสามารถด้านกลอนญี่ปุ่นเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในชีวิตประจำวัน และผู้คนในสมัยนั้นนิยมชมชอบในบทกลอนญี่ปุ่นและการแต่งกลอนญี่ปุ่นเป็นอย่างมาก แต่เซะอิ โฉนงนกลับออกตัวว่า ตนเองไม่ถนัดกลอนญี่ปุ่นและรู้สึกอึดอัดใจทุกครั้งที่ถูกสั่งให้แต่งกลอนญี่ปุ่น พระนางเทะอิฉิจึงเอ่ยปากอนุญาตให้เซะอิ โฉนงนไม่ต้องแต่งกลอนญี่ปุ่นและพระนางก็จะไม่บอกให้แต่งด้วย ต่อมาคืนหนึ่งมีการแต่งกลอนญี่ปุ่นประชันกัน เหล่านางกำนัลที่ได้รับหัวข้อในการแต่งกลอนญี่ปุ่นก็ตั้งอกตั้งใจแต่งกันอย่างสุดฝีมือ มีเพียงเซะอิ โฉนงนคนเดียวที่คอยรับใช้อยู่ข้างกายพระนางเทะอิฉิโดยไม่ได้ไปร่วมแต่งกลอนญี่ปุ่นกับนางกำนัลคนอื่น โคะระชิเกะที่อยู่ด้วยจึงทักขึ้นว่า ทำไมเซะอิ โฉนงนถึงไม่แต่งกลอนญี่ปุ่นและยื่นหัวข้อให้เซะอิ โฉนงนจึงบอกโคะระชิเกะว่า พระนางเทะอิฉิอนุญาตให้ตนไม่ต้องแต่งกลอนญี่ปุ่น โคะระชิเกะจึงร้องออกมาว่า ช่างแปลกประหลาดอะไรเช่นนี้และหันไปถามพระนางเทะอิฉิว่า เหตุใดจึงอนุญาตเช่นนั้นและพยายามจะให้เซะอิ โฉนงนแต่งกลอนญี่ปุ่นให้ได้ แต่เซะอิ โฉนงนก็นิ่งเฉยไม่ยอมแต่งกลอนตามที่โคะระชิเกะบอก จนเวลาผ่านไปพระนางเทะอิฉิทรงยื่นจดหมายให้เซะอิ โฉนงนมีใจความว่า

もとすけ のち
元輔が 後といはるる 君しもや 今宵の歌に はづれて
はをる (บทที่ 95 หน้า 193)

อันตัวของเจ้านั้น ได้ชื่อว่าเป็นทายาทของท่านโมะโตะซุเกะ คำ
คืนนี้เฝ้าจึงนิ่งเฉย มียอมร่วมประชันกลอนเล่า

พระนางเทะอิชิเขียนกลอนญี่ปุ่นหยอกล้อเซะอิ โฉนงนงว่าเป็นถึงลูกสาวของคิโยะสะระ โนะ โมะโตะซุเกะซึ่งเป็นนักกวีที่มีชื่อเสียง เหตุใดจึงไม่ยอมแสดงฝีมือในงานประชันกลอนญี่ปุ่นใน คำคินนี้ เมื่อเซะอิ โฉนงนงอ่านกลอนญี่ปุ่นนี้จบก็อดหัวเราะออกมาไม่ได้ที่พระนางเทะอิชิทรง หยอกล้อตนเองเช่นนี้ เพราะสาเหตุที่เซะอิ โฉนงนงไม่ยอมแข่งกลอนญี่ปุ่น พระนางเทะอิชิ ทรงทราบดี เซะอิ โฉนงนงจึงเขียนกลอนญี่ปุ่นตอบกลับไปว่า

その人の 後といはれぬ 身なりせば 今宵の歌を まつ
ぞよまま (บทที่ 95 หน้า 193)

อันตัวของข้ามัน หากมิได้ขึ้นชื่อว่าเป็น ทายาทท่านผู้นั้น ข้าคงจัก
เป็นบุคคลแรก ที่กล่าวกลอนในคำคินนี้

เซะอิ โฉนงนงตอบพระนางเทะอิชิกลับไปว่า หากตนไม่ได้เป็นบุตรสาวของโมะโตะซุเกะ ตนคงจะเป็นคนแรกที่จะกล่าวกลอนญี่ปุ่นในคินนี้ และยังกล่าวต่อไปอีกว่าถ้าเป็นเช่นนี้จริง (หมายถึงไม่ได้เป็นลูกของโมะโตะซุเกะ) คงจะมีบทกลอนญี่ปุ่นนับพันที่ออกจากปากตน สาเหตุที่เซะอิ โฉนงนงกล่าวเช่นนี้ นักวิจัยหลายท่าน เช่น อะริโยะชิ ทะโมะทซุ (Ariyoshi Tamotsu : 有吉保) และมุระอิ จุน (Murai Jun : 村井順) ได้วิเคราะห์ไว้ว่า เซะอิ โฉนงนงได้รับแรงกดดันจากการที่เป็นบุตรสาวของโมะโตะซุเกะซึ่งมีความสามารถด้านการแต่งกลอนญี่ปุ่นเป็นอย่างมาก ทำให้เซะอิ โฉนงนงรู้สึกว่าคุณสมบัติความสามารถในการแต่งกลอนญี่ปุ่นเมื่อเทียบกับบิดา (1969, 1977 อ้างถึงใน เกา ไท่ยวเจิน, 2006: 142)

ผู้วิจัยมีความเห็นตรงกับนักวิจัยทั้งสอง เพราะการที่เซะอิ โฉนงนงเป็นทายาทของกวีที่มีชื่อเสียง เกิดในตระกูลนักกวีที่มีพ่อและทวดเป็นกวีที่ได้รับการยกย่อง การชื่นชมในความสามารถด้านการประพันธ์ที่พ่อและทวดได้รับอาจสร้างชื่อเสียงให้วงศ์ตระกูลก็จริง แต่อีกแง่หนึ่งอาจเป็นแรงกดดันให้ลูกหลานอย่างเซะอิ โฉนงนงได้ เพราะผลงานที่คนรุ่นก่อนทำไว้ดี หากทำพลาด ชื่อเสียงของตระกูลที่สั่งสมมาอาจมัวหมองได้ ดังนั้นที่เซะอิ โฉนงนงหลีกเลี่ยงไม่ยอมแข่งกลอนญี่ปุ่น ผู้วิจัยเห็นว่าไม่ได้เป็นเพราะเซะอิ โฉนงนงแข่งไม่ได้ แต่ไม่ยอมแข่งมากกว่า แม้เซะอิ โฉนงนงจะมีความสามารถด้านกลอนญี่ปุ่นไม่โดดเด่นเท่ากับพ่อและทวด แต่กลอนญี่ปุ่นที่เซะอิ โฉนงนงแต่งหลายครั้งได้รับคำชมและได้รับคัดเลือกให้รวมอยู่ในหนังสือรวมกลอนญี่ปุ่นอีกด้วย

บทกลอนญี่ปุ่นที่เซะอิ โฉนงเงนแต่งและเป็นที่รู้จักกันดีบทหนึ่ง คือ กลอนญี่ปุ่นที่เซะอิ โฉนงเงนแต่งได้ตอบกับฟูจิวะระ โนะ ยูกินะริในบทที่ 130

บทที่ 130 เป็นตอนที่ยูกินะริมาหาเซะอิ โฉนงเงน ยูกินะริอยู่คุยกับเซะอิ โฉนงเงนจนดึก และรีบขอตัวกลับไปตอนใกล้รุ่งสางเพราะต้องไปเข้าเวรเฝ้าพระเจ้าจักรพรรดิ หลังจากนั้น ยูกินะริได้ส่งจดหมายมาหาเซะอิ โฉนงเงนว่าที่ต้องรีบไปเพราะเสียงไก่ขันดังแรงมาแล้ว เมื่อเซะอิ โฉนงเงนได้อ่านจดหมายของยูกินะรินี้ก็ถึงเรื่องในตำนานของจีนขึ้นมา จึงแต่งกลอนญี่ปุ่นตอบกลับไปว่า

夜をこめて 鳥のそら音に はかるとも 世に逢坂の 関
はゆるさじ(บทที่ 130 หน้า 245)

ฟ้ายังมีทันสว่าง เสียงไก่ขันจอมปลอมมัน อาจหลอกผู้อื่นได้ หาก
ด่านโอชะกะ⁸แห่งนี้ มียอมให้ท่านผ่านเป็นแน่

เมื่อยูกินะริได้กล่าวอ้างว่าที่ตนต้องรีบไปนั้นเพราะเสียงไก่ขันแรงมา แต่ในความเป็นจริงตอนที่ยูกินะริขอตัวกลับไปเป็นช่วงเวลาประมาณ 2-5 นาฬิกาซึ่งยังไม่ใช้เวลาที่ไก่จะขัน ดังนั้นเซะอิ โฉนงเงนจึงคิดว่า ที่ยูกินะริกล่าวอ้างเป็นคำแก้ตัวเสียมากกว่า กอปรกับเสียงไก่ขันที่ยูกินะริอ้างมานั้นตรงกับตำนานเก่าแก่เรื่องหนึ่งของจีน เป็นเรื่องของเมิ่งฉางจวิน (猛嘗君) หรือโมโผกุนในภาษาญี่ปุ่น ในตอนที่เมิ่งฉางจวินกำลังหลบหนีออกจากแคว้นฉินจนมาถึงด่านหั้นกู่กวน (函谷関) หรือ คังโกะกุกันในภาษาญี่ปุ่น ด่านนี้ใช้สัญญาณการเปิดประตูเป็นเสียงไก่ขัน เมิ่งฉางจวินได้ให้ผู้ติดตามคนหนึ่งที่สามารถเลียนเสียงไก่ขันได้ แกล้งขันขึ้นเพื่อหลอกให้ยามที่เฝ้าด่านเปิดประตูให้เพราะหลงคิดว่าเข้าแล้ว เมื่อยามเฝ้าด่านหลงกลเปิดประตูด่านให้ เมิ่งฉางจวินและผู้ติดตามทั้งหมดก็สามารถหนีออกมาได้อย่างปลอดภัย ดังนั้น เมื่อเซะอิ โฉนงเงนได้อ่านเนื้อความในจดหมายของยูกินะริที่อ้างถึงเสียงไก่ขันทำให้ต้องรีบไป จึงนึกถึงตำนานนี้ขึ้นมาและได้ส่งจดหมายตอบกลับยูกินะริไปว่า ท่านคงเป็นดังเช่นเมิ่งฉางจวินที่ใช้เสียงไก่มาหลอกข้าสินะ โดยมีนัยว่า สิ่งที่ยูกินะริพูดมานั้นเป็นเพียงคำแก้ตัว ไม่ใช่เรื่องจริง

ฝ่ายยูกินะริเมื่อได้อ่านจดหมายตอบจากเซะอิ โฉนงเงนก็ตอบกลับไปด้วยความรวดเร็วว่า สถานที่ที่ตัวข้า(ยูกินะริ)และท่าน(เซะอิ โฉนงเงน)จะไปพบกันนั้นไม่ใช่ที่ด่านหั้นกู่กวน แต่เป็นด่านโอชะกะ (Osaka no seki : 逢坂の関) ต่างหาก เมื่อยูกินะริตอบกลับมาเช่นนี้ เซะอิ โฉนงเงนจึงตอบ

⁸ ด่านที่ตั้งกันพรมแดนระหว่างสองเมืองในสมัยเฮอัน ปัจจุบันตั้งอยู่ระหว่างเมืองเกียวโตกับจังหวัดมิเงะ

กลับไปโดยแต่งกลอนใจความดั่งที่ยกมาข้างต้นว่า “ในยามกลางคืนที่ยังไม่รุ่งสว่างเช่นนี้ เสียงไก่ที่ได้ยินคือเสียงลวงที่จะหลอกให้เปิดประตูแต่ด้านที่โอะซะกะไม่ยอมเปิดประตูให้แน่” เซะอิ โฉนงเงงโยงเอาตำนานของด้านหันกู่กวนในจีนมาเชื่อมกับด้านโอะซะกะที่อยู่ญี่ปุ่น หมายความว่าเสียงไก่ขันปลอมที่ทำขึ้นนั้นอาจหลอกยามเฝ้าประตูที่ด้านหันกู่กวนได้ แต่ไม่อาจหลอกคนเฝ้าประตูที่ด้านโอะซะกะได้แน่ เพราะฉะนั้นที่ยุกินะริบอกว่าจะไปพบกันที่ด้านโอะซะกะนั้นคงเป็นไปได้ไม่ได้

สาเหตุที่ยุกินะริกล่าวอ้างไปถึงด้านโอะซะกะนั้นเพราะต้องการจะเล่นคำที่อยู่ในชื่อด้านคือ “อะอุ” (逢う) ที่แปลว่า พบ, เจอ ในสมัยเฮอันมักนิยมใช้ชื่อด้านโอะซะกะแต่งกลอนโดยมีนัยถึงสถานที่นัดพบกันของชายหญิงซึ่งสื่อความหมายในทางชู้สาว เมื่อยุกินะริตอบกลอนญี่ปุ่นของเซะอิ โฉนงเงงก็ใช้ด้านโอะซะกะสื่อความหมายในทางชู้สาวเช่นกัน ทำให้เซะอิ โฉนงเงงไม่ตอบกลอนญี่ปุ่นของยุกินะริและจบการส่งกลอนโต้ตอบกันเพียงเท่านั้น เพราะเซะอิ โฉนงเงงเห็นว่าความหมายของกลอนญี่ปุ่นที่ส่งถึงกันนั้นเริ่มจะเกินเลยไปในทางเกี่ยวพาราสีมากเกินไป เซะอิ โฉนงเงงกับยุกินะริไม่ได้เป็นคู่รักกัน ดังนั้นเซะอิ โฉนงเงงจึงคิดว่าเนื้อหาในกลอนญี่ปุ่นของยุกินะริไม่เหมาะสม

เกาโฮยวเจิน (高 有貞, 2006: 13-20) กล่าวถึงความสัมพันธ์ของยุกินะริกับเซะอิ โฉนงเงงว่า ทั้งสองมีความสัมพันธ์ในลักษณะที่สนิทสนมกันเป็นอย่างมาก พูดคุยกันได้ทุกเรื่อง ซึ่งสอดคล้องกับที่ฮะจิโนะ อะทซุโกะ (2004: 127-128) กล่าวว่า แม้ความสัมพันธ์ของเซะอิ โฉนงเงงกับยุกินะริจะสนิทสนมจนดูเหมือนจะเป็นคู่รัก แต่ทั้งคู่ก็ไม่ได้มีความสัมพันธ์ฉันคนรักกันแต่อย่างใด ประเด็นนี้ผู้วิจัยเห็นด้วยกับนักวิจัยทั้งสอง เพราะถึงแม้ว่า เซะอิ โฉนงเงงจะให้ความสนิทสนมกับยุกินะริจนกระทั่งสามารถให้ยุกินะริเห็นใบหน้าของตนได้ดังที่กล่าวไปในบทที่ 3 เรื่องใบหน้าและผม แต่ท่าทางที่เซะอิ โฉนงเงงแสดงต่อยุกินะริเป็นไปในลักษณะเพื่อนที่พูดคุยกันถูกคอเสียมากกว่าสังเกตได้จากบทกลอนโต้ตอบระหว่างทั้งสองที่เซะอิ โฉนงเงงรู้สึกไม่ดีกับบทกลอนญี่ปุ่นของยุกินะริที่เริ่มจะเกินเลยไปในทางชู้สาว

กลอนญี่ปุ่นของเซะอิ โฉนงเงงได้รับคำชมเป็นอย่างมากเพราะยุกินะริได้นำกลอนญี่ปุ่นของเซะอิ โฉนงเงงไปให้ผู้อื่นดูและเผยแพร่ต่อจนเป็นที่รู้จักไปทั่ว เพราะความไพเราะของบทกลอนญี่ปุ่นที่ผู้คนต่างชื่นชมนี้เอง ทำให้ได้รับการรวบรวมไว้ในหนังสือรวมกลอนโกะฉุอิวะกะฉุ⁹

⁹ เป็นหนังสือรวมกลอนญี่ปุ่นที่จักรพรรดิทรงสั่งให้รวบรวมขึ้นในลำดับที่ 4 มีทั้งหมด 20 ม้วน รวมกลอนญี่ปุ่นทั้งสิ้นประมาณ 1218 บท รวบรวมแล้วเสร็จเมื่อปี ค.ศ.1086

(goshūiwakashū : 後拾遺和歌集) และหนังสือรวมกลอนเฮียะกุนินอิฉิมุ¹⁰ (hyakuninisshu : 百人一首) และในเวลาต่อมา ยังได้รับการจารึกลงบนแผ่นหินไว้ที่ด้านโอชะกะกะเพื่อเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวอีกด้วย

เซะอิ โฉนงะงะไม่เพียงแต่มีความรู้เรื่องกลอนญี่ปุ่นซึ่งถือเป็นความรู้พื้นฐานในสมัยนั้น แต่ยังมีความรู้เกี่ยวกับตำนานจีนรวมไปถึงกลอนจีน (kanshi : 漢詩) ด้วย สังเกตได้จาก เมื่อยุกินะริเอ๋ยถึงเสียงไก่ขัน เซะอิ โฉนงะงะก็นึกถึงตำนานจีนที่เกี่ยวกับเสียงไก่ขันทันทีและยังนำเรื่องราวมาแต่งกลอนญี่ปุ่นเพื่อโยงเรื่องราวระหว่างด้านที่กล่าวถึงในตำนานจีนกับด้านในญี่ปุ่นที่ยุกินะริยกขึ้นมาได้เป็นอย่างดี

ในบทที่ 3 เรื่องใบหน้า ผู้วิจัยได้กล่าวถึงยูกินะริว่าไม่ค่อยเป็นที่นิยมในหมู่นางกำนัลเท่าใดนักเพราะยูกินะริไม่ค่อยชอบกล่าวกลอนญี่ปุ่นเวลาที่พูดคุยกันทำให้น่าเบื่อ ดังที่สะงิโนะ อะทซุโกะ (2004: 118) กล่าวไว้ใน 『清少納言一人と文学 (日本の作家 100 人)』 ว่ายูกินะริไม่ชอบกลอนญี่ปุ่นแต่จะชำนาญกลอนจีนมากกว่า ซึ่งเซะอิ โฉนงะงะเอง ก็เคยออกตัวกับพระนางเทะอิฉิมิว่าตนเองไม่ชอบแต่งกลอนญี่ปุ่น แต่ในเหตุการณ์ที่เซะอิ โฉนงะงะกล่าวถึงนี้ ทั้งเซะอิ โฉนงะงะและยูกินะริกลับโต้ตอบกันด้วยกลอนญี่ปุ่น แสดงให้เห็นว่าแม้จะปฏิเสธกลอนญี่ปุ่นเพียงใดแต่กลอนญี่ปุ่นก็เป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันของชนชั้นสูงในสมัยเฮอันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

นอกจากเซะอิ โฉนงะงะจะมีความรู้เกี่ยวกับตำนานจีนแล้ว ยังมีความรู้เกี่ยวกับกลอนจีนเป็นอย่างดีอีกด้วย เห็นได้จากในบทที่ 280 กล่าวถึงเหตุการณ์ในวันที่มีหิมะตกหนักจนต้องปิดบานไม้หรือโคมิ (kōshi : 格子) ลงเพื่อกันความหนาวจากภายนอก ในขณะที่เหล่านางกำนัลที่เข้าเฝ้าฯ เพื่อคอยรับใช้พระนางเทะอิฉิมิกำลังรวมกลุ่มพูดคุยกันอยู่รอบ ๆ เตาผิง พระนางเทะอิฉิมิก็ได้ตรัสกับเซะอิ โฉนงะงะว่า

「少納言よ、香爐峯の雪はいかならん」 บทที่ 280 หน้า 433

“โฉนงะงะ หิมะบนยอดเขาเขียนหลูเป็นเยี่ยงไรกันนะ”

¹⁰ หนังสือรวมกลอนญี่ปุ่นในช่วงต้นสมัยคะมะกูระ (Kamakura : 鎌倉, ค.ศ. 1185-1333) ประมาณปีค.ศ. 1235 รวบรวมโดยฟูจิวะระ โนะ ซะตะอิเอะ (Fujiwara no sadaie : 藤原定家, ค.ศ. 1162-1241) ซะตะอิเอะได้คัดเลือกกลอนญี่ปุ่นของกวีที่มีชื่อเสียงจำนวน 100 คน มาคนละ 1 บท (อรุทธยา สุวรรณระดา, 2554: 106)

เมื่อเซะอิ โฉนงงนได้ยินพระนางเทะอิฉิมิตริสเช่นนี้ จึงบอกให้หญิงรับใช้เปิดบานไม้ขึ้น และตนเองก็เดินไปยกมู่ลี่ขึ้นจนมองเห็นภาพหิมะภายนอก เมื่อพระนางเทะอิฉิมิตริสทอดพระเนตรเห็น เซะอิ โฉนงงนทำอย่างนั้นก็แย้มสรวลด้วยความพึงพอใจ

ยอดเขาเซียนหลูหรือในภาษาญี่ปุ่นอ่านว่า โคโรโฮ (香爐峯) เป็นยอดเขาในประเทศจีน หิมะบนยอดเขาเซียนหลู (香爐峯の雪) ที่พระนางเทะอิฉิมิตริสกล่าวถึงนั้นมาจากบทกลอนจีนวรรคหนึ่งของกวีจีนนามว่า ไป่จวีอี้ (白居易) กลอนจีนของกวีผู้นี้ได้รับการรวบรวมไว้ในหนังสือรวมกลอน *ฮะกุฉิมินจู*¹¹ (Hakushimonjū : 白氏文集) ซึ่งกลอนจีนวรรคนี้มีใจความว่า 「香爐峰の雪は 簾を撥げて 看る」 “หิมะบนยอดเขาเซียนหลูนั้นให้เปิดมู่ลี่ออกดู” ดังนั้นเมื่อพระนางเทะอิฉิมิตริสถามกับเซะอิ โฉนงงนว่าหิมะบนยอดเขาเซียนหลูเป็นอย่างไร เซะอิ โฉนงงนจึงเดินไปม้วนมู่ลี่ขึ้นตามที่กวีไป่จวีอี้ได้กล่าวไว้ในกลอนจีน

พระนางเทะอิฉิมิตริสมีพระประสงค์จะให้เซะอิ โฉนงงนเปิดบานไม้และมู่ลี่ขึ้นเพื่อทอดพระเนตรทิวทัศน์ด้านนอก แต่พระนางไม่ได้รับสั่งออกมาตรง ๆ แต่กลับตรัสเป็นนัยโดยยกบทกวีจีนขึ้นมา ซึ่งเซะอิ โฉนงงนก็เข้าใจความนัยที่พระนางเทะอิฉิมิตริสต้องการสื่อและทำตามความต้องการของพระนางได้อย่างถูกต้อง หากมองอีกแง่ นี่คือแบบทดสอบที่พระนางเทะอิฉิมิตริสมอบให้นางกำนัลคนใหม่ของพระองค์

เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นหลังจากที่เซะอิ โฉนงงนเข้ามาทำงานในวังเป็นนางกำนัลของพระนางเทะอิฉิมิตริสได้ไม่นาน กล่าวได้ว่าขณะนั้นเซะอิ โฉนงงนยังเป็นนางกำนัลหน้าใหม่ที่ยังไม่ได้รับการยอมรับมากนัก อาจจะมีชื่อเสียงของวงศ์ตระกูลที่เป็นหญิงสาวจากตระกูลนักกวี จึงมีความเป็นไปได้สูงว่า จะต้องชำนาญด้านโคลงกลอน แต่นั่นก็เป็นเพียงเสียงลือเสียงเล่าอ้างเท่านั้น การพิสูจน์ให้เห็นกับตาดีกว่าการฟังจากคำล่ำลือ ดังนั้น พระนางเทะอิฉิมิตริสจึงไม่ตรัสกับเซะอิ โฉนงงนตรง ๆ ว่าให้เปิดบานเลื่อนและมู่ลี่ขึ้น แต่รับสั่งถามถึงหิมะบนยอดเขาเซียนหลูแทนเพื่อทดสอบปฏิกิริยาไหวพริบและความรู้ความสามารถของเซะอิ โฉนงงนให้เป็นที่ประจักษ์ และเซะอิ โฉนงงนก็แสดงความรู้ความสามารถของตนให้พระนางเทะอิฉิมิตริสและเหล่านางกำนัลคนอื่นได้เห็นด้วยการกระทำตามบทกวีที่พระนางเทะอิฉิมิตริสขึ้นมาได้อย่างถูกต้อง แสดงให้เห็นถึงความรู้เรื่องบทกวีจีนของเซะอิ โฉนงงนและปฏิกิริยาไหวพริบของเซะอิ โฉนงงนได้เป็นอย่างดี และจากเหตุการณ์ในครั้งนี้

¹¹ หนังสือรวมกลอนของไป่จวีอี้ กวีชาวจีนในสมัยราชวงศ์ถัง แต่เดิมมีทั้งหมด 75 ม้วน แต่ปัจจุบันเหลือ 71 ม้วน เป็นหนังสือรวมกลอนที่มีอิทธิพลต่องานวรรณกรรมในสมัยนั้นเป็นอย่างมาก

ถือได้ว่าเซะอิ โฉนงนผ่านการทดสอบและได้รับการยอมรับในฐานะนางกำนัลของพระนาง เทะอิฉิอย่างเต็มตัวด้วยความรู้ความสามารถที่ประจักษ์แก่สายตาของเหล่านางกำนัลทั้งหลาย

สาเหตุที่ต้องมีการทดสอบความรู้ความสามารถของบุคคลที่จะเข้ามาเป็นนางกำนัลก็ เพราะนางกำนัลเปรียบได้กับหน้าตาของพระสนมนั่น ๆ หากมีนางกำนัลที่มีความรู้ความสามารถจน เป็นที่ชื่นชมและยอมรับไปทั่วก็เท่ากับว่าพระสนมผู้นั้นได้รับการยอมรับนับหน้าถือตาด้วยเช่นกัน ในทางกลับกันหากนางกำนัลด้อยความรู้ความสามารถจนเป็นที่ติฉินนินทาไปทั่ว พระสนมที่นาง กำนัลผู้นั้นรับใช้ก็จะต้องเสื่อมเสียไปด้วย ดังนั้น การคัดเลือกนางกำนัลเพื่อมารับใช้พระสนมถือเป็น สิ่งสำคัญที่ตระกูลของพระสนมต้องเลือกเฟ้นและคัดสรรมาอย่างดี แสดงให้เห็นถึงการแข่งขันกัน ของเหล่าสนมและนางกำนัลภายในวังหลวง

เหตุการณ์ที่ยกมาข้างต้นจะเห็นว่า เซะอิ โฉนงนได้รับการยอมรับจากเหล่านางกำนัล เพราะความรู้ความสามารถด้านกลอนจีน แต่ยังมีอีกเหตุการณ์หนึ่งซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสามารถ ทั้งด้านกลอนจีนและกลอนญี่ปุ่นของเซะอิ โฉนงนจนได้รับการยอมรับจากเหล่าขุนนางชาย

ในบทที่ 78 เซะอิ โฉนงนได้กล่าวถึงฟูจิวะระ โนะ ทะตะโนะบุ (Fujiwara no Tadanobu : 藤原 齊信, ค.ศ. 967-1035) ว่าไปได้ยินเรื่องที่ไม่ดีเกี่ยวกับเซะอิ โฉนงนมาและเชื่อตามที่ตนเองได้ ยินมาโดยที่ไม่เคยสอบถามความจริงจากเซะอิ โฉนงนเลย ทะตะโนะบุแสดงท่าทางไม่เป็นมิตร ต่อเซะอิ โฉนงนอย่างชัดเจนโดยที่เซะอิ โฉนงนก็แสดงท่าที่ไม่สนใจทะตะโนะบุเช่นกัน เป็น เช่นนี้เรื่อยมาจนกระทั่งคืนหนึ่งในเดือน 2 ที่มีฝนตกหนัก เซะอิ โฉนงนได้รับจดหมายจากทะตะโนะบุ เนื้อความในจดหมายมีดังนี้

「蘭省花時錦帳下」と書いて、「^{ナギ}末はいかに」とあるを、(บทที่ 78 หน้า 136)

(จดหมาย)เขียนไว้ว่า “สหายข้าเข้าทำงานที่กระทรวง มีชีวิตที่ รุ่งเรืองภายใต้ร่มเงาของศักรพรรดิผู้ทรงอาภรณ์งามสง่า” และ เขียนต่อท้ายมาว่า “วรรคต่อไปคืออะไร กลอนวรรคต่อจากนี้กล่าว ว่าอย่างไร”

เนื้อหาภายในจดหมาย คือ วรรคต้นของกลอนจีนบทหนึ่ง โดยให้เซะอิ โฉนงนต่อกลอน วรรคหลัง เมื่ออ่านเนื้อความในจดหมายจบ เซะอิ โฉนงนรู้สึกกระวนกระวายใจเป็นอย่างมาก เพราะไม่รู้จะทำเช่นไรดี ครั้นจะไปปรึกษาพระนางเทะอิฉิ พระนางก็บรรทมไปแล้ว เซะอิ โฉนงนจึง

จำเป็นต้องแก้ไขปัญหาด้วยตนเองเพราะทางฝ่ายทะเลาะโนะบุกำชับคนรับใช้ที่นำจดหมายมาส่งว่า จะต้องเอาจดหมายตอบจากเซะอิ โฉนงนกลับมามีด้วยให้ได้ เมื่อถูกเร่งเอาคำตอบเซะอิ โฉนงนจึงตัดสินใจแต่งกลอนญี่ปุ่นวรรคหลัง¹²กลับไป

炭櫃に、消え炭のあるして、「草の庵を誰かたづねん」と
書きつけて取らせつれど、また返事^{かへりごと}も言はず。(บทที่ 78
หน้า 136)

ใช้ถ่านที่หมดไปแล้วในเตาถ่านเขียนตอบกลับไปว่า “ผู้ใดจักมา
เยี่ยมเยียนข้า ผู้อาศัยในกระท่อมอย่างเดียวดาย” ไม่ได้คำตอบ
กลับ(จากทางฝ่ายโนะบุ)เลย

เซะอิ โฉนงนเลือกที่จะตอบจดหมายของทะเลาะโนะบุกลับไปเป็นกลอนญี่ปุ่นโดยมี
ใจความเกี่ยวเนื่องกับคำตอบที่ทะเลาะโนะบุต้องการซึ่งวรรคที่เป็นคำตอบ คือ「廬山雨夜草庵中」
“ตัวข้าฉันอยู่อย่างเดียวดายในกระท่อมที่ตื่นเขาในคืนฝนตก” เนื้อหาของกลอนจีนกล่าวถึงสหายที่
ได้รับตำแหน่งหน้าที่การงานที่มีหน้ามีตามีเกียรติยศได้คอยรับใช้ของคัจฉกรพรรดิอยู่ในวังหลวงที่
โอ้อ่าหรูหรา แต่ตนกลับต้องอยู่ในกระท่อมกลางป่าเขาเพียงลำพัง เซะอิ โฉนงนจึงปรับเปลี่ยน
ใจความของกลอนจีนบทนี้เป็นการรำพึงรำพันว่า จะมีใครมาหาตนที่อยู่เพียงลำพังในกระท่อม
ห่างไกลผู้คนบ้างไหมหนอ โดยเซะอิ โฉนงนใช้ถ่านที่หมดไปแล้วมาเขียนกลอนญี่ปุ่นตอบ
ทะเลาะโนะบุแทนการใช้พู่กันเพื่อสื่อถึงความสมณะหรือความอึดอัดขัดสนยามเมื่ออาศัยอยู่ใน
กระท่อมที่ห่างไกลเมืองหลวง เมื่อเซะอิ โฉนงนตอบกลอนญี่ปุ่นกลับไปแล้วก็ไม่มีการตอบกลับ
จากฝ่ายทะเลาะโนะบุอีกเลย

สาเหตุที่เซะอิ โฉนงนไม่เขียนกลอนจีนวรรคท้ายที่ทะเลาะโนะบุต้องการไปนั้นไม่ใช่เป็น
เพราะไม่รู้กลอนจีนบทนั้น หากแต่คิดว่าถ้าตนซึ่งเป็นหญิงซึ่งใช้แต่ตัวคะนะเขียนตอบเป็นตัวจีน
กลับไปจะดูไม่ดีเพราะในสมัยเฮอันสตรีจะใช้ตัวคะนะ (kana : 仮名) เขียน ส่วนคันจิ (kanji : 漢字)
หรือตัวจีนเป็นตัวอักษรสำหรับบุรุษ ดังนั้น เซะอิ โฉนงนจึงใช้ตัวคะนะเขียนกลอนญี่ปุ่นโดยมี
ใจความสำคัญคล้ายคลึงกลอนจีนวรรคที่เป็นคำตอบของกลอนที่ทะเลาะโนะบุทำทามา เมื่อ
ทะเลาะโนะบุและเหล่าขุนนางได้อ่านกลอนวรรคญี่ปุ่นนี้ของเซะอิ โฉนงนต่างก็พากันทิ้งใน

¹² ดัชนีลักษณะของกลอนญี่ปุ่น คือ 5 7 5 7 7 โดยแบ่งเป็นสองวรรค วรรคแรกได้แก่ 5 7 5 วรรคหลัง คือ 7 7

ความสามารถของเซะอิ โฉนงงนและเหมือนถูกเซะอิ โฉนงงนทำทากลับ เพราะการที่เซะอิ โฉนงงนแต่งกลอนญี่ปุ่นวรรคหลังส่งกลับมาหมายความว่า ผู้รับจะต้องแต่งกลอนญี่ปุ่นวรรคแรก ให้เข้ากับวรรคหลัง เหล่าขุนนางทั้งหลายต่างพากันคิดหาคำกลอนญี่ปุ่นที่เหมาะสมกับกลอนของเซะอิ โฉนงงนแต่ก็ไม่สามารถแต่งได้ จึงยอมรับในความสามารถของเซะอิ โฉนงงนที่ตนเองได้ประจักษ์แก่สายตาแล้ว จนกระทั่งตั้งชื่อให้เซะอิ โฉนงงนว่า “คุซะ โนะ อิโอะริ” (kusa no iori : 草の庵) หรือ “กระท่อมหญ้า” ซึ่งมาจากคำในบทกลอนญี่ปุ่นที่เซะอิ โฉนงงนแต่ง ดังที่กล่าวถึงในมะกุระ โนะ โสฉิมิ ว่า 「今は御名をば、草の庵となむつけたる」とて (บทที่ 78 หน้า 138) “ตอนนี้ โดยขนานนามท่านว่า กระท่อมหญ้า”

นอกจากนี้ เมื่อพระนางเทะอิฉิมิได้ฟังเรื่องราวของเซะอิ โฉนงงน พระองค์ได้รับสั่งแก่เซะอิ โฉนงงนว่า 「男どもみな扇に書きつけてなむ持たる」 (บทที่ 78 หน้า 140) “เหล่าขุนนางชายทุกคนถือพัดที่เขียนกลอนญี่ปุ่นท่อนนั้นไว้” จะเห็นได้ว่าเหล่าขุนนางชายให้การยอมรับและนับถือความสามารถของเซะอิ โฉนงงนเป็นอย่างมาก ถึงกับเขียนกลอนญี่ปุ่นของเซะอิ โฉนงงนไว้บนพัดประจำตัว

จากเหตุการณ์นี้ ทำให้เซะอิ โฉนงงนได้รับการยอมรับจากเหล่าขุนนางชายทั้งหลายว่ามีความสามารถด้านกลอนอย่างมาก ไม่เฉพาะกลอนญี่ปุ่นเท่านั้นแต่ยังรวมไปถึงกลอนจีนอีกด้วย และการที่เซะอิ โฉนงงนได้รับคำชมและได้รับการขนานนามจากกลอนญี่ปุ่นที่ตนแต่งเช่นนี้ย่อมส่งผลไปถึงชื่อเสียงของพระนางเทะอิฉิมิด้วยเช่นกันว่า พระนางทรงมีนางกำนัลที่มีความสามารถควรได้รับการยอมรับนับถือ การได้รับการยอมรับจากเหล่าขุนนางชายของเซะอิ โฉนงงนในครั้งนี้มีนัยที่สำคัญมากทางการเมืองเพราะเหตุการณ์นี้เกิดขึ้นในขณะที่ตระกูลของพระนางเทะอิฉิมิกำลังสิ้นคลอน

เหตุการณ์ในบทที่ 78 นี้เกิดขึ้นในปี ค.ศ. 995 เดือน 2 ตรงกับช่วงที่มีชิตะกะบิตาของพระนางเทะอิฉิมิกำลังป่วย ในราชสำนักขณะนั้นมีชิตะกะบิตาก็คือว่าเป็นผู้กุมอำนาจสูงสุด ดำรงตำแหน่งคัมปะกุ¹³ (kampaku : 関白) และยังมีสัมพันธ์ใกล้ชิดกับจักรพรรดิ เมื่อมีชิตะกะบิตาป่วยเหล่าขุนนางจึงจับตามองว่าผู้ใดจะเป็นผู้สืบทอดอำนาจของมีชิตะกะบิตา กล่าวกันว่าผู้ที่มีชิตะกะบิตาไว้ให้เป็นผู้สืบทอดอำนาจของตนคือบุตรชาย ฟุจิวะระ โนะ โคะระะชิกะ แต่การส่งต่ออำนาจไปให้โคะระะชิกะไม่ราบรื่นอย่างที่หวังเพราะยังมีน้องชายทั้งสองของมีชิตะกะบิตาได้แก่ มีชิคะนะะ (Michikane : 道兼) และมิชินะงะ (Michinaga : 道長) ที่พร้อมจะแย่งชิงอำนาจไปจากมีชิตะกะ

¹³ ตำแหน่งที่ปรึกษาของจักรพรรดิ

เช่นกัน ดังนั้น ฮะจิโนะ อะทซุโกะ (2004: 105-108) จึงกล่าวไว้ใน 『清少納言—人と文字 日本の作家100人』 ว่า ในภาวะการณ์เช่นนี้ เซะอิ โฉนงงนเปรียบเสมือนตัวแทนหรือโฆษกของตระกูลของมิชิตะกะ และการที่หะตะโนะบุส่งกลอนจีนมาทดสอบเซะอิ โฉนงงน ไม่เพียงแต่จะทำให้ทลายความสามารถของตัวเซะอิ โฉนงงนเท่านั้น แต่ยังส่งผลไปถึงพระนางเทะอิฉิและตระกูลของมิชิตะกะด้วย สาเหตุที่หะตะโนะบุส่งจดหมายมาถึงเซะอิ โฉนงงนมี 2 ประการ คือ หนึ่ง ต้องการสะสางปัญหาคาใจระหว่างตนเองกับเซะอิ โฉนงงน โดยตัดสินจากคำตอบของเซะอิ โฉนงงน สอง ในขณะที่นั้นเป็นช่วงเปลี่ยนถ่ายอำนาจ จึงทำให้เหล่าขุนนางเฝ้าจับตามองว่าตนควรจะสนับสนุนฝ่ายใด อีกทั้ง การเผชิญหน้ากับเหล่าขุนนางในครั้งนี้เซะอิ โฉนงงนต้องเผชิญหน้ากับการท้าทายเพียงลำพังโดยปราศจากความช่วยเหลือจากพระนางเทะอิฉิ จึงนับเป็นการแสดงความสามารถในฐานะนางกำนัลของพระนางเทะอิฉิอย่างแท้จริง

ผู้วิจัยมีความเห็นตรงกับฮะจิโนะ เพราะคำตอบของเซะอิ โฉนงงนเปรียบเสมือนสิ่งที่บ่งบอกถึงสถานภาพของตระกูลมิชิตะกะที่กำลังสิ้นคลอนจากอาการป่วยของมิชิตะกะ หากเซะอิ โฉนงงนสามารถผ่านบททดสอบนี้ได้ ไม่เพียงแต่ตนเองจะได้รับคำชื่นชมเท่านั้นแต่ยังรวมถึงพระนางเทะอิฉิและตระกูลของมิชิตะกะด้วยที่จะได้รับการยอมรับนับถือว่ามีคนที่มีความรู้ความสามารถอยู่ได้ปกครองของตน เซะอิ โฉนงงนสามารถทำให้เหล่าขุนนางได้ประจักษ์ถึงความสามารถ ความมีปฏิภาณไหวพริบของตน ทำให้ทั้งตนและพระนางเทะอิฉิตลอดจนตระกูลของมิชิตะกะได้รับคำชม

จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ยกมาทั้งหมดผู้วิจัยเห็นว่าบทกลอนเป็นสิ่งสำคัญที่จะขาดไม่ได้ในชีวิตประจำวันของชนชั้นขุนนางในสมัยเฮอัน เพราะกลอนถือเป็นเครื่องชี้วัดความสามารถของบุคคลผู้นั้น หากมีความรู้ความสามารถทางด้านกลอนไม่ว่าจะเป็นกลอนญี่ปุ่นหรือกลอนจีนล้วนแล้วแต่จะได้รับการยอมรับยกย่องชื่นชมจากผู้อื่น ในทางกลับกันหากด้อยความสามารถทางด้านกลอนก็จะเป็นจุดด้อยและถูกติฉินนินทา แม้เซะอิ โฉนงงนจะเอ่ยปากว่าไม่ยากแต่งกลอนญี่ปุ่นแต่ก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้อย่างที่ใจต้องการ เพราะในความเป็นจริงการแต่งกลอนคือหนทางที่จะทำให้ผู้อื่นรับรู้ถึงความสามารถของตนได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังเห็นว่า การที่เซะอิ โฉนงงนบันทึกเรื่องราวที่ตนถูกทดสอบความสามารถทางด้านกลอนและสามารถผ่านการทดสอบได้อย่างสวยงามได้รับคำชมมากมาย เพราะเซะอิ โฉนงงนต้องการจะบอกโดยอ้อมว่า ตนเองมีความสามารถมากแค่ไหน ได้รับคำชมเพียงใด ทั้งนี้เนื่องจากต้องแข่งขันกับนางกำนัลคนอื่นทั้งที่อยู่ฝ่ายเดียวกันและอยู่คนละฝ่าย ยัง

รวมถึงต้องการการยอมรับจากเหล่าขุนนางชายอีกด้วย ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า ความสามารถในการแต่งกลอนญี่ปุ่นถือเป็นคุณสมบัติข้อแรก ๆ ที่ชนชั้นสูงในสมัยเฮอันพึงมี

บทกลอนที่กล่าวถึงทั้งหมด ทำให้ทราบถึงทัศนคติของเซะอิ โฉนงงนที่มีต่อบทกลอนได้เป็นอย่างดีว่า เซะอิ โฉนงงนไม่ชอบแต่งกลอนญี่ปุ่นโดยที่เซะอิ โฉนงงนได้ขอกับพระนางเทะอิฉิมิตว่า ตนจะไม่แต่งกลอนญี่ปุ่น ซึ่งต่างจากทัศนคติทั่วไปในสมัยเฮอันเป็นอย่างมาก เพราะในสมัยนั้นผู้นิยมแต่งกลอนญี่ปุ่นกันอย่างแพร่หลาย มีการจัดการแข่งขันประชันกลอนญี่ปุ่นอยู่บ่อยครั้ง จนกล่าวได้ว่าบทกลอนญี่ปุ่นเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันของผู้คนในสมัยนั้น ดังนั้น ย่อมหมายความว่า ผู้คนในสมัยเฮอันนิยมชมชอบบทกลอนญี่ปุ่นและการแต่งกลอนญี่ปุ่นเป็นอย่างมาก แต่แม้เซะอิ โฉนงงนจะไม่ชอบและไม่อยากแต่งกลอนญี่ปุ่นเพียงใดก็ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้เนื่องจากในสมัยเฮอันนิยมสื่อสารกันด้วยบทกลอนญี่ปุ่น ดังนั้น หากไม่มีความรู้เรื่องกลอนญี่ปุ่นหรือแต่งกลอนญี่ปุ่นไม่ได้ย่อมสื่อสารกับผู้อื่นได้ยากลำบาก แม้เซะอิ โฉนงงนจะไม่ต้องการแต่งบทกลอนญี่ปุ่นเพียงใดแต่ชีวิตภายในวังที่ต้องติดต่อสื่อสารพูดคุยกับเหล่าขุนนาง นางกำนัล หรือแม้แต่พระนางเทะอิฉิมิต้องใช้กลอนญี่ปุ่นเป็นสื่อกลางในการติดต่อสื่อสาร ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า แม้เซะอิ โฉนงงนจะมีทัศนคติไม่ค่อยดีกับการแต่งกลอนญี่ปุ่นแต่ก็จำเป็นต้องแต่งเพราะอยู่ในสังคมที่ติดต่อสื่อสารด้วยบทกลอนญี่ปุ่นเป็นหลัก

5.2.3 ดนตรี

ดนตรีถือเป็นหนึ่งในความรู้พื้นฐานที่สตรีจำเป็นต้องศึกษา ในสมัยเฮอันจะนิยมรวมกลุ่มกันเล่นดนตรีทั้งในราชพิธีในราชสำนัก และการเล่นดนตรีภายในคฤหาสน์ขุนนาง เครื่องดนตรีที่ปรากฏใน*มะกุระ โนะ โฮมิ* คือ เครื่องดนตรีประเภทเครื่องสายและเครื่องเป่า

5.2.3.1 เครื่องดนตรีประเภทเครื่องสาย

ใน*มะกุระ โนะ โฮมิ* เซะอิ โฉนงงนได้กล่าวถึงเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสายไว้ ดังนี้

弾くものは 琵琶。(中略) 箏の琴、いとめでたし。

(บทที่ 204 หน้า 338)

เครื่องสาย คือ บิวะ (...) โฮ โนะ โกะโตะนั้นไพเราะมาก

บทที่ 204 เซะอิ โฉนงงนได้กล่าวถึงเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสาย 2 ชนิด คือ บิวะ และโคะโตะ

5.2.3.1.1 บิวะ

บิวะ (biwa : 琵琶) คือ พิณญี่ปุ่น ลักษณะคล้ายกีตาร์ในยุคปัจจุบัน แต่บิวะจะมีลักษณะคล้ายผลบิวะ¹⁴ ฝ่าซึกคือส่วนล่างจะมีลักษณะกว้างกลมแล้วเรียวแคบในตอนบน บิวะประกอบด้วยสายพิณทั้งหมด 4 เส้น เวลาบรรเลงจะใช้ไม้ที่เรียกว่า บะชิ (bachi : 撥) ตีตไปบนสายพิณ บะชินั้นนอกจากไม้แล้วยังทำจากเขาวัวได้อีกด้วย

5.2.3.1.2 โซ โนะ โกะโตะ

โซ โนะ โกะโตะ (Sō no koto : 箏の琴) หรือชื่อที่รู้จักกันในปัจจุบันว่า โอะกะโตะ (okoto : お琴) เป็นโกะโตะประเภทหนึ่ง ตัวเครื่องดนตรีทำจากไม้รูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า ด้านบนซึ่งสายพิณ 13 เส้น วิธีการบรรเลงจะใช้มือซ้ายกดสายพิณเพื่อกำหนดเสียงสูงต่ำ ส่วนมือขวาจะใช้ตีตไปบนเส้นสายเพื่อให้เกิดเสียง

นอกจากโซ โนะ โกะโตะแล้ว ในสมัยเฮอันยังมีเครื่องดนตรีประเภทโกะโตะอีก 2 ชนิด คือ คิน โนะ โกะโตะ กับ วะงน

5.2.3.1.3 คิน โนะ โกะโตะ

คิน โนะ โกะโตะ (kin no koto : 琴の琴) หรือเรียกโดยย่อว่า คิน มีลักษณะคล้ายโซ โนะ โกะโตะ เพียงแต่คินจะมี 7 เส้น โดยคิน โนะ โกะโตะเป็นโกะโตะที่ถือว่าดีดยากที่สุด นิยมเล่นในราชสำนักจนถึงสมัยเฮอันตอนกลาง หลังจากนั้นไม่เป็นที่นิยมจนเลิกเล่นไปในที่สุด

5.2.3.1.4 วะงน

วะงน (wagon : 和琴) ตัวเครื่องดนตรีมีลักษณะเดียวกับโซ โนะ โกะ โตะและคิน โนะ โกะโตะ แต่วะงนจะมีสายพิณทั้งหมด 6 สาย เครื่องดนตรีญี่ปุ่นส่วนใหญ่จะได้รับอิทธิพลมาจากจีน แต่วะงนแตกต่างจากเครื่องดนตรีชนิดอื่นเพราะเป็นเครื่องดนตรีเฉพาะของญี่ปุ่น

¹⁴ บิวะ (biwa : 枇杷) ผลไม้ฤดูร้อนชนิดหนึ่ง

กล่าวได้ว่า เครื่องดนตรีประเภทเครื่องสายที่กล่าวมานี้เป็นเครื่องดนตรีหลักที่ใช้บรรเลงบทเพลงในสมัยเฮอัน เหล่าสตรีในชนชั้นสูงหรือแม้แต่บุรุษล้วนได้รับการฝึกให้เล่นดนตรีทั้งสองชนิดนี้

นอกจากเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสายแล้ว สมัยเฮอันยังมีเครื่องดนตรีอีกประเภทหนึ่ง คือ เครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่า

5.2.3.2 เครื่องดนตรีประเภทเป่า

เครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่าโดยรวมแล้วหมายถึง ขลุ่ย ในสมัยเฮอันขลุ่ยมีหลายประเภท เซะอิ โฉนงะนกล่าวถึงขลุ่ยไว้ 3 ประเภท ดังนี้ ขลุ่ยโยะโกะบุเอะ ขลุ่ยไซ และขลุ่ยฮิชิริกิ

5.2.3.2.1 ขลุ่ยโยะโกะบุเอะ

ขลุ่ยโยะโกะบุเอะ (yokobue : 横笛) เป็นขลุ่ยที่มีลักษณะเป็นเลายาว รูปทรงกระบอกไม้ไผ่เช่นเดียวกับขลุ่ยไทย เพียงแต่โยะโกะบุเอะเป็นขลุ่ยที่เวลาเป่าจะวางขลุ่ยขนานกับพื้นเหมือนขลุ่ยผิวของจีน ดังนั้น ชื่อของขลุ่ยชนิดนี้จึงเรียกว่า โยะโกะ (yoko : 横) แปลว่า แนวนอน หมายถึงเวลาเล่นจะจับขลุ่ยในลักษณะแนวนอนขนานไปกับพื้น มีรูที่ใช้กำหนดระดับเสียงทั้งหมด 7 รู ดังที่ได้กล่าวไว้ในเรื่องเครื่องดนตรีเครื่องสายแล้วว่าเครื่องดนตรีของญี่ปุ่นส่วนใหญ่รับมาจากจีน ขลุ่ยโยะโกะบุเอะก็เช่นกัน

เซะอิ โฉนงะนกล่าวถึงขลุ่ยโยะโกะบุเอะไว้ในบทที่ 205 เรื่องเครื่องเป่าว่า

笛は 横笛いみじうをかし。遠うより聞ゆるが、やうやう近うなりゆくもをかし。近かりつるが、はるかになりて、いとほのかに聞ゆるも、いとをかし。車にても、かちよりも、馬にても、すべて懐にさし入れて持たるも、何とも見えず。さばかりをかしきものはなし。まして聞き知りたる調子など、いみじうめでたし、暁などに、忘れてをかしげなる、枕のもとにありたる、見つけたるも、なほをかし。人の取りにおこせたるをおし包みてやるも、立て文のやうに見えたり。(บทที่ 205 หน้า 339)

เครื่องเป่า ขลุ่ยโยะโกะบุเอะไพเราะมาก เมื่อได้ยินเสียงจากที่ไกล ๆ แล้วค่อยใกล้เข้ามาช่างน่ารื่นรมย์ เสียงขลุ่ยที่ตั้งอยู่ใกล้ตัวแล้วห่างออกไปจนได้ยินเพียงแผ่วเบาก็น่ารื่นรมย์เช่นกัน ไม่ว่าจะในรถเทียมวัว เดินเท้า หรือบนหลังม้า ขลุ่ยที่สอดไว้ใต้เสื้อตรงหน้า

ออกพกดิตตัวไปทุกแห่งหนไม่เคยปรากฏ(ออกมาภายนอก)ให้เห็น
 สิ่งที่น่าสนใจเหมือนขลุ่ยนั้นไม่มี ยิ่งไปกว่านั้นยามที่ได้ยินเสียง
 ขลุ่ยบรรเลงบทเพลงที่รู้จักก็ช่างน่ารื่นรมย์ ยามรุ่งอรุณ เมื่อได้พบ
 ขลุ่ย(ที่ชายคนรัก)วางทิ้งไว้บนหมอนย่อมรู้สึกดี ขลุ่ยที่ห่อด้วย
 กระดาษแล้วส่งคืนให้คน(ของชายคนรัก)ที่มารับคืนไปนั้นดูราวกับ
 จดหมายที่พับ(กระดาษ)ในแนวตั้ง

เซะอิ โฉนงนกล่าวชมว่า เสียงขลุ่ยโยะโกะบุเอะไพเราะมาก ไม่ว่าจะได้ยินจากที่ไกล ๆ
 หรือจะฟังใกล้ ๆ ก็ไพเราะไม่ต่างกัน และหากบทเพลงที่ได้ยินเป็นเพลงที่ตนรู้จักจะยิ่งเพิ่มความ
 ไพเราะขึ้นไปอีก ลักษณะภายนอกของขลุ่ยโยะโกะบุเอะมีขนาดเล็กกะทัดรัดพกพาสะดวก ไม่
 เทอะทะ สามารถสอดไว้ใต้ออกเสื้อได้ นอกจากนี้ หากยามเช้าตื่นมาพบขลุ่ยของชายคนรักที่วางลืม
 ไว้ที่หมอนจะรู้สึกดีใจที่ได้เห็น และเมื่อต้องคืนขลุ่ยให้คนรับใช้ของชายคนรักที่มาขอรับของคืน จะ
 ใช้กระดาษห่อขลุ่ยไว้ ทำให้ขลุ่ยที่ห่อด้วยกระดาษคล้ายกับจดหมายที่มีการพับกระดาษในแนวตั้ง
 ที่ตนเป็นผู้ส่งให้ชายคนรัก

จะเห็นว่า ขลุ่ยโยะโกะบุเอะนับเป็นเครื่องดนตรีที่เซะอิ โฉนงนชื่นชอบชนิดหนึ่ง
 ยามเมื่อได้ฟังเสียงขลุ่ยที่ไพเราะทำให้รู้สึกดี และไม่เฉพาะเสียงขลุ่ยเท่านั้นที่เซะอิ โฉนงนชื่นชอบ
 แต่ยังรวมไปถึงลักษณะของขลุ่ยชนิดนี้ที่มีขนาดเล็กกะทัดรัด พกพาสะดวกอีกด้วย

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า นอกจากเซะอิ โฉนงนจะกล่าวชมเสียงอันไพเราะของขลุ่ย
 โยะโกะบุเอะแล้ว เซะอิ โฉนงนยังได้ใช้ขลุ่ยโยะโกะบุเอะมาเปรียบกับความสัมพันธ์ของชายหญิง
 อีกด้วย กล่าวคือ เมื่อหญิงสาวได้ตื่นขึ้นมาเห็นขลุ่ยที่ชายหนุ่มวางทิ้งไว้หลังจากได้ใช้เวลาร่วมกัน
 ในยามค่ำคืนแล้วทำให้หญิงสาวรู้สึกว้าวุ่นนั้นเป็นตัวแทนของชายคนรัก เป็นส่วนหนึ่งที่ยัง
 หลงเหลืออยู่แม้จะต้องจากกันยามกลางวัน แต่ก็ยังมีสิ่งของที่ถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของคนผู้นั้น
 หลงเหลืออยู่ เมื่อฝ่ายหญิงได้เห็นเช่นนั้นจึงรู้สึกดีใจ ฟังพอใจ และถึงแม้จะต้องส่งคืนขลุ่ยนั้นให้กับ
 ฝ่ายชายแต่ขลุ่ยที่ห่อด้วยกระดาษที่มีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าก็ดูเหมือนจดหมายที่คนรักส่งถึง
 กัน หลังจากที่ฝ่ายชายมาหาฝ่ายหญิงในยามค่ำคืน

เซะอิ โฉนงนกล่าวถึงเรื่องของขลุ่ยโยะโกะบุเอะ ก่อนจะเชื่อมโยงไปยังเรื่อง
 ความสัมพันธ์ของชายหญิงโดยมีขลุ่ยเป็นตัวเชื่อม แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ในงานเขียนของเซะอิ
 โฉนงนที่มีรูปแบบการเขียนเชื่อมโยงสิ่งหนึ่งไปยังสิ่งหนึ่งภายใต้หัวข้อเดียวกัน

5.2.3.2.2 ขลุ่ยไซ

ขลุ่ยไซ (sō : 笙) เป็นขลุ่ยที่มีลักษณะคล้ายแคนของไทย คือ ประกอบด้วยไม้ไผ่ทรงกระบอกทั้งหมด 17 เลาประกบติดกันเป็นรูปวงกลม เป็นขลุ่ยที่มีขนาดค่อนข้างใหญ่ เซะอิ โฉนงะนยังได้กล่าวถึงขลุ่ยไซไว้ดังนี้

笙の笛は、月のあかきに、車などにて聞き得たる、いとをかし。所せくもてあつかひにくくぞ見ゆる。さて、吹く顔や、いかにぞ。それは横笛も、吹きなしなめりかし。

(บทที่ 205 หน้า 339)

ในคืนที่แสงจันทร์ส่องสว่าง ขณะที่นั่งอยู่ในรถลากได้ยินเสียงขลุ่ยไซดังแว่วมาข้างไฟเพราะเสียงจริง (เครื่องดนตรีชนิดนี้ใหญ่ เทอะทะ) ในที่แคบท่าทางจะเป่าได้ลำบาก ใบหน้าตอนที่เป่าขลุ่ยไซนี้จะเป็นเช่นไรหนอ คงจะไม่น่าดูเช่นเดียวกับตอนที่เป่าขลุ่ยโยะโกะบุเอะกะระมัง

เซะอิ โฉนงะนกล่าวถึงเสียงของขลุ่ยไซว่า ไฟเพราะ แต่ท่าทางเวลาเป่าขลุ่ยไซไม่ค่อยน่าดู เวลาจะเป่าขลุ่ยไซนักดนตรีจะวางนิ้วทั้งสองมือลงบนรูเล็ก ๆ รอบตัวขลุ่ยเพื่อกำหนดคีย์เสียงแล้วเป่า โดยจะมีเสียงทั้งเป่าลมออกและสูดลมเข้า ดูจากลักษณะการเป่าแล้วจะเห็นได้ว่าค่อนข้างลำบากพอสมควร ดังนั้น เซะอิ โฉนงะนจึงกล่าวถึงใบหน้าของผู้เป่าขลุ่ยชนิดนี้ว่าคงจะไม่น่าดู มะทึซุโอะ ซะโตะฉิมิและนะงะอิ คะสุโกะ (2001: 339) อธิบายว่า สาเหตุที่เซะอิ โฉนงะนคิดว่าไม่น่าดูอาจเป็นเพราะเวลาเป่าขลุ่ยจะต้องสูดลมเข้าและออก ทำให้แก้มของผู้เป่าขยายและยุบตามแรงลมจึงดูไม่ค่อยน่ามองเท่าใดนัก

จากข้อความที่ยกมาจะเห็นได้ถึงทัศนคติของเซะอิ โฉนงะนที่มีต่อขลุ่ยไซ คือ ชอบเสียงที่ไพเราะของขลุ่ยชนิดนี้แต่ไม่ชอบท่าทางการเป่าที่ดูไม่น่ามอง

นอกจากขลุ่ยโยะโกะบุเอะกับขลุ่ยไซแล้ว เซะอิ โฉนงะนยังได้กล่าวถึงขลุ่ยฮิชิริกิไว้ด้วย

5.2.3.2.3 ขลุ่ยฮิชิริกิ

ขลุ่ยฮิชิริกิ (hichiriki : 篳篥) เป็นขลุ่ยที่ทำจากไม้ไผ่ ด้านหน้ามีรูเสียง 7 รู ส่วนด้านหลังมี 2 รู เวลาเล่นจะจับขลุ่ยในแนวตั้งแล้วเป่า เซะอิ โฉนงะนกล่าวถึงขลุ่ยฮิชิริกิ ว่า

筆葉^{ひちりき}は、いとかしがましく、秋の虫をいはば、響^{くつむし}虫などの心地して、うたてけ近く聞かまほしからず。ましてわろく吹きたるは、いとにくきに、臨時の祭の日、まだ御前には出で物^いのうしろに、横笛をいみじう吹き立てたる、あな、おもしろと聞くほどに、なからばかりより、うち添へて吹き^{がみも}のぼりたるこそ、ただいみじううるはし髪持たらむ人も、みな立ちあがりぬべき心地すれ。やうやう琴、笛に合はせて歩^{あゆ}み出でたる、いみじうをかし。(บทที่ 205 หน้า 339-340)

ขลุ่ยอิชิริกิ นั้นเสียงดัง หากจะเปรียบกับแมลงในฤดูใบไม้ร่วงคงเปรียบได้กับแมลงคุดชู่¹⁵ที่ไม่อยากได้ยินเสียงใกล้ ๆ เพราะน่ารำคาญ ยิ่งไปกว่านั้น ในวันงานพิธีในขณะที่นักดนตรียังไม่ออกมาแสดงต่อหน้าพระพักตร์องค์จักรพรรดิ ในขณะที่กำลังรื่นรมย์กับเสียงของขลุ่ยโยะโกะบุเอะก็ได้ยินเสียงขลุ่ยอิชิริกิของผู้ที่มีฝีมือการเป่าไม่ได้เรื่องดังแทรกขึ้นมากลางเพลง ช่างน่าขบขัน รวากับคนที่จัดแต่งทรงผมมาเสียดิบดีแต่ผมกลับชี้ไม่เป็นทรงขึ้นมาเสียอย่างนั้น ในระหว่างนั้นนักดนตรีก็ทยอยกันออกมาบรรเลงโคะโตะคลอไปกับเสียงขลุ่ยช่างไพเราะเสียจริง

เมื่อเทียบกับขลุ่ยโยะโกะบุเอะและขลุ่ยโซที่มีเสียงค่อนข้างแหลมแล้ว เสียงของขลุ่ยอิชิริกิจะดังกว่า เซะอิ โฉมหน้านิ่งรู้สึกไม่ค่อยชอบเสียงของขลุ่ยชนิดนี้โดยบอกว่างดหนักเกินไปเหมือนเสียงของแมลงคุดชู่ซึ่งเป็นแมลงในตระกูลตั๊กแตนซึ่งจะส่งเสียงร้องในฤดูใบไม้ร่วงเสียงของแมลงชนิดนี้ดังและน่ารำคาญคล้ายกับเสียงของตั๊กแตน ดังนั้น เซะอิ โฉมหน้านิ่งไม่อยากได้ยินเสียงใกล้ ๆ และเมื่อเป่าพร้อมกับขลุ่ยโยะโกะบุเอะที่มีเสียงค่อนข้างแหลมสูง เสียงของขลุ่ยอิชิริกิในความคิดของเซะอิ โฉมหน้านิ่งฟังแล้วน่ารำคาญมากกว่าไพเราะ หากผู้เล่นเป็นผู้ที่มีฝีมืออ่อนหัดแล้วย่อมทำให้เสียงที่ได้ฟังไม่ไพเราะมากขึ้นไปอีก เซะอิ โฉมหน้านิ่งเปรียบเทียบเสียงอันไพเราะของขลุ่ยโยะโกะบุเอะที่มีเสียงของขลุ่ยอิชิริกิแทรก เหมือนกับทรงผมที่ถูกจัดแต่งมาอย่าง

¹⁵ แมลงคุดชู่ (kutsuwa : 響) แมลงตระกูลเดียวกับตั๊กแตน เป็นแมลงในฤดูใบไม้ร่วง เสียงของแมลงชนิดนี้คล้ายกับเสียงปากม้าที่กระทบกับแผ่นโลหะที่ใช้ปิดปาก แผ่นโลหะนี้เรียกว่า คุดชู่ะ จึงตั้งชื่อแมลงชนิดนี้ว่า คุดชู่ะ

สวยงามที่ชี้ฟูไม่เป็นทรงขึ้นมาเสียอย่างนั้น ต่อเมื่อนักดนตรีออกมาบรรเลงโคะโตะประสานคลอไปกับเสียงขลุ่ย จึงทำให้บทเพลงนั้นไพเราะ

จะเห็นว่า เซะอิ โฉนงะนไม่ชอบขลุ่ยอิชิริกิเป็นอย่างมาก เปรียบเทียบเสียงขลุ่ยกับเสียงแมลงที่ตังนำรำคาญหรือแม้กระทั่งผมที่ชี้ฟูไม่เป็นทรง การเปรียบเทียบของเซะอิ โฉนงะนทำให้เห็นภาพชัดเจนและเข้าใจความรู้สึกและทัศนคติของเซะอิ โฉนงะนที่มีต่อเสียงขลุ่ยอิชิริกิได้ดียิ่งขึ้น

ข้อความดังกล่าว นอกจากจะแสดงให้เห็นถึงทัศนคติของเซะอิ โฉนงะนแล้ว ยังเล่าเหตุการณ์ในงานพิธีที่มีการแสดงดนตรีต่อหน้าพระพักตร์องค์จักรพรรดิอีกด้วย ดังที่เคยกล่าวแล้วว่าสมัยเฮอันนิยมร่วมกลุ่มแสดงดนตรีทั้งในราชสำนักและในที่พักส่วนตัวของเหล่าขุนนาง การแสดงดนตรีที่กล่าวถึงนี้ประกอบไปด้วยเครื่องสาย คือ โคะโตะ และเครื่องเป่า คือ ขลุ่ยตามทีเซะอิ โฉนงะนได้บรรยายไว้ในข้อความข้างต้นว่า นักดนตรีออกมาบรรเลงโคะโตะประสานกับเสียงขลุ่ยเสียงดนตรีทั้งสองชนิดสอดประสานลงตัว ฟังแล้วไพเราะเป็นอย่างมาก

นอกจากเซะอิ โฉนงะนจะกล่าวถึงเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสายและเครื่องเป่าแล้ว ยังกล่าวถึงการฝึกเล่นดนตรีไว้ด้วย ดังนี้

琴、笛など習ふ、また、さこそは、まだしきほどは、これがやうにいつしかとおぼゆらめ。(บทที่ 152 หน้า 279)

ในตอนที่หัดโคะโตะหรือขลุ่ยก็เหมือนกับตอนที่หัดเขียนตัวหนังสือ ในขณะที่ฝีมือยังไม่ได้เรื่อง เป็นเรื่องธรรมดาที่จะรู้สึกว่าจะอยากจะทำให้เก่งได้โดยไวเช่นท่านผู้นั้น

ข้อความข้างต้นรวมอยู่ในบทที่เซะอิ โฉนงะนกล่าวถึงสิ่งต่าง ๆ ที่เห็นว่าน่าอัศจรรย์ และหนึ่งในนั้นก็รวมถึงการเล่นเครื่องดนตรี โคะโตะและขลุ่ย ในที่นี้หมายถึงเครื่องดนตรีชนิดที่เป็นเครื่องสายและเครื่องเป่า เป็นธรรมดาของผู้ที่เพิ่งหัดเล่นเครื่องดนตรีก็ย่อมต้องการจะเล่นให้เก่งได้โดยเร็วเหมือนผู้มีฝีมือเป็นเลิศด้านดนตรี

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ไม่ใช่เรื่องแปลกที่เซะอิ โฉนงะนจะรู้สึกอิจฉาผู้ที่มีความสามารถทางด้านดนตรีและต้องการจะเล่นเครื่องดนตรีให้เก่งเช่นนั้นบ้าง เพราะหากพิจารณาถึงสถานภาพนางกำนัลของเซะอิ โฉนงะนแล้ว ความสามารถทางดนตรีนับเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากนางกำนัลของพระมเหสีที่บิดาเป็นผู้กุมอำนาจในวัง ย่อมต้องถูกจับตามองอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะทำอะไร ทั้ง

เรื่องกลอน ลายมือ หรือแม้แต่ดนตรี ดังนั้น หากสามารถเล่นดนตรีได้ไพเราะเป็นที่ชื่นชมก็จะส่งผลดีทั้งต่อตนเองและพระนางเทเวศิณีที่ตนรับใช้

เซะอิ โฉนงนั้นมีทัศนคติต่อเครื่องดนตรี กล่าวคือ เซะอิ โฉนงนชอบเสียงของเครื่องดนตรีทั้งเครื่องสายและเครื่องเป่า ยกเว้นขลุ่ยอิซิริกิที่เซะอิ โฉนงนคิดว่าเสียงดังน่ารำคาญ ความชื่นชอบเสียงดนตรีอันไพเราะของเซะอิ โฉนงนเหมือนกับทัศนคติทั่วไปในสมัยเฮอันที่นิยมฟังดนตรีส่วนในแง่การเล่นดนตรี เซะอิ โฉนงนรู้สึกอิจฉาผู้ที่เล่นดนตรีเก่งและอยากจะเล่นให้ได้เช่นนั้น

สรุป

จากการวิเคราะห์ทัศนคติของเซะอิ โฉนงนที่มีต่อความสามารถที่พึงมีของชนชั้นสูงในสมัยเฮอัน ได้แก่ ลายมือ บทกลอน และดนตรี สามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่า เซะอิ โฉนงนคิดว่าชนชั้นสูงสมัยเฮอันทั้งสตรีและบุรุษจะต้องมีลายมือสวยงาม แต่งกลอนได้ไพเราะ มีความรู้เรื่องกลอนเป็นอย่างดีทั้งกลอนญี่ปุ่นและกลอนจีน รวมถึงต้องเล่นดนตรีได้ไพเราะ เมื่อเปรียบเทียบกับทัศนคติทั่วไปในสมัยเฮอันที่เกี่ยวกับคุณสมบัติที่ชนชั้นสูงพึงมี ได้แก่ การมีลายมือสวย มีความรู้เรื่องกลอนญี่ปุ่น และสามารถเล่นดนตรีได้ จะเห็นว่าทัศนคติของเซะอิ โฉนงนจะเหมือนทัศนคติทั่วไป

แต่มีทัศนคติที่ต่างกันบางจุด คือ เซะอิ โฉนงนไม่ชอบเสียงของขลุ่ยอิซิริกิและไม่ต้องการแต่งกลอนญี่ปุ่นเพราะรู้สึกกดดันกับชื่อเสียงของตระกูลของตน แต่เซะอิ โฉนงนมีความรู้เกี่ยวกับกลอนจีนเป็นอย่างดีต่างจากทัศนคติทั่วไปในสมัยเฮอันที่มีค่านิยมว่ากลอนจีนหรือตัวอักษรจีนเป็นความรู้เฉพาะบุรุษ แต่เซะอิ โฉนงนกลับมีความรู้เรื่องต่าง ๆ เหล่านี้ไม่แพ้ขุนนางชายคนใด สิ่งนี้แสดงให้เห็นถึงความสามารถที่โดดเด่นของเซะอิ โฉนงนในฐานะนางกำนัลของพระนางเทเวศิณีที่ต้องแข่งขันกับนางกำนัลของพระสนมอื่น ๆ และถูกจับตามองจากเหล่าขุนนางทั้งหลาย

บทที่ 6

บทสรุป

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาทัศนคติของเซะอิ โฉนงนงเกี่ยวกับความงามของบุคคลที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่อง *มะกุระ โนะ โซชิ* โดยเน้นศึกษาความงามของชนชั้นสูงเป็นหลัก นอกจากนี้ เพื่อให้เข้าใจทัศนคติของเซะอิ โฉนงนงได้ดียิ่งขึ้น ผู้วิจัยยังได้ศึกษาทัศนคติทั่วไปในสมัยเฮอันแล้วนำมาเปรียบเทียบว่าเหมือนหรือต่างจากทัศนคติของเซะอิ โฉนงนงอย่างไร

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า เซะอิ โฉนงนงมีทัศนคติเกี่ยวกับความงามของบุคคล ได้แก่ ใบหน้า ผอม เครื่องแต่งกายและคุณสมบัติที่ชนชั้นสูงพึงมีทั้งเหมือนและแตกต่างจากทัศนคติทั่วไปในสมัยเฮอัน ดังนี้

6.1 ใบหน้าและผอม

เซะอิ โฉนงนงมีทัศนคติเรื่อง ใบหน้าและผอมเหมือนกับทัศนคติทั่วไปในสมัยเฮอัน คือ บุรุษและสตรีควรมีใบหน้าที่งดงามตามค่านิยมในสมัยเฮอัน เช่น บุรุษควรมีดวงตาขนาดกำลังพอดี ไม่เล็กไม่ใหญ่จนเกินไป ไม่ไว้หนวดเครารกรุงรัง สตรีก็มีใบหน้าที่งดงามจับตา อีกทั้ง บุรุษและสตรียังมีการแต่งหน้าด้วยผงแป้งสีขาวเพื่อให้ใบหน้าดูขาวเนียน นุ่มนวล และเหตุนี้เอง เซะอิ โฉนงนงจึงมักเป็นกังวลว่า ใบหน้าที่แต่งมาอย่างดีจะดูน่าเกลียดเมื่อผงแป้งที่ทามาหลุดลอก เนื่องจากน้ำตาหรือชายผ้าที่ตบยกขึ้นมาปิดใบหน้า

นอกจากนี้ เซะอิ โฉนงนงยังได้กล่าวถึง สตรีในชนชั้นสูงที่ดีควรปิดบังใบหน้าที่ของตนไว้ไม่ให้บุคคลอื่นโดยเฉพาะบุรุษเห็นใบหน้าที่ของตน ตามธรรมเนียมปฏิบัติที่สตรีจะต้องปิดบังใบหน้าที่ตนจากสายตาบุคคลอื่นยกเว้นบุคคลนั้นเป็นคนในครอบครัวที่ใกล้ชิดหรือเป็นสามี โดยมีผู้ ฉากตั้งพื้นและพัดเป็นเครื่องกำบังใบหน้าที่ตน

เรื่องผอม เซะอิ โฉนงนงเห็นตรงกับทัศนคติทั่วไปว่า ผอมของสตรีต้องเป็นผอมยาวสีด่างงาม มีสุขภาพดี โดยได้รับการดูแลรักษาอย่างดี และมีการจัดแต่งทรงผมให้ดูดีเมื่อต้องเข้าร่วมงานพิธีต่าง ๆ เพื่อรักษาภาพลักษณ์ของตนให้ดูดีอยู่เสมอเมื่ออยู่ต่อหน้าบุคคลอื่น

6.2 เครื่องแต่งกาย

เซะอิ โฉมเงงนมีทัศนคติเกี่ยวกับเครื่องแต่งกายทั้งที่เหมือนและต่างจากทัศนคติทั่วไปในสมัยเฮอัน ดังนี้

ทัศนคติที่เหมือน คือ เซะอิ โฉมเงงนเห็นว่า ควรเลือกสีเครื่องแต่งกายตามฤดูกาล เช่น ควรใส่เครื่องแต่งกายที่มีสีเดียวกับดอกไม้ที่บานในฤดูใบไม้ผลิ ฤดูร้อนควรใส่เครื่องแต่งกายที่มีเนื้อผ้าบางและมีสีโทนเย็นซึ่งทำให้ทั้งผู้มองและผู้สวมใส่รู้สึกเย็นสบาย ส่วนฤดูหนาวควรใส่เครื่องแต่งกายซ้อนกันหลายชั้นเพื่อป้องกันความหนาวและเลือกสีเครื่องแต่งกายตามค่านิยมในสมัยนั้น นอกจากนี้การเลือกเครื่องแต่งกายให้เหมาะกับฤดูกาลแล้ว เซะอิ โฉมเงงนยังเห็นว่าควรสวมเครื่องแต่งกายให้เหมาะสมกับตำแหน่งของตนเพื่อเป็นการบอกตำแหน่งหรือฐานะของตนโดยการดูจากเครื่องแต่งกาย เช่น โฮหรือเสื้อคลุมตัวนอกสุดในชุดพิธีการของขุนนางชายจะแบ่งสีตามชั้นยศ ยกเว้นมหาดเล็กชั้นหกที่ได้รับพระบรมราชานุญาตให้ใส่โฮสีเขียวและผ้าทออะยะซึ่งเป็นเครื่องแต่งกายต้องห้ามสำหรับบุคคลทั่วไป และเมื่อต้องพบบุคคลที่มีตำแหน่งหรือสถานะทางสังคมสูงกว่าจะต้องแต่งกายด้วยชุดเต็มยศให้เรียบร้อย เพื่อเป็นการแสดงความเคารพต่อผู้ที่ตนจะไปพบ โดยบุรุษจะผูกเชือกที่บริเวณคอเสื้อโนมิให้เรียบร้อย ส่วนสตรีจะสวมโมะและคะริงุซึ่งเป็นเครื่องแต่งกายตามปกติของเหล่านางกำนัลที่ใส่เพื่อแสดงความเคารพต่อเจ้านายที่ตนรับใช้

ทัศนคติที่ต่าง คือ เซะอิ โฉมเงงนใช้สีเครื่องแต่งกายบางสีในฤดูกาลที่ต่างไปจากที่มีกำหนดไว้ และเลือกใช้เครื่องแต่งกายให้เหมาะกับสภาพอากาศขณะนั้นมากกว่าจะคำนึงว่าเป็นเครื่องแต่งกายที่ใช้ในฤดูกาลใด เช่น เครื่องแต่งกายที่ใช้ในฤดูใบไม้ร่วง เซะอิ โฉมเงงนจะเลือกใช้เครื่องแต่งกายฤดูร้อนและฤดูหนาวตามสภาพอากาศในขณะนั้น

ในประเด็นความต่างนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า เซะอิ โฉมเงงนคำนึงถึงความกลมกลืนกันของสีเครื่องแต่งกายกับธรรมชาติรอบตัวมากกว่าจะคำนึงถึงค่านิยมในสมัยนั้น เช่น สีหญ้าแห้งหรือคะระโนะที่มีกำหนดไว้ว่าใส่ในฤดูหนาว แต่เซะอิ โฉมเงงนกลับกล่าวว่าควรจะใส่ในฤดูใบไม้ร่วงเพราะเหมาะกับสีของใบไม้หรือหญ้าที่แห้งเหี่ยวจากสภาพอากาศที่เริ่มหนาวเย็นในฤดูใบไม้ร่วง เป็นต้น และในบางครั้งเมื่อเป็นผู้มีอำนาจหรือเป็นบุคคลที่เซะอิ โฉมเงงนรับใช้อยู่ แม้จะแต่งกายโดยเลือกใช้สีที่ไม่เข้ากับฤดูกาล แต่กลับเด่นสะดุดตาในหมู่ขุนนางที่ใช้สีตามนิยมก็จะได้รับการยกย่องจากเซะอิ โฉมเงงนว่า งดงาม สะดุดตาได้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า เซะอิ โฉมเงงนให้ความสำคัญกับตัวบุคคลมากกว่าการแต่งกาย

6.3 คุณสมบัติที่ชนชั้นสูงพึงมี

คุณสมบัติที่ชนชั้นสูงพึงมีที่กล่าวถึงในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ แบ่งเป็น ลายมือ บทกลอนและดนตรี โดยเซะอิ โฉนงะงมีทัศนคติที่ทั้งเหมือนและต่างจากทัศนคติทั่วไป ดังนี้

ทัศนคติที่เหมือน คือ ชนชั้นสูงทั้งบุรุษและสตรีควรมีความสามารถทั้งลายมือสวย มีความรู้เรื่องกลอนและแต่งกลอนญี่ปุ่นได้ไพเราะ อีกทั้งยังต้องมีความสามารถทางด้านดนตรีทั้งโคะโตะและขลุ่ยชนิดต่าง ๆ

ส่วนทัศนคติที่แตกต่างจากทัศนคติทั่วไป คือ เซะอิ โฉนงะงไม่ชอบเสียงขลุ่ยบางชนิด และไม่ต้องการแต่งกลอนญี่ปุ่น ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่าเนื่องจากเซะอิ โฉนงะงรู้สึกกดดันที่ตระกูลของตนเป็นนักกีฬามีชื่อเสียง หากเซะอิ โฉนงะงแต่งกลอนญี่ปุ่นไม่ดีก็เกรงจะทำให้ตระกูลของตนเสื่อมเสียชื่อเสียง แต่แม้เซะอิ โฉนงะงจะออกตัวว่าไม่อยากแต่งกลอนญี่ปุ่นแต่ในความเป็นจริงเซะอิ โฉนงะงก็หลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะการสื่อสารได้ต่อกันในสมัยเฮอันมักมีบทกลอนเข้ามาเกี่ยวข้องกับเสมอ และเมื่อถึงคราวจำเป็นที่ต้องแต่งกลอนเซะอิ โฉนงะงก็สามารถแต่งกลอนได้อย่างไพเราะ จนขุนนางชายทั้งหลายให้การยอมรับ อีกทั้งเซะอิ โฉนงะงยังมีความสามารถด้านกลอนจีน ซึ่งนับว่าเป็นความสามารถที่เหนือกว่าสตรีทั่วไป เพราะส่วนใหญ่สตรีในสมัยเฮอันจะมีความรู้เฉพาะกลอนญี่ปุ่น แต่เซะอิ โฉนงะงมีความรู้เกี่ยวกับกลอนจีนและตำนานจีนนอกเหนือไปจากกลอนญี่ปุ่น โดยเซะอิ โฉนงะงได้แสดงให้เห็นนางกำนัลและเหล่าขุนนางชายได้ประจักษ์จนได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในความสามารถของเซะอิ โฉนงะง

นอกจากนี้ จากการศึกษางานเขียนของเซะอิ โฉนงะงทำให้ทราบว่า เซะอิ โฉนงะงมีรูปแบบการเขียนที่เป็นเอกลักษณ์ คือ เซะอิ โฉนงะงจะยกหัวข้อเรื่องหนึ่งขึ้นมาแล้วเขียนเกี่ยวกับประเด็นนั้นและโยงไปสู่อีกประเด็นได้อย่างลื่นไหล อีกทั้งยังเขียนแสดงความคิดเห็นทั้งด้านที่ดีและไม่ดีไว้ในหัวข้อเดียวกัน

สรุปรวมได้ว่าเซะอิ โฉนงะงมีทัศนคติเกี่ยวกับความงามของบุคคล ได้แก่ ใบหน้า ผม เครื่องแต่งกายและคุณสมบัติที่ชนชั้นสูงพึงมี หรือความสามารถทางศิลปะทั้งที่เหมือนและแตกต่างจากทัศนคติทั่วไปในสมัยเฮอันตรงตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยทัศนคติที่แตกต่างของเซะอิ โฉนงะงชี้ให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะตัวของเซะอิ โฉนงะงที่แตกต่างจากนางกำนัลคนอื่นและแสดงให้เห็นถึงมุมมองของนางกำนัลที่พิถีพิถันในการแต่งกาย ซึ่งรวมไปถึงการแต่งหน้าและจัดแต่งทรงผมเพื่อรักษาภาพลักษณ์ในฐานะนางกำนัลให้ดูดีอยู่เสมอเพราะถูกจับจ้องจากเหล่าขุนนางหรือเหล่านางกำนัลทั้งที่รับใช้พระนางเทะอิฉิดด้วยกันหรือพระสนมอื่น ๆ

นอกจากการรักษาภาพลักษณ์ภายนอก อันได้แก่ ใบหน้า ผมและเครื่องแต่งกาย นางกำนัล เช่นเซะอิ โฉมเงงนยังต้องมีความสามารถทางการเขียนอักษรให้สวยงาม มีความรู้ ความสามารถทางด้านบทกลอนญี่ปุ่น บทกวีจีนและความสามารถทางด้านดนตรี ความสามารถ เหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่นางกำนัลใช้เพื่อแสดงศักยภาพของตนให้ผู้อื่นได้ประจักษ์เพื่อการได้รับการ ยอมรับจากเหล่าขุนนางและนางกำนัลด้วยกัน

การแสดงความสามารถของเหล่านางกำนัลสะท้อนให้เห็นถึงการแข่งขันกันระหว่าง นางกำนัลซึ่งชี้ให้เห็นถึงสภาพสังคมชั้นสูงในสมัยเฮอันที่นางกำนัลเปรียบเสมือนตัวแทนของ พระสนมและตระกูลของพระสนมแต่ละคน หากนางกำนัลผู้นั้นมีความสามารถเป็นที่ประจักษ์ พระสนมและตระกูลของนางก็จะเป็นที่นับหน้าถือตาไปด้วย ที่มีนางกำนัลผู้มีความสามารถ เฝือพร้อมมากคอยรับใช้

การศึกษาวิจัยทัศนะเกี่ยวกับความงามของบุคคลของเซะอิ โฉมเงงนในวรรณกรรมเรื่อง *มะกุระ โนะ โฮมิ* นอกจากจะได้อ่านและเข้าใจทัศนะของเซะอิ โฉมเงงนและทัศนะทั่วไปในสมัยเฮอัน แล้ว ยังได้ทราบถึงสภาพสังคมของชนชั้นสูงในสมัยเฮอันที่มีศูนย์กลางอยู่ที่ชนชั้นขุนนางและ วังหลวงอีกด้วย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

ถาวร สิกขโกศล. **สี่ยอดหญิงงาม ผู้พลิกประวัติศาสตร์จีน**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สร้างสรรค์บุ๊คส์, 2551.

ธวัชชัย ดุลยสุจริต. **สัญลักษณ์มงคลจีน สืบสานจิต-วิญญาณบรรพชน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สร้างสรรค์บุ๊คส์, 2545.

ประณต กุลประสูติ. **เทคนิคงานสี**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2554.

พิพาดา ยังเจริญ. **ประวัติอารยธรรมญี่ปุ่น**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.

พีระพงษ์ กุลพิศาล. **มโนภาพและการรับรู้ทางศิลปะและศิลปศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธารอักษร, 2546.

มาริสา พงษ์ธนยนตกิจ. **สายใยแห่งวัฒนธรรมญี่ปุ่น จากวรรณกรรมคลาสสิกสมัยเฮอันสู่โลกสมัยใหม่**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2536.

อรรธยา สุวรรณระดา. **ประวัติวรรณคดีญี่ปุ่น**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2554.

ภาษาอังกฤษ

Sei Shōnagon. **The pillow book**. Translated by McKinney, M. England: Penguin Books, 2006.

ภาษาญี่ปุ่น

愛知県、「文化財ナビ愛知」、[Online]. 2008. Available from: <http://www.pref.aichi.jp/-kyoiku/bunka/bunkazainavi/yukei/kougei/kunisitei/0467.html> [2012, April 17]

- 明、「源氏物語」、[Online]. 2005. Available from : http://heian.cocolog-nifty.com/genji/2005/08/post_5912.html [2012, April 17]
- 高 有貞、「『枕草子』清少納言の和歌—中宮定子・殿上人らとの贈答歌を中心として」、『國學院大學院紀要—文学研究科37』、國學院大學大学院、2006、141—157.
- 葛綿正一、「清少納言と差別化の戦略：文学の社会学的考察」、『沖縄国際大学総合学術研究紀要 第1巻第1号』、沖縄国際大学総合学術学会、1997、17-27.
- 金田元彦、「平安貴族の服装」、『平安貴族の生活』、有清堂、1986、89—101.
- 川村裕子、『王朝生活の基礎知識—古典のなかの女性たち』、角川書店、2005.
- 「goo 辞典」、[Online]. 2012. Available from: <http://dictionary.goo.ne.jp/leaf/jn2/1764/-m0u/> [2012, April 17]
- くこのすけ、[Online]. 2009. Available from: <http://tukimi780.blog65.fc2.com/blog-date-200901.html> [2012, April 17]
- 「私家版 楽器辞典」、[Online]. 2012. Available from : http://saisaibatake.amezaku.com/gakki/gakki_main_gagaku.html [2012, April 17]
- 小池清治、「『枕草子』のライバルは『史記』か?」、『外国文学54号』、宇都宮大学外国文学研究会、2005、101.
- 杉谷寿郎、「清少納言の生涯」、『國文學』、六月号 第十二卷 第七号、47—53.
- 鈴木一雄・伊藤博・外山英次・小池清治（編集）、『全訳読解古語辞典』、第十八版発行、三省堂、1999.
- 鈴木すず江、「『枕草子』の衣裳表現」、『青山學院女子短期大學紀要 51』、青山学院女子短期大学、1997、149-167.
- 承番院、「国風文化実践研究会」、[online]. (n.d.). Available from: <http://jyoukouin.otodo.net/-sitagasane.htm> [2012, April 17]
- 徳川美術館、「浅葱地柳に燕文金襴単狩衣」、[Online]. 1995-2012. Available from: <http://www.tokugawa-art-museum.jp/artifact/room4/09.html> [2012, April 17]
- 中村妙子・奥田眞紀子・松本しのぶ・栗林千幸、「高齢者施設における色彩環境について—色と季節感との関係」、Nara Saho College Bulletin of studies (14), 2006, 35-43.

- なぎ、「平安時代好きの京都旅行記」、[Online]. 2004-2012. Available from:
<http://kakitutei.goزارu.jp/kyoto05sep/6-3-15.html> [2012, April 17]
- 長崎盛輝、『かさねの色目—平安の配彩美』、第四版発行、青幻舎、2009.
- 萩野敦子、『清少納言一人と文学』、勉誠出版、2004.
- 八條忠基、「綺陽会」[online]. 1999-2012. Available from: <http://www.kariginu.jp/-kikata/1-3.htm> [2012, April 17]
- 風俗博物館、「日本服飾史 資料」、[Online]. 1998. Available from: <http://www.iz2.or.jp/-top.html> [2012, April 17]
- 福嶋昭治、「枕草子論」、『園田学園女子大学論文集 18』、園田学園女子大学、1983、63-70.
- 服藤早苗、『平安朝 女の生き方—輝いた女性たち』、小学館、2004.
- 松尾聡・永井和子、『枕草子 新編日本古典文学全集18』、小学館、2001.
- 村松英子、「晴装束の裳を中心とした着装行動様式と装飾表現効果」、『山野研究紀要』、山野美容芸術短期大学、1992、29-33.
- 安谷ふじゑ、「枕草子に於ける服飾研究 其五 かさねの色目について」、『神戸山手女子短期大学紀要 6』、神戸山手女子短期大学、1961、293-311.
- 和子源氏、「和子源氏物語」、[online]. (n.d.). Available from: <http://homepage1.nifty.com/-WAKOGENJI/shouzoku/shouzoku.html> [2012, April 17]

บรรณานุกรม

- 梅村恵子、『家族の古代史—恋愛・結婚・子育て』、吉川弘文館、2007.
- 大原梨恵子、『黒髪の文化史』、6刷発行、築地書館、2000.
- 高 有貞、「『枕草子』「頭弁の、職にまゐりたまひて」章段の「見苦し」」、『文学研究科論集 第三三号』、國學院大學大学院、2006、13-20.
- 小池清治、『『源氏物語』と『枕草子』 謎解き平安ミステリー』、PHP研究所、2008.
- 高田俊男、『服装の歴史』、中央公論新社、2005.
- 村澤博人、『顔の文化史』講談社、2007.
- 湯原美陽子、『王朝物語文学における容姿美の研究』、有精堂出版、1988.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

เครื่องแต่งกายในสมัยเฮอัน

1. เครื่องแต่งกายบุรุษ

1.1 เครื่องแต่งกายชุดพิธีการ

ชุดพิธีการหรือโซะกุตะอิ (sokutai : 束帯) มีรายละเอียดของชุดดังนี้ อันดับแรกใส่ฮีโตะเอะ แล้วตามด้วยกางเกงสะกะมะชั้นนอกหรืออุเอะ โนะ สะกะมะ (ue no hakama : 表袴) จากนั้นจึงสวมฉิตะงะชะนะะ แล้วใส่เสื้อคลุมตัวนอกหรือโฮท็อบ โดยโฮแบ่งสีตามชั้นยศ ดังนี้ ขุนนางที่ยศต่ำกว่าชั้น 6 ลงไปใส่สีครามสว่างหรือสะนะดะ (hanada : 纒) ชั้น 5 ใส่สีแดงเลือดหมูหรืออะเกะ (ake : 緋) ชั้น 4 ขึ้นไปใส่สีดำ

ชุดพิธีการจะสวมหมวกคัมมูริ (kammuri : 冠) คาดเข็มขัดหนังหรือเซะกิตะอิ (sekитай : 石帯) และห้อยดาบประดับหรือคะสะริตะชิ (kazaritachi : 飾り太刀)

1.2 เครื่องแต่งกายชุดปรกติหรือโนมิ

โนมิ (nōshi : 直衣) หมายถึงเสื้อคลุมตัวนอกของขุนนางชาย มีลักษณะคล้ายกับโสร่งแต่จะไม่แบ่งสี่กรไ้ตามชั้นยศ โนมิจะไ้คู่กับกางเกงชะฉินุกิที่มีเชือกผูกปลายขาทางเกงบริเวณเหนือข้อเท้า

1.3 เครื่องแต่งกายชุดล้าลอง

เครื่องแต่งกายชุดล้าลองหรือคะริงินุ เป็นชุดที่ไ้ในชีวิตประจำวันเมื่ออยู่นอกเวลางาน โดยจะไ้คะริงินุคู่กับกางเกงชะฉินุกิ

2. เครื่องแต่งกายสตรี

2.1 เครื่องแต่งกายชุดพิธีการ

เครื่องแต่งกายชุดพิธีการหรือเครื่องแต่งกายของนางกำนัล (女房装束) ประกอบด้วย ฮิโตะเอะ เกงเกะชิริบะกะมะะ อูซิกิ อูซิจินุ อูวะงิหรือกิโมโนตัวนอก และสวมคะระจินุและโมะ

2.2 เครื่องแต่งกายชุดโคะอูซิกิ

โคะอูซิกิ (kouchiki : 小桂) เป็นชุดที่เป็นทางการน้อยกว่าเครื่องแต่งกายนางกำนัล โคะอูซิกิจะไม่ได้เสื้คลุมตัวสั้นคะระจินุและโมะ แต่จะสวมเสื้คลุมที่เรียกว่า โคะอูซิกิแทน

2.3 เครื่องแต่งกายชุดคะสะมิ

คะสะมิเป็นเครื่องแต่งกายชุดพิธีการของนางกำนัลเด็ก คะสะมิ หมายถึงเสื้อคลุมตัวนอกที่ปล่อยชายยาวลากพื้น

ชุดคะสะมินี้จะมีส่วนประกอบคล้ายกับชุดแต่งกายของนางกำนัล คือ ฮิโตะเอะ กางเกงฮะกะมะ อุซึกิและอุซึจินุ แต่จะใส่เสื้อคลุมที่เรียกว่า อะโกเมะ (akome : 袴) แทนเสื้อคลุมอุวะจิ และใส่คะสะมิแทนคะวะจินุ

จากเครื่องแต่งกายประเภทต่าง ๆ ที่กล่าวข้างต้น จะสังเกตได้ว่า เครื่องแต่งกายสตรีในสมัยเฮอันจะมีลักษณะพิเศษ คือ การเล่นสีเครื่องแต่งกายโดยใส่ซ้อนกันหลายชั้น ส่วนที่มีการเล่นสีนี้จะปรากฏให้เห็นที่ปลายแขนกิโมโนขณะที่สตรีนั่งอยู่หลังมู่ลี่ โดยเรียกปลายแขนกิโมโนที่ลอดผ่านมู่ลี่ออกมาให้เห็นว่า อุซึอิเดะ (ushiide : 打出)

ภาคผนวก ข

สีเครื่องแต่งกาย

1. สีแดง (赤)

2. สีม่วง (紫)

3. สีแดงคุระนะอิ (紅)

4. สีเขียวใบไม้หรือโมะอะงิ (萌黄)

5. สีม่วงคราม หรือฟุตะอะอิ (二藍)

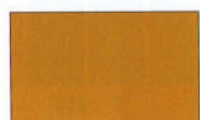
6. สีนํ้าเงินรุริ (瑠璃)

7. สีเทาปนฟ้าหรืออะโอะนิบิ (青鈍)

8. สีگانพลู หรือโคโตะเมะ (香染め)

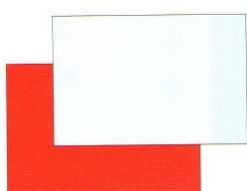

9. สีม่วงแดง หรือ ซุโอิ (蘇芳)

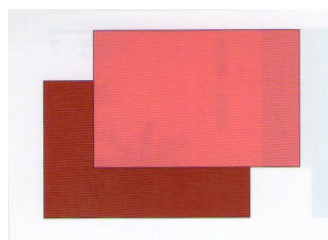

สีคะซะเนะ

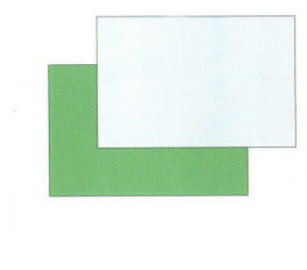
1. คะซะเนะสีดอกซากุระ ด้านหน้าสีขาว ด้านหลังสีแดง ด้านหลังเป็นได้ทั้งสีแดงหรือ
อุงุ่นแดง

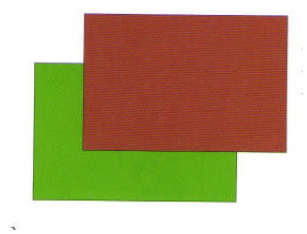
2. คะซะเนะสีดอกบ๊วยแดง หรือโคบะอิ (紅梅) ด้านหน้าสีแดงคุระนะอิ ด้านหลังสีม่วง
หรือม่วงแดง (ซุโอิ)

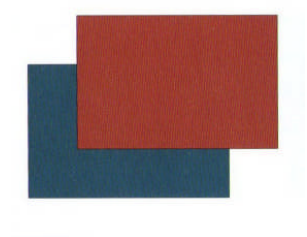
3. คະชะเนะสีเขียวยะนะจิ (柳) ด้านหน้าสีขาว ด้านหลังสีเขียว

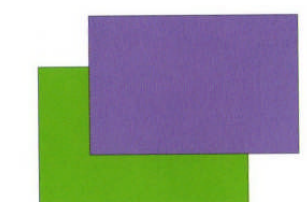
4. คະชะเนะสีดอกอาซาเลีย หรือทซุทซุจิ (躑躅) ด้านหน้าสีม่วงแดง ด้านหลังสีแดงหรือสีเขียว

5. คະชะเนะสีองุ่นแดง หรืออะบิโสะเมะ (葡萄染め) ใน 『枕草子 新編日本古典文学全集 1 8』 อธิบายว่า เป็นคະชะเนะที่ ด้านหน้าเป็นสีม่วง ด้านหลังเป็นสีแดง แต่มีอีกทฤษฎีหนึ่งคือ ด้านหน้าเป็นสีม่วงแดง ด้านหลังเป็นสีคราม (縹)

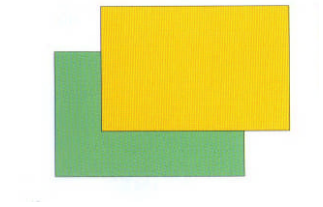

6. คະชะเนะสีดอกฟูจิ (藤) ด้านหน้าสีม่วง ด้านหลังสีเขียว

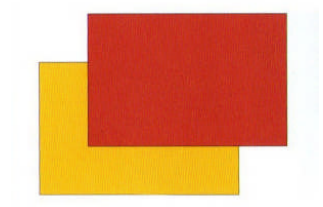

7. คະชะเนะสีหญ้าแห้ง หรือคະระโนะ (枯野) ด้านหน้าสีเหลือง ด้านหลังสีเขียว

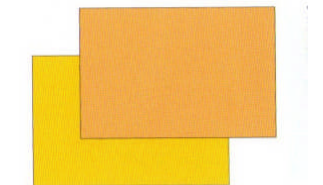

8. คະชะเนะสีใบไม้แห้ง หรือคุชิบะ (朽葉) 『枕草子 新編日本古典文学全集 1 8』

อธิบายว่า ด้านหน้าสีเหลืองดอกกะมะบุกิ ด้านหลังสีเหลือง แต่มีอีกทฤษฎีหนึ่งคือ ด้านหน้าสีแดง หรือสีใบไม้แห้ง ด้านหลังสีเหลือง

9. คະชะเนะสีดอกกะมะบุกิ (山吹) ด้านหน้าสีใบไม้แห้งสีอ่อน ด้านหลังสีเหลือง

ภาคผนวก ค

เครื่องดนตรีประเภทเครื่องสาย

เครื่องดนตรีประเภทเครื่องสาย ได้แก่ บิวะ , คิน โนะ โกะโตะ, วะงน และ โซ โนะ โกะโตะ (เรียงจากซ้ายไปขวา)

เครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่า

เครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่า ได้แก่ ซลุ่ยไซ, ซลุ่ยฮิชิริกิ และซลุ่ยโยะโกะบุเอะ (เรียงจากซ้ายไปขวา)

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวมารินทร์ วิริยะพงศ์พานิช เกิดเมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2529 ที่จังหวัด กรุงเทพมหานคร สำเร็จการศึกษาปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต เกียรตินิยมอันดับ 2 สาขาวิชา ภาษาญี่ปุ่น ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2550 จากนั้นได้ศึกษาต่อในระดับปริญญาโทอักษรศาสตรบัณฑิต สาขาภาษาญี่ปุ่น ภาควิชาภาษา ตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย